

עמ"י עש"י

הציבי כף ציונים שיובי כף תמורורים שיתני לבך למסילה דרך הלכת וגו' (ירמיה ל"א ב')

הציבי ציונים

במסכת סוטה

תקנת עזרא

שכון חזון איש, בני ברק
חורף תשס"ה

**זאת למודעי!
הציונים הוגהו בחפזון ולא ימלטו משגיאה
הערות והארות יתקבלו בברכה**

מותר להפיץ שלא למטרת מסחר

**ניתן להשיג
קבצי הציבי ציונים על מסכתות**

**ברכות
ראש השנה
ביצה
תענית
מגילה
מועד קטן
חגיגה
סוטה
סנהדרין
הוריות
ערכין
תמורה
כריתות
מעילה
תמיד**

**ישנם עוד קבצים שלא נסתיימה הגהתם לעת עתה
על מסכתות עבודה זרה, שבועות, ושקלים
אם יש צורך גדול יתכן שנוכל לשלחם במהדורה ראשונית**

**הכתובת
tkntezra@gmail.com**

עמ"י עש"ו

הציבוי לך ציונים שיבמי לך תמורורים שיתני לך למוסילה דרך הלכת וגו' (ירמיה ל"א ב)

הציבוי ציונים

במסכת סוטה

ציוני הסוגיות

אשר נשנו בסגל חבורה העומדים בבית ד' בלילות

בישיבה הק' בית מאיר

ובראשם חידושי שר הנצבים

תקנת עזרא

להגאון רבי עזרא אלמשולר זצ"ל

המופיעים לראשונה מכתב ידו

שכון חזון איש, בני ברק

חורף תשס"ה

ציון לדרך

הַצִּיבִי לְךָ צִיּוֹנִים שִׁימִי לְךָ תִּמְרוּרִים שְׂתִי לְבָרְךָ
לְמוֹסְקָה דֶּרֶךְ הַקְּלֶתָּ וְגו'. (ירמיה ל"א כ'). הַצִּיבִי לְךָ
צִיּוֹנִים, סִימְנִים נִדְרֵי אֲבוֹתֶיךָ הַטּוֹבִים. תִּמְרוּרִים, תִּמְרוּרִים
קִטְנִים נְטוּעִים לְסִימֵן נִדְרֶיךָ וכו'. (רש"י שם)

הַצִּיבִי לְךָ צִיּוֹנִים - עֲשׂוּ צִיּוֹנִים לְתוֹרָה (עירוובין נ"ד
ע"ב)

"...כל מחבר יהיה מאיזה מדרגה שיהיה, הוא כותב גם הקדמה ארוכה ורעיונות מעין ספרו וכו', אבל כל זה הוא רק בכותב ספר מהגיוני לבבו ומחידושי תורתו אשר הרה והגה הוא בעצמו ובכבודו, אבל אנכי בספרי זה הקטן אשר רובו הוא מלוקט ונאסף מספרים אחרים, די לי בהקדמה הזאת וכו', ואם מעט היא לפני הקורא ילך נא בעקד ספריו ויקרא ההקדמות מהספרים אשר מהם לקטתי..."

(הגר"ע אלטשולר זצ"ל בהקדמת תקון דרך החיים)

כדברים הללו, וביתר שאת, נאה לומר בפתחן של קבצי "הציבי ציונים", שעיקרם מלאכה ואינה חכמה. ולא נצרכנו, אלא לבאר את יסודות דרכנו, בעריכת הציונים.

תחלה לד', זכינו לקביעות סדורה ברנית תורה בלילה, בבית ד' - הישיבה הק' "בית מאיר", שכון חזון איש.

הציונים אשר הוצבו בזאת, נועדו להיות לעזר בעקרי הסוגיות, הנלמדות במסגרת זו. את גבולות המסגרת, התווה לפנינו מו"ר ראש הישיבה שליט"א - לשים את עיקר העיון בדקדוק הגמ' ושיטות הראשונים, בד בבד עם הקף הסוגיא והמסכת כולה.

לפיכך, אין בהצבת הציונים הזו, נסיון לאסוף את כל הענינים וכל הדקדוקים, שישנם בכל סוגיא וסוגיא, מימרא ומימרא. ולא נועדו הציונים, אלא לעורר ולסייע בשלבי העיון הראשוניים בסוגיא.

בהתאם לזאת, השתדלנו להתמקד בציון לדברי הראשונים הנוגעים לסוגיא, [וכפרט במסכתות שזכינו בהם לדברי הראשונים כסדרה של המסכת], ולדברי האחרונים הסדורים על סדר המסכת הנלמדת, ומצויים בנקל לעוסק במסכת כסדרה. והרחבנו מעט, כפי ההודמן בלבד, לשאר ספרי האחרונים המצויים.

בסדר הגשת הציונים לפני המעינים, נאמנה עלינו הנחיית מו"ר ראש הישיבה שליט"א, כי מטרת הציונים לעורר את העיון, ולא להוות תחליף לעיון. לאור זאת הצגנו במסגרת הציונים רק קושיות, תמיהות ונקודות לעיון, ואת המיקום המדוייק שבו עמדו עליהם רבותינו הראשונים והאחרונים. ונמנענו לחלוטין מלהביא תמצית מדבריהם במסגרת זו.

[במדת הצורך, במספר סוגיות סבוכות במיוחד, או בסוגיות העוסקות בענינים שאינם שכיחים, השתדלנו להביא את היסודות הנצרכים להבנת הסוגיא, בהקדמה לסוגיא].

זכינו ואת ראשית דרכם של הציונים - בחלק מן המסכתות - מעטרים "דרכי אבותינו הטובים".
תקנת עזרא - להגאון רבי עזרא אלמשולר זצ"ל אב"ד ואיינוטא - ליטא, הנודע בחבורו תקנת
עזרא על עניני מעילה. אשר על הדפסת כתביו שוקדים במכון המאיר שעל יד ישיבתינו.
הערות הש"ס להגאון רבי עזרא אלמשולר זצ"ל, נדפסות מתוך חיבורו "תקנת עזרא" שבכת"י,
הכולל הערות על כל הש"ס.

חביבות יתרה היתה להגר"ע זצ"ל להערות אלו אשר קבצם ואספם במשך עשרות בשנים, סדרם
וערכם פעם אחר פעם. בין כתביו נמצאו ארבע מהדורות על כל הש"ס, ובמסכתות רבות נמצאת
גם מהדורה המישית. ועל כולנה מסכת ברכות בה עמדו לנגד עינינו שש מהדורות. יצוין
שמהדורה מוקדמת של תקנת עזרא למסכת ברכות נדפסה עוד בחייו בלונדון בסופו של הש"ס
הגדול "המסביר".

אם כי בסיס ההערות זהה בכל הקבצים, מ"מ יש ביניהם שינויים רבים בהשמטות ובהוספות,
הבאנו את הדברים על פי סדר הדפים בלא לציין מאיזו מהדורה הם, במקומות אחדים ראינו
צורך לשלב בין שתי מהדורות, והצגנו את הדברים שנוספו ממהדורה אחרת בתוך סוגרים
מיוחדות כאלו: [] .

בנוסף להערות הללו צרפנו בתוך הדברים גם ענינים מרשימות אחרות שנמצאו בין כתביו, ומהם
דברים שחדש בימי עלומיו ממש, וצרפנום עם הערות הש"ס לבל יחסר המזג, בכל מקומות אלו
צוין בהערות שהם מרשימות.

משנת טוביה - למרן אדמו"ר ראש הישיבה זצלה"ה, מהם מעצם כתב ידו, ומהם שנרפסו
במקומות שונים. הדברים שהוכאו במסגרת זו נסדרו ונערכו מחדש בחלוקה לקטעים וכותרות
משנה, להקל על המעיין.

והנה כפי הידוע לאלפי תלמידיו, כל אמרותיו, בין בשיעורי הלכה ובין כמאמרי המוסר, היו בעומק
נפלא למאוד. ועל כל מבקש דעת, היה להתבונן הרק הימב כדי להגיע אל תכליתם. וכדוגמת זה,
אף העיון בכתבי חידושי דורש התבוננות רבה. ובפרט משום, שדרכו של מרן אדמו"ר זצלה"ה
היתה, להעלות על הכתב את חידושי תוך כדי למודו ועיונו, ואחר הכתיבה היה שב ושונה,
מוסיף וגורע, בעומק דעתו. וכן נהג כשהיה מהדר על משנתו במחזור שלאחריו, שהיה שונה שוב
פרקו כבתחילה בעומק העיון, ומתקן ומוסיף על דבריו הקודמים. מסיבה זו, דורשת מלאכת סידור
כתביו זהירות רבה.

ואכן, שגיאות מי יבין, ומוטלת עלינו חובת ההתנצלות, פן לא ירדנו לעומקם של דברים, ופן
נשמט איזה פרט או ענין. ועל כן אם תמצא שגיאה, מן השואבים היא ולא ממקור מים חיים.
ומכאן תעלה תפילתנו לפני בורא עולם, שיוכנו להשלים את הוצאתם לאור של שאר כתבי מרן
זצלה"ה, להרוות צמאי דעת בתן תורתו.

עוד זכינו, לאחדים משעורי מו"ד ראש הישיבה שלי"מ א, על מסכת ברכות, אשר באו בדפוס
במאספים שונים וצורפו עם הציונים לתועלת הלומדים.

גם עטרנו דרכינו, בשיחות מורנו המשגיח שלי"מ א מתוך ספרו "להעיר להורות ולהשכיל", ח"ג
העומד לראות אור בקרוב.

לתועלת המעינים נפרט את צורת מבנה הרף שבו הוגשו הציונים.

דפי הציונים סודרו בשלש מחלקות.

א) בפינת העמוד העליונה, מצד ימין בתוך מסגרת, נרשם הספק הלימוד היומי - כעמוד אחד - בהתחשב במורכבות הסוגיות וכיוצ"ב. [במסכתות שזכינו בהם לאור הראשונים בסדרן, ציין במשבצת זו גם לאחדים מדברי הראשונים שהרחיבו בענין מסויים בעמוד זה].

ב) המדור השני, המכונה בשם "ציונים", נרפס בחלקו העליון של הרף מצד שמאל. בחלק זה, הובאו נקודות לעיון ולמו"מ באחד הנושאים המרכזיים שבמדור. ולרוב נסוב עיקר המו"מ במסגרת חבורת הלומדים אודות נושא זה.

ג) המדור השלישי, החולף וסובב את מדור ה"ציונים". מתעטר בכל מסכת בכינוי מעין ענינה של המסכת [ברכה ותהלה לברכות, יום טוב שני לביצה, וכיוצ"ב].

במדור זה, צוינו נושאים בולטים נוספים בעמוד, קישויות האחרונים, והערות בענינים הצריכים באור.

צורת הצגת הדברים במדורי הציונים, נפתחת בציטוט דברי הגמ' רש"י או תוספות, שעליהם נסוב הגדון, לאחריו באותיות בולטות הוצבו הקישויות וההערות לציון, ולאחריהם צוינו מראי המקומות לעיון.

וירגש, כי לא תמיד כל המקורות לעיון, עוסקים בכל הנקודות שנרשמו כנקודות לעיון, ויש מהם שעוסקים רק בחלק מן הנקודות. כדרכה של תורה ישנם ענינים שלמרות שלא נידונו בכל המקומות להדיא, ניתן לדון מתוכם על הענינים האמורים, ישמע חכם ויוסף לקח.

באופן כללי סודרו מקורות הציון ע"פ סדר הדרויות, אבל לא באופן מוחלט. כמו"כ פעמים שנרשם הקדמון באיחור, כיון שיש בנותן טעם לעיין בדבריו לאחר הציון שלפניו.

לתשומת לב! על אף שהשתדלנו מאוד לציון את המקורות לעיון באופן מדוייק, ולצורך זאת הבאנו בתחילת כל מסכת את המהדורות שעל פיהם השתמשנו בציוני המו"מ.

עם זאת, הגהת הציונים נעשתה בחפזון רב, ולא עלה בידנו לסקלה משבשי דפוס שונים, ועל כן יבורך כל מי שיעמידנו על טעויות שנשארו, ובפרט בטעויות במקום הציון, כדי שנוכל לתקנם בעתיד, (ת.ד. 108 בני ברק, פקס - 6186799 - 03).

"...צאי לך בעקבי הצאן - התבונני בדרכי אבותיך הראשונים, שקבלו תורתו ושמרו משמרתו ומצוותו, ולכי בדרכיהם וכו', וכן אמר ירמיה הציבי לך ציונים שיתי לך למסילה..." (שיר השירים א' ח' ורש"י שם).

ציון לנפש חיה

אדמו"ר

ראש הישיבה

רבנו זלמן בהגה"ק רבי מנחם זצלה"ה

עלה בסערה השמימה

בשמיני לירח סיון התשס"ב

ת.נ.צ.ב.ה.

תוכן הענינים

תקנת עזרא

הערות וחידושים למסכת סוטה א
בענין כהנים במלחמה (לדף מ"ג ע"א)..... ז
נשים ועבדים בישוב א"י ומחייבת עמלק (לדף מ"ד ע"א)..... ט

הציבי ציונים

במסכת סוטה

וב' דרכים מצוינים בו, הפנים, הוא ציוני הסוגיא אשר נו"נ בחבורת בני הישיבה, והנותר ממנו סביב לו "שירי מנחה", להרחיב דבר בענינים היוצאים מן הסוגיא.

ציונים למסכת סוטה

פרק א' א
פרק ב' כג
פרק ג' לו
פרק ד' מט
פרק ה' נו
פרק ו' סח
פרק ז' ע
פרק ח' צח
פרק ט' קו

ענוה מביאה לידי יראת המא

הדרן למסכת סוטה קכ

ליתן דין וחשבון (לדף כ' ע"א)

להעיר להורות ולהשכיל (כת"י)..... עה(1)

תלמוד ותיק (לדף כ' ע"א) לט(1)

חבוקה ורבוקה בך (לדף מ"ב ע"ב) צט(1)

על עסקי נחל (לדף מ"ו ע"א) קי(1)

מהדורות הספרים שהשתמשנו בהם בציונים:

ירושלמי, דפוס וילנא. ר"ף ונושאי כליו, עפ"י דפי הש"ס בדפוס וילנא. עין יעקב ונושאי כליו (הכותב, הר"ף, עיון יעקב וכו'), עפ"י דפוס וילנא. מור ב"י ונו"ב, מהדורת המור השלם חידושי הרשב"א מהדורת זכרון יעקב חידושי הריטב"א מהדורת זכרון יעקב בית הבחירה להמאירי, ר"א לוס. חידושי הגרעק"א מהדורת זכרון יעקב מנחת חינוך מכון ירושלים קהלות יעקב, המהדורה החדשה. ספר המפתח, הכונה למפתח שברמב"ם פרנקל.

סוטה

דף ב' ע"א

ואם יטעון שהוא מזויף, לא יועיל הכת האחת כלל לפיכך הוה חצי דבר.

אבל בהא דר"פ התקבל דכשנראה הגט ביד השליח סגי בעדי אמירה לבד כמבואר בב"ש סי' (קמ"ב) [קמ"א ס"ק י"ב] ואין צריך עוד לשני עדים דוקא אנתינה, לא הוה חצי דבר.

וא"כ א"ש גם כאן, דהרי כתב הרמב"ם פ"א מה' סוטה (ה"ח) דבקנא לה בפני שנים וראה (שנסתרה) עם אותו שקנא לה ה"ז אסורה עליו, וכתב הכ"מ דזהו אליבא דר' (יהודא) [יהושע]. וא"כ שפיר מועילין עדי הקינוי, אם הבעל בעצמו יראה הסתירה, וא"כ לא הוה חצי דבר, ודו"ק היטב בכל זה.

דף ג' ע"א

תוסי ד"ה ל"ה יטמא מצוה, ונפ"מ לעופק במצוה וכו', ולטמאתו בע"כ.

עיין מהרש"א, אך נראה דהציון של דיבור המתחיל הוא טעות הדפוס וצ"ל בד"ה לה יטמא חובה, ועיין בזבחים דף ק' ע"א וזה נראה נכון, ודו"ק.

דף ד' ע"א

כדי שתושיט ידה לתוך פיה.

בהגהות הרד"ל [ד"ה כדי], עמד אהא דנקט השיעור באשה, ואולי י"ל עפמש"כ התוס' בב"מ (דף ע"ט ע"ב) ד"ה אשה, דסתם איש גדול בקומה מאשה, ומבואר בבכורות (דף מ"ד ע"א) דאורך ידו של אדם הוא לפי ערך גופו, וא"כ שיעור הושטת יד אשה לפיה זוטר מהושטת ידו של איש. וכן

ר' יהושע אומר מקנא ל"ה ע"פ שנים ומשקה ע"פ שנים.

לשיטת התוס'¹, בהא דמהני שלשה כתי עדות לחזקה, ולא הוה חצי דבר כיון שראו כל מה שיכולין לראות, א"ש גם כאן. אבל להרי"ף² דטעמא דחזקה הוא משום דמהני לשלומי פירות, א"כ לכאורה קשה כאן דהא כל כת הוה חצי דבר.

ועיין קצוה"ח סי' ר"ה [ס"ק ד'] שהקשה כן לענין עידי מודעה ועידי אונס. והשער המשפט ס"י (י) [ס"ק י"א] כתב דגם הטור באהע"ז סי' מ"ב סעי' י"ב ס"ל כהרי"ף. וכן יש להקשות בגיטין ר"פ התקבל [פ"ג ע"ב] דצריך שנים שיאמרו בפנינו אמרה ושנים שיאמרו בפנינו גרשה שקבל וקרע, הא הוה כל כת חצי דבר.

אך י"ל דעדי מודעה לבד מועילין נגד לוקח גופא כשלא יכחיש שאנסו למכור דנהי שאנסו למכור ותלוהו וזבין זביניה וזבינו, מ"מ כשיודע לו מהמודעה יחזור מעצמו שהרי לא הוחזק לחמסן, וכיון דכת אחת מועלת לאיזה דבר סגי כדאיתא בב"ק (דף ע' ע"ב).

אכן באהע"ז סי' קמ"ב³ דמבואר מריב"ש סי' שי"ח בשם הרמ"ה דאם הבעל אינו מערער לומר מזויף א"צ לא לעדי שליחות ולא לעדי מסירה, להכי הוה חצי דבר אם עדי השליחות לא יהיו עדי המסירה. דאם הבעל יודה על השליחות או על המסירה, נמי אין תועלת בכת אחת. דאם יודה שאינו מזויף, לא יועיל כת אחת דהא אין צורך בה,

1. בבא קמא ע' ע"ב ד"ה למעוטי, וברשב"ם ב"ב נ"ו ע"ב ד"ה אלא. 2. ב"ב ל' ע"א, וע' תוס' ב"ב נ"ו ע"ב ד"ה אלא למעוטי. 3. ע"י טוש"ע סעי' י"ח, וע"י בב"י שם בסוף הסימן ד"ה והרמ"ה, ובתשובת הריב"ש הנ"ל.

יש לומר גם בשיעורא דפלימו כמובן. [עיינן טל תורה].

דף ד' ע"ב

סוד ה' ליראיו.

בהגהות ר' צבי הירש חיות [ד"ה והא איכא] הקשה הא לא בשמים היא ואין נביא רשאי לחדש דבר ע"ש, אבל לפמש"כ המל"מ בפ"ט מה' אישות [ה"ו ד"ה ידע] דבדבר התלוי במציאות סמכינן אנביא ע"ש, לקמ"ד.

דף ה' ע"א

תוס' ד"ה אדם וכו' משקל כ"ה סלעים שהיא רביעית הלוג עכ"ל.

צ"ע דבב"י יו"ד סי' שכ"ד [סעי' א'] מבואר דמשקל מ"ג בצים הוא פ"ו סלעים, א"כ רביעית הלוג שהיא ביצה ומחצה הרי כמה רחוק חשבון התוס', ועיין בגליון הש"ס וי"ל. [טל תורה]. אך י"ל דשם בב"י הוא חשבון הרמב"ם ע"פ מטבעות מצרים ומשקלם, והתוס' כאן ע"פ חשבון הירושלמי, ועיין רמב"ן בפ"י התורה ריש פ' תשא [ל' י"ג] ובתוס' בכורות דף מ"ט ע"ב.

דף ו' ע"ב

עדים זוממין קאמרת עדים זוממין קלא אית להו.

דהא מפורש במכות (דף ה' ריש ע"א) דעדים זוממין צריכין הכרזה, וכן פוסק הרמב"ם [פ"ח מהלכות עדות ה"ז], ובודאי קלא אית להו.

דף ה' ע"א

תוס' ד"ה אין משקין וכו' ותימיה וכו'.

עיינן במג"א סי' קמ"ז ס"ק י"א [ד"ה ובסוטה], תירוץ ע"ז.

דף ט' ע"ב

ושמה דלילה תניא רבי אומר אילמלא נקרא שמה דלילה ראויה היתה שתקרא דלילה וכו'.

הענין הוא דבמדרש פ' נשא [י' ה'] איתא הרשעים קודמים לשמש נבל שמו, גלית שמו וכו' צדיקים שמן קודמם ושמו אלקנה, ושמו מנוח וכו'. הכתיב ולרבקה אח ושמו לבן וכו' מלובן ברשע ע"ש. והיה קשה לרבי דהו"ל לכתוב ודלילה שמה כיון שהיתה רשעית לכן [פירש] דראויה היתה להקרא דלילה דלילה כוחו וכו', והוה שם התואר כמו דשמו לבן, וזה נכון ואמת. כ"כ הנחלת יהושע.

והוא יחל להושיע את ישראל, אמר רי המא ברבי חנינא הוחל שבועתו של אבימלך.

ראיתי מי שהקשה, למה היה צריך דוד לקנות גורן ארנן⁴ הרי בטלה השבועה⁵, עיין נקודות הכסף ביו"ד סי' (רל"ב) [רל"ו, ט"ז ס"ק י"ג] ובב"ש באהע"ז סי' ג' [ס"ק ט'], והאריך בזה. ולי לא קשה מידי דנהי שהשבועה שהיתה עם אבימלך הוחל, אבל הרי עוד שבועה היתה לאברהם עם בני חת הובא בפירש"י דברים פ' ראה [י"ב י"ז] בקרא דלא תוכל לאכול ע"ש, ויש להאריך בזה, [ודברי השפתי חכמים שם [אות ג'] תמוהין]. ועיין גם בהגהות רצ"ה חיות כאן [ו' ע"א, ד"ה הוחל], וגם הוא לא הזכיר השבועה שעם בני חת.

דף י' ע"א

זכור ל' עשרים ושתים שנה ששפמתי את ישראל.

כבר ידוע התמיהה דמפורש בקרא⁶ שלא שפט רק עשרים שנה, והר"י פיק מחק ע"פ תשובת הרשב"א תיבת ושתים, ונוכל להוסיף שגם רש"י בפירושו בשופטים (ט"ז כ"ח) גריס נמי עשרים שנה ולא עשרים ושתים. אבל מ"מ יש ראשונים שהיה לפניהם הגירסא

4. ע"י שמואל ב' כ"ד כ"א - כ"ד. 5. ע"י בתקנת עזרא למגילה דף כ"ו ע"א ברש"י ד"ה אני. 6. שופטים ט"ז ל"א.

ע"פ הגמ' דביצה (דף כ"ה ע"א) וצפור דרור צריך שיקשור בין כנפיו כדי שלא תתחלף באמה, ופירש"י שם [ד"ה צפור דרור] וז"ל קטנה היא והאם והבת שוים עכ"ל ע"ש, והיינו דקאמר כאן בצפור דרור שיערו רבנן, אין לך גדולה שמדחה את המים ואין לך קטנה שנדחית מפני המים, שהקטנה והגדולה שוים, והוא אמת לאמתה של תורה.

תוס' ד"ה לרבנות וכו', קפבר אפי בן יהודא כרי יהודא.

עיי' מל"מ פ"א מה' קרבן פסח ה"ג [סוד"ה ודע דרבנן] שתמה ע"ז דהא ר' יהודא ס"ל דאין מנחה בבמה, והדבר צ"ע.⁷

דף י"ז ע"ב

ד"ה כתבה איגרת וכו'.

עיי' בהגהות הר"י בכרך במנחות דף ל"ב ע"ב ד"ה תפילין.

דף י"ח ע"א

תוס' ד"ה כתבה על שני דפי' פסול'ה וכו', וכן גבי גט אם נתן לה שני גיטין וכו', פסולין וכו', עכ"ל.

ידוע מה שתמה ע"ז הטורי אבן בר"ה דף כ"ז [ע"ב, ד"ה אם], דמקרא דספר, אחד, רק גט אחד בב' ספרים ממעט, אבל לא שני גיטין כשרים. וכן הקשה מגיטין דף פ"ו [ע"ב] ע"ש, ועיי' בנודע ביהודא [אה"ע] מהדו"ת סי' ק"כ.

אכן י"ל דסברת התוס' היא דגט בעינן שיהא הספר כורת ואם כורת בב' גיטין אפי' כשרים, כל אחד עביד פלגא, לפי סברת הגמ' בב"ק דף נ"ג [ע"א]. רק אילו היה כשר גט אחד בב' וג' חתיכות ה"ה בשני גיטין לא הוה אכפת לן, אם כל אחד עביד פלגא דכריתות, אבל כיון דילפינן דגט אחד בב' וג' חתיכות פסול ה"ה בב' גיטין כשרין פסול דכ"א פלגא דכריתות עביד.

עשרים ושתים וחתרו לישבה עיין בספר דברי משולם עמ' מ"ו, ואין להאריך.

דף ט"ו ע"ב

תנא פילי של חרם חדשה וכו', גמר כלי כלי וכו'.

במדרש רבה אמור פ' כ"ז [ג'] איתא דסוטה אינה שותה בכוס ששת[ת]ה חברתה דכתיב [יחזקאל כ"ט ט"ז] ולא יהא עוד לבית ישראל למבטח למזכרת עון, לכאורה אין זה רק אסמכתא והרי בלא"ה כיון ששת[ת]ה בה חברתה אינה עוד חדשה, ומה"ת אינה שותה בו כדאיתא כאן. אך י"ל דאע"פ ששתתה בה אחרת עדיין חדשה מקרי, ואין להאריך.

דף ט"ז ע"א

בשלשה מקומות הלכה עוקרת מקרא.

הקשו רבים להרא"ם שהביא המל"מ פ"א מה' חמץ ומצה [ה"ז ד"ה וראיתי], דסתם אכילה דקרא הוא במשהו אלא דמהלכה היא כזית, אמאי לא קחשיב גם זו דהלכה עוקרת המקרא. אך י"ל דכיון דר"ש ס"ל כל שהוא למכות, ופירש"י במכות דף י"ז ע"א [ד"ה כך מחלוקת], דס"ל דסתם אכילה גם מהלכה בכל שהוא, בפלוגתא לא קמיירי.

והג"מ ר' נתנאל פריד תירץ, דבאמת סתם אכילה בכזית כדאיתא במעילה (דף ט"ז ע"ב), אך אם אוכל כל שהוא חזינן דאחשביה להכל שהוא ונחשב גם הכל שהוא לאכילה, ובאה ההלכה לומר דלא מהני סברת אחשביה לענין עונשין וממילא נשאר פירושא דקרא דסתם אכילה בכזית, והתבונן בזה.

דף ט"ז ע"ב

בצפור דרור שיערו רבנן אין לך גדולה וכו'.

הדבר צריך ביאור במה שאני צפור דרור משאר צפרים, וביאר הגאון ר"מ אריק זצ"ל,

7. ועי"ש בספר המפתח אות י'.

לכאורה לפי"ז קשה הא דב"ב (דף קל"ט ע"ב) דמסתפק הש"ס בעל בנכסי אשתו לוקח הוה או יורש הוה וכו', אלא אי אמרת לוקח הוה אמאי אלמנתו ניוזנת מנכסיו ע"ש. ולס"ד דתוס' כאן דמוזנות אשה דומה למדור הרי אפי' אם לוקח הוה שפיר ניוזנת דהא יתומים שמכרו מדור אלמנה לא עשו ולא כלום והיא קושיא עצומה⁸.

אך י"ל דהתוס' כאן אזלי בשיטת התוס' כתובות (דף מ"ג ע"ב) [ע"א] ד"ה עשו, ובב"ב (דף ק"מ ע"ב) ד"ה מי ע"ש היטב, דדוקא כשיש אלמנה ובנים ובת העמידו חז"ל נכסים בחזקתה לפי שכבר הופקע דין ירושה בשביל הבנות, אבל בשביל אלמנה לחוד לא הפקיעו כח הירושה, וא"כ רבין באגרתיה בב"ב שם הרי מיירי דיש אלמנה ובת בלא בנים דלא עשו תקנה בשביל אלמנה לחוד וא"ש, ודו"ק שקצרתי כאן מאוד.

דף כ"ג ע"א

רשיי ד"ה כר"א כר"ש וכו' (וא"כ) [ל]אית ליה כל שממנו לאישים, עכ"ל.

כבר תמה ע"ז השיורי קרבן בירושלמי כאן [פ"ג ה"ו דף י"ז ע"א ד"ה רש"א] מזבחים דף ע"ו [ע"ב], וצ"ע.

דף כ"ד ע"א

רשיי ד"ה מעוברת חבירו וכו', ואסרו חכמים להנשא עד שיהיה להולד שתי שנים וכו', עכ"ל. ובד"ה יכול הוא להפרישה, עד כ"ד חדש, עכ"ל.

והוא לכאורה סתירה תוך כדי דיבור מב' שנים לכ"ד חודש, וידוע שדברי רש"י מזוקקים שבעתים, אך הר"ן כתב בנדריים (דף

ומגיטין דף פ"ו [ע"ב] אין קושיא, דהתם השני פסול, ולא הוה שני גיטין, וכ"כ הטו"א בעצמו שם. ויש להסביר הדבר דשני גיטין כשרים, הוה זה יכול וזה יכול וכל אחד עביד פלגא, משו"ה לא מהני, משא"כ כשאחד פסול הו"ל זה יכול וזה אינו יכול, ודו"ק.

תוס' ד"ה חזר וחילקן וכו', כדתניא בתוספתא דמעילה נזיר שהפריש מעות וכו', אבל ליקח שלישי המעות וליקח בהן בהמה להטאת ונימא הוברר הדבר דאילו הוה דמי חטאת לא אמרינן, עכ"ל.

יש ליישב קושיא זו שפיר ע"פ מש"כ הסמ"ע בח"מ (סי' רצ"ב ס"ק ל'), דטלה שהפקיד יכול לומר שלך מת, אבל מעות שהפקיד ההפסד לפי חשבון, דבחפץ כל אחד חפץ בשלו משא"כ במטבע. וכן היא כונת התוס' בפסחים (דף צ' ע"ב) ד"ה עד שיכלו כל המעות שבשופר בשם הריב"א, לחלק בין קנין למעות, ע"ש היטב שזהו כונתו, דבמעות לא שייך ברירה דהוה כחתיכה אחת. משא"כ ביומא דף (נ"ד) [נ"ה ע"א] דכל אחד נתן מעות שלו צרור לפי מסקנת התוס' בפסחים דף צ' [הנ"ל], והכהן לקח קן עבור זה והמעות לא נתערבו, שייך שפיר לומר ברירה ודו"ק שזה נכון.

וביתר דברי התוס' כאן הארכתי בקונטרס תקון חשוב הנדפס בסוף חיבורי למס' מעילה.

דף כ"א ע"ב

תוס' ד"ה יתומים שקדמו ומכרו וכו', אבל לענין מוזן האשה וכו', יתומים שמכרו מדור אלמנה לא עשו ולא כלום, עכ"ל.

8. במהדורות אחרות הובא בסגנון אחר וז"ל, "תוס' ד"ה יתומים שקדמו וכו', א"נ בית זה עצמו דרה בחיי בעלה אבל מוזנות וכו', ולא דמו מוזנות אשה למדור, עכ"ל. ראה עצומה לחילוק זה יש להביא מהא דב"ב דף קל"ט דמבעי שם בעל בנכסי אשתו לוקח הוה או יורש הוה, ומסיק הש"ס דירוש הוה, דאי לוקח הוה למה כשמתה הבת וירשה בעלה אלמנתו נזונית מנכסיו, דהא יתומים שמכרו מדור אלמנה לא עשו ולא כלום, אע"כ דלא דמו, ודו"ק".

דף כ"ו ע"ב

תוסי ד"ה למועוטי בהמה וכו', אי"כ רבא דאמר
בפרק הבא על יבימתו דיש זנות לבהמה וכו'.

צ"ע דלא נמצא שם כלל, ומהא דאמר שם
רבא נתכוין לבהמה והטיח ביבמה הרי אין
ראיה כל כך [טל תורה]. אבל יותר יהיה
שייך קושיתם לר' חגי דס"ל בירושלמי
כתובות (פ"א ה"ג) דביאת [שלא] כדרכה
משוי בעולה, ע"ש.

דף ל"ה ע"א

מפני מה נענש דוד מפני שקרא לד"ת זמירות
וכו'.

עיין במש"כ בהקדמת ספרי תקנת עזרא
על מס' מעילה ביאר הדברים ויונעם לך.

דף ל"ז ע"ב

רש"י ד"ה לעקור רגליהם וכו', וכשכלה אמן
אחרון מפי הציבור הם מחזירין פניהם וכו',
עכ"ל.

לכאורה הוא תימא, דהא מפורש כאן דאין
הכהנים רשאין להחזיר פניהם עד שיתחיל
ש"ץ שים שלום וכן הוא באלפס פ"ד
דמגילה [י"ד ע"ב], ובשו"ע או"ח (סי' קכ"ח
סעי' ט"ו). אך ראיתי בספר דבר אברהם
[ח"א סי' ל"א אות ה'] מהגאב"ד דקאוונא
(שליט"א) [זצ"ל] שהביא דגירסת השאלות
פרשה בהעלותך שאילתא קכ"ה היא שאין
הכהנים רשאין להחזיר פניהם עד שיכלה אמן
מן הציבור¹¹ וא"כ ודאי דכן היא גם גרסת
רש"י.

דף מ"ב ע"ב

וחדא נאנאי.

לכאורה בין לפירש"י [ד"ה נאנאי], דנאנאי
הוא אב ובין לפירוש הערוך¹² דנאנאי הוא
כלב, למה נקט ר' יוחנן כאן בלשון פרסי

ס"ג) [ע"א ד"ה קונם יין] [לענין קונם יין
שאני טועם לשנה אסור בה ובעיבורה, הביא
שם מהא דבית בבתי ערי חומה] בזה"ל, אבל
הכא אין מוכר ולוקח מתנין כלל אלא תורה
היא שפסקה, לכך אי לאו ריבויא הו"א
דהתורה זמן אחד פסקה לכל הלוקחין דהיינו
י"ב חדש דהוא זמן לכל הלוקחין וכו' עכ"ל
ע"ש.

וא"כ לר"מ דחייש למיעוטא חז"ל תקנו
שנה ולא י"ב חדש דחששו גם לשנת
העיבור, אבל לרבנן תקנו רק י"ב חדש דהוה
שנה ברוב השנים. ומעתה ראה דבד"ה
מעוברת חבירו דאזיל רש"י אליבא דר"מ,
כתב עד שיהא הולד בן שתי שנים, ואם
יהיה בהו שנת עיבור לא תנשא עד שיהא
הולד בן כ"ה חדשים. אבל בד"ה יכול הוא
להפרישה דקאי לרבנן, כתב עד כ"ד ותו לא,
דהתיקון הוא לפי רוב שנים לרבנן וזה נחמד.
[וראה דגם בדף כ"ו ע"א ברש"י ד"ה
לכשיגיע זמנו דקאי ג"כ אליבא דרבנן, דייק
נמי וכתב דזמנו כ"ד חדש, וז"ב] [ועכ"פ פלא
על הנו"ב [קמא] אבהע"ז סי' כ' שלא הזכיר
דברי רש"י אלו].

דף כ"ו ע"א

תוסי ד"ה לא ישא אדם מעוברת חבירו,
בירושלמי [פ"ד הי"ג] עליו הכתוב אומר אל
תשיג גבול עולמים ובשדה יתומים אל תבא,
עכ"ל.

כונתם בהביאם כאן הירושלמי י"ל, דהרי
קיי"ל⁹ דעשה דוחה ל"ת, אבל אין עשה
דוחה ל"ת דלא תגזול דעשה שבין אדם
למקום אינו דוחה ל"ת שבין אדם לחבירו¹⁰.
והוה אמינא דמעוברת חבירו דהוא רק איסור
דרבנן יהי' נדחה מפני עשה דפו"ר אם עדיין
לא קיים עשה דפו"ר, להכי הביאו התוס'
כאן הירושלמי דדין שדה יתומים יש לזה
ואין עשה דוחה ל"ת דלא תגזול.

9. יבמות ג' ע"ב. 10. ע"י שאגת אריה סי' צ"ו. 11. ועיי"ש בהעמק שאלה אות י'. 12. ערך בן, הרביעי,
וע"י תוד"ה מאה.

וראיתי מי שכתב דהריטב"א גריס כאן לימא דלא כר' יוסי, וא"כ א"ש דהא ר' יוסי ס"ל לקמן ע"ב דעל עבירה דרבנן אינו חוזר, ושפיר משני הש"ס אפי' תימא ר' יוסי וכו' אינו לוקה עד שיבעול ואין כאן רק איסור דרבנן, ואינו חוזר.

אך אני לא מצאתי ברשב"א ובריטב"א יבמות דף ע"ח דגרסי כאן דלא כר' יוסי, ורק הביאו ראיה מהא דקחשיב אליבא דר' יוסי במתניתין דבסמוך נתינה שחוזר עליה ש"מ דנתינה אסורה לישראל מה"ת, דהא לר' יוסי על עבירה דרבנן אינו חוזר. אך מ"מ מפני חומר קושית השעה"מ י"ל דהתוס' גרסי כאן כמאן דלא כר' יוסי, אף שלא מצאתי מי דגרסי כן להדיא.

לפירש"י או לפירוש הערוך. אך הדרשה הרי כאן על התיבה בינים, שגימטריא שלו הוא מאה וי"ב, ו"נאנאי" הוא נמי גימטריא קי"ב, וזה נכון בעזהשי"ת.

דף מ"ד ע"א

לימא דלא כריה"ג דאי ריה"ג הא אמר הירא מעבירות שבידו, אפי' תימא ריה"ג כדרבה זכוי אינו לוקה עד שיבעול.

השער המלך פ"ז מה' מעילה [ה"ב]¹³, הקשה מכאן על התוס' יבמות דף י' [ע"א, ד"ה לרבי יהודא] שכתבו דאף למ"ד קידש אינו לוקה, אסור מדרבנן שמא יבעול. והרי לקמן ע"ב אמרינן דלריה"ג אפי' על עבירה דרבנן חוזר ונשאר בצ"ע.

13. עמ' רנ"ח, ד"ה אך ק"ל, וד"ה לפי האמור.

בענין כהנים במלחמה

הסכימו להדיא להרשב"א דבגבולין או חצוצרות או שופר.

ואני בעניי הריני מוסייף שכן מפורש ביהושע גבי מלחמת יריחו שאמר ה' אל יהושע [יהושע ו' ד'] "ושבעה כהנים ישאו שבעה שופרות היובלים לפני הארון, וביום השביעי תסובו את העיר שבע פעמים והכהנים יתקעו בשופרות", ולהלן אמר קרא [שם פסוק י"ג] "וישכם יהושע בבוקר וישאו הכהנים את ארון ה', ושבעה הכהנים נושאים שבעה שופרות היובלים לפני ארון ה' הולכים הלוך ותקעו בשופרות", וכן מבואר שם בכל הענין דרק שופרות היו שם ולא חצוצרות. וע"כ לומר כהרשב"א, דבגבולין סגי או בחצוצרות או בשופרות.

והוא הדבר שכתבתי באות ב' דשנוי בנביאים דכהנים הולכים נמי במלחמה, אלא שאין נושאים כלי זיין, אלא שנושאים שופרות או חצוצרות, כדי שיושעו כמו שנא' [במדבר שם ט'] ונזכרתם לפני ה' אלוקיכם ונושעתם מאויבכם. שהרי כאן ביהושע כתוב מפורש, גם בהציווי וגם בהקיום, שרק הכהנים היו נושאים השופרות והריעו בהם.

ומשולש בכתובים דכתיב (דהי' ב' י"ג י"ד) ויפנו יהודה והנה להם המלחמה פנים ואחור ויצעקו לה', והכהנים מחצצים בחצוצרות וגו'. הרי מפורש גם כאן שהכהנים יצאו ג"כ למלחמה, אלא שעבודתם היה להריע בחצוצרות או בקול שופר.

ומעתה מובן מאיליו שאין שום קושיא על רבינו מהא דכתב בעצמו בפ"ז מהל' מלכים (ה"ח), דאם כה"ג נשא אלמנה וכהן הדיוט גרושה וחלוצה אינו חוזר ממלחמה, והוא מבואר במשנה וברייתא דמס' סוטה [דף מ"ד ע"א], ובעצמו כתב בפ"ג מהל' שמיטה ויובל (הי"ב) דשבט לוי לא

כתב הרמב"ם בפ"ג מהל' שמיטה ויובל (הי"ב) וז"ל, ולמה לא זכה לוי בנחלת א"י וכו' מפני שהובדל לעבוד את ה' ולשרתו וכו' לפיכך הובדלו מדרכי העולם. לא עורכין מלחמה כשאר ישראל ולא נוחלין ולא זוכין לעצמן בכח גופן וכו' עכ"ל.

דקדק רבינו הגדול לומר לא עורכין מלחמה כשאר ישראל, דודאי ברור דגם כהנים יוצאין למלחמה כמו שנבאר להלן איה"ש, אלא שאין עורכין את המלחמה כשאר ישראל בחרב וקשת וחנית ושאר כלי זיין. אלא שהן יוצאין להמלחמה להתפלל שם על ישראל ולהריע בחצוצרות, ודבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים.

כתוב בתורה (במדבר יו"ד) [ח'] ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצוצרות והיו לכם לחוקת עולם לדורותיכם. וכי תבוא מלחמה בארצכם על הצרר הצורר אתכם והרעתם בחצוצרות ונזכרתם לפני ה' אלוקיכם ונרשעתם מאויבכם. וגם זה קאי על הכהנים כמבואר שם מהמשך הפסוקים, ובספרי שם [ל"ט מלבי"ם, פיסקא י"ח] ז"ל, ר"ע אומר אין לי אלא מלחמה שדפון וירקון וכו' מנין, ת"ל על הצר הצורר אתכם על כל צרה וצרה שלא תבוא על הציבור והרעותם בחצוצרות. וכן פסק הרמב"ם בריש הל' תענית [פ"א ה"א], שהתקיעה בחצוצרות על כל צרה שלא תבוא היא מצות עשה מה"ת.

ובמשנה ו' פ"א דתענית כתב התו"ט ד"ה מתריעין וז"ל, פי' הרב בשופרות, הכי איתא בגמ', וכתב המגיד בפ"א מהל' תענית [ה"א] שהק' לזה ממה שאמרו בפ"ג דר"ה [דף כ"ז ע"א] בגבולין מקום שיש חצוצרות אין שופר [וכו'] והיכא משכח"ל אם לא בתענית וכו', והמחזור כדעת הרשב"א דבמקדש איתא תרתי חצוצרות ושופר כדלעיל ובגבולין חדא מינייהו או חצוצרות או שופר ע"כ. הרי לפנינו דהרב המגיד וכן התו"ט כאן

ישראל לפי שהיו טרודים במלחמה והעלה עליהם כאילו בטלו התמיד, ועיין ברשב"א שם שהקשה על פירוש זה דא"כ מאי פריך הש"ס מהא דיהושע הרי אפשר דת"ת לא עדיף רק ממעמדות אבל עבודה ממש עדיף מת"ת. ועיין בטו"א שם [ד"ה אמש] שכתב ליישב דברי היש אומרים, אבל לא בלא פקפוקים.

(ט) ולי לענ"ד איני מבין כלל למה לא עשו מעמד הרי לצבא אין יוצאין אלא מבין עשרים שנה ומעלה כמש"כ רש"י והרמב"ן ריש פרשה במדבר [במדבר א' ג'], וכן פי' הגר"א ז"ל בכיאוורו למס' אבות סוף פרק ה' [משנה כ"א] בן עשרים לרדוף היינו לצאת למלחמה. והרי לאנשי המעמד ודאי כשרים כל ישראל מבין י"ג שנה ויום אחד, והמה אינם טרודים כלל בהמלחמה. אם לא דנימא דהי"א ס"ל דגם למלחמה יוצאין גם פחות מבני עשרים שנה דלא כרש"י ורמב"ן והגר"א ז"ל.

ובאמת דברמב"ם ליתא הדין דלמלחמה יוצאין רק בני כ', וצ"ע עדיין. וי"ל דלהכי לא הזכיר זה הרמב"ם, משום שאין כתוב זה בתורה לא בלשון עשה ולא בלשון לא תעשה, אבל גם הרמב"ם אפשר דס"ל דפחות מבין עשרים שנה לא יצא לצבא במלחמה. ודבר המסתבר הוא מנוהג שבעולם, דאיש פחות מבין עשרים שנה עדיין לא נשלמו כחותיו, ועוד הוא איש הירא ורך הלבב שאינו יכול לעמוד בקשרי מלחמה לפיכך אינו יוצא למלחמה. וא"כ הדרא קושיא לדוכתה למה לא עשו באמת גם מעמד מישראלים צעירים פחותים מבני כ' שנה. ואולי י"ל דמפני שאנשי המעמד היו מתענים ארבעה ימים בשבוע וזהו דבר כבר מאוד לצעירים, ואכתי צ"ע. והארכתי מעט בזה מפני שלא ראיתי עדיין מי שידבר בזה לבאר הענין היטב. ועיין במרדכי ס"פ מי שאחזו [סי' תל"ב], שהדברים שם מגומגמים מאוד בדפוס.

עורכין מלחמה כשאר ישראל. דהרי נתבאר דרך כשאר ישראל אין עורכין, אבל חייבין הם לצאת למלחמה להריע בחצוצרות ובקול שופר.

ודע דמ"מ כה"ג העובד עבודתו במקדש, אינו יוצא באמת למלחמה כלל, לשיטת רבינו עכ"פ, דפוסק בפ"ה מהל' כלי המקדש (ה"ז) שכה"ג אינו יוצא וזו מירושלים כלל, והסבירו האחרונים כבר טעמו כידוע. והא דכה"ג שנשא אלמנה אינו חוזר מעורכי המלחמה היינו כה"ג שעבר מאיזה טעם שיהיה דלמלחמה הוא יוצא ומ"מ אסור הוא באלמנה וכ"ז ברור.

(ס) **ובגמ'** מגילה (דף ג' ע"א) א"ל - המלאך ליהושע - אמש בטלתם תמיד של בין הערבים ועכשיו בטלתם ת"ת, והתוס' [ד"ה אמש] הקשו למה באמת בטלו התמיד ולא הקריבוהו הכהנים, ותי' שהכהנים נשאו במלחמה את הארון עכ"ד, ולכאורה תירוצם דחוק מאוד דהא לא היו צריכין כל הכהנים לשאת הארון, והרי כהנים רבים היו גם אז, דהא משה תיקן ח' משמרות, וד' מאלעזר וד' מאיתמר או עוד יותר, עיין בתענית (דף כ"ז) [ע"א].

וצ"ל דיתר הכהנים ג"כ היו טרודים במלחמה להריע בחצוצרות ושופרות. ומ"מ גם זה דוחק שהרי במלחמה הלכו רק מבני עשרים שנה ומעלה, והיו יכולים כהנים בני י"ח או י"ט שנים להקריב התמיד. ובשלמא לרבי דס"ל בחולין (דף כ"ד ע"ב) דמה"ת כהן אינו כשר לעבודה רק מבין עשרים שנה ומעלה א"ש, אבל לרבנן שם דמה"ת כשר כהן לעבודה מבין י"ג קשה. ואפי' לרבי קשה קצת דהרי לא כל הכהנים להריע חייבים, והיה אפשר להם להניח כהנים אחדים להקריב התמיד.

והרשב"א בחידושו [למגילה שם, ד"ה אמש] הביא דיש אומרים דלא התמיד ממש בטלו, אלא שלא היה שם מעמד

נשים ועבדים במצות ישוב ארץ ישראל ומחיית עמלק

א. נשים¹

הנה לפי מש"כ הרמב"ן² דישוב ארץ ישראל היא מצות עשה דאורייתא מקרא דוירישתם אותה וישבתם בה [דברים י"א ל"א], והדרש הזה הוא בספרי פ' ראה [שם]³. א"כ כיון שאין הנשים חייבות במ"ע דוירישתם אותה, כדאיתא בברכות (דף כ' ע"ב) יעו"ש ברש"י [ד"ה או דרבנן] דאין להן חלק בארץ, וא"כ כיון שאינן בכלל וירישתם אותה אינן גם במ"ע דוישבתם בה. וגם הא נשים אין דרכן לכבוש⁴. והא דאיתא בסוף כתובות [דף ק"י ע"ב] דהכל מעלין [לא"י] אפי' נשים, ומשמע דגם נשים חייבות במצות ישוב א"י, אין זה אלא מדרבנן, אבל מ"ע דאורייתא ליכא גבייהו, כן נראה ודאי לכאורה, אע"ג דהוה מ"ע שאין הזמן גרמא, דקיי"ל דנשים חייבות בכל מ"ע שאין הזמן גרמא.

אלא

דא"כ קשה בהא דאיתא בגמ' קדושין דף ל"ה [ע"א] דמייתי, לר"י, הו"ל ת"ת ופדיון הבן ב' כתובים הבאין כאחד. ומקשה, הניחא למ"ד ב' כתובין הבאין כאחד אין מלמדין אלא למ"ד מלמדין מאי איכא למימר, יעו"ש ברש"י [ד"ה מא"ל]. ואם מ"ע דישוב א"י נשים פטורות, א"כ הוה שלשה כתובין הבאין כאחד דלכו"ע אין מלמדין. אע"כ דלא דרשינן הקישא דכל שאינו בירישתם אותה אינו בוישבתם בה [וא"כ גם עבדים חייבים במ"ע דישוב א"י], או דנצטרך לומר דנשים נמי בני ירושה כיון דיורשות חלק אביהן כדמצינו בבנות צלפחד, ויעו"ש בתוס' ברכות (שם) [ד"ה נשים]. [ולפ"ז רק הנשים חייבות במ"ע זו ולא עבדים כמובן פשוט].

אמנם בלא"ה יש עוד מ"ע שלא הזמן גרמא ונשים פטורות שהרי החינוך מצוה תר"ג כתב דזכירת עמלק אע"ג דלא הוה מ"ע שהזמן גרמא ומ"מ נשים פטורות. [ואף עליו יש להקשות קושייתנו מקידושין דף ל"ה]. אלא דהרב מנחת חינוך הקשה עליו שם, מהמשנה בסוטה (דף נ"ד) [מ"ד ע"ב] דבמלחמת מצוה הכל יוצאין אפי' חתן מתדרו וכלה מחופתה. ואע"ג שראיתי בשינוי הנוסחאות שבמשניות הגדולים דפוס ווילנא, איתא דבכתב יד מינכעץ ליתא שתי התיבות וכלה מחופתה. מ"מ הרי ברמב"ם (פ"ז ה"ד) מהלכות מלכים איתא הלשון וכלה מחופתה כנוסחא דידן וצ"ע. [ואני איני רואה בזה השגה על החינוך דהא דאשה חייבת לצאת במלחמת מצוה או חובה היינו רק להכין מאכלים לבשל וכיוצא בזה כמו שכתב (הכסף משנה) [הרדב"ז פ"ז ה"ד מהלכות מלכים], אבל לא שתהיה רובה קשת וכיו"ב, והדבר לענ"ד מוכרח דאל"כ למה נשים פטורות ממ"ע דפרו ורבו מדכתיב וכבשוה⁵ ונשים לאו בני כבישה הן⁶, הרי במלחמת מצוה או חובה חייבות גם נשים להשתתף במלחמה. אלא ע"כ דכיון דחייבות רק להתעסק בבישול המאכלות וכיוצא בדברים אלה אבל וודאי אינן חייבות לעמוד בקשרי המלחמה, לאו בני כבישה הן. וה"ה שאין עליהן מצות מחיית עמלק בכלי זיין, חרב חנות וקשת].

גם מצאנו בתוס' קדושין (דף כ"ד ע"א) ד"ה ה"ג רש"י אלא בזווי ידיה וכו', דאשה שפודה מעשר שני שלה פטורה מלהוסיף חומש מפני דאיש כתיב בקרא, והוא דעת ר"ת שם וכן פוסק בספר החינוך [מצוה

1. רוב ענין זה נדפס בספר הזכרון גזוי מועדים, ההוספות בסוגרים מרובעות הן עפ"י הנדפס שם. 2. בהוספותיו לטה"מ, מצוה ד', וברמב"ן עה"ת במדבר ל"ג נ"ג. 3. בסה"מ הביא הרמב"ן לספרי אקרא ד"וירישתה וישבתה בה", (דברים י"ז י"ד) 4. קדושין דף ל"ה ע"א. 5. בראשית א' כ"ח. 6. קדושין דף ל"ה ע"א

לקריאת פרשת זכור הרי כיון דגם עבד מחויב במ"ע זו א"כ גם בלי שחרור עולה למנין עשרה, כמש"כ הר"ן בפ"ב דמגילה [דף ו' ע"ב במתני' ד"ה הכל כשרין] דגם נשים מצטרפות למנין עשרה לקריאת המגילה, כיון דגם נשים חייבות במקרא מגילה.

אך יש לדחות זה די"ל דהרא"ש ס"ל כבעל העיטור [הלכות מגילה] המובא בטור או"ח סי' תרפ"ט, דאין נשים מצטרפות לעשרה לקריאת המגילה, אף שהן עצמן חייבות בקריאתה. וא"כ ה"ה עבדים ולכך הוכרח לשחררו⁷. אבל מ"מ בעיקר הדבר הרי הרמב"ם⁸ ס"ל דעבדים שאינם משוחררין פטורים ממקרא מגילה, ועיין בביאור הגר"א באו"ח שם סי' תרפ"ט סעי' א' [ד"ה משוחררים] ובעטרת זקנים שם [ד"ה משוחררים] שהחליטו כן, משום דעבדים לא היו באותו הנס, ודע דאע"ג דמהרא"ש שם מבואר דקריאת פרשת זכור היא מה"ת, מהרמב"ן בפירוש התורה סוף פ' תצא [דברים כ"ה י"ז] משמע דסובר דקריאת פרשת זכור אינה מה"ת, עיי"ש.

תע"ג], והרי יש אומרים דזהו מ"ע, והו"ל מ"ע שאין הזמן גרמא ומ"מ אשה פטורה, ויש לפקפק בזה כמובן.

ב. עבדים

הנה במצות זכירת עמלק, לכאורה ודאי דחייבין דהא בני מלחמה הם. ובישוב א"י נראה דפטורים דהא לאו בני ירושה הם, והא דאיתא בסוף כתובות [דף ק"י ע"ב] הכל מעלין לאיתויי עבדים אינה רק מדרבנן. אך אך אולי יש לומר כיון דבני מלחמה הם חייבין גם בישוב א"י כמו שחייבים בזכירת מחיית עמלק.

אלא דבעיקר הדבר שכתבנו דעבדים בזכירת עמלק חייבים מדאורייתא, יש לכאורה סתירה מהרא"ש (פ"ט) [פ"ז] דברכות (סי' כ') שכתב בהא דר"א שחרר עבדו להשלימו לעשרה אפי' הוה מצוה דרבנן כגון לשמוע קדושה וברכו שאין להם עיקר מה"ת, דלא מסתבר דמיירי בעשרה דאורייתא כגון לקרות פרשת זכור שהיא מה"ת עיי"ש. ואם נניח דעבדים חייבין במ"ע דזכירת עמלק, א"כ למה היה ר"א משחררו להשלימו לעשרה

7. עי' שו"ת בנין ציון ח"ב סי' ח'. 8. פ"א מהלכות מגילה ה"א, וע"ש בלח"מ.

מסכת סוטה

עדות חצי דבר בקינוי וסתירה

המקנא - ר"א אומר מקנא לה ע"פ שנים.

שירי מנחה

תנא סוטה אחר נזיר

מכרי תנא מנזיר סליק, מאי תנא דקא תנא סוטה, כדרכי דתנאי רבי אומר למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה וכו'.

צ"ע בדברי הרמב"ם בהקדמה לפיה"מ, שסידר גיטין אחר נזיר, קודם סוטה.

ע"י בהקדמת בעל תוספות יום טוב למסכתין, אכן יעו"י במאידי ד"ה לענין ביאור זה שאמרנו מכרי תנא וכו'. וע"י בהגהות מים חיים ד"ה עוד תמה וע"ע בתוס' לקמן ג' ע"א ד"ה רבי, בסופו.

ש"ס

זווגו של אדם כקריעת ים סוף

אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן וקשין לזווגן כקריעת ים סוף שנאמר אלקים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות וכו'.

הפסוק דמוציא אסירים איירי ביציאת מצרים, ולכא"י הוי"ל למימר קשה זווגו של אדם כיציאת מצרים.

ע"י תוספות שואף ד"ה וקשה לזווגן.

ש"ס

זיווג ראשון וזיווג שני

אמר רבב"ח א"ר יוחנן וקשין לזווגן וכו', איני והא אמר רב יהודא אמר רב ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני וכו', לא קשיא הא בזיווג ראשון הא בזיווג שני.

בפירוש זיווג ראשון וזיווג שני.

ע"י היטב ברש"י, וע"י תוספות שאנץ ד"ה זווג שני וכו', וע"י בתוס' הרא"ש ד"ה הא, ויש לעיין בכונתו, ועיין בהגהות מהר"ע"ץ ד"ה הא בזיווג.

מוציא אסירים בכושרות

א"ר שמואל בר רב יצחק, כי הוה פתח ר"ל בסוטה אמר הכי, אין מווגין לו לאדם אשה אלא לפי מעשיו שנאמר כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים. אמר רבב"ח אמר ר' יוחנן וקשין לזווגן כקריעת ים סוף שנאמר אלקים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות. איני והא אמר רב יהודה אמר רב ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני וכו' לא קשיא הא בזיווג ראשון הא בזיווג שני.

וברש"י הוציא את בני"מ ממצרים בחודש כשר, לא חמה ולא צינה, מקיש זיווג יחידים ליציאת מצרים.

המקנא לאשתו, רבי אליעזר אומר מקנא לה על פי שנים, ומשקה על פי עד אחד או ע"פ עצמו, ר' יהושע אומר מקנא לה ע"פ שנים, ומשקה ע"פ שנים.

ע"י ב"ב נ"ז ע"ב פלוגתת תנאים בעידי חזקה, דבכ"ל שנה מעידה כת אחרת, אם הוי חזקה, או דלא מהני עדותן משום דבר ולא חצי דבר. ועיי"ש דלרבנן ממעטין מדבר ולא חצי דבר לענין עדות ב' שערות הגדלות.

ובטעמא דעדות חזקה לא הוי חצי דבר מצאנו ב' סברות בראשונים

א. **שיטת הרי"ף** (כ"ב ל' ע"א) - דאנ"פ שלא מהני עדותן לענין חזקה מהני לחייב אכילת פירות, והכי מבואר בתוס' ב"ב שם ד"ה אלא למעוטי.

ב. **שיטת התוס'** ב"ק ע"י ע"ב ד"ה למעוטי - היכן שראה כל מה שיכול לראות באותה שעה לא הוי חצי דבר, וכ"מ ברשב"ם ב"ב נ"ז ע"ב ד"ה אלא.

לשיטת הרי"ף הנ"ל, יש לדון בעדי קינוי וסתירה, האך מהני שיהא הקינוי בכת אחת והסתירה בכת אחרת, דלכאורה הוי עדות חצי דבר. שהרי בקינוי לבד אינה

נאסרת, ובסתירה בלא קינוי ג"כ אינה נאסרת.

עיין **אחיעזר** ח"א סי' ח' אות א' ב'. ועיין **בתקנת עזרא** ד"ה ר' יהושע, וע"י באור שמה פ"א מסוטה ה"א.

ש"ס

גדר ב' עדים דקינוי וסתירה

קינוי וסתירה אם בעינין ב' עדים משום דהוי דבר שבכרחה.

קינוי וסתירה אם בעינין ב' עדים לראיה שהתקיימו, או דבעינין עדות לקיום הדבר.

ע"י **באחיעזר** ח"א סי' ח' אות ב' ד"ה וביותר, לענין עידי קינוי. וע"י **בשערי יושד** שער ז' פ"ג (פמ"י ר"ד) ד"ה והנה לכאורה, וד"ה אח"ז, וד"ה ונראה, לענין עדי סתירה.

ש"ס

נסתרה ע"פ עצמו לענין איסור לבעלה אליבא דר' יהושע

רש"י ד"ה ומשקה ע"פ עד אחד או ע"פ עצמו, ואפי' אין עדים שנסתרה אלא עד אחד או הוא עצמו אומר ראיתיה שנסתרה אחר שקינאתי לה נאסרת בסתירה עד שתשתה וכו'.

מדברי רש"י כאן, אליבא דר' אליעזר, דנקט דראית הבעל עצמו איירי לענין לאוסרה, ולא נקט לענין השקאה בלבד. משמע, דלר' יהושע דלא מהני ע"פ עצמו אינה נאסרת בסתירה זו לבעלה.

צ"ע **דכיון דאסרה תורה הנסתרת** לאחר קינוי, והבעל הרי ידע שנסתרה, אמאי לא נאסרה.

ע"י **רמב"ם** פ"א מהלכות סוטה הלכה ח', דבעל שראה שנסתרה אנ"פ שאינו משקה נאסרה עליו, אכן לרש"י צ"ע.

ע"י **תוספות הגרעק"א** כאן מ"א (אות א') ברע"ב ד"ה ע"פ ע"א. וע"י **בחדושי מרן רי"ז הלוי** הלכות סוטה, ובאב"י **עזרי** פ"א מסוטה ה"ה ד"ה ובתוס' הגרעק"א.

ויש לדקדק מה ראה להקיש זיווג יחידים להא דהיתה יציאת מצרים ב"כושרות". ובפרט היכא מרומז בהכא ענין קושי זיווג שני, אשר למסקנת הגמ' הוא שהוקש לקריעת ים סוף וליצי"מ.

ויבואר בס"ד עפ"י מה דיש לדקדק בהא דהוציאן הקב"ה "בכושרות" שהוא חודש כשר, דלמאי נפ"מ באיזה חודש יצאו, והלא ענן ד' לפניהם יומם ומוקפין היו בעניי כבוד אשר הצילום משרב ושמשי, ואין חוס וקור להם, ולמאי נפ"מ אי יצאו בחודש כשר או אחר.

ומחומר הדברים בהכרח עלינו לומר דאף שענן ד' עליהם, מ"מ הי' נפ"מ גם בעונת השנה, והוא ע"פ המבואר ברש"י דברים (כ"ה י"ח) "זיווג בך כל הנחשלים אחריו" - חסרי כח מחמת חטאם שהיה הענן פולטן". ומבואר דהחוטאים לא היו בצילא דמהימנותא דענן ד'. ומעתה מבואר דעליהם הוא שנאמר מוציא אסירים ב"כושרות", בחודש כשר.

ומעתה הלא מדוקדק היטב ילפוטא דזיווג שני, מהא דיציאת מצרים בכושרות. שהרי כתב רש"י "זיווג שני, לפי מעשה יקשה לזווגן לפי שאינה בת זוגו". וידוע הבאור דכיון שהרשיע וקלקל זווגו הקב"ה טורח לזווג לו רשעית כפי מעשיו. אכן זאת מנא לן שהקב"ה טורח להתאים הרשעים זה לזה. לזה קאמר מושיב יחידים ביתה, מוציא אסירים בכושרות. ונתבאר דקאי על הרשעים שהענן פולטן, ומ"מ טרח הקב"ה להוציאן דוקא בחודש כשר, ומוכח שהקב"ה טורח אף בתיקון זיווג הרשעים באופן מיוחד, כאשר ניהגם ביצי"מ ב"כושרות".

עד אחד בטומאה

עד כאן לא פליגי אלא בקינוי וסתירה אבל בטומאה עד אחד מהימן, ותנן נמי עד אחד אומר אני ראיתי שניטמאת לא היתה שותה, מדאורייתא מנלן דמהימן עד אחד, דתנו רבנן ועד אין בה בשנים הכתוב מדבר וכו'.

עד אחד בטומאה, אם נאמן לגמרי ואמרינן דודאי זינתה ואסורה לבעל לבועל ולתרומה, או דכיון דמעיד שנטמאת שוב אינה שותה, וכיון שאינה שותה ממילא אסורה לבעלה.

עיי רמב"ם פ"ג מסוטה הלכה כ"ג בבאו עדים שנטמאת אחר ששתתה, ובחילוק שבזה בין ב' עדים לעד אחד, ועיי במשנה למלך שם. וכ"מ בלשון הרמב"ם פ"א מסוטה הלכה כ'.

אכן יעווי היטב בדקדוק לשון רש"י כאן ד"ה אבל בטומאה.

ועיי עונג יום טוב אה"ע סי' ק"ע ד"ה ודע שראיתי במל"מ, שעמד בדברי המשנה למלך, מהא דאשת כהן שהעיד בה ע"א שנטמאת שלוקה עליה הכהן משום זונה (עיי רמב"ם פ"א מאיסורי ביאה הכ"ג). ועיי בחידושי הגרי"ז ד"ה ע"כ לא פליג (עמ' ד'). ועיין במנחה חריבה ד"ה אבל בטומאה. קהלות יעקב סוטה סי' ב'.

בהג"ל, ובברור דברי הרמב"ם (פ"ג הכ"ג) דעד אחד דטומאה שבא אחר ששתתה אינו אסורה.

גדר נאמנות ע"א אחר קינוי וסתירה.

עיי בחידושי רבינו חיים הלוי פ"ג מסוטה הלכה כ"ג, וע"ע בחידושי הגרי"ז ד"ה אבל בטומאה.

עד אחד שמעיד שנטמאת אם דוקא מחמת קינוי וסתירה אלן, או אף במעיד שנטמאת בפעם אחרת.

עיין רמב"ם פ"א מסוטה הלכה י"ד, אכן עיין היטב בדקדוק לשון רש"י כאן ד"ה אבל בטומאה, וברש"י לקמן ל"א ע"ב ד"ה וטומאה בעלמא. משנה למלך שם, מנחת חינוך מצוה שס"ה אות ו' ד"ה ואם.

בהג"ל, ובבאר לשון הרמב"ם בפ"א הלכה י"ד יואפילו היה עד טומאה זה אחד מעידי הסתירה.

עיי כסף משנה שם שתמה מאי קמ"ל הרמב"ם בהאי לישנא, ועיי בעמודי אור סי' צ"ה אות י"א ד"ה אך לענ"ד, מש"כ לבאר בזה עפ"י יסוד המהרי"ק בשורש ע"ב, בטעמא דאין נאמן ע"א בדבר שבערוה.

תוס' ד"ה מאי וכו', עוד בירושלמי כתיב ועבר עליו רוח קנאה וגו' שלא יקנא לה מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש וכו', עבר וקינא לה מחמת דברים הללו מה את אמרת למצוה או לעיכוב, וכו', אמר רבי מנא אתיא כהדא כל מקום שנאמר חוקה תורה מעכב.

משמע מהירושלמי דלא מהני קינוי מתוך שחוק, וצ"ע ברמב"ם פ"ד מסוטה ה"ה דבעבר וקינא מתוך שחוק הוי קינוי.

עיי בכסף משנה שם ועיי באר הגולה אה"ע סוסי קע"ח (סעי' כ"ב) אות ה'. ובקרבן אורה ד"ה עבר.

קינוי מתוך מתוך

בתוס' שם, שלא יקנא לה מתוך שחוק וכו' ולא מתוך גאות וכו'.

בירושלמי (ריש סוטה) שלפנינו הגירסא ולא מתוך מתוך, וצ"ע בכונתו. - עיי קרבן העדה ד"ה ה"ג, ועיי מהר"ץ חיות בתוד"ה מ"ט.

ב' ע"א, ר"א מקנא לה ע"פ שנים וכו' - ע"ב, מתני' דלא כהאי תנא.

שירי מנחה

נאמנות עד אחד בטומאה

עד כאן לא פליגי אלא בקינוי וסתירה, אבל בטומאה עד אחד מהימן.

בקשוית התוס' (ד"ה אבל), מנין פשיטא להגמי דע"א נאמן בטומאה, דלכא' אדרבא הוי"ל דבעי תרי משום דהוי דבר שבערוה שנאסרת לבעלה.

עיי היטב בתוס', ועיי בתוס' שאנן, וא"ת מנלן וכו'. ובתוס' הרא"ש ד"ה אבל, ועיי בקרבן אורה בתוד"ה אבל.

באופני עדויות טומאה

אבל בטומאה עד אחד מהימן.

דין על פי עצמו בטומאה.

קרבן אורה ד"ה זה בנה אב.

בעדות הבועל.

עיי מנחת חינוך מצוה שס"ה אות ח'. ויתבאר בעזה"ש"ת לקמן ו' ע"א.

עד אחד בהזמה

אבל בטומאה עד אחד מהימן.

ז"ל הרמב"ם פכ"א מעדות ה"ה, "בא עד אחד והעיד שזינת אחר הקנוי והסתירה, ונמצא אותו העד זומם משלם כתובתה".

מבואר דע"א שהזום משלם.

עיי תוס' ב"מ ד' ע"א ד"ה עד אחד, ובקצות החושן סי' ל"ח ס"ק ב', עד המעיד וכו', ועיי בקובץ שעורים ב"ק אות מ"ב ובמש"כ להוכיח שם מתוסי ע"ב ד"ה כל מקום.

קינא מתוך שחוק

קינוי בפני עצמו בזמן הזה

ב' ע"ב, מתני' דלא כהאי תנא - ג'
ע"א, גופא וקינא את אשתו רשות.

שירי מנחה

אין לדבר סוף

רבי יוסי ברבי יהודה אומר משום ר' אליעזר המקנא לאשתו מקנא ע"פ עד אחד או ע"פ עצמו וכו', השיבו חכמים לדברי ר' יוסי ברבי יהודה אין לדבר סוף.

באור אין לדבר סוף.

עיי רש"י ד"ה ואמר קנאי, ובאופ"א עיי בתוספות שאנ"ך ד"ה לדברי ר' יוסי.

דילמא קינ"ל כריב"ב

א"ר חנינא מסורא לא לימא איניש לאיתתיה בזמן הזה לא תיסתרי בהרי פלוני דילמא קינ"ל כר' יוסי ב"ר יהודא דאמר קינוי ע"פ עצמו וכו'.

כיון דקינ"ל הלכה כרי יהושע כנגד ר"א, למה נייחוש דלמא הלכה כירב"ב דקאי לר"א.

תוספות הרא"ש ד"ה דדילמא, ועיי רש"ש ד"ה אר"ה, בסופו, ועיי מנחה חריבה ד"ה לא לימא.

לשון קינוי

אמר ריש לקיש מה לשון קינוי, דבר המטיל קנאה בינה לבין אחרים וכו', ורב יימר אמר דבר המטיל קנאה בינו לבניה וכו', ואיתו הוא דאתי למיעבר קנאה בהרה [רש"י, שזו מקניטתו על שחושדה].

קינוי עדרת קרה לנשותיהם ממש (סנהדרין ק"י ע"א).

קינוי שאינו משום חשד, אלא מפני שנאת אותו שמקנא לה ממנו, או שמוזהרה משום איסור יחוד אם הוי קינוי.

עיינ בית הלוי ח"ב סי' מ"ב אות ד', ועיי בחוט המשולש בתשובות הגרא"י פריד זצ"ל סי' ו', ובפתחי תשובה סי' קע"ח ס"ק ט"ו.

בפלוגתא דהתר קינוי

אמר ר"ל מאי לשון קינוי דבר המטיל קנאה וכו', אלמא קסברי דאסור לקנאות, ומ"ד מותר לקנאות מהו לשון קינוי וכו'.

תנא דבי ר' ישמעאל אין אדם מקנא לאשתו אא"כ נכנסה בו רוח וכו', מאי רוח, רבנן אמרי רוח טומאה, רב אשי אמר רוח טהרה וכו'. ומסתברא כמ"ד רוח טהרה, דתניא וקינא את אשתו רשות דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר חובה וכו'.

מ"ט דמ"ד אסור לקנאות. - עיי תוספות הרא"ש ב' ע"א ד"ה קסבר.

אם יש מקום לומר דמ"ד אסור לקנות, לא פליג אמ"ד רשות ואמ"ד חובה.

בכרור שיטת הרמב"ם, דפ"ד מסוטה הלכה י"ח כתב דמצות חכמים לקנות, ובפ"י מאישות הלכה י"ז כתב דחובה לקנות.

עיי בכסף משנה בהלכות סוטה שם שעמד בלישנא ד"מצות חכמים" שנקט הרמב"ם ועיי קרן אורה ב' ע"א ד"ה עבר. וע"ע בתוס' ג' ע"א ד"ה רבי וכו' בירושלמי אמרינן וכו'. ובדש"ש ד"ה וקנא.

נאמנות ע"א בסוטה

תנדרב"י מפני מה האמינה תורה עד אחד בסוטה, שרגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה, ועד אחד מעידה שהיא טמאה.

ע"א שהעיד שנמטאה לא מביעל שקינא לה אם נאמן, ואם שותה גם בכה"ג.

עיי בעמודי אור סי' צ"ח ביסוד נאמנות ע"א בסוטה, ומ"ש משאר דבר שבערוה, ובגדרי שתיה אע"פ שאסורה לבעל מצד בוועל אחר.

א"ר

חנינא מסורא לא לימא איניש לאיתתיה בזמן הזה לא תיסתרי בהרי פלוני, דילמא קינ"ל כר' יוסי ב"ר יהודא דאמר קינוי ע"פ עצמו, ומיסתתרא, וליכא האידנא מי סוטה למיבדקה, וקאסר לה עילויה איסורא דלעולם.

צ"ע, דהא אף בזמן הבית אין משקין במקנא עפ"י עצמו, דהא קינ"ל כרי יהושע דקינוי ע"פ שנים, ונמצא, דאי חיישינן לאסרה בקינוי ע"פ עצמו אף בזמן הבית אין לה תקנה, ולמה נקט ר' חנינא דוקא בזה"י.

עיינ כסף משנה פכ"ד מאישות הלכה כ"ה, תוספות יום טוב פ"א מ"ב ד"ה ר' יהושע, בתנ"ד, ועיינ בחלקת מחוקק סי' קט"ו ס"ק ל"ד. אכן יעוי בתוספות הגרעק"א שם (אות ג), קרן אורה ד"ה שוב ראיתי, ועיי בדש"ש ד"ה אר"ח מסורא. וע"ע באבי עזרי פכ"ד מאישות הכ"ה ד"ה ונראה.

המקנא בפני עצמו בזה"י, ונסתרה, אם נאסרה בדיעבד.

עיי מאירי ד"ה בדיקת, אכן יעוי ברמב"ם פכ"ד מאישות הכ"ה דאסורה.

צ"ע בשיטת הרמב"ם הנ"ל, דהא פסק כרי יהושע דקינוי בפני שנים (וכה"ג צ"ע בדברי הטור והשו"ע בסי' קט"ו סעי' ט' ובסי' קע"ח סעי' ד).

עיי ב"ח סי' קט"ו אות ח' ד"ה ומ"ש אמר לה בשם מהרש"ל, ובסי' קע"ח אות ד'. ועיי בפתחי תשובה סי' קע"ח ס"ק ט"ו. ועיינ בהעמק שאלה פרשת נשא שאילתא ק"כ אות ב', בחילוק הבני אהובה ופכ"ד מאישות הלכה כ"ה, והמהרי"ט בתשובה ח"ב אה"ע סוס"י א'. עיינ קרן אורה ד"ה שוב ראיתי, ועיי אור שמח פכ"ד מאישות הכ"ה ד"ה אולם מה שיש, ובאבי עזרי אישות שם.

וע"ע באחיעזר ח"א סי' ח' אות ב'. ובבית הלוי ח"ב סי' מ"א.

לעולם בהם תעבודו

לעולם בהם תעבודו, רשות, דברי ר' ישמעאל, ר' עקיבא אומר חובה.

עיי היטב ברמב"ם פ"ט מעבדים הלכה ו', אכן יעווי בר"ן גיטין כ' ע"ב (מדפי הרי"ף) ד"ה כל, ועיין בחינוך פרשת בהר סוף מצוה שפ"ז. עוד בענין התר שחרור עבד לצורך מצוה עיי בציונים לברכות מ"ז ע"ב (עמ' צ"ה).

אם איסור שחרור עבד משום מצות ההשתעבדות, ובגונא דאין יכול להשתעבד בו מותר לשחררו.

לעולם בהם תעבודו בחציו עבד וחציו בן חורין.

עיי תוס' גיטין ל"ח ע"א ד"ה כל, ועיי קצות החשון סי' קע"א סוס"ק א' במש"כ בדברי הרשב"א שבת ד' ע"א ד"ה הא דאמרינן וכי אומרים, ועיין מנחת חינוך מצוה שמ"ז אות ג' (עמ' תקמ"ה ד"ה ועבד זה, וד"ה ועיין).

עיי פ"פ הני"ל, המפקיר עבדו אם עובר בהאי עשה.

קרו אורה (ע"ב) בתוד"ה כתיב.

כיון דאיסור לשחרר עבד, לכא' יש לדון בשחרור מצד דינא, דיאי עבד לא מהני.

קרו אורה (ע"ב) בתוד"ה דכתיב, פרי מגדים או"ח סי' צ' אשל אברהם אות ל', שו"ת הגרעק"א (קמא) סי' קצ"ד ד"ה ואני.

תוס' ד"ה ר' ישמעאל אומר רשות, תימה לרבי וכי לית להו הא דאמר בשלהי מסכת מכות שש מאות וי"ג מצוות נאמרו למשה בסנין, וכי לר' ישמעאל דאמר רשות בצר להו או לר"ע טפי להו. מו"מ בקושיה זו.

הרמב"ן בהשגות לסה"מ ריש שורש א', וע"ע במאירי ד"ה תרי"ג, ועיי מהר"ץ חיות ובקר"א בתוד"ה ר' ישמעאל.

בחייב כהן להטמא לקרוביו

לה יטמא רשות דברי ר' ישמעאל, ר"ע אומר חובה.

אם כהן חייב להטמא לקרוביו אף כשיש אחרים שמתעסקים בהם.

עיי בתוס' ד"ה לה, ועיי במהרש"א מש"כ בדבריו. אכן יעווי בקרו אורה בתוס' מה שנו"נ בזה מדברי שאר הראשונים, עיי רמב"ם פ"ב מאבל הלכה ו', ובשו"ע יו"ד סי' שע"ג סעי' ה'.

לה ולא לאיבריה

ור' ישמעאל לה מיטמא ואין מיטמא לאיבריה.

שיטות הראשונים כבאור, "ואין מיטמא לאיבריה" - באבר מן החי, או אף באבר מן המת.

עיי היטב רש"י ד"ה לה יטמא, אכן יעווי נזיר מ"ג ע"ב וברש"י שם ד"ה ואינו מיטמא. ודין זה הוא פלוגתא דרבוותא עיי ברי"ף בהלכות קטנות (נדפס בסוף מנחות) הלכות תומאה (א' סו"ע"ב). ועיי שם בנמוק"י ד"ה על עצם וברא"ש ד"ה לה. ועיי רמב"ם פ"ב מאבל הלכה ט"ו. ובמאירי כאן סוד"ה תומאת כהנים, ובנזיר מ"ג ע"ב ד"ה כל שהכהן.

מכאן מוכח דיש מצות קבורה באבר מן החי. - עיי מנחת חריבה ד"ה לה יטמא, ובמה שציין שם.

לא תרדה בפרך בבן חורין

ור"ע באחיכם מסיפא דקרא נפקא, ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרה בו בפרך.

עבודת פרך בכני חורין, ומ"ש בן חורין מעבד.

עיי רמב"ם פ"א מעבדים סוף ה"ז, ובהשגת הראב"ד בה"ו, ובלחם משנה שם הלכה ו' בתו"ד, "ועם זה תתורץ קושית הר"א וכו'".

וע"ע בחינוך מצוה שמ"ו ובמנחת חינוך שם אות ג', ובשערי תשובה שער ג' אות ס'.

ג' ע"א, גופא וקנא את אשתו רשות - ע"ב, אמר רב חסדא ונותא וכו'.

שירי מנחה

לא תשנא את אחיך בלבבך

וקנא את אשתו רשות דברי ר' ישמעאל וכו', מ"ט דר' ישמעאל סבר לה כי האי תנא, דתניא רבי אליעזר בן יעקב אומר, כלפי שאמרה תורה לא תשנא את אחיך בלבבך יכול כגון זו וכו'.

לאו דלא תשנא, אם בלב דוקא או אף בניכר כלפי חוץ.

עיי היטב ברש"י ד"ה כלפי, וכ"מ בשאלתות פרשת וישב שאילתא כ"ו, אכן יעווי ברמב"ם פ"ו מדעות הלכה ה'. וע"ע ברמב"ן פרשת קדושים (י"ט י"ז). ובמה שיש לעמוד בשיטת הרמב"ם ודעימיה מכמה סוגיות עיי בהעמק שאלה שם אות ב' ובקהלות יעקב ערכין סי' ד'.

תרי"ג מצוות

תוס' ד"ה ר' ישמעאל אומר רשות, תימה לרבי וכי לית להו הא דאמר בשלהי מסכת מכות שש מאות וי"ג מצוות נאמרו למשה בסנין, וכי לר' ישמעאל דאמר רשות בצר להו או לר"ע טפי להו. מו"מ בקושיה זו.

הרמב"ן בהשגות לסה"מ ריש שורש א', וע"ע במאירי ד"ה תרי"ג, ועיי מהר"ץ חיות ובקר"א בתוד"ה ר' ישמעאל.

בחייב כהן להטמא לקרוביו

לה יטמא רשות דברי ר' ישמעאל, ר"ע אומר חובה.

אם כהן חייב להטמא לקרוביו אף כשיש אחרים שמתעסקים בהם.

עיי בתוס' ד"ה לה, ועיי במהרש"א מש"כ בדבריו. אכן יעווי בקרו אורה בתוס' מה שנו"נ בזה מדברי שאר הראשונים, עיי רמב"ם פ"ב מאבל הלכה ו', ובשו"ע יו"ד סי' שע"ג סעי' ה'.

לה ולא לאיבריה

ור' ישמעאל לה מיטמא ואין מיטמא לאיבריה.

שיטות הראשונים כבאור, "ואין מיטמא לאיבריה" - באבר מן החי, או אף באבר מן המת.

עיי היטב רש"י ד"ה לה יטמא, אכן יעווי נזיר מ"ג ע"ב וברש"י שם ד"ה ואינו מיטמא. ודין זה הוא פלוגתא דרבוותא עיי ברי"ף בהלכות קטנות (נדפס בסוף מנחות) הלכות תומאה (א' סו"ע"ב). ועיי שם בנמוק"י ד"ה על עצם וברא"ש ד"ה לה. ועיי רמב"ם פ"ב מאבל הלכה ט"ו. ובמאירי כאן סוד"ה תומאת כהנים, ובנזיר מ"ג ע"ב ד"ה כל שהכהן.

מכאן מוכח דיש מצות קבורה באבר מן החי. - עיי מנחת חריבה ד"ה לה יטמא, ובמה שציין שם.

לא תרדה בפרך בבן חורין

ור"ע באחיכם מסיפא דקרא נפקא, ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרה בו בפרך.

עבודת פרך בכני חורין, ומ"ש בן חורין מעבד.

עיי רמב"ם פ"א מעבדים סוף ה"ז, ובהשגת הראב"ד בה"ו, ובלחם משנה שם הלכה ו' בתו"ד, "ועם זה תתורץ קושית הר"א וכו'".

וע"ע בחינוך מצוה שמ"ו ובמנחת חינוך שם אות ג', ובשערי תשובה שער ג' אות ס'.

דבר דבר מממון

ג' ע"ב, א"ר חסדא זנותא וכו' - סוף
העמוד.

שירי מנחה

מקדמתו - מלפפתו

א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל
העושה מצוה אחת בעוה"ז מקדמתו
והולכת לפניו לעוה"ב, שנאמר והלך
לפניך צדקך. וכל העובר עבירה אחת
בעוה"ז מלפפתו והולכת לפניו ליום
הדין, שנאמר ילפתו ארחות דרכם יעלו
בתוה ויאברו.

בטעמא דנבי מצוה נקט לישנא
דימקדמתו, וגבי עבירה נקט לישנא
דימלפפתו.

מהרש"א בח"א ד"ה כל, ועיי' מה שהוסיף
בוה בעץ יוסף (ב' ע"א) ד"ה מקדמתו. ועיי'
בעיון יעקב (סס) ד"ה כל העושה.

תוס' ד"ה מה

תוד"ה מה עדות אחרונה שאוסרתה איסור עולם - תימה, דהוה מצוי למפרך מה לעדות האחרונה שכן רגלים לדבר,
שהרי קינא לה ונסתרה.

מוי"מ בזה מדון עד אחד שבא אחר ששתתה.

עיי' דש"ש בתוד"ה מה. ובעיקר הנדון ע"ע בציונים לעיל ב' סוע"א (עמ' ב). וע"ע באחיעזר סי' ח' אות ד'.

תוס' ד"ה ת"ל.

ת"ל ועד אין בה כל שיש בה - תימה כיון דהוא קינא לה ונסתרה והשתא אתי עד אחד דטומאה מסתמא בעל שתיק
ולא מכחיש ליה, א"כ מאי צריך קרא דע"א נאמן, אפילו טומאה בעלמא בלא קנוי וסתירה בכה"ג היה מהימן וכו'. אלא
לאבוי דאמר התם מהימן מאי איכא למימר. אלא א"כ אית לן למימר דלאבוי לא איצטריך קרא אלא היכא דמכחיש אע"ג
דקינא לה.

נפ"מ בהא דלפנין לנאמנות ע"א דטומאה מקרא, לענין הפסד כתובתה ולפוסלה לכהונה, מוי"מ בזה.

עיי' בהגהות הוד"ל בתוד"ה ת"ל, ובמנחה חריבה בתוד"ה ת"ל, אכן יעוי' במדומי שדה בתוד"ה ת"ל.

מוי"מ בישוב הגי' בדין עד אחד דטומאה כשהאשה מכחישתו.

אשה שנסתרה אם נאמנת בהכשתה.

קדן אורה בתוד"ה ת"ל, אכן יעוי' בעמודי אור סי' צ"ח אות ב'.

תוס' ד"ה נאמר

תוד"ה נאמר כאן דבר ונאמן להלן דבר - תימה למה לי ג"ש מהיכא תיתי ליה דלית המין בה עד אחד, מעדות אחרונה
ליכא למילף דאיכא פירכא.

אם איכא למימר דאיצטריך ג"ש, דדבר דבר דלא גילף מנדה.

עיי' מהר"ם שיף גיטין "בא"ד אמאי אצטריך", אכן יעוי' במצפה איתן בתוד"ה נאמר.

הא דבענין שנים בכל עדות אשה אם הוא משום ילפותא דדבר דבר, או דלא בענין להאי ילפותא אלא לענין עדות טומאה,
אבל בשאר עדויות פשיטא דלא שנת עדות דבר שבערוה משאר עדיות.

עיי' בקדן אורה ברש"י ד"ה בה ולא בקינא, ושם בפסקה וכן נראה מדברי תוס'.

וטומאה בעלמא בלא קינוי ובלא סתירה דלא מהימן עד אחד מנלן,
נאמר כאן כי מצא בה ערות דבר ונאמר להלן על פי שני עדים או
על פי שלשה עדים יקום דבר, מה דבר האמור להלן עדים שנים
אף כאן עדים שנים.

בגדר הלימוד והדמיון דדבר שבערוה לממון.

הא דבענין שנים בעדות דבר שבערוה, אם דוקא באתחזק איסורא או
אף בלא אתחזק איסורא.

נאמנות עד אחד בדבר שבערוה, כשהדבר בידו.

עיי' בסוגיית הגמ' גיטין ב' ע"ב, "אבל הכא איתחזק איסורא [ו]הוי דבר
שבערוה", וע"ש ברמב"ן ד"ה אבל הכא, וברשב"א ד"ה והא דקאמרי. אכן
יעוי' במהרי"ק שורש ע"ב ד"ה אלא נלענ"ד דהטעם (עמ' קלו במהדורת אורייתא),
ועיי' שב שמעתתא שמעתא ו' פ"ג, ומה שהביא מדברי הגהות מיימוניות
אישות פ"ג.

ועיי' בנתיבות המשפט סי' ל"ו ס"ק י', ובקהלות יעקב גיטין סי' א' אות ב'.

נאמנות ע"א כסוטה אחר קינוי וסתירה, מטעם דאיתרע חזקתה.

עמודי אור סי' צ"ח.

שיעור סתירה במקנא משנים

ג' ע"ב, תנו רבנן איזו היא עדות הראשונה - ד' ע"ב, דרש ר' עירא.

שירי מנחה

רוחב הדקל

וכמה שיעור סתירה וכו', כדי הקפת דקל דברי ר' ישמעאל.

בהקפת איזה דקל מיירי, גדול, קטן או

בינוני.

מי"ט לא אבעיא בגמי באיזה דקל מיירי.

ע"י בתוס' ד"ה דמרחק, וע"י שיטמ"ק ד"ה בעי רב אשי, מהריעב"ץ ד"ה הקפת דקל, מרומי שדה ד"ה כדי.

קשר גרדי ונטילת קיסם

ר"א בן ירמיה אומר כדי ליקשור גרדי נימא, חנין בן פנחס אומר כדי שתושיט ידה לתוך פיה ליטול קיסם.

ליקשור גרדי נימא - אם השעור בזמן שהאומן הגרדי קושר, או בקשירה הדרושה לגרדי, ולא ע"י אומן.

מי"ט נקטו כדי שתושיט ידה ליטול קיסם, ולא כדי שיושיט ידו.

הגהות הוד"ל ד"ה כדי שתושיט.

שיעור סתירה

וכמה שיעור סתירה וכו' כדי הקפת דקל דברי ר' ישמעאל וכו', עד סוף הסוגיא. ובע"ב, אמר רב יצחק בר רב יוסף א"ר יוחנן כל אחד ואחד בעצמו שיער וכו'.

מהו שיעור קטן שבכולם, ובטעם סדר דברי התנאים כברייטא. - ע"י רד"ל ד"ה ר"א, ובקורן אורה ד"ה אמר ר"י.

להמבואר דכל אחד בעצמו שיער, צ"ב האיך ניתן לתת בזה שיעור לסתירה. - ע"י לקוטי הלכות (גי' ע"א, מדפי הספר) ע"י משפט אות ב'.

בן עזאי נסיב איתתא

א"ר יצחק ב"ר יוסף אר"י כל אחד ואחד בעצמו שיער, והאיכא ב"ע דלא נסיב, איבעית אימא מרביה שמייע ליה וכו'.

בכתובות סי' ע"א משמע דנשא בן עזאי לבת ר"ע.

ע"י תוס' כתובות שם ד"ה ברתיא, ויבמות ס"ג ע"ב ד"ה שיתקיים. וע"י מאירי כאן סוד"ה סתירה.

סוד ד' ליראיו

והאיכא בן עזאי דלא נסיב וכו', ואיבעית אימא סוד ד' ליראיו.

האיך שייך לקבוע הלכה עפ"י הנגלה מסוד ד' ליראיו, והא "לא בשמים היא".

מהר"ץ חיות ד"ה והא איכא ב"ע. והנה הראב"ד סוכה פ"ח ה"ה כתב "כבר הופיע רוח הקודש בבית מדרשנו", ובפ"ו מבה"ב הי"ד כתב "כך נגלה מסוד ד' ליראיו". וע"י מה שנו"נ בזה בכפות תמרים סוכה ל"ב ע"ב (עמ' 113) ד"ה נקטם, שו"ת חתם סופר או"ח סי' ר"ח ד"ה עוד כ', אכן יעוי' בשם הגדולים אות א', "הראב"ד השלישי". וע"ע באוצר הטוב לתענית ד' ע"א (עמ' ה') בענין "לא בשמים היא".

סוד ד'

והאיכא בן עזאי דלא נסיב, ואי בעית אימא סוד ד' ליראיו.

צ"ב שיטות התנאים, אחר דבשיעור בן עזאי נגלה לו מסוד ד' שכן הוא.

בבאור איזה גילוי בהלכה זו נתחדש לבי"ע מסוד ד'.

שיטה מקובצת ד"ה ואבעיא.

וינטלם וינשאם

דין הגבחת הידים בנטילת ידים

אמר רב חייה בר אשי אמר רב מים ראשונים צריך שיגביה ידיו למעלה וכו'. תניא נמי הכי, הנוטל ידיו צריך שיגביה ידיו למעלה שמא יצאו המים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים.

מתני' ידים פ"ב מ"ג - הידים מיטמאות ומטהרות עד הפרק. כיצד [גיי] רש"י] נטל את הראשונים ואת השניים עד הפרק וחזרו ליד מטהרים [שהרי טיהרו השניים את הראשונים]. נטל את הראשונים חוץ לפרק ואת השניים עד הפרק וחזרו ליד מטהרה.

גיי המשנה דידים שלפנינו - נטל את הראשונים עד הפרק, ואת השניים חוץ לפרק וחזרו ליד מטהרה. נטל את הראשונים ואת השניים חוץ לפרק וחזרו ליד מטהרה. והיא גירסת הר"ש והרמב"ם, והרא"ש חולין סי' י"ח, והובא בטור ריש סי' קס"ב.

ועיי' בית יוסף שם סיכום שיטות הראשונים.

א. שיטת הר"ש והרא"ש - אין ידים מטמאין אלא עד הפרק, וע"כ מים ראשונים שנטמאין היינו עד הפרק, ומים שניים המטהרין ג"כ אין מטהרין אלא עד הפרק.

ולפי"ז בבאור החשש במים שיצאו חוץ לפרק, היינו דוקא כשהיו מתחילה בתוך הפרק ויצאו חוץ לפרק. אבל נשפכו לכתחילה חוץ לפרק אין מטמאין, עיי"ש בב"י, ועיין תוס' הרא"ש כאן ד"ה צריך.

ב. שיטת רש"י כאן - דשניים שנשפכו על הראשונים שחוץ לפרק מטהרין אותם, אלא שחוששים שמא לא יטול בשניים אף חוץ לפרק.

עוד תלוי נידון הגבחת הידים, בפלוגתת הראשונים אם טומאת הידים עד פרק הזרוע או רק עד פרקי האצבעות. ובפלוגתא בנט"י בחולין אם תקנו עד הזרוע או בראשי האצבעות בלבד.

עיי' רי"ף ברכות שלהי פ"ה, ועיי' ב"י סי' קס"ב סעי' א' ד"ה והרשב"א, הרשב"א בתשובה ח"ג סי' ר"ס. ועיי' חזו"א אור"ח סי' כ"ד אות ט"ז. ועיי' במגן אברהם בהקדמתו לסי' קס"ב.

השפלת הידים במקום הגבחתם.

עיי' מאירי ד"ה כשם, ועיין בבית יוסף הנ"ל ד"ה ויש לשאול.

ועיי' ברבינו יונה בברכות (מ"ב ע"ב) ד"ה שלא, ובמה שכתב לבאר דבריו מהר"י בן חניב בבית יוסף שם. ועיי' במגן אברהם בפתיחה לסימן רס"ב.

עוד בבאור דבריו רבינו יונה בברכות שם, עיי' בבית יוסף שם (עמ' קל"א) ד"ה ואני שמעתי, ובהגהות הב"ח בגליון הרי"ף בברכות שם.

טומאת ידים חוץ לפרק הזרוע

עיי' בב"י ריש סי' קס"ב ד"ה והערך, ועיי' הגהות הב"ח על רבינו יונה הנ"ל.

ד' ע"ב דרש ר' עוירא וכו' - ה' ע"א, אזהרה לגסי הרוח מנין.

שירי מנחה

עד ככר לחם

דרש ר' עוירא וכו', כל האוכל לחם בלא נטילת ידים כאילו בא על אשה זונה, שנאמר כי בעד אשה זונה עד ככר לחם.

בדמיון אכילה בלא נטילה לביאת זנות.

עיי' תוספות שאנץ ד"ה כלה אוכל, ובמאירי ד"ה כבר ביארנו, מהרש"א בח"א ד"ה כל, קון אורה ד"ה דרש.

המזלזל בנטילת ידים

אמר ר' זריקא אמר ר"א כל המזלזל בנטילת ידים נעקר מן העולם.

נעקר מן העולם במהו

ה"מזלזל" בתמידות, או אפי' פעם אחת, וכאופן ה"זולל".

עיי' רש"י ד"ה המזלזל וד"ה נעקר, ומה שעמדו בזה התוס' ד"ה נעקר מגמ' דשבת ס"ב ע"ב, ועיין באר שבע ד"ה כל המזלזל, ובאליה רבא סי' קנ"ח ס"ק כ"א, מהר"ץ חיות ברש"י ד"ה נעקר.

אכילה בלא ניגוב

אמר רבי אבהו כל האוכל פת בלא ניגוב ידים כאילו אוכל לחם טמא, שנאמר ויאמר ד' ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא וגו'.

איסור אכילה בלא ניגוב, משום מאיסות הפת או משום טומאת המים.

נפ"מ בנפ"מ מים שניים או ברביעית.

עיי' רש"י ד"ה כל האוכל, ועיי' ר"ש ידים פ"ב מ"ב (ריש דף ע"ב ע"ב), ועיי' בבית יוסף ובשו"ע סי' קנ"ח סעי' י"ב, י"ג, ובמ"ב ס"ק מ"ו, וס"ק מ"ה, ובבב"א"ל שם ד"ה כאלו, ובמקדש דוד זרעים סי' מ"ה אות ו'.

היכן מרוזמו בקרא ד"לחמם לחם טמא", דקאי על אכילה בלא נטילה.

עיי' מאירי סד"ה כבר ביארנו.

גאון בע"ז - א"ר יוחנן משום רשב"י כל אדם שיש

בו גסות הרוח כאילו עובר עבודת כוכבים וכו', ור' יוחנן דריה אמר כאילו כפר בעיקר וכו'. עולא אמר כאילו בנה במה וכו'. באור דמיון איסור הגאווה בני איסורי ע"ז ה"ל. מרומי שדה ד"ה כל אדם.

לאו דגאווה

ה' ע"א, אוהרה לגסי הרוח - ע"ב,
כיצד מקנא.

שירי מנחה

ככל יקפצון - ואם חוזר בו נאסף כוונתו כאברהם אבינו, שנאמר והומכו ככל יקפצון, כאברהם יצחק ויעקב דכתיב בהו בכל מכל כל. כטעמא דשכרו כאברהם מהוש"א ד"ה כל אדם.

הר סיני

ומסתברא כמ"ד אני את דכא שהרי הקב"ה הניח כל הרים וגבעות, והשרה שכינתו על הר סיני, ולא גבה הר סיני למעלה.

בבאור מעלת דכא, שזוכה שהקבי"ה עמו. דד"ל ד"ה אני.

לכא' מפי' הוי' ליתן התורה במישור לגמרי, ולמה נתנה בהר סיני. מהרי"עב"ץ ד"ה ולא גבה.

לגדעו כאשרה

א"ר אלעזר כל אדם שיש בו גסות הרוח ראוי לגדעו כאשרה וכו'.

כדמיון גאווה לדין גידוע אשירה. - פרשת דרכים סוף דרוש ט"ו (ע' ע"ב, מהדורא ישנה, עמ' קפ"ב במהדורא החדשה), ד"ה ובזה יובן.

שכני עפר

תוב' ד"ה כל אדם שיש בו גסות הרוח אין עפרו נגער, תימה אמאי לא השיב האי במשנת חלק, והא דאמר פרק בתרא דכתובות מתים שבחול' אינם חיים, וכו'.

בקושית התוס', למה לא נימא דתנא ושייר.

בענין תהיי' שעיי' גלגול מחילות.

עיי' נו"ב תנינא יו"ד סי' ר"ה במו"מ שבי' הנו"ב והגרי"פ זצ"ל.

רביעית דם

ומה ים שיש בו כמה רביעיות רוח קימעא עוכרתו, אדם שאין בו אלא רביעית דם עאכ"ו.

שיעור רביעית דם, מהל"מ"ם או מנדר נפש

עיי' היטב ברש"י ד"ה אדם שאין בו אלא רביעית אחת. ועיי' רש"י שבעין יעקב (ד' ע"ב ד"ה אדם) ובמהר"ץ חיות ברש"י ד"ה אדם.

שמונה שבשמינית

א"ר חייא בר אשי אמר רב ת"ח צריך שיהיה בו אחד משמונה שבשמינית.

בבאור שיעור שמונה שבשמינית.

עיי' מאירי ה' ע"א ד"ה ויש מדה, ובמהרש"א ד"ה ת"ח, מהר"ץ חיות ד"ה צריך ועיי' קרן אורה ד"ה ת"ח.

בהשמטת הרמב"ם לדין שמונה שבשמינית.

הנהגת גאווה, והרגשת גאווה. - אורח מישורים סי' ז' אות כ"ח.

השם ארחותיו - עיי' באורו ברש"י ד"ה בשם, אכן יעוי' ברמב"ם פ"א מדעות ה"ד.

אוהרה לגסי הרוח מנין, אמר רבא אמר זעירי, שמעו והאזינו אל תגבהו (ירמיה י"ג ט"ו), רב נחמן בר יצחק אמר מהכא ורם לבכך ושכחת, וכתוב השמר לך פן תשכח את ד' אלקך, ודרכי בני אבין אמר רבי אילעא כל מקום שנאמר השמר פן ואל, אינו אלא בלא תעשה.

מחלוקת מוני המצוות בלאו דגסות הרוח.

עיי' סמ"ג בהקדמת ספרו מה שנגלה לו מן השמים, ובל"ת ס"ד, אכן הרמב"ם לא מנאה.

אם תלויה מחלוקתם במחלוקת האמוראים בסוגיין.

אם פליגי רבא ורב נחמן בר יצחק.

עיי' מרומי שדה ד"ה כל אדם, ועיי' קרן אורה ד"ה אוהרה.

כטעם שהשמיט הרמב"ם ללאו דגאווה.

א. מצוה שבלב - עיי' מגדל עוז פ"ב מדעות הלכה ג', אכן יעוי' מה שעמדו בדבריו מכמה מצוות שבלב כגון לא תשנא, ובחילוק שבין לאו דלא תשנא ללאו דגאווה, עיי' סדר משנה שם ד"ה עוד אמרו כל המגביה, ועיי' בארץ מישורים (שו"ע למדות) סי' ז' ס"ק א'.

ב. לאו הכולל כל התורה - עיי' בארץ מישורים שם מש"כ ע"פ דברי המגילת אסתר בל"ת הראשון שהוסיף הרמב"ן, ועיי' דרך מצוותיך ח"ב, ד"ה ואוהרה העשירית. ומה שיש לעמוד בזה ממצוות אחרות עיי' בחשק שלמה ד"ה אוהרה.

סוטה ביבום וחליצה

ה' ע"ב, כיצד מקנא לה - ו' ע"א
מתני'.

שירי מנחה

חליצה בסוטה ודאי

א"ל אביי אלא מעתה חליצה נמי לא תבעי, א"ל אילו איתיה לבעל מי לא בעיא גט השתא נמי תיבעי חליצה.

לפי סברא זו, היה לנו לחייב סוטה ודאי בחליצה, ומפשטות הסוגיא דיבמות י"א משמע דטומאה כתיב בה כעריות ופטורה אף מחליצה.

פלוגתת הראשונים בישוב הסוגיות.

עיי' תוס' ד"ה אילו ועיי' רא"ש יבמות סי' ד' (לדף י"א ע"א) בשם הראב"ד ובמה דפליג עליה. ועיי' רשב"א יבמות שם ד"ה אמר רבי יהודא, בשיטת הרמב"ן שם. ועיי' בהגהות הוד"ל (ל' ע"א) ד"ה אשת כהן. ועיי' משנת טוביה יבמות סי' כ"ו בבאור שיטת הרמב"ן הנ"ל.

איסור אשת אח בחולצת ולא מתיבמת

רש"י ד"ה מי קא רמינן עליה - וכו', אבל בהא אשמועינן קרא דאסור ליבמה, דלא שייך בה יבום והויא כאשת אח שלא במקום מצוה.

מי שאינה ראויה ליבום, אם הדר עליה איסור אשת אח, ובנתיבמה אם קנאה היבם.

עיי' היטב במאירי ד"ה כבר ביארנו (עמ' י"ג ובהערה 135) ועיי' קנן אורה ברש"י ד"ה מי, עמודי אור סי' צ"ג, ובמנחה חרבה ברש"י ד"ה מי.

גביה דהאי בשם טוב

איכא דאמרי אמר רב יוסף הכתוב קראו אחר וכו' שזה הוציא רשעה מביתו וזה הכניס וכו', א"ל אלא מעתה נשאת לאחר וכו' לא תתייבם וכו'. גביה דהאי מיהא בשכר טוב הוה קיימא.

עיי' דש"י ד"ה בשם טוב וכו', ואיכא למומר הדרא בה וכו'. ויש לדקדק וכו' לא איירי אף בגונא דקדשה אחר ומת מיד.

הגהות הוד"ל ברש"י ד"ה בשם טוב.

טומאה באשת כהן שנאנסה

רבא אמר ק"ו אם נאסרה כמותה לה באסור לה לא כ"ש וכו', אלא אשת כהן שנאנסה ומת ויש לו אח חלל לא תתייבם, אם נאסרה כמותה לה באסור לה לא כל שכן, אונס בישראל משרא שרי וכו'.

עיי' גמוק"י יבמות (ב' ע"א) ד"ה אמר רב יהודא, שנסתפק באשת כהן שנאנסה אי אמרינן בה טומאה כעריות ואם מת חולצת, עיי"ש.

צ"ב, דלכא"י בסוגיין משמע דלא אמרו בה טומאה, שהרי התירו לחלץ ליבמה. (ועיי' ב"ח סי' קע"ג אות ח' ד"ה ומ"ש שו"תה, ובב"ש סק"י).

עיי' משנה למלך פ"ז מיבום ריש הי"ט, ובתוס' הגרעק"א מ"א אות ה'. ועיי' בהגהות הוד"ל ד"ה אשת כהן, ובקובץ הערות סי' ט"ו.

מתני', נכנסה עמו לבית הסתר ושהתה עמו כדי טומאה אסורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה, ואם מת חולצת ולא מתייבמת.

גמ', אמאי תתייבם נמי יבומי, אמר רב יוסף אמר קרא ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר, לאיש אחר ולא ליבם, א"ל אביי אלא מעתה חליצה נמי לא תיבעי, א"ל אילו איתיה לבעל מי לא בעיא גט השתא נמי תבעי חליצה.

יבמות י"א ע"א, אמר רב צרת סוטה אסורה טומאה כתיב בה כעריות וכו', מתיב רב אשי נכנסה עמו לסתר ושהתה עמו כדי טומאה אסורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה, ואם מת חולצת ולא מתייבמת. אמר לך רב, אמינא לך אנא סוטה ודאי ואמרת לי את סוטה ספק וכו', עיי"ש בכל הסוגיא.

הנידונים בדין יבום וחליצה סוטה דמכילתין (סוטה ספק).

א) אמאי בעי חליצה והא הוי ספק ערוה, דסוטה ודאית טומאה כתיב בה כעריות.

ב) יותר מכך יש לדון, דכסוטה עשה הכתוב ספק כודאי, וא"כ תחשב לא רק כספק ערוה אלא כודאי ערוה.

ג) לכאורה גם בפרשת סוטה (דאיירי בסוטה ספק) כתיב, ונסתרה והיא נטמאה, הרי דנאמר טומאה אף בסוטה ספק, אמאי לא תחשב כערוה לפטור חליצה.

ד) טומאה מחמת לאו, וטומאה מחמת עשה.

עייין תוס' הרא"ש כאן ד"ה ואמאי, (והובא גם בשיטמ"ק כאן), וביתר הרחבה ברא"ש יבמות פ"א סי' ד' (לדף י"א ע"א), ויסודי הדברים נמצאים בתוס' יבמות ג' ע"ב ד"ה לפי, וי"א ע"א ד"ה צרת סוטה.

ובמה שיש לעמוד בבאור החילוק דהתוס' והרא"ש אי טומאה דלאו היא או דעשה עיי' במדומי שדה כאן ד"ה אמאי, ועיי' בשערי יושר שענין אי פרק ט"ז (עמ' ג'), וע"ע קובץ הערות סי' ט"ו אות י' ואילך.

בהנ"ל, ובגדר טומאה כעריות, ואיזו טומאה הוי כעריות.

עיי' ברמב"ם פ"ו מיבום הי"ט שכתב דצרת סוטה מתייבמת, ועמדו בזה דלכא"י הא הויא צרת ספק ערוה. ועיי' באור גדרי הדברים בחידושי רבינו חיים הלוי שם, ובאחיעזר ח"א סי' א', אות א' ב' (ובפרט בד"ה ולמה שנתבאר).

נאמנות עד אחד אחר שתייה

ו' ע"א מתני' - מתיב רב ואלו שמנחותיהן נשרפות

שירי מנחה

ואלו אסורות בתרומה

ואלו אסורות מלאכול בתרומה, האומרת טמאה אני לך ושכאו עדים שהיא טמאה וכו'.

צ"ע מאי קמ"ל דהא תנן בריש פרקין דמשנה שנסתרה נפסלה מתרומה, ומה מוסף הא דאומרת טמאה אני לך, הא בלא"ה אסורה בתרומה משעת סתירה.

"האומרת טמאה אני לך", אחר קינוי וסתירה או אחר ששתתה.

עיי' תוס' ד"ה האומרת, וביתר באור בתוס' שאנץ. ועיי' מה שעמד בזה המשנה למלך פ"ח מתרומות הלכה ט"ו, ובחשק שלמה ד"ה במשנה ואלו וכו'.

עדי טמאה מאיש אחר

רש"י ד"ה סוטה שיש לה עדים במדינת הים שראו שנטמאה מזה.

משמע דוקא בנטמאה מזה אין בודקין, ולא בנטמאה מאחר, מו"מ בזה.

עיי' משנה למלך פ"א מסוטה הי"ד ד"ה ודע דאם, וד"ה וראיתי לרש"י ז"ל שכתב.

אינו רוצה להשקות, וחוזר בו

והאומרת איני שותה, ושבעלה אינו רוצה להשקותה.

אם יכולים לחזור בהם ותשתה, וישקה.

עיי' תוס' יבמות צ"ה ד"ה אילימא, רש"ש במשנה ד"ה והאומרת, ועיי' חשק שלמה במשנה סוד"ה ואלו.

מדחה אתה את המים

תוס' ד"ה ושכאו לה עדים ואמרו שננטמאה. מספקא לרבי אי דוקא נקט עדים שנים, אבל עד אחד לא מהימן, דמוקמינן ליה בנגמרא דמיירי לאחר ששתתה, דדוקא קודם ששתתה האמינה תורה לעד אחד וכו', או דלמא כיון דהאמינה תורה לעד אחד אחר קינוי וסתירה ליכא חילוק בין אחד לשנים.

בגדר נאמנות עד אחד בסוטה - אם נאמן לגמרי ואמרינן דודאי זינתה, או דנאמנותו רק שלא תשתה, וממילא נאסרת, ונפ"מ לנאמנותו אחר שתייה.

עיינן בזה בהרחבה בצינונים לדף ב' ע"א (עמ' ב).

מו"מ בדברי התוס' דביש ע"א שזינתה אין המים בודקים.

מו"מ בזה מחויב ע"א דסוטה בשבועת העדות (עיי' שבועות ל"ב ע"א ובתוס' ד"ה כל).

משנה למלך פ"ג מסוטה הלכה כ"ג סוד"ה אבל הנראה, ועיי' מה שעמדו בדבריו באבני מילואים סי' קע"ח ס"ק א' ובגודע ביהודא תנינא אה"ע סי' קס"א וח"מ סי' ח', ועיי' מנחת חינוך מצוה שס"ה אות ל'. ובמנחה חריבה ד"ה ושכאו לה. וע"ע במדומי שדה ד"ה סוטה.

בועל יציל

תוס' ד"ה ושכאו וכו', מספקא לרבי וכו', או דילמא כיון דהאמינה תורה לעד אחד אחר קינוי וסתירה ליכא חילוק בין אחד לשנים וכו'. ומשמעות דבריהם דלהאי צד, כשיש ע"א שזינתה תו אין המים בודקין אותה.

צ"ע לפי"ז, דהא קיי"ל האומר אשתך זינתה עמי נאמן, דפליגין דיבוריה וא"כ לעולם לא יבדקו המים שהרי הבועל יודע בעדות, וכשיש ע"א היודע שזינתה אין המים בודקים.

מו"מ בדין עד אחד מומאה, אם דוקא בסתירה זו שיש בה בי עדים שקינא לה.

בגדר נאמנות פליגין דהבועל לגבי האשה.

עיי' רשב"א בתשובה ח"א סי' תקנ"ב, ובמשנה למלך סוטה פ"א הי"ד ד"ה וראיתי בתשובת הרשב"א. ועיי' נודע ביהודא קמא אה"ע סי' ע"ב ובדורש לציון סוף דרוש י"ג (עמ' 119 ד"ה ולבאר זה). מלא הרועים בתוס' ד"ה ושכאו, מנחת חינוך מצוה שס"ה אות ח', מנחה חריבה ד"ה ושכאו, בהמשך דבריו. קהלות יעקב סוטה סי' ג'.

ר' שמעון אומר אין זכות תולה במים המרים, ואם אתה אומר זכות תולה במים המרים, מדחה אתה את המים בפני כל הגשם השותות, ואתה מוציא שם רע על המהורות ששתו וכו'.

צ"ע דכה"ג יש לחוש שמא יאמרו שבא עליה בעלה בדרך דאין המים בודקין.

עיי' תוס' שאנץ בקוי הר"מ מפונטייזא לר"ת, אכן יעו"י היטב ברמב"ם פ"ג מסוטה הכ"ג ובמאידי ד"ה אע"פ, ועיי' במשנה למלך פ"ב מסוטה ה"ח ד"ה אך מאי דקשיא לי.

גדר הבאת הבעל במנחת סוטה

ואלו שמנחותיהן נשרפות וכו' ושכאו לה עדים וכו', אלא לבתר דקדוש, אי אמרת בשלמא מים בודקין אותה אלמא בת מקדש ומקרב היא וכי קדוש מעיקרא שפיר קדוש ומשו"ה מנחתה נשרפת וכו'.

בקושיית התוס' (ד"ה כי), דבניזיר (כ"ד ע"ב) מבואר דאשה שנדרה בניזיר והיפר לה בעל, אם הקרבנות משלז נפדים, הי ראוי להיות כן במנחת סוטה דהבעל מביאה, ותפדה ולא תשרף.

בגדר הבאת הבעל דמנחת סוטה, וגדר חיובו בהבאת קרבנות ניזירות אשתו.

עיי' כסף משנה פ"ג מסוטה הי"ב, ועיי' רש"ש בתוד"ה כי, מקור ברנך ח"א סי' ז' ד"ה אמנם בגוף חיוב הבעל, חידושי הגרי"ז בתוד"ה כי (הראשון). ועיי' באבן עזרי פ"ב ממעשה הקרבנות הי"ב, ועיי' לקמן בשירי מנחה ריש פ"ב (עמ' כ"ג) בענין "המביא".

שאלה במנחת סוטה

תוס' ד"ה כי וכו', ועוד אמאי נשרפת כיון דקיי"ל כבית הלל דאמרי בפרק יש נוחלין וכו' דיש שאלה להקדש, למה אינו נשאל עליה ותצא לחולין.

מו"מ בקושייתם מצד שאלה בהקדש אחר שבא ליד כהן (עיי' נדרים נ"ט ע"א). משנה למלך פי"א ממעשה הקרבנות הלכה ד' (גליין הש"ס), ועיי' מנחה חרבה ב"א ד ועוד אמאי נשרפת, קהלות יעקב ב"ב סי' ל"ו אות ג'. (ועיי' אור שמח פ"ה ממעילה ה"י).

ו' ע"א, מתיב רב ואלו שמנחותיהן נשרפות - ו' ע"א, מתני' ביצה.

שירי מנחה

הודאת סוטה בב"ד

רש"י ד"ה האמרת טמאה אני, שהודחה לבית דין על קלקולה, שהיו מאיימין עליה וכו'.

אם בעינן דתהא הודאתה בב"ד דוקא, ולמאי נפ"מ.

מקור ברנך ח"ב סי' י"ז אות ד'.

הקדש ראוי בעדי טומאה

ושכאו לה עדים שהיא טמאה וכו', אלא אי אמרת אין המים בודקין אותה תיגלי מילתא למפרע דכי קדוש מעיקרא בטעות קדוש ותיפוק לחולין.

לכאורה משכחת לה שכאו עדים על טומאתה, ומ"מ בשעת הקדש המנחה היתה ראויה להקרב. וכגון שהיו העדים קרובים כנשותיהם ולא היו ראויים להעיד, ואחר הקדש המנחה נתרחקו ובאו להעיד.

מלא הרועים ד"ה דכי קדוש.

הקדש טעות במנחת סוטה ואשם תלוי

אלא אי אמרת אין המים בודקין אותה, תגלי מילתא למפרע דכי קדוש מעיקרא בטעות קדוש.

עיי' תוס' ד"ה דכי קדוש שעמדו מ"ש אשם תלוי דאע"פ שנודע שלא חטא ירעה ולא אמרין הקדש טעות ממנחת סוטה. ובמה שיש לעמוד בדבריהם בעיקר הדמיון בין אשם תלוי לסוטה, עיי' באבן עזרי סוף הלכות רוצח (עמ' צ"ד) ד"ה והנראה בזה ואילך. וע"ע באור שמח פ"ד מסוטה ריש ה"ד.

השקאת סוטה שמת בעלה

קדש הקומץ ולא הספיק להקריבו עד שמת הוא וכו', הרי היא ככל המנחות ותשרף, וברש"י ד"ה שמת הוא - ושוב אינה שותה דאמאן בעינן למשרייה.

מו"מ אמאי לא ישקה להתירה לבעל, איבם ולתרומה.

עיי' רש"ש ברש"י ד"ה שמת הוא, מנחה חריבה ד"ה קדש הקומץ, מקור ברנך ח"א סי' ה' ד"ה והנה בסוטה ו', במאמר המוסגר.

במת בעלה אחר קמיצה אמאי בעינן למעמא דליכא למאן למשרייה, תיפוק ליה דהיא אוננת, ואין אונן משלח קרבנותיו.

מקור ברנך הג"ל, ועיי' בסוד"ה ולישב הקושיא, מש"כ בשם הגר"א בורשטיין מטאוורג זצ"ל. ועיי' במכתבים שבסוף המהדורא החדשה (עמ' שצ"ו) בהערת הגר"ע אלטשולר זצ"ל.

אכילת שירי מנחה במת אחר הקרבת הקומץ

קרב הקומץ ולא הספיק לאכול שירים עד שמת וכו', ותאכל וכו'.

צ"ע ברמב"ם (פ"ד מסוטה י"ד) שכתב דככה"ג לא תאכל.

עיי' בכס"מ, ורבים כתבו דצריך לגרוס תאכל, עיי' בספר הליקוטים. ועיי' באור שמח שם מש"כ לבאר גירסת הרמב"ם שלפנינו.

דין יחוד

ומוסרין לו שני תלמידי חכמים שמא יבא עליה בדרך, רבי יהודא אומר בעלה נאמן עליה.

ובגמ', תניא רבי יהודא אומר בעלה נאמן מקל וחומר, ומה נדה שהיא בכרת בעלה נאמן עליה, סוטה שהיא בלאו לא כל שכן.

ורבנן, היא הנותנת נדה דכרת חמירא ליה ומהימן, סוטה דלאו לא חמירא ליה ולא מהימן וכו'.

והא ר' יהודא מקראי מייתי לה דתניא והביא האיש את אשתו אל הכהן, מן התורה האיש מביא את אשתו, אבל אמרו חכמים מוסרין לו שני ת"ח וכו'. ר' יוסי אומר וכו', אמרו לו לא אם אמרת בנדה שכן יש לה היתר תאמר בסוטה שאין לה היתר וכו'.

איסור יחוד דאורייתא או דרבנן.

עיי תוס' ד"ה נדה שהביאו מסוגיא דע"ז ל"ו ע"ב, עי"ש בגמ' גבי "דמו ליחוד מה"ת וכו'". וכ"ה בקדושין פ' ע"ב. ועיי טור אה"ע ריש"י סי' כ"ב, אכן יעוי' ברמב"ם פכ"ב מאיסורי ביאה ה"ב.

בטעם הטר יחוד עם הנדה, ובקושי הגרעק"א.

בי גדרים ביחוד.

עיי תוס' ד"ה נדה דיחוד נדה שרי משום שיש לה הטר לאחר זמן. ותמה בזה בתוספות הגרעק"א (ובשו"ת קמא סי' קמ"ה, בשולי המכתב) דא"כ האיך ישנה להו"א בגמ' דנילף סוטה מנדה. ועיי מש"כ בזה הרש"ש בתוד"ה נדה ובמנחה חריבה בתוד"ה נדה. ועיי אבי עזרי פכ"ב מאיסורי ביאה הלכה י"ב.

יחוד בחייבי לאוין - דאורייתא או דרבנן

למה הוצרכו בי דחויים לקי"ו דרי יהודא, אי משום דסוטה לאו ולא חמירא ליה. כי משום דלסוטה אין היתר.

יש לרין, למה הוצרכה התורה להתיר לאיש להביא אשתו אל הכהן.

עיי פרישה סי' כ"ב ס"ק א', ועיי מה שהרחיב מו"מ בסוגיין לפי"ז בקרן אורה ד"ה ורבנן. ומה שדן מצד יחוד פנויה להרמב"ם, ועיי באבי עזרי פכ"ב מאיסור"ב הי"ב ד"ה ובסוטה, במוסגר, ובגליונות החזו"א לאבי עזרי שם. וכ"ה בחזון איש אה"ע סי' ל"ד ס"ק ו'. ועיי מנחת חינוך מצוה קפ"ח אות ג'.

הטר יחוד בעד חמור ועד קל

יחוד עם סוטה שפרסה נדה. דמחד יש עליה איסור חמור, ומאידך אסורה לעולם.

עיי בתוס' הגרעק"א הנ"ל במשנה ג' אות ז'.

יל"ע, דאע"ג דכרת דנדה חמור ול"ח שמא יבא עליה, אכתי איכא למיחש שמא יעבור בלאו ד"לא תקרבו" שאין בו כרת.

מנחה חריבה ד"ה נדה בכרת.

יחוד במודר הנאה מאשתו, דמחד, הוא לאו בלבד, ומאידך יש היתר לאסורו.

עיי דינו ברמ"א אה"ע סי' ע"ז סעי' י', ובב"ש ס"ק ט"ז, ובבאר היטב ס"ק ט"ו, ועיי במנחה חריבה ד"ה אמרו לו.

ז' ע"א מתני' כיצד עושה וכו' - מתני' היו מעלין.

שירי מנחה

מוליכה לבי"ד

כיצד עושה לה מוליכה לבי"ד שבאותו מקום ומוסרין לו שני תלמידי חכמים, וכו'.

בטעם דצריך להילוכה לבי"ד שבאותו מקום.

עיי היטב בלשון המאירי ז' ע"א ד"ה והאומרת וכו', היאך הוא עושה כשרוצה להוליכה וכו', ועיי מנחת ערב בריש המסכת (עמ' א). ועיי אור החמה ד"ה מוליכה.

גזירה דרבנן בדבר המפורש בתורה

דתניא והביא האיש את אשתו אל הכהן, מן התורה האיש מביא את אשתו, אבל אמרו חכמים מוסרין לו שני ת"ח שמא יבא עליה בדרך.

צ"ע מכתב לשיטת המ"ז (יור"ד סי' קי"ז ס"ק א'), דבדבר המפורש בתורה אין כח ביד חכמים לאסור.

הגהות הגרי"א חנר ד"ה מה"ת, מנחה חריבה ד"ה איכא ביניה, ועיי קרן אורה בפיסקא ומ"מ.

מים גנובים ימתקו

אמרו לו לא אם אמרת בנדה שכן יש לה הטר תאמר בסוטה שאין לה היתר ואומר מים גנובים ימתקו וגו'.

צ"ע דלכא"ג גם בנדה י"ל טעמא דמים גנובים.

בבאור כי קראי שהביאו רבנן בתשובתם לר"י.

עיי תוד"ה ואומר, ועיי רש"ש ד"ה ואומר, ועיי היטב בקרן אורה ד"ה ורבנן (בסוף הפיסקא הראשונה).

השקאת סוטה בבית דין גדול

ז' ע"א, מתני' הו' מעלין - ע"ב, ואם אמרה מהורה

שירי מנחה

הודתה שזינתה

רש"י [במתני'] ד"ה שוברת כתובתה, כותבת שובר על כתובתה זינתי והפסדתי כתובתי וכו', ואינה נהרגת שלא התרו בה עדים בשעת מעשה.

צ"ע, דהא אין עדים על טומאתה ואפי' התרו בה אינה נהרגת ע"פ עצמה.

רש"ש ד"ה שוברת, עי' מנחה חריבה ברש"י ד"ה שוברת.

א"ר שמואל בר נחמני אמר ר' יוחנן מאי דכתיב יחי ראובן ואל ימות וכו' אמר לפנוי רבש"ע מי גרם לראובן שהורה, יהודא וכו'.

עי' רש"י ד"ה יהודא, דכשומר יהודא צדקה ממני, עמד ראובן ואמר בלבתי יצועני אבי.

קשר ההודאה על מעשה תמר להודאת בלבל יצועני אבו.

פרשת דרכים דרוש ראשון (י' ע"ב י"א ע"א, מהרדא ישנה).

להם לבדם נתנה הארץ - מה שכן בעוה"ז להם לברם נתנה הארץ, ועי' רש"י ד"ה להם לבדם, דזכיית ראובן במה שנטל חלק תחילה בארץ, ועי' במדבר ש"כ כן נס ליהודא. ויל"ע בדברי רש"י מדברי המדרש רבה סוף פרשת מטות דקרי אנתלת בני ראובן נחלה במהלת בראשונה ואחריה לא תבור' (משלי כ').

איסור פרסום החטא

אלא ראובן למה ליה דרדוי והאמר רב ששת הצ'יף עלי' דמפרט חטאיה וכו'.

מאמר שו' המשקים - "את חטאי אני מזכיר היום".

בטיעם איסור פירוש החטא.

חטא מפורסם, המאים שבין אדם לחברו.

עי' יומא פ"ז ע"ב א"ר יהודא רב רמי כתיב אשרי וכו', ועי' רמב"ם פ"ב מהלכות תשובה ה"ה ובהשגת הראב"ד שם ועי' בנז"כ שם. ועי' מנחת חינוך מצוה שס"ד אות ו' - ח'. (ועי' ברכה ותהלה לברכות ל"ד ע"ב "כסוי חטאה", עמ' ס"ד)

שובר

אם אמרה טמאה אני שוברת כתובתה ויוצאת. שמעת מינה כותבין שובר, אמר אביו תני מקרעת. א"ל רבא והא שוברת קתני, אלא אמר רבא כמקום שאין כותבין כתובה עסקינן.

הלכתא דכתיבת שובר.

ק"ל דכותבין שובר כשאבד המלוה השטר עי' רמב"ם פ"ג ממלוה ולוה הלכה ט"ז. ועי' בתוד"ה אמר רבא שעמדו בסתירת דברי רבא כאן וב"ב קע"א ע"ב, ומה שישבו. אכן יעוי' ברש"י כתובות פ"ט ע"א ד"ה ש"מ שכתב דקיי"ל כמ"ד אין כותבין, והתוס' שם ד"ה ש"מ תמהו עליו. ועי' גדולי תרומה שער ל"א חלק א' אות ב'.

אם כותבין שובר כש"א אבד השטר, אלא הוא ברחוק מקום.

עי' מאירי ד"ה כבר ביארנו בפרק הכותב שהוכיח מסוגיין, אכן יעוי' בספר התרומות שער ל"א ח"א אות ז', וכותי' פסקו הטושי"ע חו"מ סי' נ"ד סעי' ג'. ועי"ש בגדולי תרומה, שעמד בראיותיו של בעל התרומות בזה. ועי' מרומי שדה בתוד"ה שמעת.

שובר במפסדת כתובתה

תוס' ד"ה שמעת מינה כותבין שובר - תימה והא הכא לא אפשר בלא שובר, אם היא אומרת אברה כתובתי, במה יכופ אותה להחזיר כתובתה, בשלמא לזה בעלמא מעכב הפרעון וכו', אבל כאן אין פרעון וכו', והיכא דלא אפשר דברי הכל כותבין, וי"ל שהיה יכול לעכב את הגב אצלו עד שתחזיר לו הכתובה וכו'.

עוד ביישוב קושיא זו.

עי' תוס' הרא"ש מש"כ לישב באופ"א, ולכא' תהא נפקותא לדינא ביניהם, ועי' בסמוך.

הנאמרת על בעלה, אם חייב לגרשה או יכיל להשאירה בעיגונא.

עי' תוספות הגרעק"א מ"ה אות ה' ד"ה שוברת מה שהביא מתוס' זבחים ב' ע"ב ד"ה סתם ומה שנו"נ בזה. והאריך בזה בתשובה שבסוף דו"ח ח"א (צ"א ע"א, להגר"מ וי"ל) ועי' מרומי שדה בתוד"ה שמעת בפסקא ולמדנו.

מתני' הו' מעלין אותה לבית דין הגדול שבירושלים ומאיימין עליה כדרך שמאיימין על עדי נפשות וכו'.

ובגמ' ע"ב, מנהני מילי א"ר חייא בר גמרא א"ר יוסי בר חנינא, אתיא תורה תורה [מזקן ממרא] כתיב הכא ועשה לה הכהן את כל התורה, וכתוב התם ע"פ התורה אשר יורוך מה להלן בע"א אף כאן בע"א.

בקושיית התוס', אמאי לא תני לה כמנהדרין עם שאר ענינים הצריכין בייד ש"ל ע"א.

עי' היטב בתוס' ד"ה מה להלן (הראשון), אכן יעוי' בתוס' שאנץ שתי באופ"א וע"ע בחידושי הגר"י? בתוס' במאמר המוסגר שדקדק מדברי הר"מ כהתוס'. ועי' במנחה

חריבה בתוד"ה מה הראשון מש"כ לדין במחלוקתם ע"פ דברי הרמב"ן פרשת שופטים (י"ד י') בשם רב סעדיה גאון.

אם ההשקאה צריכה להיות בפני בייד הגדול, או דרק האיום נעשה בפני בייד הגדול.

אם איום הסוטה מעכב.

מו"מ בקושיית התוס' דלא מני להשקאת סוטה עם דברים המעונים בייד ש"ל ע"א, נעפ"י דיני האיום.

עי' היטב בתוד"ה מה (השני), ועי' מרומי שדה בתוד"ה מה, ועי' בקרן אורה ד"ה מה מש"כ לדיק בזה מדברי הרמב"ם פ"ג מסוטה ה"א. מנחה חריבה בתוד"ה מה (הראשון, השני).

ע"ב ד"ה להם לבדם, דזכיית ראובן במה שנטל חלק תחילה בארץ, ועי' במדבר ש"כ כן נס ליהודא. ויל"ע בדברי רש"י מדברי המדרש רבה סוף פרשת מטות דקרי אנתלת בני ראובן נחלה במהלת בראשונה ואחריה לא תבור' (משלי כ').

איסור פרסום החטא

אלא ראובן למה ליה דרדוי והאמר רב ששת הצ'יף עלי' דמפרט חטאיה וכו'.

מאמר שו' המשקים - "את חטאי אני מזכיר היום".

בטיעם איסור פירוש החטא.

חטא מפורסם, המאים שבין אדם לחברו.

עי' יומא פ"ז ע"ב א"ר יהודא רב רמי כתיב אשרי וכו', ועי' רמב"ם פ"ב מהלכות תשובה ה"ה ובהשגת הראב"ד שם ועי' בנז"כ שם. ועי' מנחת חינוך מצוה שס"ד אות ו' - ח'. (ועי' ברכה ותהלה לברכות ל"ד ע"ב "כסוי חטאה", עמ' ס"ד)

שובר

אם אמרה טמאה אני שוברת כתובתה ויוצאת. שמעת מינה כותבין שובר, אמר אביו תני מקרעת. א"ל רבא והא שוברת קתני, אלא אמר רבא כמקום שאין כותבין כתובה עסקינן.

הלכתא דכתיבת שובר.

ק"ל דכותבין שובר כשאבד המלוה השטר עי' רמב"ם פ"ג ממלוה ולוה הלכה ט"ז. ועי' בתוד"ה אמר רבא שעמדו בסתירת דברי רבא כאן וב"ב קע"א ע"ב, ומה שישבו. אכן יעוי' ברש"י כתובות פ"ט ע"א ד"ה ש"מ שכתב דקיי"ל כמ"ד אין כותבין, והתוס' שם ד"ה ש"מ תמהו עליו. ועי' גדולי תרומה שער ל"א חלק א' אות ב'.

אם כותבין שובר כש"א אבד השטר, אלא הוא ברחוק מקום.

עי' מאירי ד"ה כבר ביארנו בפרק הכותב שהוכיח מסוגיין, אכן יעוי' בספר התרומות שער ל"א ח"א אות ז', וכותי' פסקו הטושי"ע חו"מ סי' נ"ד סעי' ג'. ועי"ש בגדולי תרומה, שעמד בראיותיו של בעל התרומות בזה. ועי' מרומי שדה בתוד"ה שמעת.

שובר במפסדת כתובתה

תוס' ד"ה שמעת מינה כותבין שובר - תימה והא הכא לא אפשר בלא שובר, אם היא אומרת אברה כתובתי, במה יכופ אותה להחזיר כתובתה, בשלמא לזה בעלמא מעכב הפרעון וכו', אבל כאן אין פרעון וכו', והיכא דלא אפשר דברי הכל כותבין, וי"ל שהיה יכול לעכב את הגב אצלו עד שתחזיר לו הכתובה וכו'.

עוד ביישוב קושיא זו.

עי' תוס' הרא"ש מש"כ לישב באופ"א, ולכא' תהא נפקותא לדינא ביניהם, ועי' בסמוך.

הנאמרת על בעלה, אם חייב לגרשה או יכיל להשאירה בעיגונא.

עי' תוספות הגרעק"א מ"ה אות ה' ד"ה שוברת מה שהביא מתוס' זבחים ב' ע"ב ד"ה סתם ומה שנו"נ בזה. והאריך בזה בתשובה שבסוף דו"ח ח"א (צ"א ע"א, להגר"מ וי"ל) ועי' מרומי שדה בתוד"ה שמעת בפסקא ולמדנו.

אין עושיין מצוות חבילות חבילות

ורותתת מי משקין והא אין עושיין מצוות חבילות חבילות, דתניא אין משקין שתי סוטות כאחת, ואין מטהרין שני מצורעין כאחת, ואין רוצעין שני עבדים כאחת, ואין עורפין שתי עגלות כאחת לפי שאין עושיין מצוות חבילות חבילות, אמר אביי לא קשיא כאן בכהן אחד, כאן בשני כהנין.

👉 **בטעמא דאיסור עשיית מצוות חבילות.**

עיי **רש"י** ד"ה חבילות, אכן עיין **תוס'** מו"ק ח' ע"ב ד"ה לפי. ובחילוק שביניהם יש לדון בכמה נידונים דלהלן.

👉 **בחילוק שבין כהן אחד לב' כהנים.**

👉 **בי עבדים של אדון אחד בשני בתי דינים.**

👉 **בי עבדים של שני אדונים בכי"ד אחד.**

👉 **הבאת שתי נשים להשקאה, הבאת שני קרבנות כאחד. הבאת שני ילדים למו"ל. שבע ברכות לשני חתנים.**

עיין היטב **בתוס'** ד"ה אין משקין ובד"ה כאן בשני כהנים.

ועיין **רמב"ם** פ"ד מסוטה ה"ב, שלא הזכיר החילוק בין כהן א' לב' כהנים.

ובבאור שיטותיהם עיי **מגן אברהם** סי' קמ"ז ס"ק י"א ד"ה ובסוטה, וב**מחצית השקל** שם, ועיי **בספר ארעא דרבנן** סי' ב'.

👉 **בקושיית התוס' (ד"ה כאן) משני מצורעים.**

עיי **ברש"ש** וברד"ל בתוס'.

👉 **כהני"ל, ובדין מצוות חבילות במצוות שישנם בשליחות.**

אור שמח פי"א מטומאת צרעת ה"ו ד"ה ואין מטהרין.

👉 **איסור עשיית מצוות חבילות מדרבנן בעלמא או שיש לו מקור בתורה.**

עיי **תוס'** ד"ה וה"א, ועיי **מצפה איתן** על התוס'.

👉 **מפני מה אין משקין בעזרה ממש משום י"לפני ד"י, וכהא דמצינו בדין ראייה שהוא בעזרה דוקא.**

👉 **כניסת נשים לעזרה.**

אמנוהא דספרי פרשת נשא אות י"ט (קס"ב ע"ב). ועיי **מנחה חריבה** בתוד"ה ששם מש"כ לדייק דברי התוספות שהביאו לתוספתא.

עמידה על הקרבן

אלא יולדת מ"ט, אילימא משום דאתיין וקיימין אקורבניהו דתניא אין קרבנו של אדם קרב אא"כ עומד על גביו, אי הכי זבין וזבות נמי אר"נ ותנא חדא מינייהו נקמ.

👉 **צ"ע דהא מבואר בשקלים (פ"ו מ"ה) דמחוי"ב מטי"ין מעותיהן לשופרות והולכין, נמצא שאין עומדין על קרבנן. והכא משמע**

דזבים וזבות חייבים לעמוד על קרבנם.

👉 **מעמדות שתקנו אם מועילים גם לקרבנות יחידים.**

עיי בלישנא דמתני' תענית כ"ו ע"א "וכי האיך קרבנו וכו'" ומשמע דמעמד הוא דין כללי בקרבנות, וכ"מ בסוגיין דאמרו "אלא יולדות מ"ט וכו'" ע"ש. ועיי **ברש"י** ד"ה אקורבניהו מספרי פרשת פנחס (כ"ח ב.). אכן יעויי **במאירי** תענית שם בבאור המשנה השניה, ועיי **תוספות יום טוב** שקלים פ"ז משנה ז' ד"ה ועל הקנין. ועיי מש"כ על דבריו **בתוספות חדשים** שם, ועיי **בחשק שלמה** סוטה כאן ד"ה אי הכי. ועיי **אמיקי** ים ח"ב סי' ז' ד"ה והתו"ט. [ועיי בעמק הנצי"ב פי' פנחס (עמ' רמ"ג) ד"ה שיהיו חתנים, שביאר דיסוד העמידה היא לשמר

על קרבנו שלא יפסל, ולפי"ז י"ל, דכיון דתנאי ב"ד דקינין פסולות באות משל ציבור (שקלים פ"ז מ"ז), א"צ לעמוד עליהן. וצ"ע] וע"ע **בציונים לתענית** כ"ו ע"א.

ז' ע"ב, ואם אמרה מהורה אני - ח'
ע"ב, היתה מכוסה לננים.

שירי מנחה

הסעת עדים

מעלין אותה, התם קיימא, המסקינן לה ומחתינן לה כדי לייגעה דתניא רשב"א אומר בית דין מסייעין את העדים ממקום למקום וכו'.

👉 **הסעת העדים בדברים או בשינוי מקום.**

עיי **רש"י** ד"ה מסייעין היו את העדים, והכי משמעות סוגיין, אכן יעויי **ברמב"ם** פ"א מעדות ה"ד, ועיי **בהגהות מים חיים** בספר הלוקוטים שם.

לפני ד'

ששם משקין את הסוטות וכו'. בשלמא סוטות דכתיב והעמיד הכהן את האשה לפני ד', מצורעין נמי דכתיב והעמיד הכהן המטהר וכו'.

👉 **מ"ש שער נקנור משאר שערים שבעזרה.**

👉 **מהות חייב ההזאה וההשקאה י"לפני ד"י, וגדר י"לפני ד"י.**

עיי היטב **ברש"י** ד"ה לפני ד', ועיי **מקדש דוד** קדשים סי' ל"ח אות ג' ד"ה וטבול, ועיי הרחבת דברים בגדר "לפני ד'", ובמקום ההזאה דמצורע **בחדושי מן רי"ז הלוי** בסוף הלכות מחוסרי כפורים (עמ' 112, ד"ה במה).

👉 **מפני מה אין משקין בעזרה ממש משום י"לפני ד"י, וכהא דמצינו בדין ראייה שהוא בעזרה דוקא.**

👉 **כניסת נשים לעזרה.**

אמנוהא דספרי פרשת נשא אות י"ט (קס"ב ע"ב). ועיי **מנחה חריבה** בתוד"ה ששם מש"כ לדייק דברי התוספות שהביאו לתוספתא.

דין ד' מיתות בי"ד

ח' ע"ב, היו עליה - ט' ע"א, איני והאמר רבא.

שירי מנחה

חבל המצרי

בעא מיניה ר' אבא מרב הונא חבל המצרי מהו שיעכב בסוטה וכו'.

צ"ע, דאפילו פריעה דכתיבא בקרא כהדיא לא מעכבא (עי' ע"א), ואמאי יעכב חבל המצרים.

באור ספיקא דעיובב בחבל המצרי.

עי' תוס' שאנן ד"ה חבל המצרי, ועי' תוס' הרא"ש ד"ה חבל. וע"ע במנחה חריבה ד"ה בעא.

שירי

חבל המצרי משיירי הלשכה

תוס' ד"ה ואחר כך מביא חבל המצרי, בירושלמי מפרש חבל המצרי וכפיפה המצרית באין משיירי הלשכה כחומת העיר ומגדליה. ולא ידענא אי סודר שנחנק בו וסייף שנחרג בו דאמרינן פרק נגמר הדין דבאין משל ציבור אי פרושו נמי משיירי הלשכה כי הכא.

מ"מ בהא דנקנה חבל המצרי משיירי הלשכה, ואם תלוי בספק דעיובב חבל המצרי.

דאמר רב יוסף וכן תני ר' חייא מיום שחרב בית המקדש אע"פ שבטלה סנהדרי ארבע מיתות לא בטלו, והא בטלו אלא דין ארבע מיתות לא בטלו מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג וכו'.

בקושיית התוס' (ד"ה מיום), דאף קודם החורבן היי שייך ענין "דין די מיתות", ולמה נקטו ליישנא ד"מיום שחרב בית המקדש".

למה לא נקטו "מיום שגלתה סנהדרין מלשכת הגזית".

עי' תוס' כתובות ל' ע"א ד"ה מיום, ותוס' סנהדרין ל"ו ע"ב ד"ה מיום, ותוס' זבחים פ"ה ע"ב ד"ה מכפרים.

איך שייך "דין די מיתות" בחייבי מיתות בזה"ו, והא לא שייך התראה, דאף אם יתרה בו הא אין מקבל ע"ע מיתה, וא"כ איך שייך לקיים בו "דין די מיתות".

עי' היטב בקובץ שעורים כתובות אות צ', ומה שדן שם בגדר התראה והתראת ספק.

שירי

"דין די מיתות", אם דוקא באותה מיתה ממש, או דלמא מתקיים אף בנענש בדבר הדומה לעונשו.

עי' תוס' ד"ה מי, במה שדנו לענין תליה דבועל נערה המאורסה ומש"כ דלרש"י ניחא. ועי' מה שתמה בדברי רש"י הללו בתוס' הרא"ש ד"ה מי, דהא דכל הנסקלין נתלין ר"א היא ולא קיי"ל הכי. וע"ש עוד בתוס' הרא"ש שדן בכמה עונשים אם הם מתאימים בגדרם לארבע מיתות בי"ד. ועי' אריכות גדולה בהתאמת העונשים לדי' מיתות במנחה חריבה בסוגיין.

עי' קדן אורה ד"ה ואח"כ, ועי' ספר מנחת סוטה בתוד"ה ואחר כך. [ואולי יש לדון בדבריו ע"פ מה שעמדו ברמב"ם פ"ג מסוטה הי"א שלא הזכיר דבליתא חבל המצרי יביאו צלצול קטן אלא סתם חבל. ויל"ע].

שירי

במעם התר השתמשות לעניני העיר בשירי הלשכה, ואם מיירי בשירים בתוך השנה, או אחר השנה.

עי' בירור הדברים בזה בחזו"א מנחות סי' כ"ח.

השתמשות בשירי השלכה לצרכי ציבור שחויץ לירושלים.

עי' רד"ל כאן בתוס', ומה שציון למו"ק ו' ע"א.

שירי

עלה בסולם

תוס' ד"ה מי וכו', אבל קשיא לרבי מהא דאמר בפרק אלו הן הגולין דרש ריש לקיש והאלקים אנה לידו זה שהרג במודר יושב תחת הסולם וזה שהרג בשוגג עולה ונופל והורגו וכו'.

צ"ע ליישנה ד"עולה" ונופל, דהא ההורג בדרך עליה אינו גולה.

כ"ה גם לשון רש"י בפ"י החומש פרשת משפטים (כ"א י"ג) ועי' בד"א"ם ובגוד אריה שם, ועי' רש"ש בתוס' כאן.

מנימין גר המצרי

בדין גר מצרי בזמן הזה

אמר רבי יהודה מנימין גר המצרי היה לי חבר מתלמידי ר"ע, אמר מנימין גר המצרי, אני מצרי ראשון ונשאתי מצרית ראשונה, אשיא לבני מצרית שניה כדי שיהא בן בני מותר לכא בקהל.

קושיית הראשונים - הא כבר עלה סנחריב ובלבל האומות.

אם סנחריב בלבל מצרים או שטפן.

בלבל נבוכדנצר.

אם שבו מצרים לארצם.

עיינן רש"י ד"ה אשיא, ותוס' ד"ה מנימין, ובתוס' שאנן ד"ה אמר מנימין, ובתוס' יבמות ע"ו ע"ב וד"ה מנימין.

ועיי רמב"ם פי"ב מאסורי ביאה הכ"ה, ובמגיד משנה שם בשם הרמב"ן, ועיי ערוך לנו יבמות ע"ו ע"ב ד"ה מנימין, תפארת ישראל ידים פ"ד מ"ד אות נ', ובאבי עזרי איסור"ב שם (וע"ע ברור בכל סוגיין בחור"א אה"ע סי' ה').

בברכות כ"ח ע"א מבואר דהתר עמוני בזה"ז משום כל דפריש מדובא פריש, עי"ש.

דין אומות אלו כשנתגיירו במקומן.

מנחת חינוך מצוה תקס"א אות ח', ועיי תפארת ישראל ידים פ"ד מ"ד אות מ"ה.

לר"ע דחייש למיעוטא (בכורות כ' ע"א) יאסרו כל הגרים בזה"ז.

דקדוק לשון רי יהודא "מנימין גר המצרי היה לי חבר מתלמידי ר"ע".

ספק מצרי - אם דינו כספק ממזר דמותר.

עיי תורת הקנאות ד"ה אמר מנימין, ומש"כ עפ"י יסוד השעה"מ פט"ו מאיסור"ב הכ"א בדין ספק מצרי. ועיי מנחה חריבה (דף ל"ט מדפי הספר ואילך, אריכות גדולה) ועיי"ש (ל"ט ע"ב מדפי הספר) ד"ה וכן ראיתי.

שלמה המלך איך נשא לבת פרעה שהיתה מצרית ראשונה.

עיי במכתב הגרא"ז מלצר וצ"ל הנדפס בספר זכרון נטעי נעמנים (ליקווד) עמ' שכו"ו.

ט' ע"א, אין הקב"ה נפרע מן האומה עד שעת שילוחה - ע"ב, בין צרעה ובין אשתאול.

שירי מנחה

תוד"ה לא - בישוב קושיטם עי מהרש"א ד"ה אני ד', ומדומי שדה בתוס'.

לישרים נאווה תהלה

דרש ר' חיננא בר פפא מאי דכתיב רננו צדיקים בד' לישרים נאווה תהלה, אל תקרי נאווה תהלה אלא גוה תהלה, זה משה ורודר שלא שלטו שונאיהם כמעשיהם רודר דכתיב טבעו בארץ שעריה וכו'.

צ"ב דהא דוד לא בנה בית המקדש.

מ"ט לא שלטו השונאים דוקא בשערים.

מהרש"א ד"ה מ"ד רננו צדיקים, עיון יעקב (ד' ע"א) ד"ה טבעו.

נחש הקדמוני

וכן מצינו בנחש הקדמוני וכו', הוא אמר אהרוג את אדם ואשא את חוה וכו'.

צ"ע דעיי אכילה מעני הדעת אף חוה תמות, ומאי ריוח יהא לו לנחש. ובבאור סברת הנחש.

מהרש"א ד"ה אהרון ועיי בעיון יעקב (ו' ע"א) ד"ה אהרון.

הקדמת ירך לבטן - בירך התחילה בעבירה וכו', מנא תני מילי אילמא משום דכתיב בתת ד' את ירכך וכו', והכתיב וצבתה בפנה וכו' ומיא כי בדרך כי אורחיהו בך. צ"ע לפיז לשון המשנה בירך התחילה וכו' לפיכך תלקה הירך תחילה וכו'. דלהמבואר איבא דאמת אינו כן. סדר בדיקת הבעל חשק שלמה ד"ה ומיא.

איסור דרבנן חמור מדאורייתא

תניא רבי אומר תחילת קלקולו בעוזה לפיכך לקה בעוזה. וברש"י, ד"ה תחילת וכו', דהויא דתמנת לאו קלקול הוא כולי האי שלקחה לו לאשה ולא בא עליה בוגנת.

קושיית המהרש"א, אדרבא, חתנות גוי אסורה מדאורייתא, וזנות גוי מדרבנן.

שמשון אם גייר נשותיו שמפלישתים.

עיי מהרש"א ד"ה תחלת, וברמב"ם פי"ג מאיסורי ביאה הלכה י"ד, מהר"ן חיות ברש"י ד"ה תחלת, קרן אורה ד"ה תחלת, מנחה חריבה ד"ה תחילת.

שבועת אבימלך

והוא יחל להושיע את ישראל, אמר רבי חמא בר חנינא, הוחל שבועתו של אבימלך, דכתיב אם תשקור לי ולניני ולנכדי.

שנים שנשבעו זה לזה ועבר האחד על שבועתו, אם הותר גם השני.

עיי רש"י ד"ה הוחל, ועיי שו"ע יו"ד סי' רל"ו סעי' ו', וע"ש בט"ז שנדחק במקור הדין, ועיי בעיני יעקב (ט' ע"א) ד"ה הוחל שהוכיח מסוגיין. ועיי מנחה חריבה ד"ה והוא יחל. ועיי"ש (בדף מ"ז ע"ב) בגדר השבועה שנשבעו אלימלך לאברהם, והאיך חל על דורות שאחריהם.

גוי וישראל שנשבעו זה לזה.

עיי בחדושי הגרעק"א ליו"ד שם מספר אש דת ובפתח גליון שם.

למה הוציאו להא דהוחל'ה שבועה, והא כבר עברו גי דורות משבועת אברהם.

עיי מהרש"א בה"א ד"ה והוא יחל ועיי מהר"ץ חיות ד"ה הוחל. ועיי מנחה חריבה הנ"ל.

חיל אחז ושבט פלשת - למה אחז חיל והא נשבע אברהם לאבימלך. פרשת דברים ח.

מ' ע"ב, בין צרעה ובין אשתאול - י' ע"ב, והיא שלחה אל חמיה.

שירי מנחה

שלום ושמשון

וא"ר יוחנן שמשון על שמו של הקב"ה נקרא, שנאמר כי שמש ומגן די אלקים. אלא מעתה לא ימותה אלא מעין שמו של הקב"ה, מה הקב"ה מגין על כל העולם כולו אף שמשון מגין בדרו על ישראל.

אם יש קדושה בשמות בני אדם שנקראו בשם די כגון צורי שדי עמנואל.

קושית הגמי "אלא מנתה לא ימחה", אם קאי על "שמשון" או על שמש.

עיי תשב"ץ ח"א סי' קע"ז, ועיי מהרש"א בד"ה שמשון מעין, וברש"ש ד"ה אלא מעתה, ובמנחה חריבה ד"ה וא"ר יוחנן.

ש"ס - אם הוא מהשמות שאינם נמחקים.

עיי תוס' ד"ה אלא מעתה, אכן יעיי בשו"ת הרא"ש כלל ג' סי' ט"ו, ועיי נקודות הכסף יו"ד סוס"י רע"ו ס"ק ט"ו, מנחה חריבה (מ"ג ע"א) ד"ה ולענין הלכה. וע"ש לענין "דברי שלום ואמת דמגילה", ולענין "ברייתו שלום" דפנחס שהוא בוא"ז קטיעא.

גרות קודם מתן תורה

ר' שמואל בר נחמני אמר שנחנה עינים לדכריהם כשתכעה, אמר לה שמא נכרית את אמרה ליה גיורת אני וכו'.

מו"ב אם שייך גרות קודם מתן תורה.

עיי חיי הגרי"ז ד"ה גיורת, ועיי מגילה י"ג ע"א לענין בתיה בת פרעה, וע"ש ברש"י ד"ה לרחוק, וברש"י לקמן י"ב ע"ב ד"ה לרחוק, ועיי טורי אבן שם ד"ה שירדה, ובהגהות אמרי ברוך על הטו"א שם, ועיי מקור ברוך ח"ב סי' מ' ד"ה ועיי במגילה, (ע"ע באגרת השנית למגילה י"ג ע"א בענין "גרות קודם מתן תורה").

חשש קבלת קדושין דאב בתמר

אמר לה שמא נכרית את אמרה ליה גיורת אני, שמא אשת איש את אמרה ליה פנויה אני, שמא קיבל כך אביך קדושין אמרה ליה יתומה אני.

צ"ע, כיון דכבר אמרה לו שגיורת היא, האיך שייך תו שקיבל בה אביה קדושין, והא כקמן שנולד היא.

בעלות גוי על בניו.

בעלות גר על בנים שנולדו לו בגיותו.

עיון יעקב (י' ע"ב) ד"ה שמא, תורת הקנאות ד"ה שמא קיבל, מנחה חריבה (מ"ט ע"ב) ד"ה עוד יש להקשות.

מה הויעלה במאמה יתומה אני דאפי' נימא שמת אביה כמורם נולדה (עיי מהרש"א ד"ה פנויה) שמא קיבל בה אביה קדושין משוכר העובר (עיי ר"מ פ"ז מאישות הלכה ט"ז).

מנחה חריבה ברש"י ד"ה יתומה אני.

ערויות דקורבת נשואין בבני נח

רש"י ד"ה יתומה אני, והיינו קמנה והשואניי אמי ואחיי, ואין נשואין לער ואונן כלום לאסור עליו משום בלתו וכו'.

מו"ב בדין ערויות שניי חתנות לבן נח.

יעקב איך נשא שתי אחיות.

עיי רמב"ן יבמות צ"ח ע"א, והארכי בזה נושאי כלי רש"י בפי התורה בראשית ל"ח ט"ו עי"ש ברא"ם גור אריה ולבוש האורה, ועיי חידושי הגרי"ז כאן ברש"י ד"ה יתומה. [ועיי בפי' הריב"א עה"ת פרשת וישב (נמ' קכ"ב) שדן בעובדא דתמר מצד תפיסת קדושין, ומש"כ בדין תפיסת קדושין לבן נח בכלתו, וצ"ע בדבריו].

אשל אברהם - הזמנה לסעודה בתשלום

ויקרא שם בשם ד' אל עולם אמר ר"ל אל תקרי ויקרא אלא ויקריא, מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה וכו'.

ובתוס' שאנ"י, יש במדרש שלא רצו לברך ברצונם עד שאמר להם אברהם פרעו מה שאכלתם ושיתם וכו'.

המוזמן לחברו אם יכול לתבוע ממנו דמי הסעודה.

עיי ברמ"א ח"מ סוס"י רמ"ו סעי' י"ז ובנו"כ שם, ועיי תורת הקנאות ד"ה וכי משלי, ובמנחה חריבה ד"ה וכי משלי.

מכתם לדוד

ד"א מכתם, שהיתה מכתו תמה שנולד כשהוא מוחל.

קושיות המהרש"א - (ד"ה ד"א שנולד) אחר שנולד מהול, צ"ב מה היתה שמחתו כשנזכר במילתו במרחץ (עיי מנחות מ"ג ע"ב) ובפרט לשיטת בה"ג (בתוס' שבת קל"ה ע"א ד"ה לא) דנולד מהול איצ הטפת דם בבית.

עיי מנחה חריבה ד"ה דבר אחר, וע"ע במדומי שדה מגילה ט"ז ע"ב ד"ה ששון, וי"ל עפ"י דבריו.

יהרג ואל יעבור בהלבנת פנים

אמר ר' יוחנן משום רשב"י נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים, מנלן מתמר.

בקושיית התוס' (ד"ה נוח) למה לא נמנה "הלבנת פנים עם ג' עבירות שיהרג ואל יעבור עליהם.

יהרג ואל יעבור בהלבנת פנים מדינא, או ממידת חסידות.

הרוצה להחמיר בשאר מצוות ולהרג ולא לעבור אם שרי.

דין חסיד מפורסם כאלישע בעל כנפים.

עי היטב בתוס', ועי בשערי תשובה שער ג' סי קל"ט, ועי רמב"ם פ"ה מיסודי התורה ה"ד ובלחם משנה ומל"מ שם, ועי בשו"ת בנין ציון ח"א סי קע"ב, ועי מדומי שדה ד"ה נוח, ובהעמק שאלה שאילתא מ"ב אות ב' ד"ה שנית, מנחה חריבה ד"ה ואל ילבין.

י ע"ב, והיא שלחה אל חמיה - י"א ע"א, ונלחם בנו.

שירי מנחה

חיי קידוש השם

א"ר שמעון חסידא יוסף שקידש ש"ש כסתר זכה והוסיפו לו אות אחת משמו של הקב"ה וכו'.

צ"ב מהו קידוש השם בישוב ולא עשה עבירה.

מכאן ילפינן לגדר חיי קידוש השם.

עי רמב"ם פ"ה מיסודי התורה ה"ג, מהר"ץ חיות ד"ה יוסף.

החותמת והפתילים - חשש מכירה והחלפה

הכר גא למו וכו', ויכר יהודא ויאמר צדקה ממני וכו'.

למה לא חשש שמא קיבלה החותמת והפתילים מאחרת - שו"ת חמדת שלמה (אה"ע) סי ל"א אות י"ד ט"ו, תורת הקנאות ד"ה בהכר.

הכרה בטביעות עין וסימנים - עי בענף יוסף (ע"י י"א ע"ב, י"ב ע"א).

מעוברת שנתחייבה מיתה

יצתה בת קול ואמרה אתה הצלת תמר ושני בניה מן האור חייד וכו'.

אם מוכח מכאן דהאשה שיצא דינה למיתה אין ממתניין לה עד שתלד.

הריגת העובר משום שהוא ירך אמו, או משום דאין מענין דין האשה וליה למיתה העובר.

הריגת מעוברת בכני נח המצויין על העוברין.

עי ר"ן חולין (י"ט ע"א) ד"ה ולענין, אכן יעוי בבאור הגר"א או"ח סי תר"ה ד"ה ולקחין, עי מנחה חריבה (נ"א ע"ב) ד"ה אתה הצלת, ועי"ש בעמ' נ"ג ע"א ד"ה וכשהצעת, דברים נפלאים בשם הגאון רבי יצחק יוחם דיסקין זצ"ל.

שם חתן כשם חמוי - אמר שמואל סבא חמוה דרב שמואל בר אמי וכו'. בענין חתן ששמו כשם חמוי. "סבאי" דיישמואל סבאי אם הוא שם הוא כינוי. עי צואת ר' יהודא החסיד סי כ"ג, ועי בעיון יעקב (י"ב ע"א) ד"ה ולא יסף, מנחה חריבה ד"ה ולא יסף.

אב מציל בנו

הני תמניא בני למה, שבעה דאסקיה משבעה מדורי גיהנום וכו'.

בקושיית התוס' (ד"ה דאיתיה) האיך אב מוכה לבנו.

אם אהני לזה מחילת דוד אע"פ המלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול.

הגהות הגרא"מ הורביץ זצ"ל בתוד"ה דאיתיה, ויש לדון עפ"ו בגדר מלך שמחל אין כבודו מחול.

ירושת אבשלום - כי אמר אין לי בן, ולא הווי ליה בני והכתוב וילדו לאבשלום שלשה בנים ובת אחת וכו', רב חסדא אמר, גמירי כל השרין תבואתו של חברו אינו מניה בן לירושו וכו', ולמה לא אמרו, קובר בנו. דקדוק הלשון "אינו מניה בן לירושו". נכסי מורד במלכות למלך. מהרש"א ד"ה שלא היה. ועי בהגהות מהר"עב"ץ י ע"ב ד"ה "עצה עמוקה", וב"תוד"ה דאיתיה" בענין בתו של אבשלום, ועי ולב"ג מלכים א' ט"ו ב', ויל"ע בדברי מהר"עב"ץ בזה.

יום לשנה - תוס' ד"ה מרים וכו', ועוד בפ"ק דתניגה דריש ר' יוחנן אותי יום יום ידרושון וכו', וכן במדת פורענות כתיב במספר הימים וגו', אלמא דכי הרדי ניתנו. כישוב הקישא. עי תוס' יו"ט ד"ה וכן, תורת הקנאות ד"ה מרים.

מרחוק - ותצטב אחותו מרחוק, א"ר יצחק פסוק זה כלול ע"ש שכינה נאמר וכו'. מרחוק דכתיב מרחוק ר' נראה לי וכו'. בענין גלוי שכינה דמרחוק. עי טוב דעת בראשית.

ותחיין את הילדים

בדין בן נח דנהרג על העוברין, ובדין מסירות נפש בבני נח

ותיראן המילדות את האלקים ולא עשו כאשר דבר אליהן וגו', להן מכעי ליה, א"ר יוסי ב"ר חנינא מלמד שתבען לדבר עבירה ולא נתבעו ותחיין את הילדים, תנא לא דיין שלא המיתו אותן אלא שהיו מספיקות להם מים ומזון.

🔔 **"תבען לדבר עבירה"** כא"י יכלו להשמע לו דבן נח אינו מצווה ביהרג וא"ל יעבור.

🔔 **אם הותר להן להחמיר על עצמן.**

ע"י **סנהדרין** ע"ד ע"ב, ועיין **רמב"ם** פ"י ממלכים הלכה ב'. וע"י **מהר"ץ חיות** ד"ה מלמד וע"י **פרשת דרכים** דרוש שני (מהדורה חדשה עמ' ל"א ואילך) **תורת הקנאות** ד"ה ותחינה, וע"י **זכרון שמואל** סי' ס"ה, וע"י **בציונים** לעיל י' ע"ב. ובציונים לברכות ס"א ע"ב.

🔔 **יהרג וא"ל יעבור באיסור רציחה** דבן נח.

ע"י **משנה למלך** פ"ו ממלכים הלכה ב' ובפרשת **דרכים** הנ"ל (עמ' ל"ב).

🔔 **בגדר עוברין, ובטעם איסור הריגתם, אם משום דחשיבי נפש או מזירת הכתוב, ונפ"מ בכך נח.**

מנחת חינוך מצוה רצ"ו אות ו'.

🔔 **מ"ט ציוה פרעה להרוג הילדים דוקא למילדות העבריות ולא למצרות.**

מהרש"א ח"א סנהדרין נ"ז ע"ב ד"ה בן נח.

🔔 **בהנ"ל, ובקשר הא דתבען פרעה לעבירה עם הא דציוה להם להרוג הילדים.**

פרשת דרכים דרוש י"ז (מעמ' קפ"ו ד"ה ומהר"ש יפה - עמ' קפ"ח ד"ה וכוה). וע"י באור נפלא **בעיון יעקב** (ט"ז ע"ב) ד"ה ולא עשו.

🔔 **אחרי שלא יכלו להזיק לילדי ישראל שנבלעו באדמה, מה עלתה על דעת המצרים שיוכלו לפגוע בהם ע"י חרישה.**

ע"י **מהרש"א** ד"ה נעשה, ועפ"ד יש מקום לבאר הא דנמחו במבול ג' טפחים מן הארץ כדי עומק המחרישה (ע"י רש"י בראשית ו' ג').

🔔 **עדי עדיים** – וכיון שמתגדלים באין עדרים לערים, שנאמר ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדיים, אל תקרי בעדי עדיים אלא בעדרי עדרים. 📖 **בבבא** דמיון עדיים לעדרים. ע"י מש"כ המהרש"א ד"ה באים, ע"ד צחות.

🔔 **בתי לוי** – ויהי כי יראו המילדות את האלקים ועש להם בתים, רב שמואל חד אמר בתי כהונה ולויה וכו', מ"ד בתי כהונה ולויה אהרן ומשה וכו'. 📖 **צ"ב** והלא לא רק משה הי' לו, ומדוע תלוי בתי לוי במושה. ע"י מהרש"א ד"ה ויעש, וע"י מה שעמד בדבריו בתורת הקנאות ד"ה מ"ד בתי.

🔔 **אח מן האם** – ואכתי בן קנו הוא דכתיב וילכדה עתניאל בן קנו אחי כלב, אמר רבא חורגו דקנו הוה. וברש"י ד"ה חורגו דקנו, בן אשתו של קנו ונמצא עתניאל אחיו מאמו. 📖 **בבבא** דאח מאם נקרא אח, מ"מ בזה. **מנחת חויבה** ד"ה ואכתי בן קנו.

🔔 **רש"י** ד"ה ויקח לו כלב את אפרת – לאחר שנתרפאה חזו' ולקחה לו וכו'. 📖 **צ"ע** מהיכן משמע שנובה קודם שנתרפאה, ויש לדון בזה עפ"י פלוגתת הראשונים בדין מוסגר בתה"מ ע"י תוס' מ"ק ד' ע"א ד"ה אמר.

🔔 **כל הנושא אשה לש"ש מעלה עליו הכתוב כאלו ילדה** – ע"י באורו במנחת קנאות י"ב ע"א ד"ה אמר ר' יוחנן.

י"א ע"א, ונלחם בנו - י"ב ע"א, ויצו פרעה.

שירי מנחה

📖 ויקוצמו פני בני ישראל - מלמד שהיה וידומין בעוניהם כקוצים.

📖 באור דמיון כקוצים ושייכותו לענני ועלה מן הארץ ע"י בעיון יעקב (ט"ו ע"א) ד"ה מלמד.

זכות נשים צדקניות

דרש רב עורא בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור ננאלו ישראל ממצרים וכו' שנאמר אם תשכבון בין שפתים, בשכר תשכבון בין שפתים וכו' ישראל לבית מצרים וכו'.

🔔 **צ"ע** דפתח דבשכר נשים צדקנות "נגאלו", והביא קרא שבשכרן זכו ל"בידה".

🔔 **למה הוצרכו לזכות ע"מ להגאל, והא הכתיב הקב"ה לאברהם ואחרי כן יצאו וכו'.**

פרשת דרכים ריש דרוש ה', וע"י **תורת הקנאות** סוד"ה בשכר.

על גבי חרשו חורשים

וכיון שמכירין בהן מצרין באין להרוגן ונעשה להם נס ונבעלין בקרקע ומביאין שוורים וחורשין על גבם שנאמר על גבי חרשו חורשים וכו'.

פסול מומין ושנים בלויים

י"ב ע"א, ויצו פרעה לכל עמו - ע"ב, ותאמר לה בת פרעה לבי.

שירי מנחה

מצוות שנעטוה עמרם

ויקה, ויהזור מבניא ליה, אמר ר' יהודא בר ביזנא שעשה לה מעשה ליקוחין וכו'.

אכאי קודם מתן תורה לא הוצרכו ללקוחין ולא לגרושין. (עי' רמב"ם ריש הלכות אשת איש).

מכאן מקור גדרברי הרמב"ם פ"ט ממלכים ה"א.

מהר"ץ חיות ד"ה מלמד, ועי' מנחה חריבה ד"ה מלמד. ועי' כלי חמדה פרשת וארא אות ב' (עמ' 150).

🔔

הולדת יוכבד בזמן הרעב

את בת לוי אפשר בת מאה ושלושים שנה היא וקרי ליה בת, דא"ר חמא בר חנינא זו יוכבד שהורתה בדרך ולידתה בין החומות.

צ"ע הא"ך הורתה בדרך, והא אסור לשמש מטתו בשני רעבון.

עי' תוס' תענית י"א ע"א ד"ה אסור, ובריטב"א תענית שם ד"ה ועי' בית יוסף סי' תקע"ד סעי' ד' ה', ועי' מצפה איתן וחשק שלמה על התוס' בתענית שם. וע"ע במנחה חריבה ד"ה האר"ה, וע"ע באוצר הטוב לתענית י"א ע"א בענין "לשתף נפשיה בהדי ציבורא".

🔔

גרות בת פרעה

ותרר בת פרעה לרחוץ על היאור א"ר יוחנן משום רשב"י מלמד שירדה לרחוץ מגלולי בית אביה וכו'.

מו"ט בתוקף גרותה אף שלא היתה בפני ג'.

מנחה חריבה ד"ה אר"י, ויש לדון בזה ע"פ מה שעמדו בעיקר ענין הגרות קודם מ"ת עי' בשרי מנחה לעיל י' ע"א בענין "גרות קודם מ"ת".

🔔

ז' אדר בשנה מעוברת

בשלמא למ"ד כששה בסיון משכח"ל ג' ירחי דאמר מר בשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד משה וכו' אלא למ"ד בכ"א בניסן היכי משכחת לה, אותה שנה מעוברת היתה וכו'.

למ"ד כששה בסיון אם מודה דהיתה שנה מעוברת אלא שנולד באדר שני.

פמירת משה רבינו בשנה מעוברת או בשנה פשוטה.

יא"צ באדר.

עי' שו"ע או"ח סי' תקס"ח סעי' ז', ובמג"א שם ס"ק כ', ועי' מנחה חריבה מה שנו"נ בזה ומה שהביא משו"ת מהר"י ברונא סי' קצ"ג.

הנולד באדר ראשון בשנה מעוברת, אימתי נעשה בר מצוה.

גדר שנה לענין בר מצוה.

עי' מגן אברהם סי' נ"ה ס"ק ט', ועי"ש במחצית השקל דהאחרונים פליגי בזה על המג"א.

🔔

מינקת משה

ותאמר אחותו אל בת פרעה האלך וקראתי לך אשה מינקת מן העבריות, ומ"ש עבריות, מלמד שהחזירוהו למשה על כל המצויות כולן ולא ינק, אמר הקב"ה פה שעתיד לדבר עם השכינה וכו'.

צ"ע דהיי ג' חדשים, ומבואר בכתובות (ס' ע"א) דבן ג' חדשים מכיר לאמו ואינו יונק מאחרת, וא"כ בלא"ה לא הי' מסכים לינוק פרט לאמו.

עיון יעקב (כ' ע"ב) ד"ה מלמד, תורת הקנאות ד"ה מלמד.

🔔

חלב מצרית

ומ"ש עבריות, מלמד שהחזירוהו למשה על כל המצויות כולן ולא ינק אמר הקב"ה פה שעתיד לדבר עם השכינה וכו'.

מ"ט הוצרכו למנע זה, הא בלא"ה לא ינק תינוק לכתחילה מנכרית.

איסור יניקה מנכרית משום שאוכלת אוכל טמא, או מצד עצמה.

עי' רמ"א יו"ד סי' פ"א סעי' ז', ועי' מהר"ץ חיות ד"ה פה, ובמרומי שדה ד"ה פה, מנחה חריבה ד"ה מלמד.

והנה נער בוכה, קרי ליה ילד וקרי ליה נער, תנא הוא ילד וקולו כנער דברי ר' יהודא, אמר לו ר' נחמיה א"כ עשיתו למשה רבינו בעל מום.

וברש"י ד"ה בעל מום, והוא לוי ונפסל בקול לעבודת השיר.

צ"ע דבלא"ה זמן עבודת לויים מגיל שלושים עד החמישים, ומשה הי' בן שמונים כשיצאו ממצרים.

אם נפסלו לויים בשנים לכל עבודות או רק לעבודת משא.

אם פסול שנים במדבר או לדורות.

ענין חולין כ"ד ע"א וברמב"ם פ"ג מכלי המקדש הלכה ח'. ועיין בספר המצוות שורש השלישי (דף ל"ו ע"א, ובמהדרות רש"פ עמ' צ"ח) ובהשגות הרמב"ן שם ד"ה וכן מה, ועי"ש במגילת אסתר ובבלב שמה. ועי' בפ"י רש"י עה"ת במדבר ח' כ"ה, וברמב"ן שם. ועי' מצפה איתן ברש"י ד"ה בע"מ.

ועי' וברש"י תענית ה' ע"ב ד"ה ימיו של שמואל, ובציונים שם.

פסול בעל מום בסנהדרין.

גדר מום דקול נער, "פסול", או "חסרון שלמות".

עי' מהרש"א ד"ה ומ"ש, ועי' שו"ת חתם סופר או"ח סי' י"ב, ובאה"ע סי' צ"ב, מנחה חריבה ד"ה תנא.

עי' תוס' תענית י"א ע"א ד"ה אסור, ובריטב"א תענית שם ד"ה ועי' בית יוסף סי' תקע"ד סעי' ד' ה', ועי' מצפה איתן וחשק שלמה על התוס' בתענית שם. וע"ע במנחה חריבה ד"ה האר"ה, וע"ע באוצר הטוב לתענית י"א ע"א בענין "לשתף נפשיה בהדי ציבורא".

🔔

גרות בת פרעה

ותרר בת פרעה לרחוץ על היאור א"ר יוחנן משום רשב"י מלמד שירדה לרחוץ מגלולי בית אביה וכו'.

מו"ט בתוקף גרותה אף שלא היתה בפני ג'.

מנחה חריבה ד"ה אר"י, ויש לדון בזה ע"פ מה שעמדו בעיקר ענין הגרות קודם מ"ת עי' בשרי מנחה לעיל י' ע"א בענין "גרות קודם מ"ת".

🔔

ז' אדר בשנה מעוברת

בשלמא למ"ד כששה בסיון משכח"ל ג' ירחי דאמר מר בשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד משה וכו' אלא למ"ד בכ"א בניסן היכי משכחת לה, אותה שנה מעוברת היתה וכו'.

למ"ד כששה בסיון אם מודה דהיתה שנה מעוברת אלא שנולד באדר שני.

פמירת משה רבינו בשנה מעוברת או בשנה פשוטה.

יא"צ באדר.

עי' שו"ע או"ח סי' תקס"ח סעי' ז', ובמג"א שם ס"ק כ', ועי' מנחה חריבה מה שנו"נ בזה ומה שהביא משו"ת מהר"י ברונא סי' קצ"ג.

הנולד באדר ראשון בשנה מעוברת, אימתי נעשה בר מצוה.

גדר שנה לענין בר מצוה.

עי' מגן אברהם סי' נ"ה ס"ק ט', ועי"ש במחצית השקל דהאחרונים פליגי בזה על המג"א.

🔔

מינקת משה

ותאמר אחותו אל בת פרעה האלך וקראתי לך אשה מינקת מן העבריות, ומ"ש עבריות, מלמד שהחזירוהו למשה על כל המצויות כולן ולא ינק, אמר הקב"ה פה שעתיד לדבר עם השכינה וכו'.

צ"ע דהיי ג' חדשים, ומבואר בכתובות (ס' ע"א) דבן ג' חדשים מכיר לאמו ואינו יונק מאחרת, וא"כ בלא"ה לא הי' מסכים לינוק פרט לאמו.

עיון יעקב (כ' ע"ב) ד"ה מלמד, תורת הקנאות ד"ה מלמד.

🔔

חלב מצרית

ומ"ש עבריות, מלמד שהחזירוהו למשה על כל המצויות כולן ולא ינק אמר הקב"ה פה שעתיד לדבר עם השכינה וכו'.

מ"ט הוצרכו למנע זה, הא בלא"ה לא ינק תינוק לכתחילה מנכרית.

איסור יניקה מנכרית משום שאוכלת אוכל טמא, או מצד עצמה.

עי' רמ"א יו"ד סי' פ"א סעי' ז', ועי' מהר"ץ חיות ד"ה פה, ובמרומי שדה ד"ה פה, מנחה חריבה ד"ה מלמד.

שבועת ישראל ליוסף

דין שנים שנשבעו לעשות מצוה ביחד

הלך משה ועמד על שפת נילוס אמר לו יוסף הגיע העת שנשבע הקב"ה שאני גואל אתכם והגיעה השבועה שהשבעת את ישראל, אם אתה מראה עצמך מוטב, אם לאו הרי אנו מנוקין משבועתך וכו'.

האריך והיו כל ישראל מנוקין מן השבועה, והא לא חפשו הארון, והווי' למשה לומר הרי אני מנוקה משבועתך.

שנים שנשבעו לקיים דבר ביחד, ונאנס האחד אם השני חייב.

עיי **רמ"א** י"ד סי' רל"ו סעי' ו', ובש"ך שם ס"ק י"ז כתב דדברי הרמ"א שלא כתשובת מבי"ט ח"א סי' רס"ד, עיי"ש.

אכן יעו"ש בט"ז ס"ק י"ג שהעמיד דברי הבית יוסף בשם רבינו ירוחם שם כנידון זה, ופי' דמש"כ רבינו ירוחם ראייה מפ"ק דסוטה הוא מסוגיין (ועיי"ש בנקודות הכסף ועוד שהשיגו על הט"ז ופרשו דברי רבינו ירוחם בשנים שנשבעו זה לזה, ולא בשנים שנשבעו ביחד, ומענין שבועת אבימלך עיי' בציונים לעיל).

ועיי **גליון מהרש"א** בתוד"ה הרי אנו מנוקין וב **גליון מהרש"א** י"ד שם על הט"ז ס"ק י"ג בשם תשובות **בית יעקב** (להגא' ר' יעקב אבי"ד צוהמיר) סי' קי"א.

באור הא דת"ל משה נקיון השבועה בהגעת זמן הגאולה.

ט"ז שם. ועיי בשו"ת **בית יעקב הנ"ל**.

י"ב ע"ב, ותאמר לה בת פרעה לבי - י"ג ע"ב, מי לנו גדול ממשה.

שירי מנחה

חילוק כבוד בדרך

מאי שנא מעיקרא דכתיב ויעל יוסף לקבור את אביו ויעלו אתו כל עבדי פרעה וגו', והדר וכל בית יוסף ואחיו וכו', ומ"ש לכסוף דכתיב וישב יוסף מצרימה הוא ואחיו והדר וכל העלים וכו', א"ר יוחנן וכו', לכסוף שראו בכבודן נחגו בהם כבוד.

מו"ט בזה, מא דאיתא בכרכות מ"ז ע"ב אין מכבדין בדרכים.

עיי **תוס'** ברכות שם ד"ה אין, ועיי היטב ברמ"א י"ד סי' רמ"ב סעי' י"ז. **מהרש"א** ד"ה נהגו, ועיי **בבב"ה ותהלה** לברכות שם (עמ' צ"ד) בענין "אין מכבדין בדרכים ובגשרים.

סוסים בוכים - יוספרו שם מספר גדול וכבר מאוד, תנא אפילו

מוסרם והמורם. **בבב"ה** כתיב סוסים חמורים מהרש"א ד"ה מספר מהרש"א ד"ה אפי' סוסים. ונ"ע בענין יעקב (כ"א ע"ב) ד"ה תנא.

שלושים וששה כתרנים

תנא שלשים וששה כתרנים נתלו בארונו של יעקב.

בשבועת י"ז כתרנים

עיי **רש"י** ד"ה שלשים וששה כתרנים, ועיי מה שהאריכו לתמוה בזה **המהרש"א** ד"ה תנא ל"ו, ועיי **רש"ש** ברש"י. וברמז ענין ל"ו כתרנים עיי **בעיון יעקב** (כ"א ע"א) ד"ה תנא ובקרבן אורה ד"ה תנא.

כבוד אבי אביו

הושים בריה דרין וכו', אמר להו ועד דאתי נפתלי מארעא דמצרים יהא אבי אבא מוטלח בביון וכו'.

משמע דמחויב אדם בכבוד אבי אביו.

עיי **י"ד** סי' ר"מ סעי' כ"ד ברמ"א, **משו"ת מהר"ק** שורש מ"ד, ועיי"ש בט"ז ס"ק כ'. **מנחה חריבה** ד"ה יהא.

ובבב"ה ענינא דחושים והכאת עשוי, עיי בהרחבה ב**להעיר להורות ולהשכיל** ח"א עמ' כ"א.

חכם לב יקח מצוות - מצוות ביהו

ת"ר בא וראה כמה חביבות מצוות על משה רבינו, שכל ישראל כולן נתעסקו בביוה והוא נתעסק במצוות שנאמר חכם לב יקח מצוות.

צ"ב, דהא ביהו עצמה מצוה היא.

גדר מצות ביהו.

עיי **יוסף** (עין יעקב כ"ב ע"א) ד"ה שנאמר, **חידושי הגר"ז** ד"ה ת"ר.

לכאורה מה שבה הוא למשה הא שכתב לוי לא נמלץ בכיוה שהרי לא נשתעבדו. - **פרשת דרכים** סוף דרוש ד'.

כבוד בגדולים

ואי לא איעסק ביה משה ישראל לא הוו מיעסקי ביה, והכתיב ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם, ותו אי לא איעסקו בי ישראל בניו לא הוו מיעסקי ביה וכו'. אמרו הניחו לו כבודו כמרובים יותר מבמועטין, ותו אמרו כבודו בגדולים יותר מכבטנים וכו'.

כיון דהניחו ישראל למשה משוב דכבודו בגדולים, למה הופקעו ממעלת "הכם לב יקח מצוות".

גדול אחד, וקטנים מרובים מי עדיף.

שו"ת **שב יעקב** ח"ב חו"מ סי' י"ג, (עמ' קכ"ד) ד"ה ואגב.

מציע שידוך

קשו קראי אהרדי, כתיב ויקח משה את עצמות יוסף עמו, וכתיב ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל, א"ר חמא ב"ר חנינא כל העושה דבר ולא גמרו ובא אחר וגמרו, מעלה עליו הכתוב על שגמרו כאילו עשאו.

המציע שידוך ולא בא ליד גמר, ובא אחר וגמרו אם יש חלק למציע.

מ"ש בנין בהמ"ק שנקרא ע"ד דוד אע"פ שלא בנאו (עיי שו"ט תהלים ל').

שו"ת **שב יעקב** ח"ב חו"מ סי' י"ג, **מנחה חריבה** ד"ה אר"א ב"ר חנינא.

הנאה מבע"ח לאדם הראשון

י"ג ע"ב מי לנו גדול ממשחח - סוף הפרק.

שירי מנחה

ימים מלאים

דכתיב מספר ימיך אמלא

פרשת ויצא (כ"ט כ"ז מלא שבוע זאת וגו' וברש"י "והן שבעת ימי המשתה וכו'") ועי' ברמב"ם פ"י מאישות הי"ד שכתב, ואפי' בחוש"מ אין נושאים נשים כמו שביארנו לפי שאין מערבין שמחה בשמחה שנאמר מלא שבוע זאת ונתנה לך גם את זאת.

וכבר עמדו בדבריו אמאי הביא קרא דמלא שבוע זאת אין נושאים נשים בחוש"מ, ולא כתבו בה"ג גבי מי שנשא ב' נשים כא' שכתב אבל לשמחה צריך לשמוח עם כל אחת ואחת שמחה הראוי' לה וכו' ואין מערבין שמחה בשמחה. עכ"ל. ולא הביא לקרא דמלא שבוע ולכא' אדבא כאן מקומו דלענין זה אמרו לבן.

וי"ל עפמש"כ רש"י פס' כ"א בהא דאמר יעקב ללבן, הבה את אשתי כי מלאו ימי - ופירש"י "שאמרה לי אמי" והיינו הימים אחדים שאמרה לי מלאו, ואיתא בסוגיין מלמד שהקב"ה משלים שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחודש לחדש שנאמר (שמות כ"ג) את מספר ימיך אמלא, ומבואר

דהלשון "ימים מלאים" היינו מיום ליום, וא"כ אם אמר יעקב שמלאו ימי שאמרה לו אמו היינו מיום ליום וזה הלא הי' ב"ד ניסן שהקריב פסח וקבל הברכות עי' רש"י כ"ז ט', וא"כ צ"ל שנשא ללאה בערב פסח, וא"כ ממה שאמר לבן מלא שבוע זאת אין ראי' שאסור לשמח ב' נשים כא', דאפשר מה שאמר מלא שבוע זאת היינו שבוע דפסח, ושפיר נקט הרמב"ם להאי קרא גבי אין נושאים נשים בחוש"מ ולא גבי שמחה דב' נשים.

משה בכנפי שכינה - קבורת משה.

א"ר יתירה אלמלא מקרא כתוב א"א לאמרו, היכן משה מת בחלקו של ראובן וכו', והיכן משה קבור בחלקו של גד וכו' ומחלקו של ראובן עד חלקו של גד כמה היו ארבעה מילין, אותן ארבעה מילין הוליכו מלמד שהיה משה מוטל בכנפי שכינה וכו'. ולהלן י"ד ע"א, הקב"ה קובר מתים דכתיב ויקבור אותו בניא, וכו'.

עי' סנהדרין ל"ט ע"א בקושית ההוא מינא לר' אבהו - "אלקיכם כהן הוא דכתיב ויקחו לי תרומה (ועי' זכח"ק ק"ב ע"א) כי קבריה למשה במאי טביל וכו'. וע"ש בתור"ה במאי, שכתבו דמפני מה לא הקשה ג"כ מעצם הא דנטמא למשה, משום דישאל נקראו בניים למקום.

יש' ל' דון בזה מצד דדינו של הקב"ה ככהן גדול ואין מטמא לקרוביו.

יש' ל' דון בזה מצד מה מצוה ומצד מלך.

עי' מהרש"א בסנהדרין שם ד"ה כי קבריה, ועי' בעיני יעקב כאן (כ"ד ע"ב) ד"ה אות ד' מילין ועי' בחי' רבינו יונה לסנהדרין שם (מהמביא לדפוס).

משה רבינו אינו יודע

ר' חמא בר חנינא אמר אף משה רבינו אינו יודע היכן קבור וכו'.

למאי נפ"מ אי ידע או לא ידע משה עצמו מקום קבורתו.

תורת הקנאות ד"ה אף משה.

מה הוא

אלא להלך אחר מדותיו של הקב"ה מה הוא מלביש ערומים דכתיב ויעש ד' אלקים וכו' אף אתה הלכש ערומים.

דקדוק הלשון "מה הוא", וסגי אילו אמר "הוא מלביש ערומים, אף אתה".

משמעות הדמיון בין מעשה האדם למעשה הקב"ה.

סדר משנה פ"א מדעות ה"ו.

ולפושעים יפגיע

ולפושעים יפגיע שביקש רחמים על פושעי ישראל שיהזרו בתשובה וכו'.

אם אפשר להתפלל על "בעל בחירה".

עי' שו"ת מעיל צדקה סי' ז', וצוין בהרחבה בציונים לתענית כ"א ע"ב (עמ' מ"ה) ובברכה ותהלה לברכות י' ע"א (עמ' י"ז).

מ"ה הוא מלביש ערומים דכתיב ויעש ד' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם וכו'.

כתנות עור, רב ושמואל חד אמר דבר הבא מן העור [של צמר הוא - רש"י], וחד אמר דבר שהעור נהנה ממנו [של פשתן שאדם לובשו סמוך לעורו].

מ"ט לא פירש"י עור ממש.

אם הותר לאדם לשחוט בהמה לצורך עורה.

אם הותר לאדם להשתמש בעור בהמה שנתנבלה.

עי' מהרש"א ד"ה דבר בשם החזקוני (בראשית ג' כ"ד). עי' סנהדרין נ"ט ע"ב דלא הותר לאדה"ר אכילת בשר, ועי' תוס' סנהדרין נ"ו ע"ב ד"ה אכל לענין אכילת בהמה שנתנבלה.

ועי' פסחים כ"א ע"ב א"ר אבהו כל מקום שנאמר לא יאכל וכו' א' איסור אכילה וא' איסור הנאה במשמע. ועי' ש"ש בחי' הגורע"א ד"ה דאמר ר' אבהו בבאור גדר הדברים.

באיסור אכילה דבן נח אי הוי איסור הנאה במשמע.

עי' שו"ת מהרי"ל סי' קס"א, מנחה חריבה ד"ה דבר הבא.

שיטת הרמ"ע מפאנו בהנאת בהמה לאדה"ר.

עי' ש"ש במנחה חריבה בשם הרמ"ע מפאנו בעשרה מאמרות מאמר חיקור דין ח"ב פרק י"ז ויש לעמוד בטעמא דמילתא ועי' בתורת הקנאות ד"ה כתנות בטעם שלא עשה הקב"ה כתנות מבהמה שמתה.

עי' ש"ש במנחה חריבה בשם הרמ"ע מפאנו בעשרה מאמרות מאמר חיקור דין ח"ב פרק י"ז ויש לעמוד בטעמא דמילתא ועי' בתורת הקנאות ד"ה כתנות בטעם שלא עשה הקב"ה כתנות מבהמה שמתה.

דהלשון "ימים מלאים" היינו מיום ליום, וא"כ אם אמר יעקב שמלאו ימי שאמרה לו אמו היינו מיום ליום וזה הלא הי' ב"ד ניסן שהקריב פסח וקבל הברכות עי' רש"י כ"ז ט', וא"כ צ"ל שנשא ללאה בערב פסח, וא"כ ממה שאמר לבן מלא שבוע זאת אין ראי' שאסור לשמח ב' נשים כא', דאפשר מה שאמר מלא שבוע זאת היינו שבוע דפסח, ושפיר נקט הרמב"ם להאי קרא גבי אין נושאים נשים בחוש"מ ולא גבי שמחה דב' נשים.

א"ר יתירה אלמלא מקרא כתוב א"א לאמרו, היכן משה מת בחלקו של ראובן וכו', והיכן משה קבור בחלקו של גד וכו' ומחלקו של ראובן עד חלקו של גד כמה היו ארבעה מילין, אותן ארבעה מילין הוליכו מלמד שהיה משה מוטל בכנפי שכינה וכו'. ולהלן י"ד ע"א, הקב"ה קובר מתים דכתיב ויקבור אותו בניא, וכו'.

עי' סנהדרין ל"ט ע"א בקושית ההוא מינא לר' אבהו - "אלקיכם כהן הוא דכתיב ויקחו לי תרומה (ועי' זכח"ק ק"ב ע"א) כי קבריה למשה במאי טביל וכו'. וע"ש בתור"ה במאי, שכתבו דמפני מה לא הקשה ג"כ מעצם הא דנטמא למשה, משום דישאל נקראו בניים למקום.

יש' ל' דון בזה מצד דדינו של הקב"ה ככהן גדול ואין מטמא לקרוביו.

יש' ל' דון בזה מצד מה מצוה ומצד מלך.

עי' מהרש"א בסנהדרין שם ד"ה כי קבריה, ועי' בעיני יעקב כאן (כ"ד ע"ב) ד"ה אות ד' מילין ועי' בחי' רבינו יונה לסנהדרין שם (מהמביא לדפוס).

משה רבינו אינו יודע

ר' חמא בר חנינא אמר אף משה רבינו אינו יודע היכן קבור וכו'.

למאי נפ"מ אי ידע או לא ידע משה עצמו מקום קבורתו.

תורת הקנאות ד"ה אף משה.

מה הוא

אלא להלך אחר מדותיו של הקב"ה מה הוא מלביש ערומים דכתיב ויעש ד' אלקים וכו' אף אתה הלכש ערומים.

דקדוק הלשון "מה הוא", וסגי אילו אמר "הוא מלביש ערומים, אף אתה".

משמעות הדמיון בין מעשה האדם למעשה הקב"ה.

סדר משנה פ"א מדעות ה"ו.

ולפושעים יפגיע

ולפושעים יפגיע שביקש רחמים על פושעי ישראל שיהזרו בתשובה וכו'.

אם אפשר להתפלל על "בעל בחירה".

עי' שו"ת מעיל צדקה סי' ז', וצוין בהרחבה בציונים לתענית כ"א ע"ב (עמ' מ"ה) ובברכה ותהלה לברכות י' ע"א (עמ' י"ז).

פרק שני

כלי שרת אין מקדשין אלא לדעת

היה מביא - ע"ב, מנישה בקרן דרומית מערבית.

שירי מנחה

המביא

היה מביא את מנחתה - וברש"י, הבעל, דכתוב והביא את קרבנה עליה וכו'.

גדר חיוב ההבאה דהבעל במנחת סוטה ובשאר קרבנות.

עני כסף מנשה פ"ג מסוטה ה"ב, אכן יעוי ברש"י לעיל ו' ע"ב בתוד"ה כי, ועיי באבי עזרי פ"ב ממעשה הקרבנות הלכה י"ב, ובציונים לעיל ו' ע"ב.

שירי

סדר הבאת סוטה

היה מביא וכו'.

עני תוס' ד"ה מביא שעמדו בחילוק שבין סדר ההבאה המבואר בתורה, לסדר המבואר במשניות (שקם העמדת האשה בשער ניקנור לעיל ו' ע"א, להבאת המנחה), ועיי תוס' לקמן י"ז ע"ב ד"ה קודם דסדר הפרשה עיקר, ועיי רמב"ם פ"ג מסוטה שסדרו דלא כהמשנה ודלא כהפרשה, ועיי תו"ט ריש פ"ב.

שירי

ע" טעמי תורה - תו"ח כ"ד לנגע וכו', ולא שייך לזימור דרד"ש מעמא דקרא אלא היכא דנפקא לן מינה מיד וכו', עוד ביסוד זה עיי במהר"ץ חיות בתוד"ה כ"ד.

שירי

איום ויגיעה

תניא אבא חנין אומר משום רבי אליעזר, וכל כך למה, כדי ליגיעה שתהווה בה וכו' וממאי משום דחסה הוא דילמא כי היכא דלא תימחק מגילה, קסבר משקה ואח"כ מקריב את מנחתה דאי משום מגילה הא אימחיקא לה.

עיי תוד"ה היא, ומסקנת דבריהם, דלמ"ד דמיגעין אותה אחר מחיקה, אין מאיימין עליה אחר מחיקה שתשתה. ומ"ד דמאיימין עליה אחר מחיקה שתשתה, אויל כמ"ד דמקריב מנחתה ואח"כ משקה, עיי"ש.

ע" כבאור פלוגתא דאיום אחר מחיקה, עפ"י גדר התר מחיקת המגילה.

מנחה חריבה ד"ה קסבר משקה.

ע" בשו"ת הרמב"ם דכבר דמאיימין שתשתה, וכבר דמקריב אחר שתיה. ע" איום כבי צדדים.

מרומי שדה בתו"ה אי, ועיי תורת הקנאות ד"ה דאי.

שירי

מנורת בית השמונאי

בכלים הראויים לכלי שרת, מכלל דכפיפה מצרית לא הויה כמאן דלא בר' יוסי בר' יהודא, דתניא כלי שרת שעשאן של עין רבי פוסל ור' יוסי בר' יהודא מכשיר, אפי' תימא ר' יוסי בר' יהודא אימר דאמר ר' יוסי בר' יהודא בחשובין בפחותין מי אמר, לית ליה לר' יוסי בר' יהודא הקריבהו נא לפחתך.

ע" אי מנורה שעשו בני השמונאי של עין או של חרם.

עיי דעת ר' יוסי בר' יהודא בע"ז מ"ג ע"א, ועיי בפ"י הרא"ם לסמ"ג הלכות חנוכה דנקט כותיה, ועיי מה שתמה בזה המהרש"א בח"א חולין נ"ה ע"ג ד"ה סאה, ומש"כ באופ"א, ועיי בכור שור שבת כ"א ע"ב מה שעמד בדברי המהרש"א הללו מסוגיין.

שירי

הקריבהו נא לפחתך

אימר דאמר ר' יוסי בר' יהודא בחשובין בפחותין מי אמר, לית ליה לר' יוסי בר' יהודא הקריבהו נא לפחתך.

ע" הקריבהו לפחתך אם מעכב.

ע" מו"מ במחלוקת הראשונים בזה.

תורת הקנאות ד"ה בפחותים.

שירי

ע" קדושת פה במנחת סוטה - רש"י ד"ה ואין מקדשין אלא מדעת, וכו' וא"ת הרי מנחה קדושה ועומדת שהקדישה בפה. ע" משכחת לה מנחה שאע"פ שהתקדשה בפה אינה קדושה. מנחה חריבה ס"א ע"ב ברש"י ד"ה אין מקדשין.

שחיטה בכלי שרת

י"ד ע"ב, מנישה בקרן דרומית מערבית - ט"ו ע"א, וכל המנחות מעונות שמן.

שירי מנחה

הקטרה בכלי שרת

ומעלהו ומקטירו בכלי שרת, בכלי שרת מקטיר ליה, אלא אימא מעלהו בכלי שרת להקטירו.

אם צריכה ההקטרה להיות מתוך כלי שרת או אף בידו.

בסתירת דברי הרמב"ם.

עיי תוס' יומא ס"ז ע"ב ד"ה אטו במגס, ועיי היטב ברמב"ם פ"ג ממעשה הקרבנות הלכה י"ג, ועיי פ"ב מפסולי המוקדשין הלכה כ"ד, ועיי תורת הקנאות ד"ה אטו, ועיי באבן האזל בהלכות פסולי המוקדשין שם.

ובענין העלאה בכלי שרת עיי במנחת קנאות דף ט"ו ע"א.

מליחת הקומץ

ומולחו ונתנו ע"ג האישים דכתיב וכל קרבן מנחתך במלח תמלח.

אם מליחה מעכבת בקומץ.

עיי רמב"ם פ"ב מאיסורי מזבח ה"ד דחלוק מליחת קומץ ממליחת אימורים ועיי"ש בסוף משנה, ועיי ידאים סי תנ"א דמכשיר אף במנחה ועיי"ש בתועמות ראם אות ה' שהביא מו"מ האחרונים בסתירת דברי הסמ"ג בזה מל"ת ש"כ לעשה ק"ע, ועיי"ש במה שהביא מדברי החשק שלמה מנחות י"ח ע"א.

מליחת שירי מנחה

ומולחו ונתנו ע"ג אישים.

אם בעיני לכתחילה מליחה בשירי המנחה הנאכלים.

עיי רע"ב מנחות פ"ג מ"ב ד"ה לא מלח, ובתוי"ט שם ד"ה לא מלח, ובתוס' הגרעק"א שם אות ט', ובתפא"י בועז א', מנחה חריבה ד"ה ומקטירו.

"למשחה" במנחות ובתרומה

ורשאי' הכהנים ליתן לתוכו יין ושמן ודבש, מאי טעמא אמר קרא למשחה, לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלין.

אם יש דין "למשחה" שלא בבשר.

עיי תוס' בכורות כ"ז ע"א ד"ה ואתי לענין תרומה, ותמהו עליו מסוגיין עיי מרומי שדה ד"ה א"ק למשחה ובמנחה חריבה ד"ה ורשאי', ועיי ירושלמי בכורים פ"ב ה"א, ובתוס' זבחים ע"ה ע"ב ד"ה שביעית.

ונתנו לתוך כלי שרת ומקדשו בכלי שרת, למה לי הא קדשה חרא זימנא, מידי דהוי אדם, דם אע"ג דקדישתיה סכין בצואר בהמה הדר מקדיש ליה בכלי שרת הכא נמי לא שנא.

וברש"י ד"ה סכין, הוי כלי שרת דתניא כל הכלים שעשה משה משיחתן מקדשתן, מכאן ואילך עבודתן מקדשתן.

פ'זגתת הראשונים אם סכין דשחיטה צריך להיות כלי שרת. וראויותיהם מסוגיות השי"ם.

סכין שחיטה "כלי" או "כלי שרת".

עיי'ן חולין ג' ע"א "וכגון דבדק בקרומית של קנה. ועיי'ן זבחים ריש פ' איזהו מקומן (מ"ז ע"א) "וקיבול דמן בכלי שרת בצפון", ובשחיטה לא הוזכר כלי שרת.

עיי תוס' שאנץ כאן ד"ה אע"ג דקדשיה סכין, ומש"כ בשם ה"ר אפרים, ועיי תוס' הרא"ש, ומה שעמד שם בראיית רש"י כאן. ועיי תוס' זבחים מ"ז ע"א ד"ה איזהו, אכן יעוי' תוס' חולין ג' ע"א ד"ה כגון שחיטה בסכין שאינו כלי שרת בדיעבד.

קידוש הדם ל"מ"ד דסכין אינו כלי שרת.

חי' הגרי"ז ד"ה עיי בתוס' שאנץ.

שחיטה שלא בכלי שרת בדיעבד

עיי רמב"ם פ"ד ממעשה הקרבנות הלכה ז', ועיי רמב"ן חולין ג' ע"א ד"ה והא דאמרין, ועיי בזה במנחת קנאות ד"ה מ"ד אדם (בסוף הדיבור, ועיי באבן האזל שם מש"כ לבאר הרמב"ם כעין דברי הרמב"ן הגי'ל (ועיי"ש בסוף ההלכה בדי"ה נמצא).

"כלי שרת עבודתן מחנכתין", ולכא' שחיטה אינה עבודה דהא כשרה בזר, ואיך מתקדשים הפכניים לכלי שרת.

מנחת קנאות ד"ה מ"ד אדם, מנחה חריבה ד"ה מידי דהוי.

מנורת בית חשמונאי (ב)

האיך שייך שיהא סכין כלי שרת, והא אין עושין כלי שרת מברזל.

האיך עשו בני חשמונאי מנורה מברזל מצופה בכעץ (ר"ה כ"ד ע"א).

עיי רמב"ן סוף פרשת יתרו (שמות כ' כ"ב) מנחת קנאות שם, מנחה חריבה (דף ס"ד ריש ע"א).

נזיר חוטא

אלא מעתה חטאת נזיר תהא טעונה נסכים לפי שאינה באה על חטא, סבר לה כר' אלעזר הקפר דאמר נזיר נמי חוטא הוא.

נזיר חוטא - בנזיר מהורד או בנזיר טמא.

נזיר ומתענה, האם נחשב דעושיין מצוה ועם זאת גם עושים עבירה, או דהמצוה מבטלת החטא לגמרי וכעין עשה דוחה לית.

עיי היטב תוס' ד"ה סבר, ועיי תוס' נזיר ב' ע"ב ד"ה ואמאי, ותוס' תענית י"א ע"א ד"ה אמר, תוס' ב"ק צ"א ע"ב ד"ה אלא שציער. ועיי מרומי שדה בתוס', ובתורת הקנאות ד"ה ס"ל, ועיי מהרש"א תענית שם בח"א ד"ה אלא שציער, ובגבורות ארי שם ד"ה אמר שמואל. ועיי מסילת ישרים פי"ג. ועיי בצינונים לתענית י"א ע"א.

ממעשה הקרבנות הלכה ז' - ח', ועיי באור שמח בהלכות מעשה הקרבנות שם הלכה ח'.

שיעור איסור נתינת שמן במנחת חוטא ובמנחת סוטה.

לענין מנחת חוטא עיי רמב"ם פי"א מפסולי המוקדשין הלכה י"ב מגמ' מנחות נ"ט ע"ב, וצ"ע במנחת חינוך מצוה קכ"ו אות ד'.

ובשו"ת מוצל מאש (ח"א סי' נ"א ד"ה בענין נתינת שמן ולבונה) נסתפק לענין מנחת סוטה דלא כתיב ביה שימה אלא יציקה, ועיי מנחה חריבה (ס"ז ע"א) ד"ה דע.

לא יתן - איסור או רשות

והאיכא מנחת חוטא דרחמנא אמר לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבונה.

צ"ע בלאו זה דלכאורה היה מקום לפרש ילא יתן דאיצי ליתן, אבל אם נתן אינו לוקה.

עיי מנחת חינוך מצוה קכ"ו אות י"א מה שעמד בזה ע"פ דברי התוס' זבחים ס"ו ע"א ד"ה אלא מעתה, ועיי מנחה חריבה ד"ה וזו.

בלילה במים במנחת חוטא ובמנחת סוטה

זו אינה טעונה לא שמן ולא לבונה.

אם שרי לבלול המנחה במים. מו"מ בטעם הפנים יפות לאיסור נתינת שמן במנחת סוטה.

עיי פנים יפות במדבר ה' ט"ז ד"ה והביא את קרבנו, דהא דאין נותנין שמן במנחת סוטה כדי שלא תוכשר לקבל טומאה, דשמא תטמא האשה מנחתה כדי שלא תבדק עי"ש, ועיי מה שעמד בזה במנחת קנאות לעיל י"ד ע"א במשנה, ומה שציין לענין גיבול מים למנחות נ"ד ע"א ורמב"ם פי"א ממעה"ק הי"ד, ועיי מנחה חריבה לעיל י"ד ע"א במשנה וזו אינה טעונה וכו'. ועיי בשו"ת אור המאיר (להגר"מ שפירא מלובלין) סי' כ"ט.

בהני"ל ובאיסור יציקת שמן, אם דוקא שמן זית או כל שמנים במשמע. - מנחה חריבה כאן ד"ה וכל המנחות.

מיעוט נסכים בחטאת חלב

תניא אמר ר"ש וכו', ובדין הוא שתהא חטאת חלב טעונה נסכים שלא יהא חוטא נשכר, ומפני מה אינה טעונה שלא יהא קרבנו מהורד.

צ"ע דכבר נתמעט במנחות צי ע"ב דכל שאינו בא בנדר ונדבה אין בו נסכים. - עיי תוד"ה טעונה, ועיי במרומי שדה בתוס'.

התר נזיר טמא באכילת קדשים

אבל חטאתו של מצורע ואשמו טעונין נסכים לפי שאין באין על חטא וכו', כי מייית קרבן לאשתרווי בקדשים הוא וכו'.

וברש"י ד"ה וכי קא מיייתי קרבן לאשתרווי בקדשים הוא דמיייתי, שיש מומאות שהצריכן הכתוב כפרה לטהרתן זב וזבה, ויולדת ומצורע, ונזיר שנטמא.

משמע ברש"י דנזיר שננטמא בעי קרבן להתיירו באכילת קדשים, וצ"ע דבסוגיא דכריתות חי ע"ב מבואר דנזיר טמא איצי כפרה אלא להכשירו לספור ימי נזירותו. - קהלות יעקב נזיר סי' ד'.

הניחו לי - תניא אמר להן רבן גמליאל לחכמים סופרים הניחו לי ואדרשנה כמין חומר, דשמעיה לר"מ דקאמר היא האכילתו וכו', א"ל הא תינה עשירה עניה מאי איכא למימר, אלא כשם שמעשיה מעשה בהמה כך קרבנה מאכל בהמה. מהו לשון הניחו לייזי - מלח במנחת סוטה. מנחה חריבה ד"ה אמר להן, ועיי מנחה חריבה לקמן י"ט ע"א (ריש פ"ג) ד"ה הניח.

דיחוי במצוה ובהכשר מצוה

מ"ו ע"ב, מתני' - נכנס להיכל ופנה לימינו.

שירי מנחה

מי סוטה מן הכיור

היה מביא פילי של חרס ונותן לתוכה חצי לוג מים מן הכיור.

אם בעיני דוקא מים מן הכיור, או כל מים שנתקדשו בכלי שרת.

עיי רש"י ד"ה מן הכיור, עיי בתרגום במדבר (ה' י"ז) ועיי מה שנו"נ בזה הגר"י פערלא בפ"י לשה"מ להרס"ג ח"ג פרשה נ"ה נ"ו (עמ' 405) ד"ה ואמנם כל זה. ובספרי דבי רב (לרבי דור פארו) דייק מקרא ד"מים קדשים" שכבר קדושים. ועיי בחי' הגוי"ז מתני' ד"ה הי מביא ועיי אבי עזרי סוטה פ"ד ה"ב לענין פסול לינה מי סוטה. (ועיי אריכות גדולה בזה בספר כרם נטע ד"ה מן הכיור).

✽

הכתב והמים - ונותן לתוכה חצי לוג מים מן הכיור, ר' יהודה אומר רביעה, כשם שבמעט ככתב כך מעט במים. > בשיבות מינוט הכתב > מינוט המים. יושלמי פ"ב ה"ב (י' ע"ב), וד"ל ד"ה כשם.

פילי חדשה ומים חיים

תנא פילי חדשה של חרס דברי ר' ישמעאל, מ"ט דר' ישמעאל גמר כלי כלי ממצורע וכו', והתם מנלן, מה מים חיים שלא נעשתה בהן מלאכה אף כלי, אי מה להלן מים חיים אף כאן מים חיים, לר' ישמעאל הכי נמי דאמר ר' יוחנן מי כיוור ר' ישמעאל אומר מי מעיין והכ"א משאר מימות הן וכו'. אמר רבה אמר קרא בכלי חרס, כלי שאמרתו לך כבר.

צ"ע בפסקי הרמב"ם דפסק דבעיני כלי חדש כרי ישמעאל, פ"ג מסוטה היי, ומי"ט פסיק דמי כיוור > או מים חיים (פ"ה מביאת מקדש הי"ב).

כסף משנה הלכות סוטה ד"ה ודעת, ומל"מ שם, קרן אורה ד"ה תנא, מים חיים ד"ה פילי, מנחה חריבה (ס"ט ע"א) ד"ה והנה ע"ד פסק הרמב"ם. וע"ע במרומו שדה פ"ה ה"י מביא, שעמד בשיטת הרמב"ם ע"פ גירסת המשנה שבמשניות "פילי חדשה", עיי בתוס' יו"ט שם.

✽

קידוש ידים ורגלים בתוך הכיור

תוס' ד"ה מה מים וכו', יש לומר אפי' אם קידש בהן, שלא יצק מן הדין שבו לא היתה מלאכה וכו', אלמא דלא חשיב מלאכה הרהת ידים וכו'.

עיי מהרש"א בתוס' ועיי וד"ל בתוס' ועיי סוגיא דזבחים כ"א דאיבעיא בגמ' אם מהני קידוש בתוך הכיור ולא איפשטא.

מו"מ בשיטת הרמב"ם דהמקדש בתוך הכיור > לא חילץ עבודה (פ"ה מביאת המקדש הי"ב), אע"ג דהוא בניא דלא איפשטא.

תורת הקנאות ד"ה מה מים.

✽

מים שנשתנו

אמר רבא לא שנו אלא שלא נתאכמו פניו אבל נתאכמו פניו פסולין מ"ט דומיא דמים מה מים שלא נשתנו אף כלי שלא נשתנה.

לכאורה מוכח מכאן דמים שנשתנו פסולים, ודין מים שנשתנו מחמת עצמן.

עיי טור או"ח ריש סי' ק"ס, ועיי"ח אות א', ובמג"א ס"ק ב', ט"ז ס"ק א' מה שתמהו בזה, ועיי קרן אורה במיסקא ומהא, ורש"ש בתוס' מה.

דין מים שחזרו למראיתן, ואם שייך במים פסיקא דדיחוי.

עיי מג"א סי' ק"ס ס"ק א' וקרן אורה הנ"ל, ובחזו"א נשים סי' קמ"ו (לפרק הי"ה מביא עמ' 524) ד"ה המ"א.

✽

שתי סוטות בכוס אחת

תנא פילי של חרס חדשה וכו', מ"ט דר' ישמעאל וכו', מה להלן חרס חדש וכו', והתם מנלן מה מים חיים שלא נעשתה בהן מלאכה וכו'.

במדרש רבה (אמור כ"ז ג') מבואר דאין משקין שתים בכלי אחד משום מזכרת עון, ולכא' תפוי"ל דיניה חדשה.

גדר מלאכה ושינוי הפוסלים בכלי ובמים.

עיי הגהות הגר"ע על הרמב"ם פ"ג מסוטה ה"ט, ובתקנת עזרא כאן, ועיי קהלות יעקב ברכות סי' ל' אות ב'.

אמר רבא לא שנו אלא שלא נתאכמו פניו, אבל נתאכמו פניו פסולין וכו', בעי רבא נתאכמו והחזירן לתוך כבשן האש ונתלבנו מהו, מי אמרינן כיון דאידיהו אדחו, או דילמא כיון דהדרור הדרור, ת"ש ר' אליעזר אומר עין ארין וכו'.

בקושיות התוס' (ד"ה נתאכמו), א. הא כבר איבעיא לגמי ענין דיחוי בסוכה (ל"ג ע"ב)

לענין הדם ולא איפשטא. ב. מ"ש מבגדי כהונה שנתלכלכו דמהני בהו כיבוס (זבחים

פ"ה ע"א).

דיחוי בדבר שבידו לתקן, ואופני בידו.

עיי תוס' סוכה ל"ג ע"א ד"ה נקטם, ומש"כ עפ"י המצפה איתן כאן בתוד"ה נתאכמו, ועיי במנחת חינוך [מרחשת ח"ג] שמן המנחה אות י"ז (כ"ב ע"ב) ד"ה ולזה, ובמנחה חריבה בתוד"ה נתאכמו.

דיחוי בדבר שאינו גוף המצוה, ואיזה דבר נחשב מגוף המצוה.

עיי קרן אורה בתוד"ה נתאכמו, ובחזו"א נשים סי' קמ"ו לפרק היה מביא (עמ' 524) ט"ו ע"ב. ועיי מה שדן בסברת הקר"א בתורת הקנאות ד"ה נתאכמו.

✽

בסברת הרמב"ם דמהני חזרה לכבשן, אע"ג דלא איפשטא.

מרומי שדה ד"ה בעי רבא, תורתה קנאות ד"ה א"ד כיון.

השקאת סוטה בבמה

מ"ו ע"ב, נכנס להיכל ופנה לימינו - מ"ו ע"א, ת"ש
ד"ר יוחנן.

שירי מנחה

פינות לימין

נכנס להיכל ופנה לימינו וכו', מ"ט דאמר מר כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין.

פינות לימין - מימין לשמאל ככתיבת לשון הקודש או משמאל לימין ככתיבת כל אות בפני עצמה.

מהו שאמרו ידרך ימין, ודי היה לומר "לימין".

הדלקת נר הנזכה מאיזה צד מתחילין.

מפני מה מסובכין בהושענות מצפון למערב וכו', ואילו כנענועי הל"ב מסובכין דרם מערב וכו'.

עיי שו"ע סי' תרע"ז סעי' ה', ובלבוש שם סעי' ה', ועיי מש"כ כאן הבאר שבע ד"ה כל פנות, ובשו"ת חתם סופר או"ח סי' קפ"ז.

עפר סוטה בקרדומות

אי בקרקע המשכן יכול יחפור בקרדומות, ת"ל אשר יהיה וכו'.

דין עפר שנהפר בקרדומות.

עיי רמב"ם פ"ד מסוטה ה"ג, דכתב דהחופר כשר בדיעבד, ועיי ידושלמי כאן סוף ה"ב דמשמע דכשר ככתחילה, ועיי בתורת הקנאות ד"ה יכול, ובעמק הנצי"ב פרשת נשא פיסקא י' (עמ' נ"ג) ד"ה מביא עפר. ועיי במרומי שדה ברש"י ד"ה אי בקרקע מש"כ לדון בשיטת רש"י ובשיטת המאירי אי בעינן עפר בתלוש דוקא או אף במחובר.

שילה

להביא קרקע שילה וכו', וברש"י ד"ה איסי בן יהודא וכו', ול"ג לרבות שילה ושילה משכן הוא ולא צריך לרבויה דהוא עיקר הכתוב.

בחילוק שבין שילה למשכן, ומי"מ בדברי רש"י.

עיי תוס' ישנים יומא מ"ד ע"א ד"ה שילה, ועיי מהרש"ל בתוס' ד"ה לרבות, ועיי קרן אורה בתוד"ה לרבות, ובתורת הקנאות ד"ה שילה.

השקאת סוטה בבית שני

רש"י ד"ה איסי בן יהודא וכו' גוב וגבעון אין משקין בה סוטות דהא במה הואי ולא היה שם ארון אלא מזבח הנחשת לברו וכו'.

משמע דחפרון גוב וגבעון "שלא היה שם ארון", וצ"ב דהא בבית שני ג"כ לא היה ארון, והאיך השקו בו סוטות.

עיי תוס' ישנים הנ"ל, ועיי מנחה חריבה בתוד"ה לרבות.

מקדש ומשכן

תוס' ד"ה ובית העולמים, מקשינן אמאי איצטרך לרבות בית העולמים והאמר בפ"ב השבועות דמשכן אקרי מקדש ומקדש אקרי משכן וכו'.

מי"מ מכמה סוגיות דבחלקן משמע דמשכן ומקדש כהדדי, ומחלקן משמע דצריך ריבוי לכל אחד בפני עצמו.

עיי תוס' יומא מ"ד ע"ב ד"ה בשילה ובתוס' ישנים ביומא הנ"ל, ועיי מהרש"ל בתוד"ה ובית, ומהרש"א בתוד"ה ובית ועיי מנחת קנאות ד"ה אוסי.

אפר עצים

איבעיא להו אין שם עפר מהו שיתן שם אפר, אליבא דב"ש לא תיבעי לך דאמרי לא מצינו אפר שקרוי עפר וכו'.

בשיטת ר"ת דמודו ב"ש באפר עצים, אם הוא משום דחשוב "עפר" או דאף אפשר בכח"ג מהני.

עיי תוס' שאנץ ד"ה אליבא דב"ש, ועיי מה שנו"ג בזה במנחה חריבה ד"ה אליביה דב"ש, מדברוי התוס' ביצה חי' ע"א ד"ה הכיס.

תניא אידך זמן העפר אשר יהיה וגו', יכול יתקן מבחוץ ויכניס תלמוד לומר בקרקע המשכן, אוסי בן יהודא אומר להביא קרקע שילה גוב וגבעון ובית עולמים.

פלוגתת רש"י ותוס' בהשקאת סוטה בבמה.

עיי רש"י (ט"ז ע"ב) ד"ה אוסי בן יהודא, ובתוס' (ט"ז ע"א) ד"ה לרבות שהעמידו כר' יהודא בזבחים קי"ז ע"א.

צ"ע בשיטת התוספות דהא אף לרי' יהודא אין מקריבין מנחה בבמה (ובחים קי"ג רש"י ע"א).

קרן אורה בתוד"ה לרבות, ועווי' במשנה למלך פ"א מק"פ ה"ג סוד"ה ודע דרבנן ועוי' בעולת שלמה (קדשים) זבחים קי"ז ע"ב בתוד"ה ואין מש"כ לדון במנחת סוטה מצד נידר ונדב דקרב בבמה, ועיי חי' הגרי"ז בתוד"ה לרבות.

הקריב המנחה בשילה (למי"ד דמקריב מנחתה ואח"כ משקף), אם תשתה כנוב וגבעון.

שתתה כנוב (למי"ד דמשקף קודם) ותקריב מנחתה כביהמ"ק.

כרם נטע ד"ה רש"י ולא גרס, ועיי חי' הגרי"ז ד"ה איסי'.

מו"מ בדין מנחה בבמה, ובטהרת יולדות בבמה.

עיי קרן אורה זבחים קי"ז ד"ה ור"ש אומר, ועיי מקדש דוד קדשים סי' כ' אות א' מש"כ בזה ע"פ דברי המל"מ דלעיל, ועיי אמנוהא דספרי פרשת נשא עמ' 139 ד"ה והנה.

איסי בן מנחם אומר אינו צריך ומה כטומאה קלה לא חילק הכתוב וכו'.

שילוח מחנות כנוב וגבעון.

עיי מקדש דוד סי' כ' אות ב' מש"כ לדון מסוגיין.

ועיי סנהדרין מ"ח ע"ב בענין הריגת יואב, ובמהרש"א שם ד"ה לחיי שעה, ובתורת הקנאות לקמן כ' ע"ב ד"ה לא טמא מת בתו"ד.

פן יוסיף

באיסור הכאת חבירו, וגדר התר בית דין בהכאה

התורה אמרה בתער והלכה בכל דבר.

רש"י ד"ה והלכה בכל דבר, דתנן נזיר שגילה בין בזוג בין בתער, או שספסף כלשהוא חיוב, וא"ת אין זו עקירה אלא תוספת, איברא עקירה היא שמלקין אותו על כך, ואסור להכות את ישראל בחינם שהרי אמרה תורה לא יוסיף פן יוסיף.

ב"י המכים אם חשיב עקירה, והא איתא ביבמות (צ"ב ע"ב) ת"ש א"ר אלעזר בן יעקב שמעתי שביד מכין ועונשין שלא מן התורה.

ד"ן הכאה דבי"ד הותרה או החויה.

אם חלוק מכת מרדות אחר שעבר, למלקות בכדי להפרישו.

גדר היתר האב המכה את בנו.

ע"י במנחה חריבה ד"ה התורה אמרה, ומה שהביא מספר המאיר לעולם ח"א סי' כ"ד (דף מ"ה), אכן יעו"י בקובץ הערות סימן ע', ובאגרות משה חו"מ (ח"ח) סי' ג' ד"ה וטעם מחלוקתם.

והוא דבר.

מ"ו ע"ב, ת"ש דא"ר יוחנן בנ' מקומות - ע"ב, כרי שיראה על המים.

שירי מנחה

כיסוי הדם בכל דבר

התורה אמרה כעפר והלכה בכל דבר.

צ"ב דבר" - אם פי' לגמרי או דוקא בדבר המצמית.

ע"י רש"י ד"ה והלכה בכל דבר, אכן יעו"י בר"ן חולין (כ"ט ע"ב) מדפי הר"ף ד"ה ומקשו, מש"כ לדייק מהשמטת הרמב"ם (ע"י פ"ד משחיטה הלכה י"א).

צ"ב כמה שמנה רש"י (הני"ל) "חריבית", והוא דבר שאין מצמיח כדמשמע בב"ק ס"ט ע"א.

ע"י תוס' חולין פ"ח ע"א ד"ה כל דבר, אכן בבאור אין מצמיח פליגי הראשונים ע"י מאירי כאן ד"ה הרבה מקומות, וע"י בפירוש המשניות להרמב"ם חולין פ"ו מ"ו, וע"י בפרי תואר יו"ד סי' כ"ח ס"ק ל', ובערוך השולחן יו"ד סי' כ"ח סעי' מ"ב - מ"ד.

כדלעת

דתניא והיה ביום השביעי יגלה את כל שערו כלל את ראשו וכו' פרט וכו', מה פרט מקום כינוס שער וכו' והלכתא מגל כדלעת וכו', דתנן בא לו להקוף את המצורע וכו', וקתני סיפא וגלחו תגלחת שניה כתגלחת ראשונה וכו'.

ע"י רש"י ד"ה ש"י מצורע, וד"ה ה"ג וקתני סיפא, דמבואר דתגלחת ראשונה לכו"ע כדלעת, ולא פליגי אלא בתגלחת שניה.

צ"ע דבת"כ (ויקרא י"ד ח') מבואר דבתגלחת ראשונה אין מגלח בית הסתרים.

ע"י בפ"י הרע"ב פ"ד דנגעים מ"ב דפי' דבתגלחת ראשונה אין מגלח בית הסתרים, וכהת"כ, ובתפא"י שם אות כ"ד פי' כרש"י דסוגיון, ע"י מנחה חריבה ד"ה והלכתא, ובמקדש דוד טהרות סי' נ' אות ב' ד"ה אמרינן בסוטה, ואילך.

צ"ע בטעם דנקט לשון "מגלחו כדלעת", יבואר ע"פ דברי הר"ש מעשיות פ"א מה"ה ד"ה משיפסו.

י"ג מדות - דרבנן או דאורייתא

אמר רב נחמן בר יצחק כי קא חשיב הלכה עוקבת מקרא, הא עוקבת מדרבנן.

צ"ב דהא ההלכה עוקבת כאן, דבר הנדרש מכלל ופרט, דהוא דאורייתא.

אם מוכח מכאן כהרמב"ם דדבר הנלמד מיי"ג מדות הוא מדברי סופרים.

ע"י רמב"ם בספר המצוות בשורש השני, והרמב"ן שם פליג עליה, וע"ש בנו"כ.

ע"י מהר"ץ חיות ד"ה האי מבשמים ראש (כסא דהרסנא סוסי' י"ז), ובמדות יוסף ד"ה מדרבנן. וע"ש במהר"ץ חיות במש"כ בשם הגר"א מרגליות, וברד"ל ד"ה הלכה.

אכן יעו"י פי' אחר בהא דאמרו "כאן מדרבנן" בשפת אמת בד"ה הא עוקבת, ובמרומי שדה בסוף פיסקא ועדיין.

צ"ע שער החוטם - כמעט דממעט שער החוטם יותר משאר שער, ע"י רמב"ם פ"א מטו"צ סוף ה"א ובחשנת הראב"ד שם, וע"י חסדי דוד נעניס פ"ח ד"ה ואמנ.

רקבובית של ירק

דאמר רב הונא בר אשי אמר רב אין שם עפר מביא רקבובית של ירק ומקדש.

צ"ב רקבובית של ירק או כל רקבובית. - ע"י מה שדייק בזה במנחה חריבה ד"ה רקבובית, מלשון הרמב"ם פ"ד מטוטה הלכה י"ב.

צורת רקבובית, ודין רקבובית לכיסוי הדם. - תורת הקנאות ד"ה רקבובית.

סיכוך המוכה ברקבובית של ירק. - כנס נטע ד"ה אין שם עפר.

רקבובית של כלאים וערלה אם ראויה להשקאה. - מנחה חריבה ד"ה ת"ש דאמר רב הונא.

הכרעת בעיא דאפר

מאי הוי עלה, ת"ש דאמר רב הונא בר אשי אמר רב אין שם עפר מביא רקבובית ירק ומקדש, ולא היא, רקבובית ירק הוא דהואי עפר אפר לא הוי עפר.

אם הוכרע דין אפר מדין רקבובית או נדחה.

ע"י היטב רש"י ד"ה ה"ג, אכן יעו"י בתוס' שאנן ד"ה ולא גרס. אכן יעו"י בהגהות הגר"ש מדסו"א, דפי' "אפר לא הוי עפר - בתמיה", וע"י מנחה חריבה ד"ה רקבובית, ובתורת הקנאות ד"ה רקבובית.

מים שדם צפור ניכר בהם

ט"ז ע"ב, כרי שיראה על המים - סוף העמוד.

שירי מנחה

רוק יבמה

תנו רבנן שלשה צריכין שיראו וכו' ורוק יבמה.

הא דבעינן ברוק יבמה שיראה, אי פרושו לענין יבמה שרקקה דם, או דיראו הוקנים הירוקה.

עיי' רש"י ד"ה ורוק יבמה וכ"מ במאירי ד"ה כשם שבארנו בעפר, וכ"מ בתוספתא פ"א ה"ו, ועיי' באור זרוע הלכות חליצה סי' תרע"א ד"ה לוי (קרוב לסופו).

ועיי' קרן אורה בסוף דבריו בתוד"ה מביא, שכתב להוכיח מסוגיין כשיטת הרא"ש יבמות פ"ב סי' י"ב דהיורקת דם אפי' בלא צחצוחי רוק, מהני, ועיי' מה שתמה בזה במנחה חריבה (ע"ב ע"ב) ד"ה ומש"כ הקר"א, אכן ע"פ המבואר באור זרוע הנ"ל א"ש ראית הקר"א.

על בסמוך - ור' ישמעאל לערבן קרא אחריו כתיב, ושחט את הציפור האחת [אל כלי חרס על מים חיים], ורבנן אי מההוא הוה אמינא לישחטיה סמוך למנא וכו'. עיי' ע"פ"י - מע"ל או בסמוך. עיי' באור נפלא בפלוגתא ר"י ורבנן ע"פ"י נידון ה"ל במצפה איתן ד"ה ורבנן.

שחיטת ורידין

ורבנן אי מההוא הוה אמינא לישחטיה סמוך למנא ונינקטיניהו לוורידין ולקבליה לרב כמנא אחריונא.

מ"ט נקטו לענין שחיטה לשון "וורידין" ולא לשון "סימנים". אם צריך לשחוט גם הורידים בעוף.

עיי' חולין כ"ו ע"א פלוגתא תנאים במתניי, ועיי' דד"ל כאן ד"ה ונינקטיניהו, אכן יעוי' במנחה חריבה ובמש"כ בשם המשכנות יעקב יו"ד סי' ז', עיי"ש. ועיי' מקור ברוך ח"א סי' י"ט ד"ה וראיתי במשכנות יעקב.

צפור דרוו - בעא מיניה ר' ירמיה מר' זירא גדולה ומרתת את המים, קמנה ונרתת מפני המים מהו, א"ל לאו אמינא לך לא תפיק נפשך לבר מהלכתא בצפור דרוו שיערו רבנן, אין לך גדולה שמרתת את המים ואין לך קמנה שנרתת מפני המים. דרוו אם מין מטיים הוא, או כולל כל ציפור הדרה בבית כבשדה. עיי' ומב"ן מצורע י"ד ד', ומה שנו"ן בדבריו המל"מ פ"א מטומאת צרעת הלכה א', ועיי' חסדי דוד נענים פ"ח ה"ג וחזו"א נענים סי' י"א אות י' ד"ה במל"מ.

בבאור הא דאין לך גדולה וכו', עיי' מש"כ במנחת קנאות ד"ה כצפור דרוו ע"פ הנ"ל ביצה כ"ה ע"א.

ערוב אפר פרה

ורבנן, אל כלי דוקא, עליו לערבן.

בבאור דין ערוב מי הטאת, דלכא' הא כיון שהגיע האפר למים נתקדשו ומה מוסף העירוב.

הוספת מים אחר הכנסת אפר פרה, ואחר הכנסת עפר סוטה.

חידושי הגר"י ד"ה ת"ר הקדים וכו'.

מים חיים - ואימא עליו דוקא, אל כלי שחאה חיותן בכלי, מה מצוינו בכל מקום מכשיר למעלה אף כאן מכשיר למעלה. בהכרעת דין חיותן בכלי. עיי' באור חיותן בכלי ברש"י ד"ה ה"ג. ומשמע מפשטות הסוגיא דלא בעינן חיותן בכלי אכן יעוי' פסחים ל"ד סו"ב ע"ב. ועיי' מהרש"א ד"ה ואימא עליו במה שתמה בדבריו הימב"ן פרישת חוקת י"ט י"ג, ועיי' קרן אורה ד"ה הקדים.

תנו רבנן שלשה צריכין שיראו וכו', משום ר' ישמעאל אמרו אף דם צפור, מ"ט הרבי ישמעאל דכתיב וטבל אותם בדם הצפור וגו', ותניא בדם, יכול בדם ולא במים ת"ל מים, אי מים יכול במים ולא בדם ת"ל בדם, הא כיצד, מביא מים שדם ציפור ניכר בהן, וכמה רביעית, ורבנן ההוא לגופיה דהכי קאמר רחמנא טביל בדם ובמים וכו'.

צ"ע דפ"ס המים יותר מן הדם, ויתבטל הדם במים.

עיינן היטב בתוס' ד"ה מביא [השני], שהעמידו אליבא דר' ישמעאל בממשו ניכר, ועיי' מה שתמה בזה הגרעק"א בגליון הש"ס, בין אליבא דר' ישמעאל ובין אליבא דרבנן.

מו"מ בזה מצד "עולין" דאין מבטלין זה את זה.

לרבנן אם בעינן מראה דם.

עיי' מנחת קנאות ד"ה מביא מים, ומש"כ לדון בזה בין דברי התוס' בסוגיין לתוס' מנחות פ"ח ע"א ד"ה רביעית.

מו"מ בזה מצד מצוות אין מבטלות זו את זו.

אם דמי דם ומים דמצורע, לצורך מצה ומרור.

תורת הקנאות ד"ה ובמ"ש התוס'.

דין הטבילה בדם ובמים, כתערובתן, או ככל אחד בפני עצמו.

בבאור יסוד התוס' דבעינן ממשו של דם ניכר.

מו"מ בדבריו הגרעק"א הנ"ל.

חידושי מרן רי"ז הלוי הלכות טומאת צרעת. (וע"ע בקרן אורה בתוד"ה מביא).

כתיבת מגילת סוטה בכהן

בא לו לכתוב את המגילה מאיזה מקום הוא כותב וכו'.

כתיבת מגילת סוטה בכהן דוקא או אף בישראל.

דקדוק לשון "בא לוי".

ע"י היטב בדקדוק לשון הרמב"ם פ"ד מסוטה ה"ט, ועי"ש במגדל עוז שכתב דמקורו בפרק היה מביא, וע"י מנחה חריבה ד"ה בא לו.

ראה מעירובין י"ג ע"א מענין "למחוק ל"ה מן התורה".

הגהות הגרעק"א על הרמב"ם הנ"ל (מהדורת רש"י), קרן אורה י"ז ד"ה מה משפט.

במעט דבעינן כהן דוקא, ובפסול כהן קמן.

ע"י מנחת חינוך מצוה שס"ה אות ל"ה ד"ה ואם כתבה, וע"י בקרן אורה הנ"ל בסוף הדיבור וע"ע בסמרי דבי רב פרשת נשא (על פסוק ד"וכתב הכהן") מש"כ בזה, ומש"כ לדון במחוסר בגדים.

כהן בעל מום כתיבת פרשת סוטה.

ע"י בפי' הר"ש משאנץ לתו"כ פרשת אמור פרשתא ג' אות ד', וע"י אמנוה דספרי פרשת נשא (עמ' 129) כ"ג ס"ק מ"ו.

למעוטי קללות שבמשנה תורה

צ"ב אמאי לא הוצרכו למעט נמי קללות שבתורת כהנים.

ע"י תוס' שאנץ ד"ה אלא למעוטי, וע"י היטב בלשון רש"י ד"ה שבמשנה תורה, אכן יעו"י ברש"י ד"ה כולו, וע"י רש"ש ברש"י ד"ה שבמשנה תורה, ובתורת הקנאות ד"ה אלה.

מכלל לאו אתה שומע הן.

והא לית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן, אמר ר' תנחם הנקי כתיב.

וע"י תוד"ה אמר רבי תנחום, דמיייתו למסקנת הגמ' דשבועות (ל"ו ע"ב) דכי לית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן בממונא אבל באיסורא אית ליה וסוטה איסורא דאית ליה ממונא הוא, ומבואר ברש"י שם דממונא הוא גביית כתובתה, וע"י מה שנו"נ בזה האחרונים למ"ד דכתיבה לאו דאורייתא ע"י תורת הקנאות ד"ה ובמש"כ התוס', וע"י כרם נטע בתוד"ה אמר.

שרוך נעל

דריש רבא בשכר שאמר אברהם אבינו אם מחוט ועד שרוך נעל, זכו בניו לב' מצוות חוט של תכלת ורצועה של תפילין.

במעט דקושרין מנעל שמאל תחילה.

קשירת שמאל תחילה במנעלים דוקא או בכל קשירה.

ע"י שו"ע או"ח סי' ב' סעי' ד' ובמ"ב ס"ק י' עפ"י דברי הלבוש סעי' ד', אכן יעו"י בשו"ע הגר"ז סעי' ד', וע"י בארצות החיים (להגאון המלבי"ם) סי' ב' סעי' ד' "המאיר לאר"ק" ס"ק ל"א.

אם מחוט ועד שרוך נעל

דרש רבא בשכר שאמר אברהם אבינו אם מחוט ועד שרוך נעל וכו'.

וברש"י ד"ה בשכר אם מחוט וכו', שהבריה עצמו מן הגול.

אם הוי בנפילת ממון סדום פרך איסור, ובגדרו.

ע"י בהעמק שאלה שאילתא קמ"ה אות כ"ד.

תכלת דומה לים

אלא חוט של תכלת מאי היא [מאי הנאה איכא], דתניא היה ר"מ אומר מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין, מפני שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד וכו'. וברש"י, ד"ה שהתכלת וכו', בא ללמדנו שכל המקיים מצות ציצית כאילו הקביל פני שכינה וכו'.

בבאור האי שכר ע"י בשאילתות פרשת עקב שאילתא קמ"ה (עמ' י"ג במהדורת הע"ש).

ועי"ש בשאילתות דהא שאמר אברהם אם מחוט ועד שרוך נעל הוא משום ברכת שם "ברוך אברם לקל עליון", ועי"ש באור נפלא בקשר הדברים בהעמק שאלה אות כ"ד.

בבאור המאמר ובמעט דדוקא תכלת דציצית מהני להאי הקבלת פני שכינה ע"י טוב דעת מלכיות עמ' שס"ב - שס"ו, ועפ"י יבואר מה שעמדו דבמדרש איתא דבשכר מחוט וכו' זכה למצות ציצית, והכא מבואר דוקא לתכלת. וע"י.

י"ז ע"א, מתני' - בא לו לכתוב - מתני', אינו כותב.

שירי מנחה

שרטוט

י"ז ע"א, מתני' אינו כותב - סוף ע"ב.

שירי מנחה

נייר שאינו מחוק

אינו כותב לא על הלוח ולא על הנייר ולא על הדיפתרא אלא על המגילה שנאמר בספר.

במעט דסי' נכתב רק על קף.

כתיבת סי' על נייר שלא נמחק.

כתיבת מגילת סוטה על נייר שלא נמחק.

עיי' מרומי שדה כאן במשנה, ובהעמק שאלה פרשת עקב שאילת קמ"ה אות א' שבירר הדברים במחלוקת רש"י עירובין ט"ו ע"ב ד"ה ספר, ובתוס' שבת ע"ט ע"ב בד"ה תפילין.

בספר - בספר - תוס' ד"ה לא על הלוח ולא על הנייר אלא על המגילה, תימה אמאי לא מרבינן כל מילי מוכתב וכו' וכתב מ"מ וכו', ורבנן אי כתב בספר כדאמרת, אלמא כל היכא דכתיב בספר כ"ע מודו מרבינן כל מילי. ביישוב קושיותם ע"פ דקדוק הלשון בספר בספר. עיי' מרומי שדה בד"ה ובתוס', ובתורת הקנאות ריש ד"ה שנאמר.

עור בהמה טמאה

תוד"ה לא וכו', ירושלמי תניא ר"א בן שמוע אומר אין כותבין על עורות בהמה טמאה, אמר ר"ש מכיון דאיתמר למחיקה ניתנה למה אינו כותב, תני ר"א בר שמעון אומר, רואה אני את דברי ר"א בן שמוע מוכרי אבא, שמא תאמר אינו שותה ונמצא השם גנוז על עור בהמה טמאה.

במעמא דר"ש דמותר לכתוב על עור

בהמה טמאה ול"א שמא לא תשתה.

עיי' במנחה חריבה בתוד"ה לא, ועיי"ש עוד בד"ה ונראה.

כתבה אגרת פסולה בספר אמר רחמנא. וברש"י אגרת - בלא שרטוט. בספר אמר רחמנא - והלכה למשה מסיני שהספרים צריכין שרטוט.

ובתוס' ד"ה כתבה הקשו - מאי איריא משום דנקראת ספר תיפול"ל דבלא"ה אסור לכתוב שום פסוק בלא שרטוט וכו' ואמר ר' יצחק שתיים כותבין שלש אין כותבין וכו'. תריץ אי לאו משום דנקראת ספר ה"א אע"ג דאסור לכתוב בלא שרטוט המגילה עצמה אינה פסולה קמ"ל דפסולה, ונראה שלא היו המים בודקין על ידה.

עוד ביישוב יקושיא הנ"ל.

חילוק שבין שרטוט מדין ספר, לשרטוט דגי תיבותי.

עיי' שו"ת הגרעק"א קמא סי' נ' ד"ה ובגוף, ועיי' בתורת הקנאות ד"ה כתבה וכע"ז בכרם נטע ד"ה כתבה, ועיי' מנחה חריבה (ע"ט ע"ב) ד"ה ולעיקרן.

שם בתוס', מיהו לא ידענא אם שרטוט אותה בין שיטה לשיטה לאחר כתיבה, אע"ג דבשעת כתיבה כתב כאיסורא אי המגילה כשרה בהכי או לא.

בקושיא הגרעק"א, דנפשוט מסוגיא דמנחות (ל"ב). לענין עשית מזוזות מתפילין דמקשה הגמ' יודא בעיי שרטוט, ולכא"ה הא מציי לשרטוט אחייב.

עיי' בשו"ת הגרעק"א קמא סי' נ' ד"ה אך בתוס', רש"ש כאן בתוס', מרומי שדה ד"ה כתבה עמק ברכה מזוזה אות ב'.

מו"מ בשרטוט שאחר כתיבה מצד דיני דיוח.

מנחה חריבה (ע"ט ע"א) ד"ה שם בא"ד. ועיי' בשו"ת הגרעק"א הנ"ל ד"ה והנה לענין שרטוט מעיקרא בצבע, ואח"כ הוסיף שרטוט.

בתוס' שם, והא דאמר' בהקומין רבה (מנחות ל"ב ע"ב) ובמגילה (י"ח ע"א), הלכתא מזוזה צריכה שרטוט אבל לא תפילין, נראה דהכי הלכתא גמירי לה דאין לו לשרטוט תפילין דאי לא תימא הכי, אלא הא דפסיק אבל לא תפילין דלא מיפסלי וכו'.

בסברא דשרטוט יפסול בתפילין, דלכאורה מאי מגרע השרטוט.

עיי' בית יוסף או"ח סי' ל"ב סעי' ו' ד"ה וספר התרומה, בשם רבינו שמחה ומה שתמהו בזה. ועיי' מה שנו"ג בזה במנחת קנאות (י' ע"א) בתוד"ה.

במעמא דתפילין איצ שרטוט אע"פ דאין כותבין גי תיבות בלא שרטוט.

עיי' תוס' כאן ובהמשך דבריהם, ועיי' בעמק ברכה תפילין אות א' (עמ' כ"ה).

בתוס' שם, וכן מוכח בפ"ק דמגילה דברי שלום ואמת מלמד שצריכה שרטוט כאמיתה של תורה, ופירש ר"ח דלאו היינו ס"ת אלא מזוזה וכו', וכן עיקר דאי ס"ת ממש משתעי הווא קרא דואמת, א"כ הא דגרסינן בפ"ב דמגילה מגילה נקראת ספר וכו', נקראת ספר שאם תפרה בפשתן פסולה, מאי איריא משום ספר תפול"ל משום אמת.

ישוב שיטת רש"י (מגילה ט"ז ע"ב) והרמב"ם פ"ב ממגילה הי"ט דילפי דיו שרטוט דמגילה מס"ת.

גדר דין שרטוט, וגדר פטור תפילין משרטוט. גדר חיוב שרטוט במגילה, ודמיון שאר דיני מגילה לס"ת.

חדושי מרן רי"ז הלוי ריש הלכות מגילה. עוד בדיני שרטוט עיי' בציונים למגילה ט"ז ע"ב.

[עור בהמה טמאה, המשך]

ע"ב עבר וכתב על עור בהמה טמאה אם משקן הסוטה. **בגדר איסור הכתיבה על עור בהמה טמאה.**

ע"י מנחת חינוך מצוה שס"ה אות ל"ה ד"ה ומבואר, וע"י כלי חמדה פרשת נשא (דף ל"א מדפי הספר).

הכותב על עור בהמה טמאה אם נתפס קדושת השם בכתיבתו.

מנחת חינוך מצוה תל"ז אות ט'. מנחה חריבה (ע"ז ע"א) ד"ה ובמנ"ח.

מ"ט לא בעינן במגילת סוטה מן המותר בפיך. - מנחה חריבה ד"ה והנה אין להקשות.

עוד בגדרי כתיבת מגילת סוטה בעור בהמה טמאה ע"י בסמוך בענין טומאת ידים.

טומאת ידים במגילת סוטה

תוס' ד"ה לא וכו', ותו התם ר' לוי בר סוסי בעי קמיה רבי מגילת סוטה מהו שתטמא את הידים, א"ל הרי זו שאלה, א"ר יוסי אינה שאלה, כלום גורו על הספרים שיטמאו את הידים לא מפני קדושתן וזו למחיקה נתנה, לא צריכא [דלא] הואיל ונתנה למחיקה.

בבאור י"א צריכא" דהירושלמי.

ע"י מהרש"א בתוס', אכן יעו"י בקרבן העדה ובפני משה בירושלמי שם, וע"י קרן אורה ד"ה לא צריכא, ובמנחה חריבה ריש ד"ה שוב הביאו.

בכתירת פסקי הרמב"ם.

דבהלכות אבות הטומאות פ"ט הי"א פסק דכיון דמגילת סוטה למחיקה עומדת אינה מטמאה את הידים, ומשמע דאין בה קדושה וכו' יוסי בירושלמי. ובפ"ג מסוטה ה"ח פסק דאין נכתבת על עור טמא ולכא" כיון דסבר לסברא דעומדת למחיקה, למה אינו כותב.

מנחה חריבה (ע"ז ע"ב) ד"ה שוב, כלי חמדה פרשת נשא (ל"א ע"א) ד"ה אמנם לענ"ד, בתו"ד.

לילה בכתיבת מגילת סוטה ובהשקאה

אמר רבא מגילת סוטה שכתבה בלילה פסולה מ"ט אתיא תורה תורה, כתיב הכא ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת, וכתיב התם על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט, מה משפט ביום אף מגילת סוטה ביום.

פלוגתת הראשונים במקור הדין דמשפט ביום. השקאת סוטה כדיני נפשות או כדיני ממונות.

ע"י רש"י ד"ה משפט ביום ומה שתמהו התוס' ד"ה מה משפט, וע"י רש"ש בתוס', וע"י טורי אבן מגילה כ"א ע"א ד"ה מה משפט

לשיטת הרמב"ם דמקדש את המנחה קודם השקאה, למאי בעינן קרא דהשקאה ביום, תפ"ל דתפסל המנחה.

כתיבת מגילת סוטה אם היא חלק ממעשה ההשקאה.

כתיבת מגילת סוטה אם צריכה להעשות דוקא ביום ההשקאה, או דכשרה אף בנכתבה קודם.

ע"י מגילה כי ע"ב דיליף מ"משפט" לעצם דין השקאת סוטה, וע"י ברמב"ם פ"ד מסוטה הלכה ז' דכתב ילפותא אחרת, וע"י במאירי ד"ה מגילת סוטה, וע"י מה שנו"ג מהיכן הוא דין העשייה דסוטה בקרן אורה ד"ה מה, וע"י מרומי שדה ד"ה אמר רבא.

למפרע

כתבה למפרע פסולה דכתיב וכתב את האלות האלה כי דכתיבא.

למפרע במילים או בפסוקים.

למה צריך למעט למפרע במילים, דהא בלא"ה אין בזה כל משמעות.

ע"י רש"י ד"ה למפרע, וכו' ברש"י ברכות י"ג ע"א ד"ה מדברים הדברים, וע"י בטורי אבן מגילה י"ז ע"ב ד"ה שלא יקרא למפרע, וע"י מה שנו"ג עפ"י דבריו לדייק ילפותא דהכא מ"האלה" ובק"ש מוהיו (ע"י תוד"ה דכתיב) במנחה חריבה (ע"ח ע"ב) ד"ה ועם.

הפטור מן הדבר ועושהו

תוס' ד"ה כתבה וכו', והשתא לא תקשה הא דפסקין וכו', הלכתא מזוהה צריכה שרמוט תפילין אין צריכין שרמוט ומקשה מהא דתפילין שבלו אין עושין מהן מזוהה לפי שאין מורדין הא משום שרמוט לא וכו', מדלא משני במשורטטין ש"מ דאפילו מנהג ליכא וכו', דגרסינן בירושלמי וכו' כל הפטור בדבר ועושהו נקרא הדיוט.

בכלל דכל הפטור מדבר ועושהו, ואימתי אמרינן המחמיר תבא עליו ברכה.

ע"י מגן אברהם ס"י ל"ב ס"ק ז', וע"י שו"ת באר שבע ס"י כ"א, ובשנות אליהו ברכות פ"א מ"ג.

התר סוטה ששתתה לבעלה

י"ח ע"א, כתבה על שני דפין - א"ר
וירא אמר רב.

שירי מנחה

שני דפין

כתבה על שני דפין פסולה, ספר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלשה ספרים. עיי' רש"י ד"ה על שני דפין ותוד"ה כתבה, דפליגי אי מיירי בב' דפין נפרדים או בב' עמודים.

צ"ב דמ"ת איקרי ספר אע"פ שכתוב בעמודים נפרדים ומחובר ביריעות ומ"ש גמ, פרשת סוטה, ומוזוה מס"ת.

עיי' ט"ז אה"ע סי' ק"ל ס"ק ו' שנתקשה בזה, ועיי' מדומי שדה ד"ה כתבה.

✽

קרן של פרה - חיבור קודם כתיבה ואחר כתיבה

תוס' ד"ה כתבה וכו', ופירש ר"י הא דאמר גמ' בפ' ראוהו בי"ד אפי' לרבנן דאמרי קרן פרה פסול, כיון דאית בה גילדי בשנים ושלש שופרות דמי ואע"ג דמחברי התם גמ' דרכו להוסיף בכל שנה גלד אחר וכו' מפני שמתחילתו לא

היתה בריתן בבת אחת וניכר התוספת, ולא מהני חבורו, ודומה כאילו גמ' שכתבו על ב' דפין ותפרן יחד דפסול.

אם כשר גמ' על קלף שנתפר קודם כתיבה, או דפסול בכל אופן חיבור.

האיך כותבין גמ' על נייר, והא הוא מורכב ממספר חלקים.

האיך מהני כתיבת גמ' על קרן פרה, והא מבואר בתוס' דזהו כגמ' שכתבו על ב' דפין.

נחלקו בדיון זה גדולי האחרונים.

עיי' קרן אורה, בד"ה כתבה, ויסודי הדברים כבר כתב הבית שמואל אה"ע סי' ק"ל ס"ק ח' (ל"ז ע"ב מדפי השו"ע), אכן יעו"י שם בפתחי תשובה ס"ק ו' במה שהביא מבית מאיר ס"ק ז', ובשו"ת הגרעק"א קמא סי' י"א, ועיי' שו"ת חתם סופר או"ח סי' ה', ושם בד"ה ולפי"ז. ועיי' מה שציין בזה במנחה חריבה בתוד"ה כתבה.

✽

אחד ולא שנים ושלשה

תוד"ה כתבה וכו', וה"ה אם כתב לה שתי מגילות ומחקן לתוך כוס אחד, וכן גבי גמ' אם נתן לה שני גיטין אע"ג דכל חד וחד שלם הוא וכו' פסולין ולא מיגרשא בתרוייהו משום שנים ושלשה ספרים וכו'.

צ"ב מאי גרע ב' מגילות, יותר מהמוחק ב' מגילות של ב' נשים דמספקא להגמ'.

החסרון בנותן ב' גיטין.

עיי' טורי אבן ראש השנה כ"ז ע"ב ד"ה אה"ע, ועיי' קרן אורה ד"ה וכתבו, ובתורת הקנאות ד"ה ובמ"ש.

השומע תקיעת שופר מבי' אנשים כאחד.

קרן אורה ד"ה וכתבו.

✽

בעי

רבא כתב ב' מגילות לשתי סומות ומחקן לתוך כוס אחד מהו וכו', מחקן בב' כוסות וחזר ועירבן מהו וכו', חזר וחלקן מהו וכו' תיקו.

עיי' רמב"ם פ"ד מסוטה הי"א שהביא לבעיות הללו, וסיים בדינם - "לא ישקה אותן ואם השקה כשר".

וה"ל הכס"מ שם, "ופסק כמנהגו שסובר דכי אמרינן את"ל נקמינן כאילו התיא בעיא איפשטא הכי, ובבעיא בתרייתא פסק דבריעבר אינה צריכה לחזור ולשתות דמספיקא לא מחייבין לה.

קושיית המנחת חינוך (רס"ה אות ל"ו), והקרן אורה (ד"ה וכתב הרמב"ם).

האיך מתירין את האשה מספק, והא שמא אין מים א"ל ראויין לבדיקה, והריהי כסוטה שלא שתתה, ועדיין אסורה לבעלה.

כ"ז סוטה ששתתה, האיך מותרת לבעלה מיד, וניחוש שמא זכות תלתה לה.

עיי' תוס' לעיל ו' ע"ב ד"ה וטהורה, שהוכיחו דלא חיישינן לזכות תולה והענין צ"ב.

מהו המברר בהיתר האשה לבעלה, הא דלא ניזוקה בשתייה, או דשתיתה מגרעת את הרגלים לדבר וממילא מותרת.

עיי' מה שדנו בזה האחרונים בכמה אופנים. א) זכר יצחק סי' כ"ח, ב) אור שמח פי"ח מאיסורי ביאה הלכה י' ד"ה והנה מש"כ וד"ה וזה, ועיי' כלי חמדה פרשת נשא (עמ' 50 טור א-ג) אב"י עזרי פ"ד מסוטה הי"א (תנינא), ועיי' במנחה חריבה (פ' ע"ב) ד"ה ומה שהעיר.

אות אחר אות

כתב אות אחת ומחק אות אחת, וכתב אות אחת ומחק אות אחת פסולה, דכתיב ועשה לה הכהן את כל התוה הזאת, וברש"י ד"ה כתב אות וכו', דכתיב את כל התוה - עד שתהא כולה כאחד.

צ"ע למאי הוצרכנו ללימוד זה דכל התורה, והלא כבר נשא אחיתופל ק"ו (סוכה נ"ג ע"ב) "וימה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים, לעשות שלום לכל העולם כולו נאכו"כ". וכיון דהותר למחוק השם בהכרח דכתב אות אחת ומחק, פסול דא"כ למה ימחקו השם יכתבו אות אחת וימחקו, אות אחת וימחקו.

מנחה חריבה ד"ה כתב אות אחת.

ברירה בדבר שהוכר מתחילה

בעי רבא כתב ב' מגילות וכו', מחקן בב' כוסות וחזר ועירבן מהו וכו', חזר וחלקן מהו יש ברירה או אין ברירה, תיקו.

אם ברירה האמורה בכאן הוא מענין ברירה דכל השי"ם.

אם חלוק דין ברירה בין דבר שהוכר בתחילה לדבר שלא הוכר מתחילה.

עי היטב בתוס' ד"ה חזר, אכן יעוי בתוס' תמורה לי ע"א ד"ה ואידך, ועיי במה שמדוקדק מדברי המאירי סוד"ה כתב שחלק על פסק הרמב"ם בענין חזר וחלקן, ובד"ה נשפכו המים פסק כהרמב"ם ועיי"ש בהערות המהדיר 148, ועיי מהר"ץ חיות בתוס' ובמרומי שדה ד"ה חזר וחלקן. עוד בגדרי ברירה עיי בציונים לביצה ל"ח ע"א (עמ' ס"ז).

השקה בסיב

בעי רבא השקה בסיב מהו, בשפופרת מהו, דרך שתיה בכך או אין דרך שתיה בכך, תיקו.

צ"ב, דהא בעינן השקאה בכלי חרס, והאיך יש להסתפק דיועיל השקאה בסיב.

מנחת קנאות ד"ה בעי רבא, מנחה חריבה ד"ה בעי רבה השקה בסיב.

בהשמטת רמב"ם לאיבעיא דהשקה בסיב.

עי קרן אורה ד"ה בעי רבא מש"כ בשיטת הר"מ דלא כהתוד"ה בעי, ואולי מפרש הר"מ בסיב כפי הערוך (ערך סב השני, הובא בגליון הש"ס) ואולי זו כונת התוס' שאנץ עיי בהערות המדפיסים אות א'.

כפי הערוך דמוצצת מתוך הסיב, יש לדון בגדרי מוציצה אם היא כאכילה או כשתיה.

עי מנחה חריבה (פ' ע"א) ד"ה ומש"כ עוד, ועיי עמק ברכה ברכות הנהנין אות ו'.

ידרך שתיה בכך, האם שייך לדון בכל שתית איסור שתהא מותרת בסיב, משום "אין דרך שתיה בכך".

תורת הקנאות ד"ה בסיב, אכן יעוי עוד במנחה חריבה ד"ה בעי רבה השקה בסיב.

מי סוטה שנשפכו

בעי רב אשי נשפכו מהן ונשתירו מהן מהו.

נשפכו ונשתירו, ספק אחד או בי ספקות.

נשתירו - וכמה נשתירו.

תוספות הרא"ש ד"ה בעי, ועיי בהגהות מהריעב"ץ ד"ה נשפכו. וע"ע במנחת קנאות ד"ה בעי רב אשי, מהו שיעור המועט שישתייר.

נשפכו, אם ניתן לאספם או דנפסלו בשפיכה.

קרן אורה ד"ה בעי רב אשי, ועיי אבי עזרי פ"ד מסוטה הי"ב ד"ה ובהא.

אמן שלא אטמא

רבי מאיר אומר אמן שלא נטמאתי אמן שלא אטמא.

וברש"י ד"ה אמן שלא אטמא, שאם תטמא לאחר זמן מים מערערין אותה לאחר שתטמא, כדתניא בכרייתא בגמרא.

קושיית המהרי"ט

צ"ע, דמבואר דהמים בודקין גם על זנות דלהבא. ולפי"ז האך מצינו אשה שזתה ושונה (כמבואר בשלהי פרקין), והא לעולם היא נבדקת ע"י שתיה הראשונה. (משנה למלך פ"ד מסוטה הלכה י"ז בשם המהרי"ט בדרשות).

אופני גלגל שבועה המבוארים במתניתין, אם משביעה הכהן מעצמו או דוקא בתיבעת הבעל.

עיי היטב בלשון הרמב"ם פ"ד מסוטה הלכה י"ג, אכן יעוי בריטב"א קדושין כ"ז ע"ב ד"ה אמר עולא מנין לגלגול שבועה. ועיי מנחת חינוך מצוה שס"ה אות ל"ד, וכבר קדם בזה המהרי"ט בתשובה חו"מ סו"ס ק"ה, ד"ה ומה שמבקש (בתו"ד). ועיי דברי סופרים (להגרי"מ ראזין, בעל נור הקודש) סי' י"א אות ב'. [וע"ע באור שמח פ"א מטוען ונטען הלכה י"ב].

האם שייך לגלגל שבועה על העתיד ישלא אטמא, ישלא אגנוב, וכדי דלכאורה זהו כנשבע לקיים את המצוה, ואינו חל.

קבלה דלעתיד על השבועה או על האלה.

עיי שו"ת מהרי"ט חו"מ סי' ק"ה ד"ה ומה שמבקש, ועיי באור שמח פ"ב מטוען ונטען הלכה ב'.

ועיי מש"כ לדון בזה במנחה חריבה ד"ה דף י"ח ע"ב ר"מ אומר, עפ"י גדר שבועת סוטה, אם היא משום איום או משום בירור. עיי נו"ב תנינא אהע"ז סי' ע"ו בהגה"ה מן הנו"ב, אכן יעוי בתשובות הגרעק"א שבסוף דרוש וחידוש, בסוף התשובה להגמ"ר יעקב אב"ד פילא (עמ' 185 ד"ה והרי) ובזכר יצחק סי' כ"ח.

בדיקת המים לעתיד, כשידע שנסתרה, או דוקא כשלא ידע בטעם דמהני הבדיקה גם לעתיד.

עיי ספרי דבי רב (לרבי דוד פארדו) בפסוק ואמרה ד"ה והנה הרמב"ם (דף כ"ה), ועיי דברי סופרים שם אות ו', ועיי בקהלות יעקב סוטה סי' ד'.

בדיקה דלעתיד כשקינא לה קינוי חדש.

עיי חידושי הגרי"ז י"ח ע"ב בשם הגר"ח, ועיי דברי סופרים שם אות ט'.

בבדיקה שלעתיד, אם בעינן שיהא הבעל מנוקה מעון ככל משך הזמן, או דסגי שיהיה מנוקה בשעת השקאה.

עיי מנחה חריבה ע"א בתוד"ה אמן, בשם הרב המג"ן בקרבן חגיגה פשרת נשא סי' פ"ב, ומש"כ לישב עפ"ז דברי התוס' הנ"ל דלכאורה דברי הירושלמי שהביאו מפורשים בסוגיין בע"ב, ועיי מנחת חינוך מצוה שס"ו אות ו', ומדומי שדה י"ח ע"ב במשנה.

י"ח ע"א, א"ר זירא אמר רב ב' שבועות - ע"ב, גמ'.

שירי מנחה

ב' שבועות

א"ר זירא אמר רב, ב' שבועות האמורות בסוטה למה, אחת קודם שנמחקה מגילה ואחת לאחר שנמחקה מגילה, מתקיף לה רבא תרווייהו קודם שנמחקה מגילה כתיבין וכו'.

בסברת רב המשביעין שבועה אחת אחר שנמחקה מגילה.

עיי רד"ל ד"ה וא' לאחר שנמחקה מש"כ עפ"י הירושלמי שהביאו התוס' לעיל י"ז ע"ב ד"ה קודם שתקבל. ועיי מצפה איתן ד"ה מתקיף בישוב קושיית רבא לרב.

נוסח שבועת סוטה

אלא אמר רבא אחת שבועה שיש עמה אלה ואחת שבועה שאין עמה אלה וכו', היכי דמי וכו', אלא אמר רב אשי משביעני עלך שלא נטמאת ואם נטמאת יבוא בך.

האם משביע אותה בלשון זה, או דהו באור השבועה האמורה בתורה.

בהשמטת הרמב"ם לדין בי שבועות.

עיי רמב"ם פ"ג מסוטה הלכה ז' שכתב דאומר לה לשונות המקואות ולא הזכיר ענין ב' שבועות ושבועה שיש עמה אלה. ועיי מש"כ בזה במדומי שדה כאן ד"ה ראוי לדעת, מיהו יעוי בליקוטי הלכות (ט' ע"א) בהערה. וע"ע באור נוסף בהשמטת הרמב"ם בספרי דבי רב (לרבי דוד פארדו) בפסוק והשביע ד"ה נמצא (כ"ד ע"א סוף הטור ב'). ועיי בהתורה והמצוה (להגאון המלכ"ם) נשא ה' כ"א, ומש"כ בשם הריטב"א שבועות לו ע"ב ד"ה הרי סוטה דאיסורא.

אמן אמן

אמן על האלה אמן על השבועה, אמן מאיש זה אמן מאיש אחר וכו'.

כשאין מגלגל עליה שבועה מאיש אחר וכדי אם צריכה לענות אמן אמן.

עיי חידושי מרן רי"ז הלוי מכתבים עמ' פ"א ד"ה ואשר נסתפקתי, ועיי היטב במאירי במשנה (עמ' ל"ב טור ב').

שומרת יבם שזינתה

אמר רב המנונא שומרת יבם שזינתה אסורה ליבמה, ממאי מדקתני שומרת יבם וכנוסה, א"כ אסורה משום הכי מתנה בהדה, אלא א"א לא אסירא היכי מתנה בהדה וכו'.

אמרי כמערבא לית הילכתא כרב המנונא, אלא הא דקתני שומרת יבם וכנוסה, הא מני ר"ע הוא דאמר אין קדושין תופסין בחייבי לאוין, ומשווי לה כי ערוה.

במעמא דרב המנונא דשומרת יבם נאסרת אע"ג דאינה א"א לא.

פלוגתא דיש זיקה.

עי תוד"ה שומרת, ועי קרן אורה בתוד"ה שומרת, ועי באחיעזר ח"א סי' א' אות י"ג ד"ה ונראה.

מ"ש יבמה לשוק דמודו רבנן שאין קדושין תופסין בה, משאר חיוני לאוין דתפסי בהו קדושין.

מנחה חריבה (פ"ו ע"ב) ד"ה אגב אורחא.

פלוגתת הראשונים אי הלכתא כרב המנונא.

עי היטב בתוס' ד"ה אמרי במערבא, אכן יעוי ברמב"ם פ"ב מיבום הלכה כ', ובתוס' יבמות צ"ב ע"ב סוד"ה אבל (ראשיתו בע"א).

ובבאור שיטת התוספות עי בבית הלוי ח"ב ריש סי' מ', ועי באחיעזר ח"א סי' א' אות י"ג ד"ה ובוה יתישב.

בסתירת פסקי הרמב"ם דכפ"ב מיבום הי"כ פסק דלא כרב המנונא, וכתב דשומרת יבם שזינתה לא נאסרה לבעלה, וא"כ לא הוי"ל למנות שומרת יבם בפ"ב מסוטה הי"ב בהדי אלו שאינן שוות ונאסרות לבעליהן לעולם.

עי בית הלוי הנ"ל ובפרט באות ג' ואות י', ועי באחיעזר ח"ג סי' ס"ט ד"ה והנה בעיקר. ובספר המפתח שם. (ויבאר עוד בעוהשי"ת להלן ריש פ"ד).

השקאה למי שהיא ספק אשתו

בעי ר' ירמיה מהו שיתנה אדם על נישואין הראשונים, על נישואי אחיו מהו, ת"ש זה הכלל כל שתיבעל ולא תהא אסורה לו לא היה מתנה עמה, הא אסורה ה"נ דמתנה ש"מ.

קושיית האחרונים.

האיך יכול להשביע על נשואי אחיו, דאם זינתה בחיי אחיו הרי אינה ראויה ליבום, וא"כ לאו אשתו היא ואינו יכול להשקותה.

המקנה קדושין כ"ז ע"ב בתוד"ה ונקה. אחיעזר ח"א סי' א' אות י' ד"ה ויש, במאמר המוסגר, אפיקי ים ח"א סי' כ'.

תוס' ד"ה ורבנן בתראי הכתיב תורת, וא"ת הא דרשין ליה בפ"ב דכריתות שאדם מביא קרבן אחד אפי' אם קינא לאשתו ע"י אנשים הרבה וכו' וי"ל דהתם וכו' ונפקא לן מקנאות, אבל הכא דרשין תורת וכו', וכדברי התוס' משמע ברמב"ם פ"ד מסוטה ה"ט, ועי מנחת חינוך מצוה שס"ו אות ב' וצ"ע, ועי מה שצויין בלפני בקודש לכריתות ט' ע"ב (עמ' כ"א).

מי"ט בעינן לפותא דמביא מנחה אחת על קינויין הרבה, תיפוז"ל דלא גרע מגלגול שבועה שמגלגל על אנשים הרבה. מנחת חינוך הנ"ל, ועי כרם נטע בתוד"ה ורבנן.

איש אחד ושני בוועלין

ור' יהודא זאת למעוטי תרתני וכו', למעוטי תרתני, איש אחד ובוועל אחד, איש אחד ושני בוועלין וכו'.

המקנא משני בוועלין לר"י, או המקנה מבוועל אי' בני פעמים לת"ק, אם נאסרת בקינוי שני, או דלא חשיב קינוי כלל.

עי רש"י ד"ה ור' יהודא, אכן יעוי ברמב"ם פ"א מסוטה הלכה י"ב, ועי שפת אמת ד"ה הרמב"ם, מנחת קנאות ברש"י ד"ה ור', מנחה חריבה ברש"י ד"ה ור' יהודא.

יום ג' - גמ' אמר רב המנונא - ת"ר
זאת תורת הקנאות.
יום ד' - ת"ר זאת תורת - סוף
הפרק.

שירי מנחה

רש"י ד"ה הא אסירה הכי גמי דמתנה, וזו נאסרת עליו בנות נישואין הראשונים לעולם, וכן בנות נישואי אחיו כדאמר בפ"ק ואם מת חולצת ולא מתכבמת. י"ע דלכא"ת התם איירי בסוטה ספק וספי הוי"ל לאתויי הא דרב יבמות י"א ע"א דסוטה ודאי אינה עולה לא ליבום ולא להליצה.

באשר הוא שם - תניא לא כשאמר ר"מ אמן שלא אמנא שאם תמנא מים בודקין אותה מעכשיו, אלא וכו'. י"ע האיך תעלה על הדעת דתענש מעכשיו על חטא העתיד, והא אין דנים את האדם אלא לפי מעשיו באותה שעה. מורת יוסף ד"ה תניא, תורת הקנאות ד"ה לא.

נחוניא חופר שיחין - אמר ר' יהודה מעשה והעיד לפנינו נחוניא חופר שיחין שהאשה שותה ושונה וכו'. האם זהו נחוניא חופר שיחין המוזכר בשקלים (פ"ה מ"א) נמצא שהאר"י ימים לאמור. מהר"עב"ץ ד"ה אר"י מורת יוסף ד"ה אמר ר' יהודה.

חוזרת ושותה כב' אנשים

אמר ר' יהודא מעשה והעיד לפנינו נחוניא חופר שיחין שהאשה שותה ושונה וקיבלנו ערותו בשני אנשים אבל לא באיש אחד.

וברש"י ד"ה בשני אנשים, אם מת בעלה זה שהשקה ונישאת לאחר וכו'.

יש לדקדק מפני מה פירש רש"י דוקא במת בעלה הראשון ולא בגרשה.

מנחה חריבה ברש"י ד"ה בשני, וע"ע במנחה חריבה (פ"ו ע"א) ד"ה בהא.

תוס' ד"ה ורבנן בתראי הכתיב תורת, וא"ת הא דרשין ליה בפ"ב דכריתות שאדם מביא קרבן אחד אפי' אם קינא לאשתו ע"י אנשים הרבה וכו' וי"ל דהתם וכו' ונפקא לן מקנאות, אבל הכא דרשין תורת וכו', וכדברי התוס' משמע ברמב"ם פ"ד מסוטה ה"ט, ועי מנחת חינוך מצוה שס"ו אות ב' וצ"ע, ועי מה שצויין בלפני בקודש לכריתות ט' ע"ב (עמ' כ"א).

פרק שלישי

תנופה

היה נוטל - ואם השקה ואח"כ הקריב וכו'.

שירי מנחה

היה נוטל - מי?

היה נוטל את מנחתה מתוך כפיפה מצרית ונותנה לתוך כלי שרת וכו'.

היה נוטל - הכהן או הבעל? לכתחילה ובדיעבד.

עיי רש"י ד"ה היה נוטל, ובתוד"ה היה נוטל, ועיי קר"א ד"ה היה נוטל בדקדוק לשון הרמב"ם (פ"ג מסוטה הי"ג) ובבאור שיטת רש"י עיי מרומי שדה במשנה.

הגשה

הניף והגיש.

במקור דין הגשה במנחת סוטה.

עיי היטב ברש"י ד"ה והגיש וברש"י במדבר (ה' כ"ה) ד"ה והקריב אותה, אכן יעוי בתוס' מירושלמי, ועיי מהרש"א בתוד"ה והניף, מצפה איתן ברש"י ד"ה והגשה, רש"ש בתוד"ה הניף.

הגשה בכהן

הניף והגיש קמין והקטיר. רש"י ד"ה היה נוטל וכו', דהא דאמרינן דאין מצות כהונה במנחות אלא מקמיצה ואילך, והגשה נמי תחילת קמיצה היא שאין זר קרב למזבח וכו'.

יכור פסול הגשה בזר, משום מעשה ההגשה או משום מקום ההגשה.

עיי תוס' שאנץ לעיל י"ד ע"ב, וא"ת אמאי לא קאמר וכו', ובתוס' הרא"ש שם ד"ה וכהן, ועיי"ש במנחה חריבה (סי' ע"א) ד"ה וכהן מוליכה.

עיי מקדש דוד קדשים סי' י"ח אות ב' ד"ה והנה, ואילך.

מ"ט דהבבלי דגימט אינה שותה, והא בלא"ה תנופה לא מעכבה. - קרן אורה ד"ה וכהן, מנחה חריבה (צ"ב ע"ב) ד"ה ויש לעיין, וד"ה ועוד י"ל.

היה נוטל את מנחתה מתוך כפיפה מצרית, ונותנה לתוך כלי שרת ונותנה על ידה, וכהן מניח את ידו מתחתיה ומניפה וכו'.

ובגמ', מנין למנחת סוטה שטעונה תנופה, מנא לן - והניף כתיב בה, בבעלים מגלן אתיא יד יד משלמים וכו', מה כאן כהן אף להלן כהן, ומה להלן בעלים אף כאן בעלים, הא כיצד מניח ידו תחת ידי הבעלים ומניף.

חציצה

חציצה בתנופה, כשהכהן מניח ידו תחת יד הבעלים.

באור "מניח ידו תחת יד הבעלים".

עיי מנחות צ"ד ע"א בדין תנופה בשותפין, ויליינע מ"ט אין השותפין מניפים כולם, וכהא דכהן מניח ידו תחת יד הבעלים.

עיי תוד"ה וכהן, ועיי היטב בתוספות שאנץ אבל קשה וכו', וברש"י מנחות שם, ועיי תוס' הרא"ש כאן ד"ה וכהן, ובתוס' קדושין ל"ו ע"ב ד"ה מכניס. ועיי מקנה שם ד"ה מכניס.

מו"מ בזה מצד מין במינו אינו חוצין.

ברכי יוסף אור"ח סי' ע"ה ס"ק ה', ועיי קהלות יעקב קדושין סי' ל"ג.

תנופה בגידמת

תוד"ה וכהן וכו', ירושלמי וכו', תני ר' חייא סוטה גידמת שני כהנים מניפין על ידיה, אבל בגמרא דידן אמרינן בסוף פרק ארוסה, שגידמת לא היתה שותה.

מ"ט בעינן בתנופה דגימט בי כהנים.

תנופה בנשים.

שליחות בתנופה.

עיי קרן אורה סוד"ה וכהן, ובמלא הרועים בתוד"ה וכהן. תורת הקנאות ד"ה וכהן ועיין מנחה חריבה "בא"ד סוטה".

ובעיקר דין שליחות בתנופה עיי היטב ברש"י מנחות ס"א ע"ב, ד"ה שהתנופה בכהנים, ובשפת אמת ברש"י שם, ועיי מנחת חינוך מצוה קמ"א אות י' ד"ה ובמנחות (ועיי"ש בהערה ח').

השולח קרבנותיו, אם מניפים קרבנו בי כהנים.

מ"ט אין ישראלים נעשים שליח לתנופה.

תנופה אם הוי עבודה, וגדר תנופה דבעלים.

השקאה והקרבה

היה משקה ואח"כ מקריב את מנחתה, רש"א מקריב את מנחתה ואח"כ היה משקה, שנאמר ואחר ישקה את האשה את המים.

גמ' ע"ב, ת"ר והשקה מה ת"ל והלא כבר נאמר והשקה, שאם נמחקה מגילה וכו' דברי ר"ע, ר"ש אומר ואחר ישקה מה ת"ל והלא כבר נאמר והשקה וכו', ג' דברים מעכבין בה, עד שלא קרב הקומץ וכו', ר"ש לטעמיה דאמר מקריב את מנחתה ואח"כ משקה וכו'.

פ'לוגתת הראשונים בשיטת ר' עקיבא בקדימת השקאה להקרבה.

עיי היטב בדש"י ד"ה הג"ג ת"ר וכו', דר"ע כר"ש, אכן יעווי בתוס' ד"ה בפי ר"ח, ובתוס' שאנץ שנחלקו על רש"י בזה, עיי"ש במו"מ דבריהם.

ר' שמעון אומר וכו', אם השקה ואח"כ הקריב את מנחתה כשרה.

בהכרעת ההלכה בדין השקאה והקרבה.

עיי רמב"ם פ"ג מסוטה הט"ו, ועיי בזה בליקוטי הלכות י' ע"א בהערה.

לרבנן בהקריב ואח"כ השקה אם כשרה.

עיי היטב בתוד"ה ואחר (בע"א) דפי' דענין רשומו ניכר דילפי רבנן מ'ואחר ישקה" איירי אחר הקרבה, אכן יעווי רש"י (ע"ב) ד"ה רבנן סברי. ועיי עוד בתוס' שם בשם הירושלמי (סוטה פ"ג ה"א).

ועיי רמב"ם פ"ד מסוטה הי"ד דהקריב ואח"כ השקה כשרה, ועיי מרומי שדה (י"ט ע"ב) בפסקא והנה גם הרמב"ם, ובשו"ת חיים שאל (להגהיד"א) ח"ב סי' ה' אות ג'.

י"ט ע"א, ואם השקה - ב' ע"א, מתני'.

שירי מנחה

ג' דברים מעכבים - מגיד שג' דברים מעכבין בהן, עד שלא קרב הקומץ ועד שלא נמחקה המגילה, ועד שלא תקבל עליה שבועה וכו'. מעכבין האומר כאן אם הינו לעיכובא - צ"ב דר"ש סבר דהקשה ואח"כ הקריב כשר. תוספות שאנץ ד"ה ג' דברים.

רישומו ניכר

רבנן סברי והשקה קמא וכו', ואחר ישקה מבעי ליה לשרישומו ניכר.

אם איכא למילף להא דלא יהא רשימו ניכר, מיומחה.

עיי תוס' (ע"א) ד"ה ואחר, אכן יעווי בתוס' שאנץ ד"ה לא נצרכה לשרישומו ניכר, ועיי מרומי שדה ד"ה ואחר ישקה.

מו"מ באיסור מדיקה בשבת כשנשא רישומו ניכר.

מנחה חריבה בתוד"ה ואחר ישקה.

דין סת"ם שנמחקו, ואופני רישומו ניכר.

עיי מגן אברהם סי' ל"ב ס"ק ל"ט, ומש"כ עפ"ז בתורת הקנאות ד"ה ואחר.

שתיה בעל כרחא - ת"ר והשקה מה ת"ל והלא כבר נאמר והשקה, שאם נמחקה מגילה ואומרת איני שותה מערערין אותה ומשקין אותה בעל כרחא. עוד כנ"מ, ר' יהודה אומר כלכוס של ברזל מטילין לתוך פיה וכו'. יש לדקדק דלכא אין דרך שתיה בכך, ולעיל י"ח ע"א לענין השקה בסיר משמע דבעינן דוקא בדרך שתיה. מנחה חריבה ד"ה מערערין.

האומרת איני שותה וחזרה בה

איבעיא להו אמרה איני שותה מחמת בריותא וחזרה ואמרה שותה אני מהו, כיון דאמרה איני שותה טמאה אני קאמרה וכיון דאחזיק נפשה בטומאה לא מציא הדרה בה, או דילמא כיון דאמרה שותה אני גליא דעתה דמחמת ביעותותא הוא דאמרה, תיקו.

האומרת טמאה אני אם נאמנת מדין עדות או מדין הודאת בע"ד, ובמעט דאינה יכולה לחזור בה. - מנחת חינוך מצוה שס"ה אות י"א.

מועין וחזור ומועין בדבר שבממוץ, ובגוונא דנפ"מ לכתובתה. - עיי מרומי שדה ד"ה איבעיא להו.

כעיא דהאומרת איני שותה וחזרה, אליבא דר"ע או אף אליבא דרבנן.

עיי רש"י ד"ה וחזרה ואמרה, ועיי קרן אורה ד"ה איבעיא להו בבאר דבריו, ובמש"כ בשיטת הרמב"ם פ"ד מסוטה ה"ב, ועיי מנחה חריבה ד"ה וחזרה.

מים המרים

אמר אבוב דשמואל צריך שיתן מר לתוך המים, מ"ט דאמר קרא מי המרים שמרים כבר.

במעמא דמכניסים מר למים - מאיזי ד"ה מי סוטה.

אמאי לא חיישינן דיאמרו שמתה מחמת המר שבמים - מאיזי שם.

בדרשת הספרי (במדבר ה' י"ח) דנקראו מים ע"ש סופן, ואי פליג אסוגיא דידן.

עיי רש"י עה"ת במדבר ה' י"ח שפי' כהספרי ועיי ברמב"ן שם. ועיי מרומי שדה ד"ה אמר אבוב שמואל, וביתר באור בעמק הנצי"ב שם (סוף פסקא י"א נ"ז ע"א) ד"ה נקראו מרים.

גניזה

כ' ע"א, מתנ"י - תניא ר' יהודה אומר.

שיירי מנחה

למנחתה מתפורת

עד שלא נמחקה המגילה אמרה איני שותה מגילתה נגנות וכו'.

עיי **רש"י** ד"ה על בית הדשן וכו', והאי מתפורת היינו נשרפת כדאמר לקמן ואלו שמנחותיהם נשרפות וכו'.

יש לדרוק מ"ט נקטו לישנא דמתפורת ולא נשרפת.

עיי **חידושי הגרי"ז** סוד"ה נמחקה, וע"ע במאירי סוד"ה עד שלא, לענין פיזור באמרה טמאה אני אחר שנמחקה מגילה.

מים קדושים

נמחקה המגילה ואמרה טמאה אני המים נשפכין וכו'.

בספק הירושלמי לענין גיבול טיט, דהא מים קדושים הם.

אם חיביב ננשתה מצוותן.

אם יצאו המים לחולין.

מתנ"י, עד שלא נמחקה המגילה אמרה איני שותה מגילתה נגנות וכו'.

רש"י ד"ה מגילתה נגנות - בצדי היכל, דכל כתבי הקודש שאינן ראויין לקרות בהן נגנוין שלא יתבוז.

תוס' ד"ה מגילתה נגנות - ירושלמי, תני נגנות תחת צירו של היכל, למה, בשביל לשחק.

צ"ע להירושלמי האיך שרי לגרום מחיקת השם ע"י שחיקת המגילה.

כתיבה ע"מ למהוק.

קדושת דפי הגהה ועופרת הדפוס.

בהשמטת הרמב"ם לגניזה תחת ציד ההיכל.

אופן הקדושה בכתיבת מגילת סוטה.

שיירי קרבן בירושלמי סוטה (פ"ג ה"ד, להך ט"ו ע"א) ד"ה בשביל. ועיי בשו"ת **עין יצחק** אר"ח סי' ה' אות כ"ג, כ"ט, ובמנחה **חריבה** ד"ה עד שלא נמחקה. ועיי בעמק הנצי"ב לספרי פ' נשא פ'סקא י"ז (עמ' ע"א) בהערה, **מרחשת** ח"א סי' נ"ג אות ז'.

מ"ט נמחקה המגילה לא הוזכר, דמגילתה נגנות.

קדושת קלף שנמחקו אותיותיו.

עיי **מנחת קנאות** בתוד"ה מגילתה, בתו"ד, ועיי **חשק שלמה** ד"ה נמחקה מה שעמד בזה מדברי התוספתא פ"ב ה"ב.

עיי **רש"י** ד"ה המים נשפכין, ובתוד"ה מגילתה, **מאירי** ד"ה עד שלא, ועיי בשיירי **קרבן** לירושלמי סוטה פ"ג ה"ג (להך ט"ו ע"א) ד"ה מהו לגביל. ועיי ברדב"ז שם (ט"ו ע"א) ד"ה תני, ועיי בעמק הנצי"ב פ' נשא פסקא י"ז (עמ' ע"א) ד"ה המים נשפכין, **אבי עזרי** פ"ד מסוטה הי"ב ד"ה ונראה. (ועיי מש"כ המהדיר למאירי בהערה 25 ע"פ דברי הזכר יצחק סי' כ"ח).

דין המים כשאמרה איני שותה קודם מחיקת המגילה.

גדר נתינת העפר במים.

עיי **חשק שלמה** ד"ה עד שלא מדברי התוספתא, ועיי **מרומי שדה** בתוד"ה מגילתה.

שיעור מחיקה

נמחקה המגילה ואמרה איני שותה וכו'.

כמה שיעור מחיקה, שמחמתו מערערין אותה לשתות.

עיי **תוד"ה** מגילתה וכו' נמחקה וכו' פלוגתא ב"ש וב"ה, והוא מירושלמי, ועיי **קרוך אורה** בתוד"ה נמחקה ומנחת **חינוך** מצוה שס"ה אות י"ב ד"ה ועיין בדעת הבעלי.

עיי רמב"ם פ"ז מיסודי התורה ה"ב דמוחק אות אחת מן השם לוקה, ומ"ט דב"ה דבעינן מחיקת שתיים בסוטה.

מנחת קנאות בתוד"ה מגילתה, **תורת קנאות** ד"ה נמחקה, ועיי **באבני נזר** יו"ד ח"א סי' ש"ט אות ו' - י'.

חזרת הבעל

נמחקה המגילה ואמרה איני שותה מערערין אותה וכו'.

חזר הבעל ואינו רוצה להשקותה אחר מחיקת המגילה.

עיי **מנחת חינוך** מצוה שס"ה אות י"ג ד"ה והנה, **וקרוך אורה** בריש העמוד סוד"ה שוב ראיתי. ובמנחה **חריבה** בד"ה וחזרה ואמרה, בסוה"ד.

חסרות ויתרות

אמר לי בני, מה מלאכתך, אמרתי לו לבלר אני, אמר לי בני היו זהיר שמלאכתך מלאכת שמים היא, שמא תחסיר אות אחת או תייתר אות אחת נמצאת אתה מחריב את כל העולם כולו וכו'.

עיי **רש"י** ד"ה אם תחסר, **ותוס'** עירובין י"ג ע"א ד"ה או, **ותוס'** שאנץ כאן ד"ה שאם, בבאור תחסיך אות תייתר.

צ"ע לפרושיהם, תיפו"ל דפוס"ל הס"ת ומכש"ל הציבור. **חסר ויתר אם פוסל ס"ת.** **חסר ויתר שאין משתנה המשמעות.**

קריאה בספר תורה פסול, ובס"ת חסר ויתר. **מצות כתיבת ס"ת לדיון דאיננו בקיאות בחסרות ויתרות.**

עיי **בית יוסף** אר"ח סי' קמ"ג סעי' ד', ובסתירת פסקי הרמב"ם פ"י מס"ת ה"א, ובתשובות הרמב"ם פאר הדודו סי' ט', ועיי בהגהתה **רמ"א** באר"ח שם. ועיי מה שהאריך בזה המהר"ל **בתמארת ישראל** פרק ס"ז. ועיי **בבאר היטב** שם ס"ק ט'.
ובמצות כתיבת ס"ת בזה"ו עיי **שאנת אריה** סי' ל"ו, ומה שנו"נ בדבריו **המנחת חינוך** מצוה תרי"ג אות ב' מד"ה ונראה לענ"ד ואילך, ועיי **מנחה חריבה** (צ"ו ע"ב)

ד"ה שייך לעיל.

תלמיד וותיק

לעמוד על סוף דבריו שהי' אומר על טמא טהור ומראה לו פנים וכו'. ועוד שם תנא לא ר"מ שמו אלא ר' נהוראי שמו ולמה נקרא שמו ר"מ שהיה מאיר עיני חכמים בהלכה ולכא' המאמר תמוה מיניה וביה האיך אמרינן שהיה מאיר עיני חכמים בהלכה והרי לא יכלו לעמוד על סוף דבריו. עוד צ"ב וכי לא ראה ר"מ שאין דבריו מובנים והי' לו לומר דעתו להלכה וראיותיו, ולמה לו להכביד עליהם.

והנה ענין זה דפנים לטהר ולטמא השרץ מצינו בחז"ל בכמה מקומות וברבים מהם הענין נמצא ע"ש תלמיד וותיק וצ"ב מהו תלמיד וותיק זה ולמה דוקא גבי תלמיד וותיק אשכחנא פלפול כה"ג.

ברכות ט' ע"ב ותיקין היו גומרינן אותה (ק"ש) עם הנ"ח ופירש"י ותיקין - אנשים ענוים ומחבבים מצוה. וצ"ב מה שייכות ענינים אלו לת"ת. איתא במסכת סופרים (ט"ז ו') כשנתנה התורה למשה נתנה לו מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא. ובירושלמי סנהדרין פ"ד ה"ב שאל משה מהקב"ה הודיעני היאך היא ההלכה א"ל אחרי רבים להטות כדי שתהא התורה נדרשת מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא.

הנה כי כן נתבאר כי נתנה התורה בכמה פנים, ומ"מ אם נתבונן לא נמצאם, והיינו משום שלא הועברו כי אם הפנים האמיתיים להלכה, אבל הפנים האחרים, מי שירצה בהם מוטל עליו לחפש אחריהם. ומשום כך רוב הלומדים נתנו עיקר עיונם בחלק שהוא האמת וההלכה למען דעת, ובודאי שעיינו ופלפלו ע"פ דרכי הסברה הישרה והרגילה. וא"כ מיהו שירצה לבלות זמנו לכא' לריק, לחפש ענינים שלכא' הם רחוקים מן האמת. דוקא הותיקין שהם מחבבים מצוה, מחבבים תורה, מחבבים מצות ת"ת, הם אינם מניחים אפי' חלק מצוה שנראה רחוק מאוד, ומשום כך אם נתנה התורה במ"ט פנים לכאן ולכאן הם מחפשים כל אותם הפנים מרוב חביבותם לתורה.

אבל לא די בחביבות התורה, כדי שיצליח הותיק בלימודו הוא, מוכרח שיהי' ג"כ עניו שאל"כ עד מהרה ינטוש דרך לימוד זה, שהרי ראו מה עלתה לר"מ שלא קבעו הלכה כמותו וא"כ מי שמגדיל עיונו וסברתו כראוי עד אין קץ אפשר שלא תקבע הלכה כמותו שהרי לא ירדו לסוף דעתו ומשו"ה ע"כ שיהא ג"כ עניו שלא יהי' איכפת לו כיצד תקבע ההלכה ועי"ז ראוי

סוטה כ' ע"א, מעיקרא אתא [ר"מ] לקמיה דר"ע, כיון דלא מצי קם אליביה, אתא לקמיה דר' ישמעאל וגמר גמרא, הדר אתא לקמיה דר"ע וסבר סברא.

וברש"י ד"ה לא מצי למיקם אליביה - על עיקר טעמיה, שהיה אומר על טמא טהור ומראה לו פנים, ועל טהור טמא ומראה לו פנים.

והנה ענין זה דהיה מרה פנים על טהור טמאועל טמא טהור צ"ע, והכי איתא בירושלמי סנהדרין פ"ד ה"א, אמר רבי תלמיד וותיק היה לר"מ, והיה מטהר אתה שרץ ומטמאו מאה פעמים. אמרין ההוא תלמידא לא הוה ידע מורייה ופי' הפ"מ דלא ידע להורות הלכה למעשה, שכל פלפולו פלפול הבל. ר' יעקב בר דסאי אמר דההוא תלמיד קטוע מטורא דסיני הוה. - ופי' הפ"מ שלא עמד בהר סיני ואין לו חלק בתורה שנתנה מסיני.

ולכאורה הענין פשוט כפי' הפני משה דהחיוב לחתור אל האמת בדוקא. **אלא** שענין זה צ"ע מההמבואר ברש"י בסוגיין בלימודו דר"ע, ובאמת שהוא גמ' מפורשת בסנהדרין (י"ז ע"א) אמר רב אין מושיבין בסנהדרין אלא מי שידוע לטהר את השרץ מן התורה, ומבואר לכא' דאדרבא אותו תלמיד הוא הראוי לישב בסנהדרין, והאיך הירושלמי קורא עליו שלא עמדו רגליו בהר סיני.

אלא דהיא גופא קשיא, אמאי איש הסנהדרין צריך לידע פלפול של שקר לכא' המטהר את השרץ אבל מ"מ הענין צ"ב.

עירובין י"ג ע"ב גי' שנים נחלקו ב"ש וב"ה הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו יצא ב"ק ואמרה או"א דברי א' חיים והלכה כב"ה, ומאחר ואלו דברי א' חיים מפני מה זכו ב"ה לקבוע הלכה כמותן מפני שנוחין ועלובין היו ושונין דבריהם ודברי ב"ש, ולא עוד אלא שמקדימין דברי ב"ש לדבריהם וכו' ללמדך שכל המשפיל עצמו הקב"ה מגביהו וכו' וכל הבורח מן השררה השררה רודפתו וכו' וכל הדוחק את השעה וכו' וכל הנדחה וכו' שעה עומדת לו. והדבר צ"ב הכי גלל כן קבעו הלכה וכי ח"ו משוא פנים יש בדין.

עוד שם בעירובין, א"ר חמא בר חנינא גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאין בדורו של ר"מ כמותו ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו שלא יכלו חבריו

קטיא מלשון קטן עיי"ש). מטורא דסיני והיינו שהשפיל עצמו כהר סיני שע"י שפלותו נתנה עליו תורה.

וע"ד הדרוש ניתן להמליץ ע"ז מה שאמר דהע"ה בתהילים (מ"ה) בפרק שמנה בו שבח הת"ח, "והדרך צלח רכב על דבר אמת וענוה צדק ותורך נוראות ימינך".

והיינו דההבדל בין אמת וצדק הוא, דאמת הוא דין, והדין הוא אחד. וצדק היינו לפניו משוה"ד, והיינו שמתבונן בענינים נוספים, ומרחיב התבוננותו, ועי"כ מחליט לעשות לפניו משה"ד. וכ"ה במצוה דבצדק תשפוט עמיתך, שהיא לדון לכף זכות, וזה ע"י חיפוש טענות וטצדקי למעשי רעך.

וזהו שאמר דוד והדרך - מהו כבודך אם תחפוץ צלח רכב על דבר אמת, והיינו שתקבע הלכה כמותך ועי"ז תזכר ותכובד, אבל וענוה - אם ענו אתה אזי תלמד צדק והיינו חיפוש כל האופנים דמ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא, אלא דעי"ז תפסיד דלא תקבע הלכה כמותך, ולכך זהו דוקא אם ענו אתה, ועי"כ "ותורך" - ההוראה שתצא ממך, אע"פ שלא כמותך, "נוראות ימינך"! והיינו שע"י הפנים שתאמר לחבריך, יכלו להוציא הוראה נוראה ונפלאה.

הוא להקרא תלמיד ותיק - אנשים ענוים ומחבבים מצוה!

אמנם אין מושיבין בסנהדרין אלא מי שיודע לטהר את השרץ מה"ת והיינו דע"מ לפסוק ההלכה נצרכנו לברר הענין על כל צדדי ומבלעדי ידיעה של כל המ"ט פנים א"א להכריע לכאן או לכאן. וזהו שאמרו על ר"מ שהי' מאיר עיני חכמים בהלכה, ואף שלא נקבעה הלכה כמותו מ"מ על ידו נודע לחכמים כל הצדדים השייכים לענין שע"י יכלו להכריע ההלכה, וזו האור הגדול שהאיר להם.

והשתא זהו שאמרו דהלכה כב"ה מפני שנוחים ועלובים היו, והיינו בעלי ענוה והי' לימודם לשם בירור כל הפרטים, ומשו"ה היו שונים גם דברי ב"ש עם דבריהם, והיינו שבררו כל הצדדים היטב וערכום לפניהם, ועי"כ אפשר לקבוע הלכה ומשו"ה הלכה כמותם.

נמצא מעתה, דזהו שאמרו בירושלמי הנ"ל, אמר רבי וכו' אמרין ההוא תלמידא לא הוה ידע מורייה - היינו שלא הי' יכול לקבוע ההלכה כפי דעתו כיון שלא יכלו לעמוד על דבריו, וע"ז אמר ר' יעקב מאין לקח אותו תלמיד ותיק כוח זה משום דהוה קטוע (ומצאתי להגאון הנצי"ב זצ"ל בהעמק דבר במדבר י"ג ל' שפי'

נטמא בעזרה

כ' ע"א, תניא ר' יהודה אומר, אמר היה ר"מ וכו' - ע"ב, יש לה זכות.

שירי מנחה

פרשת סוטה שבתורה

תניא ר' יהודה אומר, אומר היה ר"מ לכל מטילין קנקנתום לתוך הדיו חוץ מ מפרשת סוטה בלבד, ר' יעקב אומר משמו חוץ מפרשת סוטה של מקדש, מאי בינייהו א"ר ירמיה למחוק לה מן התורה איכא בינייהו.

איסור תניתין קנקנתום בפרשת סוטה של תורה, משום שתהיה ראויה למחיקה לביצטור, או שהוא מדיני כתיבת פרשה זו בתורה.

עיי היטב בתוד"ה אמר (הנדפס בע"א), אכן יעווי בריטב"א עירובין י"ג ע"א ד"ה קנקנתום.

אם בעינין בפרשת סוטה שבתורה כל דיני כתיבה דפרשת סוטה, וכגון דיכתבנה כהן וכו'.

רש"ש בתוד"ה א"ר ירמיה, מנחה חריבה (צ"ה ע"ב) ד"ה ומה שהקשה. וע"ע במלא הוועים "בא"ד וכיון" מה שהקשה על ראית התוס' בה.

מחיקה מספר תורה

א"ר ירמיה למחוק לה מן התורה איכא בינייהו.

האיך שרי לתוריד הסית מקדושתה עיי המחיקה. מכירת ספר תורה לקראים. גרם גניזה.

תורת הקנאות בתוד"ה בד"ה למחוק לה מן התורה (כ' ע"ב), ובד"ה והיה.

לשמה דמגילת סוטה

והני תנאי כי הני תנאי, דתניא אין מגילתה כשרה להשקות בה סוטה אחרת, רבי אחי בר יאשיה אומר מגילתה כשרה להשקות בה סוטה אחרת.

אמר רב פפא וכו', כיון דאינתיק לשם רחל וכו', אבל תורה דסתמא כתיבה הכי נמי. אמר רב נחמן בר יצחק וכו', אלא במגילתה דאיכתב לשם אלות בעולם, אבל תורה דלהתלמד כתיבה וכו'.

התם וכתב לה וכו', כתיבה לשמה, הכא נמי ועשה לה, מאי עשייה מחיקה.

מי"ש סוטה דמכשירין מחיקה מסית אף שנכתב בסתמא, וגט שנכתב בסתמא אין מכשירין (עיי גיטין י"ט סו"ע"ב).

לשמה גנט ולשמה סוטה. גדר סתמא דסוטה וגדר סתמא גנט.

עיי היטב בתוס' ד"ה אבל (כ"ה א) ובתוס' שאנן, ותוספות הרא"ש ד"ה אבל. וע"ע ברש"ש בתוד"ה אבל, ובמנחה חריבה (צ"ו ע"א) ד"ה ומה שהעיר.

תוד"ה אבל, וכו', וה"מ לתרוצי דילמא עד כאן לא אמר גבי גט דסתמא פסול משום דאשה לאו לגרושין עומדת, אבל סוטה אחר שקינא לה ונסתרה סתמא להשקות עומדת וכו'.

צ"ע דהתוס' בזבחים כי עיב כתבו דאף אשה שזינתה ועומדת לגרושין מי"ב לאו בגט זה בדוקא עומדת להתגרש, והאי סברא י"ל גם במגילת סוטה.

עיי מנחה חריבה בתוד"ה אבל, ובחידושי הגר"ז (בספה גר"ד) בתוד"ה אבל.

עשיה לשמה

אמרי התם וכתב לה אמר רחמנא, בעינין כתיבה לשמה, הכא נמי ועשה לה, מאי עשייה מחיקה.

הכא משמע דיותר פשוט דבעינין עשיה לשמה מכתובה לשמה, וצ"ע מסוגיא דלעיל י"ח ע"א בבעיא דרבא בבי מגילת לבי סוטה.

לקוטי הלכות (י' ע"ב) עין משפט אות ס'.

העברת קולמוס במגילת סוטה

דתניא אין מגילתה כשרה להשקות בה סוטה אחרת.

למה אי"א להכשיר המגילה עיי העברת קולמוס על האותיות, לרי"ח דמכשיר כן בגט (עיי גיטין כ' ע"א). כתב העליון אם הוי מחיקה לכתב התחתון.

עיי מקור ברוך מהדורה חדשה במכתבים שבסוף הספר (עמ' צ"ד) ד"ה ד"כ ובהערות הגר"ע אלטשולר שם. ובגדר כתיבה ע"ג כתיבה עיי היטב במנחת חינוך מצוה ל"ב מוסף השבת מלאכה ל"ד אות ד', ובחי' הגר"ח (סנטל) אות קמ"ה.

מת במחנה לוי

והם אומרים הוציאוה וכו', מ"ט דדילמא מתה למימרא דמת אסור במחנה לוי, והתניא ממט מת מותר ליכנס במחנה לוי ולא ממא מת בלבד אמרו אלא אפילו מת עצמו שנאמר ויקח משה את עצמות יוסף עמו, עמו במחיצתו.

בקושית התוס' (ד"ה לא) מאי עדיפות למה עצמו, דאדרבא כל שאין לו טהרה במקומו אין איסור על הכנסתו.

עיי היטב בתוס', ועיי עוד בתוס' הרא"ש ד"ה ולו, ובתוס' מנחות צ"ה ע"ב ד"ה אין, ועיי מרומי שדה בתוד"ה לא.

והם אומרים הוציאוה, מ"ט דדילמא מתה למימרא דמת אסור במחנה לוי, והתניא ממא מת מותר ליכנס למחנה לוי וכו'. אמר אביי שמא תפרוס גדה.

בקושית הראשונים דס"ט מדרבנן ממא מת אסור להכנס מן החיל ולפנים (עיי כלים פ"א מ"ח).

דין הנטמא בפנים.

גדר הגזירה דטמא מת ומבול יום בעזרת נשים.

עיי תוס' שאנן "וא"ת מאי מקשי וכו'". ובתוס' פסחים צ"ב ע"א ד"ה טבול יום, ובמה שהוכיחו מהא דסנהדרין פ"א ע"ב דכהן המשמש בטומאה מפצעין מוחו בעזרת נשים.

ועיי במה שהוכיחו ממתני' דתמיד (פ"א מ"א) באירע קרי באחד מהם, דמותר לישב בבית המוקד אחר טבילה, ובגדר וטעם היתר טבול יום זה בבית המוקד עיי מאירי כאן ד"ה אינה מספקת (עמ' מ"ה טור א') ובתוס' הרא"ש ד"ה ובתוס' זבחים ל"ב ע"א (ראשיתו בל"א ע"ב), ועיי בפי' הראב"ד לתמיד שם (בנדפס בדף כ"ו ע"ב). ועיי מרומי שדה כאן ד"ה למימרא.

ועיי במרומי שדה יומא ו' ע"א ד"ה מביתו מה שחידש לענין התר כה"ג באשתי בהר הבית. ויל"ע מהמבואר במתני' לענין טומאת גדה דסוטה, דהא בע"ק שווה בשילוחו לגדה זב (עיי פסחים ס"ז ע"ב), אכן הרמב"ם השמיט לדין שילוח בע"ק ממחנה לוי, עיי מנחת חינוך מצוה שס"ג אות י"ח.

מכירת חלק עוה"ב

ובגדרי שותפות ישכר וזבולון

מאי בוז יבוזו לו, אמר עולא לא כשמעון אחי עוריה, ולא כר' יוחנן דבי נשיאה אלא כהלל ושבנא, דכי אתא רב דימי אמר, הלל ושבנא אחי הוו, הלל עסק בתורה שבנא עבד עסקא, לסוף א"ל תא נערוב ונפלוג, יצתה בת קול ואמרה, אם יתן איש את כל הון ביתו וגו'. **מיש שבנא שלא יבול לקנות חלקו של הלל, משמעון אחי עוריה דהוועיל לו נתינתו לשמעון.**

מכירת שכר עוה"ב.

מכירת זכויות קודם העשיה ואחר העשיה.

יששכר וזבולון, שותפות, מכירה או סיוע.

עיי **שו"ע** יו"ד סי' רמ"ו סעי' א' ברמ"א בשם רבינו ירוחם (ספר אדם סוף נתיב שני, כ"ג ע"א). ועיי **שו"ת מהר"ם אלשקר** סי' ק"א בשם תשובת רב האי גאון, (נדפס גם בפתח הגליון בשו"ע שם), ועיי **משיב דבר** ח"ג סי' י"ד.

עד כמה מותר לעוסק בתורה לקחת ממחזיקו.

אברך בעל הכנסה ממקום אחר אם יבול ליטול מחלקת הכולל.

עיי בשו"ת **אבקת רוכל** סי' ב' מש"כ לדון בזה ע"פ סוגיין.

כ' ע"ב, יש לה זכות - כ"א ע"א סוף העמוד.

שירי מנחה

זרע הראוי לספר - ר"א בן יצחק איש כפר דרום אומר מ' הדשים שנאמר ונקתה ונורעה זרע, ולהלן הוא אומר זרע יעבדנו יסופר, זרע הראוי לספר, ועיי רש"י ד"ה הראוי לספר. עיי מהרש"א ד"ה זרע במה שעמד מהא דסנהדרין ק"י ע"ב, ועיי ש"י שיטות, משעה שנורע, משעה שימול, משעה שיאמר אמן, ועיי לקמן ל' סו"ט דאפי' עובדין במעי אמן אמרו שורה וע"ש בתוד"ה רבי מאיר.

על שלשה פשעי

לעולם ר' ישמעאל ואשכח קרא דאמר ותני, דכתיב על שלשה פשעי אדום, ומאי אע"פ שאין ראה לדבר זכר לדבר, דלמא שאני עובדי כוכבים דלא מפקדי דינא עליהו.

צ"ב דהא כתיב נמי על שלשה פשעי

ישראל (עמוס ב' ו').

מהריעב"ץ ד"ה דילמא, **רד"ל** ד"ה אמאי אע"פ, **תורת הקנאות** ד"ה דילמא.

כי טוב - כיון שעלה עמוד השחר ניצל מחיה רעה וכן הלסטין. בקושיית הגרעקיא בגליון השי"ם מרש"י פסחים בי ע"א ד"ה כבי טוב, דמשמע דהצלה מחיה רעה ולסטין הוא דוקא בהנך החמה, עיי רש"י ד"ה כיון שעלה.

דואג ואחיתופל - מתקף לה רבה אלא מעתה דואג ואחיתופל מי לא עסקי בתורה וכו'. עיי מה שהעיר בזה המנחה חריבה ד"ה מתקף לה, מדברי רבינו יונה בשערי תשובה שער ג' סי' ר"ט.

אקרויי בנייהו

רכינא אמר לעולם זכות תורה, ודקאמרת אינה מצווה ועושה, נהי דפקודי לא מפקדא באגרא דמקרין ומתניין בנייהו וכו' פ' לא פלגאן בהדייהו.

צ"ע דאין האשה מצווה לעמד בנה תורה, ואכתי אינה מצווה ועושה היא.

סדר משנה פ"א מת"ת הלכה י"ג אות א', **מנחה חריבה** ד"ה נהי. ועיי **בתורת הקנאות** ד"ה באגרא, ע"פ דברי המהרש"א ד"ה באגרא.

שם רשעים ירקב

הלל ושבנא אחי הוו.

האיך נתנו לשבנא אחי הלל האי שם, והא שבנא היה רשע, ולא מסקינן בשמיה (עיי יומא ל"ח ע"ב).

תוס' שאנץ ד"ה הלל עסק, ועיי **תוס'** כתובות ק"ד ע"ב ד"ה שני, והא דמצאנו שם ר' ישמעאל ועוד כע"ז, עיי **בשם הגדולים** בערך מר רב אברהם גאון.

הלל ושבנא - הלל ושבנא אחי הוו, הלל עסק בתורה שבנא עבד עסקא לסוף א"ל תא נערוב ונפלוג, יצתה בת קול ואמרה, אם יתן איש את כל הון ביתו וגו'.

צ"ע בהוי"א דשבנא לחלוק עם הללו לבסוף - קון אורה ד"ה לסוף.

נשים בתלמוד תורה

כ"א ע"ב, אומר בן עזאי - רב אסי
אמר ר' יוחנן וכו'.

שירי מנחה

רשע ערום

היכי דמי רשע ערום, אמר ר' יוחנן זה המטעים דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חברו.

במקור האיסור.

עיי סנהדרין ז' ע"ב, ושבועות ל"א ע"א ובתוד"ה שלא שם, ועיי ברמב"ם פכ"א מסנהדרין ה"ז ודבריו צ"ב, עיי בכסף משנה ולחם משנה שם.

צ"ע, האיך יתכן האי "רשע ערום", דהא ודאי לא ישמע הדיין לדבריו צד אחד ויעבור באיסור.

מדומי שדה ד"ה היכי דמי.

מי שלא באו לפניו לדין אם מותר לשמוע צד אחד, ואם מותר לו אח"כ לדין בהאי דין.

עיי שו"ת מהרי"ל סי' קצ"ה, ועיי שו"ע חו"מ סי' י"ז סעי' ה' ברמ"א ובנו"כ שם.

הנותן דינר לעני להשלים למאתים זוז

ר' אבהו אומר זה הנותן דינר לעני להשלים לו מאתים זוז, ובתוס' ד"ה זה הנותן וכו' ירושלמי וכו', ותו גרס התם חר תלמיד מדר' בון הווי לו מאתים זוז חסר דינר, והווי רבי יליף למוכי עמיה וכו', חר זמן עברין ביה תלמידיו עין בישא ומלוין ליה וכו', רמו לתלמידיו ואעלוניה לקפילין וחסרוניה חר קרט וזכה עמיה.

למה הוצרך לגרום לו להוציא מכספו, דלכא"י יכול להפקיר זוז אחד. - מנחה חריבה בתוד"ה הנותן, ויש לדון בזה ע"פ גדרי הפקר.

מאתים זוז

רתנן מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני וכו'.

צדקה למוי שיש לו מאתים זוז. דין עני, ודין די מחסורו.

עיי רש"י ב"ק ז' ע"א בסוגיא דמיטב, ד"ה מי שהיו לו, וצ"ב במש"כ "נמצא גוזל עניים", ועיי מרדכי ב"ב פ"א ס' ת"ק, ותשובת הרשב"א ח"א ס' תתע"ב, ועיי חידושי דבי אריה לייב ח"א ס' נ"ה אות ג', ובדרך אמונה פ"ט ממתנות עניים הלכה י"ג ס"ק פ"ד ובבאור הלכה שם ד"ה לא יטול. אכן יעויי במשנה ראשונה פאה פ"ח מ"ח ד"ה ה"ז וע"ע בשו"ת אבקת רוכל סי' ב'.

אלף זוז

רתנן מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני היה לו מאתים חסר דינר אפילו אלף נותנין לו כאחת.

כיון שנמא' לקט כדי זוז, האיך יכול להוסיף וליטול. אלף זוז מאדם אחד, או אף מא' בני אדם. גדר כאחת.

עיי שפת אמת כאן ד"ה ר' אבהו, אכן יעויי במלאכת שלמה פאה פ"ח מ"ח ד"ה אפי' אלף. ועיי דרך אמונה שם ס"ק פ"ו.

חסר פחות מדינר

היה לו מאתים חסר דינר וכו'.

אם דוקא חסר דינר ובטעמא, או אף בכ"ל שהוא. - עיי מלאכת שלמה פאה פ"ח מ"ח ד"ה חסר, ובתוס' חדשים שם ד"ה חסר ע"פ דברי התו"ט, ומדקדוק הירושלמי, ועיי בדרך אמונה שם ציון ההלכה ס"ק קל"ח.

מכאן אומר בן עזאי חייב אדם ללמד את בתו תורה, שאם שותה תדע שהזכות תולה לה, ר"א אומר כל המלמד בתו תורה כאילו מלמדה תפלות וכו'.

תורה שבכתב ותורה שבע"פ.

נשים הבאות להקדש.

עיי חגיגה ג' ע"א ובתוס' כאן ד"ה בן עזאי, ועיי רמב"ם פ"א מת"ת הלכה י"ג ב"ח יו"ד רמ"ו אות ז', ט"ז יו"ד סי' רמ"ו ס"ק ד', ועיי סדר משנה פ"א מת"ת הלכה י"ג אות ב'.

ועיי מהר"ץ חיות בתוד"ה בן עזאי שהראה מקור לשיטת הרמב"ם לחלק בין תורה שבכתב לתורה שבע"פ, וע"ש מש"כ לחלק בין אשה לגוי, דלאשה אף אין משיבין על שאלתה כמבואר בתוד"ה בן עזאי.

אסור ת"ת דנשים, אם הוא איסור על הנשים, או על אביהן, אבל מעצמן יכולות ללמוד.

ברוריה אשת ר"מ שלמדה תורה.

עיי שו"ת מהרי"ל סי' קצ"ט, ובאבני עזרי פ"א מת"ת הי"ג.

נשים במצות כתיבת ספר תורה.

נשים בלמוד ההלכות השיכות להן, אם הוי מדין ת"ת.

נשים אם לומדות תורה, הלכות, או הנהגה בלבד.

עיי שו"ת מהרי"ל הנ"ל, ועיי שאגת אריה סי' ל"ה, בית הלוי ח"א סי' ו' אות א', ועיי ח"י מרן רי"ז הלוי ברכות פ"א סוף הט"ז ד"ה והנה, ובאבני עזרי הנ"ל.

ת"ת לנשים בזמננו - עיי לקוטי הלכות י"א ע"א בהערה המתחלת ונראה. וע"ע באגרת השנית למגילה ט"ו ע"ב בענין נשים בתלמוד תורה.

מקח שנעשה באיסור

רבי אסי אמר ר' יוחנן זה המשיא עצה למכור בנכסים מועטין, דאמר רבי אסי אמר ר' יוחנן יתומים שקדמו ומכרו בנכרים מועטין מה שמכרו מכרו.

הנשבע שלא למכור, מו"מ בשבת, מקח שיש בו ריבית, לא תחמוד, אימתי חל המקח אע"פ שעבר איסור ואימתי לא חל.

אי עביד לא מהני באיסור דרבנן.

כיון דאפרו חז"ל למכור בנכסים מועטין, אמאי חל המכר.

יסודי הנידון ע"י שו"ע חו"מ סי' ר"ח סעי' א', ועי"ש בסמ"ע ס"ק ג', וש"ך ס"ק ב', [שעמדו בסתירת דברי הרמ"א שם, להא דפסק ביו"ד סי' ר"ל סעי' א' כהגהות מרדכי שבועות פ"ג דהנשבע שלא למכור אין המקח חל]. וע"ש בט"ז סעי' א' ובנתיבות המשפט ס"ק ב'.

וגדר חדש בדינים אלו יסד בשו"ת פנים מאירות ח"א סי' ל"ד (כ"ח ע"א) ד"ה אכן אי מהני, הובא במנחת חינוך מצוה ל"ח (לא תחמוד) אות ב' ד"ה עוד יש לישב, וע"ע במנחת חינוך מצוה שס"א אות ה'. ועי' מש"כ עפ"ז בהא דסוגיין במנחה חריבה בד"ה רבי אסי.

בהא דאמרו רבנן דלא תועיל המכירה, אם הוא מצד שנעבר על דברי חכמים, או שהוא מגוף התקנה דלא יועיל המקח. ועפ"ז יש לדון בהנ"ל.

עיי' כתובות פ"א ע"ב, ובתפארת ישראל במשניות קדושין פ"ג מ"א אות ג' ובקובץ שעורים כתובות אות רפ"ח.

כ"א ע"ב, רבי אמר ר' יוחנן זה המשיא וכו' - כ"ב ע"א, ת"ד אוהו עם הארץ.

שירי מנחה

קטן שמכר באיסור

אמר רבי אסי אמר ר' יוחנן יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטין מה שמכרו מכרו.

קטנים שמקחן מקח מדרבנן, אם מהני מכירתן בנכסים מועטין, או דלא תקנו קנין באיסור.

עיי' חו"מ סי' רל"ה סעי' א' ברמ"א משו"ת הר"ן סי' מ"ט (יש דפוסים שהוא סי' מ"ד). ועיי' משנה למלך פ"ט מזכיה ומתנה ה"י מש"כ לדון בזה בנותן מתנת שכיב מרע -דמהני מדרבנן - באיסור, ועיי' בנתיבות המשפט סי' רל"ה ס"ק ב'.

המכריע אחרים בארחותיו

זה המכריע אחרים בארחותיו.

בבאור ענין רשע ערום דמכריע אחרים בארחותיו.

עיי' רש"י ד"ה המכריע אחרים, ועיי' מאירי ד"ה אף המכריע. ועיי' עיין יעקב (כ"ט ע"א) ד"ה זה המכריע.

שמוש תלמידי חכמים

עולא אמר זה שקרא ושנה ולא שימש ת"ח.

בבאור שימוש ת"ח, ובטעמא דמי שאינו משמש הוי "רשע ערום".

עיי' רש"י ד"ה ולא שימש, ועיי' בתוס' שאנץ (כ"א סו"ע) ב' באורים, ועיי' מאירי בד"ה אף המכריע (בהמשך דבריו), ועיי' במנחה חריבה לקמן כ"ב ע"א ד"ה תנ"ה בתו"ד.

בור ועם הארץ

אתמר קרא ושנה ולא שמש ת"ח ר' אלעזר אומר הרי זה עם הארץ, ר' שמואל בר נחמני אמר הרי זה בור.

באור בור ובאור עם הארץ.

עיי' אבות פ"ב מ"ה וברע"ב, ותפא"י שם, ועיי' בחיבור התשובה למאירי מאמר א' פ"ד (עמ' 109-108) ובפרושו לפרקי אבות פ"ה מ"ט.

קרא ושנה ולא שמש ת"ח

אתמר קרא ושנה ולא שימש ת"ח ר"א אומר הרי זה עם הארץ ר"ש בר נחמני אמר הרי זה בור, ר' ינאי אומר ה"ז כותי.

עיי' רש"י שכי' דהוא חשוד על המעשרות ועל התרומות, ואסור לאכול מפיתו ויינו.

הענין צ"ב דהאיך יעשה יינו כיון כותים רק מסיבה שלא שימש ת"ח.

צ"ע וזי נותנים לו כל דיני בור וכגון לענין ברכות המזון (ברכות מ"ה ע"ב) דת"ח מוציא לבור אף כשהן שנים, עיי"ש.

עיי' קרן אורה ד"ה אתמר, ובתורת הקנאות ד"ה ר' שמואל בר נחמני.

דרך הציון ב"הציבי ציונים"

רש"י ד"ה כותי וכו', דכיון שלא שימש חכמים אינו מקפיד על דברי חכמים לדעתם, אלא להראות עצמו כתלמיד חכם.

בטעם שהוכחו בציונים ר"ק מ"ו ולא תמצית הענינים. - עיי' כרם נטע ד"ה שקרא ושנה.

עד ארבעין שני

אמר רב הונא אמר רב מאי דכתיב כי רבים הללים הפילה ועצומים כל הרוגיה וכו', ועצומים כל הרוגיה זה ת"ח שהגיע להוראה ואינו מורה עד כמה [הוי ראוי להוראה] עד ארבעין שני, איני והא רבה אורי, בשוויין.

✎ **ארבעים שנה מאימתי נמנין.**

עיי **תוד"ה** ועד כמה, ועיי מה שעמד בזה **בהגהות מהרי"ע** בתוס', מהא דאבות פ"ה משנה כ"א בן ארבעים לבניה, ועיי"ש **בתוס' יו"ט**, ועיי ר"ן ע"ז (ה' ע"ב) ד"ה עד ארבעין שנין. (ויי בהקדמה להמאיר ט' בבאור חנוך לנער ע"פ דרכו).

✎ **בהשמטת הרמב"ם לדינא דעד ארבעים שנין ולדין דשוין.**

✎ **צ"ע** מהו יסוד ארבעין שנין, דממנ"פ אי בעל סברא הגונה הוא, אף בפחות מארבעים ראוי הוא, ואי אין סברתו ישרה, מאי אהני ליי **ארבעים**.

עיי **רי"ף** ע"ז (ה' ע"א) שהביא לדין דארבעים שנה, ולא הביא לחילוק דשוויין.

ובבאור שוויין עיי **רש"י** כאן ד"ה בשוין ותוד"ה בשוויין, ארבע שיטות.

ועיי **רמב"ם** פ"ה מת"ת ה"ד שהשיטת הן להא דארבעין שנין והן להא דשוויין, עיי ר"ן עבודה זרה (שם) ד"ה ושמענין, ועיי **בכסף משנה**, ולחם משנה שם. ועיי **בשו"ת אבקת רוכל** סי' ר' מש"כ לדון בבאור קושית הגמ' "ועד כמה", אם קאי על הא דהגיע להוראה ואינו מורה, וע"ש בד"ה ומהר"י קארו, ובד"ה ואע"פ שלפי דרך זה, ובכל התשובה, ולכא' נידון זה תלוי בפיי ארבעים שנין אם מזמן למודו או מלידתו דלעיל.

ועיי מש"כ באופן אחר בבאור שיטת הרמב"ם בסדר **משנה** שם.

✎ **מי שלא הגיע להוראה ומורה, ומי שהגיע ואינו מורה אם עוברין ב"לפני עור"י.**

עיי **מנחת יצחק** ח"ג סי' צ"ג בהערה, מש"כ בזה ע"פ דקדוק לשון הרמב"ם הנ"ל, ועפ"י דקדוק לשון הטור יו"ד סי' רמ"ב, ועיי **שערי תשובה** שער ג' אות נ"ב.

שם, ותוס' שאנן כאן דאיירי לענין להשיאו בת חבר כמבואר בתוספתא ע"ז פ"ג.

✎ **קבלת עדות בעם הארץ**

עיי **פסחים** מ"ט ע"ב ששה דברים נאמרו בעם הארץ וכו'. ועיי **חגיגה** כ"ב ע"א כמאן מקבלין האידינא סהדותא מעם הארץ וכו', ועיי **רמב"ם** פ"י מעדות ה"ב, מהו ע"א דאין מקבלין ממנו עדות כלל. ועיי **רי"ף פסחים** שם (ט"ז ע"א מרפי הרי"ף) שחילק בגדרי עם הארץ, ובר"ן שם. ועיי **רא"ש פסחים** פ"ג סי' י'. ועיי **מאירי** כאן ד"ה ממה שאמרו, **טור** חושן משפט סי' ל"ד סעי' כ"ו, ובבית יוסף וב"ח שם. **טורי אבן** חגיג כ"ב ע"א ד"ה ומאן וד"ה כמאן.

✎ **כשיטת הרמב"ם כנאמנות ע"ה במהרות ובקבלת עדות.**

עיי בציונים לחגיגה כ"ב ע"א

ועם שונים אל תתערב

ירא את ד' בני ומלך ועם שונים על תתערב, אמר רבי יצחק אלו ששונים הלכות וכו', תנא התנאים מבלי עולם, מבלי עולם ס"ד, אמר רבינא שמורין הלכה מתוך משנתן וכו'.

✎ **הוראת הלכה מתוך השו"ע בלא צ"עין במקור הדין.**

עיי **מהרש"א** ח"א ד"ה ירא את ד', ועיי **בהקדמת הרמב"ם** למשנה תורה (כסופה), ובהשגת הראב"ד שם, ועיי **בתשובת הרא"ש** כלל

כ"ב ע"א, ת"ר איזהו ע"ה - ע"ב, ומכות פרושין.

✎ **שירי מנחה**

גדרי עם הארץ

ת"ר איזהו עם הארץ, כל שאינו קורא ק"ש שחרית וערבית בכרכותיה, דברי ר"מ. והכ"א, כל שאינו מניח תפילין, בן עזאי אומר, כל שאין לו ציצית בכגדו. ר' יונתן בן יוסף אומר, כל שיש לו בנים ואינו מגדלן ללמוד תורה. אחרים אומרים, אפילו קרא ושנה ולא שימש ת"ח זהו עם הארץ.

עיי **ברכות** מ"ז ע"ב וגיטין ס"א ע"א עוד אופני עם הארץ, לר"מ, כל שאינו אוכל חולין בטהרה. ולחכמים, כל שאינו מעשר פירותיו.

✎ **איזה ענינים נקבע עם הארץ ע"פ הני"ל.**

(א) עיי **רש"י** ד"ה איזהו עם הארץ, דעם הארץ דסוגיין הוא לענין שנחשד על הטהרות ועל המעשרות, ומגעו טמא.

(ב) ועיי **תוס' שאנן** בשם י"מ, דאיירי לענין דאין מומנין עליו (עיי ברכות מ"ז ע"ב). [בגדרי דין דאין מומנין על עם הארץ עיי בברכה ותהלה לברכות מ"ז ע"ב בענין צירוף עם הארץ לזימון].

(ג) ועוד פיי **בתוס' שאנן** לענין פסול עדות.

(ד) **בתוס'** גיטין ס"א ע"א ד"ה איזהו הוסיפו לענין שאין מכריזין על אבידתו.

ולענין עם הארץ דגיטין הנ"ל, כתבו התוס'

שירי מנחה

[ועם שונים אל תתערב, המשך]

ל"א סי ט', ועיי פתחי תשובה יר"ד סי רמ"ב ס"ק ח', וע"ש ס"ק ג'.

בהני"ל ובבאור גדר תלמוד ושימוש ת"ח.

עיי בשו"ע הגר"ז הלכות ת"ת פ"ב קונטרס אחרון ס"ק א'.

בין מבלי עולם למקיימי עולם

ת"ר בתולה ציילנית ואלמנה שוכבית וכו', הרי אלו מבלי עולם, איני והאמר רבי יוחנן למדנו יראת חטא מבתולה וקיבול שכר מאלמנה וכו'.

האיך יבורר מעשה יחודי, אם יסודו מיראת שמים, או להונאת הבריות.

מהרש"א ח"א ד"ה אינו (צ"ל איני).

שכר פסיעות

דההיא אלמנה דהואי בי כנישתא בשיבבותה, כל יומא הות אתיא ומצלה ביה מדרשיה דר' יוחנן, אמר לה בתי לא בית הכנסת בשיבבותך, אמרה ליה רבי ולא שכר פסיעות יש לי.

אדם שיש לו שתי סוכות אם עדיף שילך לרחוקה.

שכר פסיעות אם בכל מצוה או דוקא בהליכה לתפילה.

עיי מהר"ל נתיבות עולם, נתיב העבודה פ"ה ד"ה במדרש (ילק"ש משלי וכו') ועיי בפיי דרך החיים לאבות פ"ה מי"ד. אכן עיי ברבינו בחיי ריש פרשת עקב (ד' י"ב), ועיי מדרש רבה לך לך מ"ב ח', ובמס' סופרים פי"ח ה"ו לענין הקהל דנשים, (אכן בהמבואר במדרש רבה בראשית ל"ט ט' וליתן לו שכר על כל פסיעה ופסיעה, יש לחלק דהם המצוה היתה "לך לך" היינו בעצם דפסיעה ועי'). ועיי שושנים לדוד (לרבי דוד פארדו) ביכורים פ"ג מ"ג, ד"ה ומפני נושאי.

אין מעבירין על המצוות

אמר לה בתי לא בית הכנסת בשיבבותך, אמרה ליה רבי ולא שכר פסיעות יש לי.

אם יש להעדיף בית כנסת הרחוק משום שכר פסיעות, או הקרוב משום דאין מעבירין על המצוות.

אם יש בנשים מעלת תפילה בבית המדרש.

מנחה חריבה (צ"ט ע"א) ד"ה ולא שכר פסיעות, ועיי מגן אברהם סי' צ' ס"ק כ"ב.

הוראה בזמן הזה

כי רבים חללים הפילה זה ת"ח שלא הגיע להוראה ומורה.

האיך מורין בדורות הללו, אף שבערך הדורות הקודמין לא חשיבי הגיע להוראה.

בטעם המורין, ובטעם שלא רצו להורות.

עיי בהקדמה לאגרות משה או"ח א'.

מתוך שלא לשמה בא לשמה

כ"ב ע"ב, ומכות פרושין - כ"ג ע"א, וכל הנשואות לבהנים.

פרוש מנחה שירי מנחה

פרוש הפרושין

ת"ר שבעה פרושין הן פרוש שכמי פרוש נקפי פרוש קוואי וכו'.

בפרוש ה"פרושין" המבוארים.

עיי בהמשך סוגיית הגמ' וברש"י, ועיי תוס' מה שהביאו מירושלמי, ועיי בערוך ערך "פרוש", כמה באורים.

י"פ פרוש מכבי'.

עיי במהר"ץ חיות ד"ה שבע, עוד "פרושין" המובאים באבות דר' נתן פרק ל"ז ה"ד, וע"ש מש"כ בבאור פרוש מכובא.

י"ז ע"ח.

זכות תולה

ר"ש אומר אין זכות תולה במים המרים, וכו', רבי אומר הזכות תולה במים המאירים ואינה יולדת ואינה משבחת וכו'.

י"ה הלכה"י, בדבר שאינו תלוי במעשה האדם.

עיי רמב"ם בפרוש המשניות כאן, אכן יעוי' במאירי סוד"ה רבי שמעון, ועיי רמב"ם פ"ג מסוטה ה"כ. ובתוס' יו"ט כאן (מ"ה ד"ה רבי אומר).

ה"ה הלכתא דמתנונה.

עיי לעיל ו' ע"א פלוגתא רבי יוסף ורב ששת, בפלוגתא רבי ורבנן אי מתנונה והולכת. וברמב"ם ה"ל כתב כרבי דהכא דמתנונה, ובטעמא דלא פסיק כרבנן עיי תו"ט ה"ל, ועיי חיים שאל (להגחדי"א) ח"ב סי' ד' אות ג'.

ככל המנחות

נמנאות מנחתה עד שלא קדשה בכלי הרי היא ככל המנחות ותפרה וכו'.

י"ב בדרדוק לשון "ככל המנחות", ומאי קמ"ל בזה.

מנחה חריבה במשנה ד"ה נטמאה.

בעלה אינו רוצה להשקותה - חזרה

ואלו שמנחותיהן נשרפות וכו', ושבעלה או רוצה להשקותה.

י"ג אם יוכל הבעל לחזור בו ולהשקותה אחר שלא רצה.

עיי תוס' יבמות צ"ה ע"א ד"ה אילימא מש"כ להוכיח מהא דנשרפת המנחה (גליין הי"ט), ועמדו בזה, דלכא"ל גם היא שאמרה איני שותה לא תוכל לחזור בה דהא מנחתה נשרפת, וא"כ תפשוט לאיבעיא דגמ' לעיל כי ע"א. עיי בחי' הגרעק"א בגליון הרמב"ם פ"ד מסוטה הי"ד, אבני מילואים סי' י"א סעי' א' ס"ק א'. מנחה חריבה ד"ה ושבעלה, כלי חמדה פרשת נשא עמ' 53 ד"ה ואני, ואילך, ועיי מה שצויין בשי"ר מנחה לעיל ו' ע"א בענין "אינו רוצה להשקות, וחזר בו".

שריפת מנחה כשכא עליה בעלה בדרך

ואלו שמנחותיהן נשרפות וכו', ושבעלה בא עליה בדרך.

י"ד מ"ט נשרפת, דלכא"ל הוי הקדש מעות שהרי יודע שכא עליה.

עיי תוד"ה ושבעלה, ועיי מה שתמה בזה הקדן אורה, ומש"כ ע"פ הירושלמי, ועיי היטב במדומי שדה בד"ה ושבעלה בבאור סברת הירושלמי.

י"ה בהג"ל, ובדין הבא עליה בדרך ועשה תשובה.

ועיי בתורת הקנאות ד"ה ושבעלה, ובכרם נטע בתוד"ה ושבעלה ע"פ דברי המשנה למלך פ"ב מסוטה הלכה ח' ד"ה ויש להסתפק.

י"ז בהשמטת הרמב"ם לרא דכא עליה כנעלה בדרך מנחתה נשרפת.

י"ח בא עליה בדרך שככאן, ע"פ עצמו או עפ"י עדים.

מל"מ פ"ב ה"ח ד"ה ולדעת, ועיי שושנים לדוד (לרבי דוד פארוו) מ"ו ד"ה ושבעלה, ובחי' דושי רבינו מאיר שמחה כאן ד"ה ושבעלה.

אמרו ליה אב"י ורבא לתנא לא תייתי פרוש מאהבה פרוש מיראה, דאמר רב יהודא אמר רב, לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפי' שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה.

י"א בקושיית התוס' מתענית (ד' ע"א) דהעוסק שלא לשמה נעשית לו סם מות.

י"ב גדרו שלא לשמה -

א קבלת שכר, ב לקנטור, ג שלא ע"מ לעשות, ד כסתמא ובלא מחשבה.

י"ג מהם אופני שלא לשמה המותרים, ואם יש בהם קיבול שכר.

עיי היטב בתוד"ה לעולם, ובתוס' שאנץ, ועיי תוס' תענית ד' ע"א ד"ה, ובגזיר כ"ג ע"ב ד"ה שמתוך, ובפסחים נ' ע"ב ד"ה וכאן.

ועיי ברמב"ם פ"ג מהלכות ת"ת שסתם דבריו, ובלחם משנה שם. ועיי רמב"ם פ"י מתשובה ה"ד - ה', ובהגהת רבי דוד ערמאה (בספר הליקוטים) שם, ועיי ראשון לציון (לבעל אור החיים הק') יריד סי' רמ"ז סעי' כ', ובסדר משנה פ"ג מת"ת ה"ה.

וע"ע בקדמת העמק [להעמק שאלה ח"ג אות ו', ח'], וע"ע באבי עזרי פ"ג מת"ת ה"ה.

וע"ע בציונים לתענית ז' ע"א, הוריות י' ע"ב, מגילה כ"ה ע"ב, ובברכה ותהלה לברכות י"ז ע"ח.

י"ד פרוש שכמי.

י"ה עיי רש"י ד"ה מעשה שכס, שמלו שלא לשם שמים, אף זה מעשיו להנאתו וכו', וצ"ב מאי גרע משאר שלא לשמה.

מהרש"א ד"ה פרוש שכמי, תורת הקנאות ד"ה מעשה, מנחה חריבה ד"ה פרוש שכמי.

י"ז "מאהבה ומיראה" - בבאור מאהבה ומיראה, עיי רד"ל ד"ה פרוש מאהבה.

מנחת הנשואה לכהן

ובל הנשואות לכהנים מנחותיהן נשרפות.

באיזה מנחות איירי, במנחת סוטה, חובה, נדבה.

"בת ישראל שנשאת לכהן מנחתה נשרפת", לכאורה כפל לשון הוא עם הא דיוכל הנשואות לכהנים וכו'.

גמ', ת"ר כל הנשואות לכהונה מנחותיהן נשרפות, כיצד כהנת לוייה וישראלית שנשאת לכהן אין מנחתה נאכלת מפני שיש לו חלק בה, ואינה עולה כליל מפני שיש לה חלק בה, אלא הקומץ קרב לעצמו והשירים קריבין בעצמן וכו'.

מנחת נדבה דכהנת, האיך יש לבעלה חלק בה.

כהנת שקבלה ממון ע"מ שאין לבעלה רשות בו.

עיי היטב ברש"י ד"ה מנחותיהן נשרפות והכי משמע ברמב"ם פי"ב ממעשה הקרבנות הי"ב, וע"ש. ובתוס' ד"ה כל הנשואות מה שעמדו בדברי רש"י, ומש"כ לבאר שיטתו, ועיי"ש מה שהביאו מירושלמי.

ועיי ברדב"ז על הרמב"ם שם, ועיי קרן אורה ד"ה כל, מרומי שדה בתוד"ה כל.

ועיי באבי עזרי פי"ב ממעשה הקרבנות הי"ב, בבאור שיטת הרמב"ם בזה, ובגדר חיוב הבעל בקרבנות אשתו.

עכד שהתנדב מנחה.

עיי קרן אורה בפיסקא ומדברי, ובמנחה חריבה (ק"ב ע"ב) ד"ה כתב בק"א.

חלק במנחה, ועיי קרן אורה ד"ה הא יש בו שותפות. ויש לעיין עוד בדברי הרדב"ז פי"ב ממעשה הקרבנות הלכה י"ב.

בגדר שותפות הבעל והאשה במנחת סוטה.

מו"מ באכילת מנחת סוטה, משום שהיא מנחת שותפות, וכהא דהעומר ושתי הלחם נאכלים, אע"פ שיש לכהנים חלק בהם.

קהלות יעקב סוטה סי' א'.

עוד בגדרי ההבאה וחלק הבעל במנחת סוטה עיי לעיל ריש פ"ב (עמ' כ"ג) בשיירי מנחה בענין "המביא", ובציונים לדף י' ע"ב (עמ' י"א).

גבורות שמונים

ואינה עולה כליל מפני שיש לה חלק בה. ועיי בתוד"ה הקומץ (הראשון), דהיא עיקר הכפרה והיא העושה תמורה.

לחמבואר דהאשה היא מבעלי הקרבן, א"כ לרי"א ב"ר יוסי דאמר בזבחים מ"ז ע"א, "שמעתי שהבעל מפקליון, לא משכחת לה סוטה נבדקת, דהא תוכל האשה לפגל המנחה ולא תבדק.

עיי בספר גבורות שמונים למהר"י ענגיל שתיירק קושיה זו בשמונים אופנים. ועיי כלי חמדה פרשת נשא אות ד' (כ"ה ע"ב, ואילך).

מסיק להו לשום עצים

רתניא ר"א אומר לריח נוח או אתה מעלה אבל אתה מעליהו לשם עצים.

צ"ב בשיטת הרמב"ם דבפ"ב ממעשה הקרבנות הלכה י"ב פסק דכל מנחת כהן השירים מתפורין בבית הדשן. ובפ"ה מאיסורי מזבח הי"ג לענין שאור ודבש פסק דשרי להעלותן לשם עצים.

עיי חסדי דוד לתוספתא סוטה פ"ב ה"ז ד"ה כל, ועיי ערוך לנו יבמות ק' ע"א ד"ה לשם עצים.

תנאי בשריפת שיריים לשם עצים

רש"י ד"ה דמסיק להו לשם עצים, דנימא הכי, אם ראויים הן להקטיר ולא היתה ראויה ליקמץ כדן מנחת כהן הרי זו הקטרה לשמה וכו' ואם ראויה היתה ליקמץ וכו' הרי הן כשאר עצים.

בקושית התוס' (ר"ה דמסיק), דמאי תנאי בני הכא דהא ודאי מעורב בהם שיריים.

עיי קרן אורה ד"ה דמסיק, ובתורת הקנאות ד"ה דמסיק.

כ"ג ע"א, וכל הנשואות לכהנים -
ע"ב, בת ישראל הנשואה כו'.

שירי מנחה

הדיר בנו בנזיר והגדיל

האיש מדיר את בנו בנזיר.

כשהגדיל הבן אם מחוייב להמשיך
נזירותו או דיכול לחזור בו.

עיי רש"י ד"ה הא שמדיר את בנו, אכן
יעוי נזיר לי ע"א בתוד"ה ה"ג, ועיי תוס'
יו"ט כאן מ"ח ד"ה האיש מדיר, רש"ש
ד"ה האיש מדיר, מנחה חריבה ד"ה האיש
מדיר.

שותפות הבעל במנחת סוטה

אין מנחתה נאכלת מפני שיש לו חלק
בה, ואינה עולה כליל מפני שיש לה
חלק בה וכו'.

עיי תוד"ה כל בסופו, שהקשו דהא מנחת
שותפות אינה קריבה, ותירצו דעיקר כפרה
דאשה, ועיי תוד"ה הקומץ שעמדו אמאי לא
שדינן לכולה בתר דידה, ותי' דלבעל יש

חלק במנחה, ועיי קרן אורה ד"ה הא יש בו שותפות.

בגדר שותפות הבעל והאשה במנחת סוטה.

מו"מ באכילת מנחת סוטה, משום שהיא מנחת שותפות, וכהא דהעומר ושתי הלחם נאכלים, אע"פ שיש לכהנים חלק בהם.

קהלות יעקב סוטה סי' א'.

עוד בגדרי ההבאה וחלק הבעל במנחת סוטה עיי לעיל ריש פ"ב (עמ' כ"ג) בשיירי מנחה בענין "המביא", ובציונים לדף י' ע"ב (עמ' י"א).

האב מדיר את בנו בנוזר

האיש מדיר את בנו בנוזר ואין האשה מדרת בנה בנוזר, אמר ר' יוחנן הלכה היא בנוזר.

עיי **נזיר** כ"ח ע"ב - כ"ט ע"א פלוגתת ריו"ח ור"ל, דלר"ל מדיר בנו בנוזר מדין חינוך (ומדרכנו, ע"ש בתוד"ה כדי לחנכו).

אופן הקבלה באב המזיר את בנו א) האב מקבל בעבור בנו ב) האב מצוה לבנו לקבל.

עיי **נזיר** שם בתוד"ה האיש מדיר, ועיי **בברכת ראש לנזיר** שם בתוס' שתלה זה בפלוגתת ר' יוחנן ור"ל. ועיי **רמב"ם** פ"ב ממניירות הלכה י"ג י"ד ט"ו.

אם יכול האב להשאיל על נזירות בנו.

אם יכול הבן להשאיל על נזירות שהזירו אביו.

משנה למלך שם ד"ה והאיש.

חובת האב כשהזיר בנו בנוזר.

עיי **בחי' הגוי"ז** כאן מש"כ לדקדק מדברי הרמב"ם בהלכה י"ד.

נזירות שמואל הנביא

ואין האשה מדרת בנה בנוזר.

קושיות הרד"ק (שמואל א' י"א, ד"ה ותרד נדר) האין הדירה הנה את שמואל בנוזר, (עיי מתני' שלהי נזיר), והא אין האשה מדרת את בנה בנוזר.

עיי **קול הרמ"ז** נזיר פ"ט מ"ה ד"ה תוי"ט, ובשו"ת המבני"ט ח"א סי' קע"ד ובתפארת ישראל שם אות נ"א, מנחה חריבה במתני' ד"ה אין האשה מדרת. ועיי **ילקוט מעם לועז** שמואל א' א' י"א.

מחלל עצמו

ולא יהלל זרעו בעמיו, זרעו מתחלל והוא אינו מתחלל.

כהן הנושא נשים בעמיה, פסול לעבודה כל זמן שהן תחתיו. אם משום שנחשב חלל באותה שעה, או משום קנסא.

עיי היטב ברמב"ם בפיה"מ כאן, אכן ידוקדק בלשון הרמב"ם פ"ו מביאת מקדש ה"ט ועיי בתו"כ עה"פ "לא יטמא בעל בעמיו להחלו" (ויקרא כ"א ד') ועיי **שו"ת הרא"ם** סי' נ"ט, ובמגן אברהם סי' קנ"ח ס"ק ד'. ועיי **ריטב"א** יבמות פ"ח ע"ב ד"ה גירסת רש"י.

עטיה על שפם באשה

האיש פורע ופורם ואין האשה פורעת ופורמת וכו'.

עיי **תוד"ה** מה בין איש לאשה, שהביאו מתוספתא, דהאיש נעטף ומספר ואין האשה נעטפת ומספרת.

ובבאור נעטפת עיי **רש"י** בתוס', וכתב דהוא מקור הרמב"ם פ"י מטומאת צרעת ה"ח, דאין האשה עוטה על שפם. ועיי **בכס"מ**.

וע"ע **ברש"י** שהעיר דסתר לדבריו בספר המצות מצוה ק"ב. וע"ש בבאור מספרת.

אותו בלא כסותו

האיש נסקל ערום כו', מ"ט ורנמו אותו, מאי אותו אילמא אותו ולא אותה וכו', אלא אותו בלא כסותו, ולא אותה בלא כסותה.

תנאי דלעיל (ח' ע"א - ע"ב) דפליגי בבאור ברור לו מיתה יפה, אם פליגי על האי תנא דדרש אותו בלא כסותה ולא אותה בלא כסותה.

עיי **תוס' שאנץ ותוס' הרא"ש** ד"ה אותו, ועיי **סנהדרין** מ"ה ע"א "לימא דר"ג תנאי היא וכו'".

אשה במכירת עצמה

האיש מוכר את בתו ואין האשה מוכרת את בתה. ועיי **תוד"ה** מה, שהביאו מתוספתא "ואין האשה נרצעת ונמכרת וכו'".

אשה גדולה אם יכולה למכור עצמה.

עיי **רמב"ם** פ"א מהלכות עבדים ה"ב, אכן יעוי' ברמב"ן עה"ת שמות כ"א ד', ועיי **משנה למלך** שם, ומנחת חינוך מצוה מ"ב אות י"ח.

כ"ג ע"ב, בת ישראל הנשואה לבתן - סוף הפרק.

שירי מנחה

מ"ט דכהנת - בת ישראל הנשואה וכו', מ"ט דאמר קרא וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל, כהן ולא כהנת. עיי **רש"י** ד"ה מאי טעמא, דקושית מ"ט קאי על הא דתשואה לכהן אין מנחה כליל, וי"ל דבגמ' ע"א מבואר דהוא משום שיש לשניהם חלק במנחה. בבאור קושיות מ"ט.

עיי במנחה חריבה ד"ה מ"ט דאמר קרא.

כהן ולא כהנת

דאמר קרא וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל כהן ולא כהנת.

עיי דהא לא בכל מקום שנאמר כהן דרשינן ולא כהנת.

אימתי דרשינן כהן ולא כהנת.

עיי **תוד"ה** כהן מדברי הירושלמי, ומסוגיא דחולין קל"א סוע"ב - קל"ב ע"א, ועיי **קרוך אורה** בתוס', ובהעמק שאלה (שופטים) שאילתא קנ"א אות ד'.

כהן אין מתחלל

כהנת מתחללת כהן אין מתחלל, מנלן, דאמר קרא ולא יהלל זרעו בעמיו זרעו מתחלל והוא אינו מתחלל.

עיי י"ל ע"ב מ"ט אינו מתחלל, תיפוי"ל דהוקש זרעו (יבמות ס"ט ע"א), וכשם שילפינן שזרעו פוסל מדהוקש לו, נימא דמתחלל כשם שזרעו מתחלל.

רש"י ד"ה זרעו, תורת הקנאות ד"ה זרעו.

פרק רביעי

הנשואות באיסור, לא שותות ולא נוטלות כתובה

אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממורת ונתינה לישראל, ובת ישראל לממזר ולנתין לא שותות ולא נוטלות כתובה.

במעמא דהנשואות באיסור אינן שותות.

א) שיטת רש"י - לא נאמרה הפרשה אלא בראייה לקיימה, מדרשה דספרי כי תשטה אשתו, בראייה לאישות.

ב) ירושלמי כאן ה"א - ונקטה ונודעה זרע, זרע כשר ולא זרע פסול, ועיי קרן אורה ד"ה ובירושלמי מש"כ לדון לפי"ז בממזר שנשא ממזרת.

ג) בירושלמי הנ"ל כיון דהמים באים להתירה, וזו אומרים לו הוצא.

ד) שיטת הרמב"ם בפי"ה"מ פ"ב מסוטה ה"ט - משום שאין הבעל מנוקה מעון שהרי שנשאה באיסור, ועיי במאידי ד"ה וגדולי המחברים.

וע"ע בברור השיטות במנחה חריבה ד"ה ובת ישראל.

מנוקה מעון - אם בכל ביאת איסור או דוקא אחר שנמתרה.

עיי תוס' שאנן כאן (כ"ג ע"ב) וא"ת תיפוק ליה וכו'. ועיי רש"י לקמן כ"ח ע"א ד"ה בזמן שהאיש מנוקה מעון, וברמב"ן בפרשת נשא (ה' כ"א) ד"ה וזה טעם, ועיי משנה למלך פ"ב מסוטה ה"ח ד"ה אשר ע"כ נ"ל דרש"י, ואילך.

באיסור דרבנן אם השיב אינו מנוקה מעון.

עיי משנה למלך פ"ב מסוטה בריש דבריו בה"ה, ועיי מרומי שדה בפיסקא והנה ממשנתינו.

מעוברת ומניקה אמאי לא השיבא ביאת איסור.

עיי רמב"ם פ"ב מסוטה ה"ט, ובמשנה למלך שם סוף הלכה ח' ד"ה וראיתי לרבינו לקמן.

כביאת איילונית אם נחשב אינו מנוקה מעון.

עיי קרן אורה ד"ה ר"א אומר, ומרומי שדה ד"ה איילונית.

ארוסה - כ"ד ע"א, נמ'.

שירי מנחה

ארוסה - אשתו

ארוסה ושומרת יבם לא שותות ולא נוטלות כתובה שנאמר אשר תשטה אשה תחת אשה.

ארוסה אם נקראת אשתו.

עיי ירושלמי כאן ה"א דממעט ארוסה מקרא ד"והביא האיש את אשתו", ועיי בקרבן העדה ובפני משה שם, אכן יעויי פ' ויצא כ"ט כ"א, מנחה חריבה ד"ה ארוסה, וע"ע בתשב"ץ ח"ב סי' רכ"א.

שומרת יבם

ארוסה ושומרת יבם לא שותות ולא נוטלות כתובה וכו'.

דין שומרת יבם בקינוי וסתירה.

עיי רש"י ד"ה ולא נוטלות כתובה, דכ' דאע"ג דשומרת יבם שיונתה מותרת ליבמה מ"מ מפסדת, ועיי בזה בתוס' ד"ה ושומרת יבם. ובקושיית התוס' עיי במשנה למלך פ"א מהלכי סוטה ה"א סוד"ה ודע דטעמא דרבנו גליון מהרש"א.

אכן יעויי במאידי סוד"ה ארוסה דשאני שומרת יבם שקינא לה משומרת יבם שלא קינא לה, והיא לכא' שיטת הרמב"ם פ"ב מסוטה ה"ב, עיי באור שמח שם. ובבית הלוי סי' מ' אות ג'. אבי עזרי שם.

כתובת ארוסה

תוד"ה ושומרת יבם וכו', פר"ח ארוסה אע"פ שאין לה כתובה יש לה מנה ומאתים.

ארוסה אם יש לה כתובה אף בלא כתבה לה.

עיי ב"מ י"ז ע"ב, ובתוס' שם ד"ה ומן, אכן יעויי במאידי כאן ד"ה ארוסה, והיא שיטת הרמב"ם פ"י מאישות הי"א וע"ש במ"מ ד"ה אבל אם ארס.

חלוצה לכהן הדיוט

גרושה וחלוצה לכהן הדיוט וכו' לא שותות.

אם הא דחלוצה - שאסורה לכהן מדרבנן - אינה שותה, הוא משום דעקרי רבנן מצות השקאה בשב ואל תעשה.

השקאת סוטה רשות או חובה.

עיי תוס' יו"ט מ"א ד"ה וחלוצה, ומה שנו"נ בזה הרש"ש ד"ה וחלוצה, אכן יעויי בחינוך סוף מצוה שס"ה, ועיי מנחת חינוך שם אות י"ג.

אינו ראוי מדרבנן

מעוברת חברו ומניקה חברו לא שותות ולא נוטלות כתובה, דברי ר"מ והכמים אומרים יכול הוא להפרישה וכו'.

אינו ראוי מדרבנן אם חשוב אינו ראוי מדאורייתא.

סוכה שעניינא גמל שאין עולין לה ביו"ט מדרבנן. אם הוי ראוי לשבעה מדאורייתא.

מהר"ץ חיות ד"ה מעוברת, ובמלא הרועים ד"ה דברי ר"מ, ועיי בספרו מלא הרועים ה"א אות א' בערך "איסור דרבנן אי מיקרי אינו ראוי מדאורייתא", (עמ' 2).

שאר כל הנשים

ושאר כל הנשים או שותות או לא נוטלות כתובה.

י"שאר כל הנשים", אמאי אתא. - עיי היטב בתוד"ה ושאר, ועיי קרן אורה סוד"ה ושאר, מנחה חריבה ד"ה ושאר.

קינוי מקטן

ע"י כל עריות מקטן חוץ מן הקטן.

קטן פחות מבן ט' או פחות מבן י"ג.

עיי רמב"ם פ"א מסוטה ה"ו, ובכ"מ שם, אכן יעויי תוס' לקמן כ"ו ע"ב ד"ה אבל, ועיי רע"ב בפרקין מ"ד ד"ה חוץ מן הקטן, ותו"ט ד"ה חוץ מן הקטן. ועיי מה שתמה בשיטת הרמב"ם במ"מ פ"א מסוטה ה"ג ד"ה ודע דטעמא דרבנו.

מבלעדי אישך

אלא מעמא דכתיבי הני קראי, הא לאו הכי הוה אמינא ארוסה שתיא, והא כי אתא רבי אחא בר חנינא מדרומא, אתא ואיתי מתניתא בידיה, מבלעדי אישך משקדמה שכיבת בעל לבעול, ולא שקדמה שכיבת בעול לבעול וכו'.

לכא' משכחת לה קדמה שכיבת בעל בארוסה, במקדש בביאה.

גדר ביאה דמקדש בביאה.

לרב דמנגיד אמאן דמקדש בביאה (עי' יבמות נ"ב ע"א), אם הוי מנוקה מעוון, עיי' מנחת חינוך מצוה שס"ה אות ט"ז, ד"ה ולכאורה, ועיי' קרן אורה בסוד"ה כגון שבא עליה ארוס, ועיי' תורת הקנאות ד"ה ובק"א.

עוון בבעול ארוסתו

אמר רמי בר חמא, משכחת לה כגון שבא עליה ארוס בבית אביה. מבוואר דדינא דמתני' דארוסה התמעטה מהשקאה איירי בגונא שבא עליה בעודה ארוסה.

צ"ע להרמב"ם דפסק דהבעול ארוסתו בבית אביה אינו מנוקה מעוון ואין המים בודקין, אמאי איצטריך מיעוט לארוסה.

עיי' רמב"ם פ"ב מסוטה סוף הלכה ח', ובהשגת הראב"ד שם ובמאירי סוד"ה מכיון שביארנו, כסף משנה שם, משנה למלך שם ד"ה ואפילו בא על ארוסתו. שענו המלך שם, ועיי' קרן אורה ד"ה כגון, וע"ע במדומי שדה לעיל ע"א במשנה ד"ה והראב"ד.

קדמת יבם בלא קנין

אמר רמי בר חמא משכחת לה כגון שבא עליה ארוס בבית אביה דכוותה גבי שומרת יבם כגון שבא עליה ארוס בבית חמיה, הא שומרת יבם קרית לה אשתו מעליותא היא וכו'.

לכא' משכחת לה כבא עליה יבם בלא עדים (עי' בית שמואל סי' קס"ו ס"ק ב').

הבא על יבמתו בלא עדים אם נאמן להשקותה עיי"ז.

נתיחדה בי פעמים, בפני עד אחד.

נודע ביהודא תנינא אה"ע סי' קמ"ח ד"ה ומדי עסקי, שו"ת הגרעק"א קמא סי' צ"ד ד"ה ולענ"ד יש להביא ראיה, ובתוספות הגרעק"א יבמות פ"ו מ"א (אות ס'). תורת הקנאות ד"ה כגון שבא עליה יבם, מנחה חריבה ד"ה דכוותה.

עיי' היטב בכל דברי התוס', ועיי' בספר הכריתות לשון לימודים שער א' אות ו', ועיי' משנה למלך פ"ו מדעות ה"ז, ובספר מלא הדועים ח"ב בערך "דברה תורה כלשון בני אדם" (קמ"ד ע"א), מנחה חריבה בתוד"ה ורבי יהונתן.

קנה לכל - הא שומרת יבם קרית ליה אשתו מעליותא היא, דהאמר רב קנה לכל. בבאור לכל עיי' תוד"ה דהאמר, אכן יעיי' תוס' יבמות נ"ו ע"א ד"ה מן תנשואין (הגרי"פ במסורת הש"ס).

תוד"ה ור' יונתן - תימה האי ריבוי לר' יאשיה מנליה, וקשיא דאיש לאשה לר' יונתן מנא ליה וכו'. עיי' מהדו"ש א בתוד"ה ור"י מש"כ ע"פ דקדוק לשון רש"י בד"ה אנא דאמר, וד"ה משמואל (כ"ה ע"א), אכן יעיי' בוש"ש בתוד"ה ור"י ז"ל.

שומרת יבם לרב - ודכוותה גבי שומרת יבם כגון שבא עליה בבית חמיה, הא שומרת יבם קרית ליה אשתו מעליותא היא, דהאמר רב קנה לכל, כשמואל דאמר לא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה, עיי' יבמות נ"ח ע"ב בבאור הא דנקראת "שומרת יבם" אליבא דרב, דהא לכא' לשיטתו אשתו גמורה היא. וע"ש ברש"י ותוס'.

יום א', כ"א טבת - כ"ד ע"א גמ', ע"ב אלא מעמא דכתיב. יום ב', כ"ב טבת - כ"ד ע"ב, אלא מעמא - כ"ה ע"א, איבעיא להו.

שירי מנחה

קדושין ידיה וקנין דשמיא

מר אלימא ליה ארוסה דקידושה ידיה היא וסוקלין על ידו, ומר אלימא ליה שומרת יבם דלא מוחסרא מסורה לחופה.

אם תליא פלוגתא זו בפלוגתא דיבם בהתרת נדרי יבמתו (עי' נדרים ע"ד ע"א).

פורת יוסף ד"ה מר אלימא, מנחה חריבה ד"ה מר אלימי.

שומרת יבם לכמה יבמין, שקינא לה אחד מהן, אם שותה לרי יאשיה.

מנחה חריבה (ק"ט ע"ב) ד"ה ומסתפקנא, ותלוי בנידון דלעיל.

דברה תורה כלשון בני אדם

ורבי יונתן האי איש איש מאי עביד ליה וכו', ובתוד"ה ורבי יונתן וכו', תימא והא איהו דאמר בפ' אלו הנחנקין גבי איש איש כי דכי יקלל את אביו ואת אמו דברה תורה כלשון בני אדם, ולא דריש ליה לדרשה אחריתי וכו'.

וקשיא לישב שמועות דר"ת דקשיא דר"מ אדר"מ, ודר' יהודא אדר' יהודא, ודר' יוסי אדר' יוסי, ודר"ש אדר"ש.

כמה חילוקים בין עניני דברה תורה. א. היכא דאיכא למדרש ואינו סותר משמעות פשטיה דקרא. ב. כשיש הוכחה מתוך הפסוק שלא לדרוש. ג. כפילות במילים שוות. ד. כפילות במילים שאינם שוות. ה. בין דרשה גמורה לאסמכתא.

גדר קינוי ע"י בית דין

בגדרי זכיה

איבעיא להו, עוברת על דת ורצה בעל לקיימה מקיימה או אינו מקיימה, מי אמרינן בקפידא דבעל תלא רחמנא והא לא קפיד, או דלמא כיון דקפיד קפיד.

ת"ש ואלו שבי"ד מקנין להן, מי שנתחרש בעלה או נשמתה או שהיה חבוש בבית האסורים, ואי אמרת רצה בעלה לקיימה מקיימה, עבדי ב"ד מידי דלמא לא ניחא ליה לבעל. סתמא דמילתא כיון דעוברת על דת הוא, מינח ניחא ליה.

וש"י ד"ה עבדינן מילתא דלמא לא ניחא ליה - והאיך אנו נעשים שלוחים לו בדבר שהוא חוב לו שאינו הפץ בו, וקיי"ל דאין חבין לאדם שלא בפניו.

מבואר דבי"ד מקנין מדין שליחות. וכ"ה במאירי ד"ה ושמא תאמר.

❖ מו"מ בדין קינוי ע"י שליח, וגדר שליחות דבית דין.

❖ קינוי לשומה, האיך שייך מדין שליחות.

❖ קינוי בית דין אם דוקא בפני הביי"ד או אף ע"י שליח.

ע"י היטב **בנודע ביהודא**, תנינא, אה"ע סי' קנ"ט ובכלי חמדה פרשת נשא אות ג' (כ"ע"א).

איבעיא להו בעל שמחל על קינויו, קינויו מחול, או אינו מחול. מי אמרינן בקינוי דבעל תלה רחמנא ובעל הא מחיל לקינויו, או דילמא כיון דקני ליה מעיקרא לא מצי מחיל ליה.

ת"ש ואלו שבי"ד מקנין להן, מי שנתחרש בעלה או נשמתה או שהיה חבוש בבית האסורים, ואי אמרת בעל שמחל על קינויו קינויו מחול מי עבדינן מדי דאתי בעל מחיל ליה, סתמא דמילתא אדם מסכים ע"ד ב"ד.

❖ אם יכוף הבעל לומר דלא ניחא ליה בקינוי בי"ד.

❖ מחאת הזוכה, בזכות גמור.

ע"י **מחנה אפרים** הלכות זכיה ומתנה סי' ו' מש"כ להוכיח מסוגיין, אכן יעוי' **בנודע ביהודא הנ"ל**.

❖ "דין זכיה" בקינוי דביי"ד, אע"פ שאין מוכין לו איזה דבר בפועל.

עיין מה שישך **בקצות החושן** סי' רמ"ג ס"ק ח', ועי' מש"כ להוכיח בזה מסוגיין **בחזו"א** אה"ע סי' מ"ט אות י', והובא גם **בחזו"א** זרעים סי' ו' אות א'.

התראה להפסד כתובה

איבעיא להו עוברת על דת צריכה התראה וכו'.

❖ אם צריך להתרות בה על הפסד הכתובה בפרוש.

ע"י **בית שמואל** אה"ע סי' קט"ו ס"ק י"ז.

קינוי בלא איסור יחוד

איבעיא להו עוברת על דת וכו', ת"ש ארוסה ושומרת יבם למאי וכו', אמר אביי לא לאוסרה עליו וכו', אמר רבא ת"ש אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט וכו', ולמאי אי לאוסרן הא אסירן וקיימן אלא לאו להפסידן כתובתן וכו'.

❖ צ"ב, דלכא י"ל דבעינן קינוי בנגזא דליכא איסור יחוד ולא הויא עוברת על דת, וכגון במקנא מאביה, ובבע"ה בעיר, ומני"ל להוכיח דעוברת על דת צריכה התראה.

ע"י **רש"י** ד"ה אבע"ל, **חשק שלמה** ד"ה ת"ש ארוסה, **מרומי שדה** ד"ה ת"ש ארוסה. וע"ע **בתוס'** שאנן ד"ה אמר אביי דהקשה לאידך גיסא, דלמ"ד אוסרין על היחוד, אמאי בעינן קינוי לאסרה עליו, הא בלא"ה נאסרת מצד יחוד.

לאוסרן לבעל

ת"ש אלמנה לכה"ג וכו', ולמאי אי לאסרן עליו הא אסירן וקיימן וכו', אמר רב יהורא מדיסקרתא, לא לאוסרן לבעל כבעל, דתנן כשמשאסורה לבעל כך אסורה לבעל.

❖ האיסור לביעול משום שאמרה על בע"ה, או מצד עצם מעשה האיסור.

ע"י מה שחקר בזה המהר"א ששון בשו"ת **תורת אמת** סוס"י קצ"ו (ד"ה נפלא), ועי' בהגהות הגרי"ח"ל מייזליש כאן ד"ה א"ה, אבני מילואים סי' י"א ס"ק ב', **מנחה חריבה** (עמ' קי"ח) בהשמטה.

מחילת הקינוי

ת"ש דאמר ר' יאשיה שלשה דברים סח לי ועזרא מאנשי ירושלים, בעל שמחל על קינויו קינויו מחול וכו', פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר קודם סתירה מחול לאחר סתירה אינו מחול, וחד אמר לאחר סתירה נמי מחול וכו'.

❖ האיך שייך מחילה אחר סתירה והא סו"מ איכא רגלים לדבר. ❖ מחל לאשה בלא ידיעתה, אמאי מהני המחילה, והא איכא רגלים לדבר.

ע"י **כלי חמדה** פרשת נשא (י"ט ע"ב) ד"ה מעתה (כ" ע"א). ועי' **בשערי יושב** שער א' סי' ט"ז (עמ' ט"ז), ועי' **בחיידושי רבינו חיים הלוי** פ"ו מיבום הלכה י"ט סוד"ה והנה ביבמות. וע"ע **באור שמח** פ"א מיבום ה"ו סוד"ה ושיטת.

כ"ה ע"א, איבעיא להו - מתו בעליהן עד שלא שתו.

❖ שירי מנחה

עוברת על דת בהפסד כתובה

איבעיא להו עוברת על דת צריכה התראה להפסידה כתובתה או אינה צריכה, מי אמרינן כיון דעוברת על דת היא לא בעיא התראה, או דילמא תיבעי התראה דאי הדרה בה תיהדר בה.

❖ עוברת על דת - דת משה או דת יהודית.

ע"י **רש"י** ד"ה עוברת על דת, ובמאירי ד"ה העוברת, ועי' **בית שמואל** סי' קט"ו ס"ק ט"ו, ובשו"ת הגוועק"א קמא סוס"י ק"ד.

❖ בטעם דקונסן כתובה לעוברת על דת משה, ובטעם דקונסן לעוברת דת יהודית.

❖ הפסד כתובה לעוברת על דת יהודית, משום האיסור או משום הפריצות.

❖ כשאין הבעל רוצה להשקות, אמאי נזמ"ת כתובה סו"מ הרי היא כעוברת על דת יהודית.

ע"י **משנה למלך** פ"ב מסוטה ה"א ד"ה והנראה, אכן יעוי' **בחזו"א** אה"ע סי' ע"ט אות כ"ז.

❖ עוד בטעם הפסד כתובה דעוברת על דת, ובדקדוק לשון הגמ' "דאי הדרה בה תהדר".

❖ טעם הפסד הכתובה, משום קלקול דרכיה, או כדי למונעה מחטא.

ע"י היטב **ברש"י** ד"ה צריכה התראה, ועי' **מנחה חריבה** ד"ה עוברת.

שטר העומד לגבות

כ"ה סוע"א, מתו בעליהן עד שלא שתו ב"ש כו', במאי קמיפלגי, בית שמאי סברי שטר העומד לגבות כגבוי דמי, וב"ה סברי שטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי.

מתו בעליהן עד שלא שתו, ב"ש אומרים נוטלות כתובה ולא שותות, ובה"א או שותות או לא נוטלות כתובה. במאי קמיפלגי, בית שמאי סברי שטר העומד לגבות כגבוי דמי, וב"ה סברי שטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי.

☞ **בהלכתא** דשטר העומד לגבות.

☞ **באופנים** דמודו בית הלל דשטר העומד לגבות כגבוי דמי.

☞ **בטעמא** דמיגו בשטר לא הוי מיגו להוציא אף לבייה.

עיי **שב שמעתתא** שמעתא אי פרק כ"ד, ובקצות החשן סי' י"ב ס"ק א', ועיי **קהלות יעקב** ב"ב סי' ל"ד ד"ה ולע"ד.

☞ **בהנ"ל**, ובמנהג ספרד דלא משמטי ה'זאות בשמיטה.

עיי מש"כ בשו"ת **מהרי"ק** שורש צ"ב עפ"י **המרדכי** יבמות סי' נ"ב. ועיי מה שנו"נ בדבריו בשו"ת **שער אפרים** סי' ע', ובתומים סי' ס"ז ס"ק ב'.

שירי מנחה

☞ ארוסה שנסתרה לב"ש - מתו בעליהן עד שלא שתו, ב"ש אומרים נוטלות כתובה ולא שותות. ☞ מ"ט בארוסה שנסתרה לא סי"ל לבייש דנוטלות כתובה, כיון שאינו יכולות לשתות, והן כמחזקות בכתובה, והרי הבעל מוציא מידן עי תוסי' יבמות ל"ה ע"ב ד"ה בש"א, ובקצות החושן סי' פ"ג סוס"ק ה'.

☞ **מתו בעליהן** - מתו בעליהן עד שלא שתו, ב"ש אומרים נוטלות כתובה ולא שותות. ☞ **לכא** יש לדון להפסידה כתובה מצד "עוברת על דת", (ושאני מאין הבעל רוצה להשקותה, שמחמתו אינה שותה). קון אורה ד"ה במאי קמיפלגי.

ברי ושמא

תוס' ד"ה בית הלל אומרים או שותות או נוטלות כתובה וכו', ואם תאמר מאי שנא מתניתין מפלוגתא דרב הונא ורב יהודה ורב נחמן ור' יוחנן דפליגי בפ"ק דכתובות, מנה לי בידך והלה אומר איני יודע, רב הונא ורבי יהודה אמרי חייב רב נחמן ור' יוחנן אמרי פטור, ה"נ היא טוענת ברי, אבל הוא אינו יכול למעון ברי, ותהוי תיובתא דרב הונא.

☞ **צ"ב** דלכאורה טענת היוורשים כנאן היא "איני יודע אם פרעתך". ובכה"ג כו"ע מודו דברי עדיף, ולמה הקשו התוס' רק לרייה.

עיי **אור שמח** פי"ג מסנהדרין ה"ז סוד"ה איברא, ועיי **בחי'דושי רבינו מאיר שמחה** כאן בתוד"ה בית הלל ועיי **קובץ שעורים** ח"ב סוס"י ג' (עמ' י"ד, ד"ה מהשמטות, ואילך).

סוטה ספק בטענת ברי

תוס' ד"ה בית הלל אומרים וכו', וא"ת מ"ש מתניתין מפלוגתא דר"ה וכו', י"ל מאחר שהתורה עשאה ספק עד שתשתה אינה יכולה למעון טענת ברי.

☞ **סוטה** שנסתרה (היינו סוטה ספק) וטוענת שודאי לא נטמאה, אם יש עליה איסור לבעלה, או דהאיסור רק לבעלה שאינו יודע.

עיי **מנחה חריבה** (ק"ט ע"א) שם באה"ד, ומש"כ לדון בדברי החת"ס בתשובה אה"ע (ח"א סי' ק"ג) ד"ה ואחר כותבי כל זאת, ודברי **הגרעק"א** (בתשובות חת"ס הנ"ל סי' קנ"ב, צ"ד ע"ב).

כל העומד - כתותי מיכתת שעוריה

תוס' ד"ה לאו כגבוי דמי, הכא לא שייכא כל הני פלוגתא דר' מאיר ורבנן דפליגי בפרק השואל דכל העומד לבצור וכו', בפרק מצות הליצה כתותי מיכתת שעוריה, אפי' רבנן מודו משום דאיסור הנאה הוא ולא הוי אלא כעפרא דעלמא וליכא שיעורא.

ופרה [דמטמאה טומאת אוכלין אע"ג דאסורה בהנאה] חיבת הקודש מהני, וצריך עיון כלאי הכרם אמאי מטמאין טומאת אוכלים, ולא אמר כתותי מיכתת שעוריה.

☞ **בסברא** דמהני חיבת הקודש לענין כתותי מיכתת שעוריה.

מקדש דוד קדשים סי' ל"ז אות א' ד"ה כתבו התוס'.

☞ **בקושית** התוס' בטומאת אוכלים בכלאים. ☞ **בחילוק** בין - שיעור, לכמות.

☞ **בהכשר** שמן שריפה להדלקת נר הנוכה, אע"ג דמיכתת שיעוריה.

עיי **מצמה איתן** בתוד"ה לאו, ועיי **קהלות יעקב** סוכה סי' כ"ה. וע"ג **במקדש דוד** הנ"ל ד"ה ובעיקר, ואילך.

עקרה, זקנה ואיילונית

כ"ה ע"ב, מעוברת חבירו - כ"ז ע"א, אשת ממור לממור.

שירי מנחה

זמן מינקת

החכמים אומרים ויצאי, וכשיגיע זמנו לכנוס יכנס. וברש"י ד"ה לכשיגיע זמנו לאחר כ"ד חודש ללידת הולד.

זמן ניקה כ"ד חודש או שתי שנים.

בפתירת דברי רש"י, דהכא כתב כ"ד חודש, ולעיל במתניי (כ"ז ע"ב) ד"ה מעוברת כתב עד ב' שנים, (וע"ש בד"ה יכול הוא להפרישה) תקנת עזרא לעיל כ"ד ע"ב ברש"י ד"ה מעוברת, וע"י מנחה חריבה כאן ד"ה וכשיגיע זמנו.

אל תשג גבול עולם

תוס' ד"ה לא ישא אדם מעוברת חבירו, בירושלמי, עליו הכתוב אומר אל תשג גבול עולם וכשרה יתומים אל תבא.

הטעם הדוצרכו לדמות נושא מעוברת חבירו לגוף.

תקנת עזרא כאן.

איסור נשואין במעוברת חבירו על הבעל, או גם על האשה.

גדר זכויות הולד באמו, א. שעבוד ב. פורס מצודה.

ע"י בציון ירושלים בירושלמי דפרקין הלכה ג' (י"ט ע"ב), ובמנחה חריבה (כ"ב ע"ב) בתוד"ה לא ישא, ובמה שהביא מצלעות הבית להבית מאיר סי' ה'.

ולערב אל תנח ירך

הרובא שנשא עקרה וזקנה, וברש"י, והרובא - בחור, כמו ילד.

צ"ב, דהא איתא ביבמות סי"ב ע"ב, ר"י יהושע אומר נשא אדם אשה בילדותו ישא אשה בזקנותו, היו לו בנים בילדותו יהיו לו בנים בזקנותו, שנא בבבא בתרא זרע את זרעך ולערב אל תנח ירך. ולמה אמרו הכא דוקא "הרובא".

ע"י רמב"ם פ"טו מאישות ה"ז, ובמגיד משנה שם בשם הרמ"ך, מנחה חריבה ד"ה ורובה, ובפרי יצחק סי' מ"ג שצ"ן. וע"ע במשנה למלך פ"ב מסוטה ריש הלכה י'.

תוס' ד"ה שנשא עקרה וזקנה - באור דבריהם ע"י בתוס' הרא"ש ד"ה קתני, וע"ן משנה למלך פ"ד מסוטה ה"י סוד"ה היו לו בנים.

בן ובת

הרובא שנשא עקרה וזקנה ואין לו אשה ובנים מעיקרא.

אם בעיניו שיהיו לו בן ובת שקיים כוזה פו"ר, או בני בן או בת לבד.

ע"י מעשה רקח על הרמב"ם פ"י מסוטה ה"י, וע"י בערוך השלחן אה"ע סי' קע"ח סעי' מ"ט.

מעוברת עצמו

מעוברת ומינקת עצמו או שותה או לא נוטלת כתובה.

פ"זגותת הראשונים במעוברת עצמו אם משקין אותה בעודה מעוברת.

מהי מדות הבעלות דהאב על הולדות.

ע"י רש"י ד"ה או שותות, ומה שהקשו עליו בתוד"ה מעוברת, וע"י מש"כ לבאר שיטת רש"י והרמב"ם במל"מ פ"ב מסוטה הלכה ז'. ומו"מ בדבריו ע"י כרם נטע בתוד"ה מעוברת ובמרומי שדה בתוד"ה מעוברת, ובתורת הקנאות בד"ה מעוברת.

כשיטת הספרי זומא דאין מעוברת עצמו שותה.

ע"י קון אורה ד"ה ומו"מ לענין, וע"י אמבואה דספרי נשא, כ"ח, אות נ"ט.

יולדת בעקר יולדת בריוח

ונקתה וגורעה זרע, שאם היתה עקרה נפקדת דבריו ר' עקיבא אמר לו ר' ישמעאל א"כ יסתרו כל העקרית ויפקדו, זו הואיל ולא נסתרה הפסידה, א"כ מה ת"ל ונקתה וגורעה זרע שאם היתה יולדת בעקר יולדת בריוח וכו'.

בקושית התוס', דיסתרו כל היולדות בעצר ע"מ לילד בריוח.

ע"י תוס' הרא"ש ד"ה שאם. מהרש"א ברכות ל"א ע"ב ד"ה ויסתרתו. וע"י צ"ח ברכות ל"א ע"ב ד"ה א"ל ר"ע, ובמה שעמד בחילוק הסוגיות דהכא והתם. מהר"ץ חיות ד"ה א"כ, מנחה קנאות בתוד"ה אמר. מנחה חריבה בתוד"ה אמר.

השקאת אשת גר והגירות

כ"ז ע"א, אשת ממזר - ע"ב, ואלא שכבת זרע למה לי.

שירי מנחה

ממזר בפריה ורביה

אשת ממזר לממזר, פשיטא, מהו דתימא אפוישי פסולין לא ליפוש, קא משמע לן.

אם ממזר חייב כפוי"ר או דאמרינן לא ליפוש פסולין.

עיי' שו"ת שאילת יעב"ץ ח"ב סי' צ"ז אות ד', מנחת חינוך מצוה א' אות כ"ב, מנחה חריבה ד"ה מד"ת אפוישי פסולין.

קינוי מקטן

חזין מן הקטן, איש אמר רחמנא ולא קטן.

מהו קטן.

עיי' רמב"ם פ"א מסוטה ה"ו דאיירי בפחות מבן ט', אכן יעו"י בתוס' כאן אבל, ועיי' במה שצויין בשירי מנחה לעיל בריש פרקי (עמ' מ"ט) בענין קינוי מקטן.

לשיטת הרמב"ם אמאי צריך קרא למעוטי קטן, הא בלא"ה פחות מבן ט' אין ביאתו ביאה.

מל"מ פ"א מסוטה ה"ג ד"ה ודע דטעמא, קרן אורה ד"ה ובדברי הרמב"ם. ועיי' בית הלוי ח"ב סי' מ' אות ד'.

המקנא מקטן, אם נאסרת עליו כסתירה בלבד.

עיי' תוד"ה אבל דמיעוט קטן הוא משתיה, ועיי' חשק שלמה בתוד"ה אבל מש"כ להסתפק אם כונתם דנתמעט מדין קינוי לגמרי, ונאסרה בבן ט' היינו בעדי טומאה דוקא, או דקינוי ע"מ לאסרה עליו יש בו. ועיי' קרן אורה ד"ה וראיתי במל"מ.

המקנא מקטן ונסתרה לאחר שהגדיל.

עיי' מנחת חינוך מצוה שס"ה אות ל"ג ד"ה ואפשר. ועיי' אמבוהא דספרי פרשת נשא י"ב, סוף אות ב'.

ביאת עכו"ם

ושאינו איש למעוטי מאי וכו', ואלא למעוטי עובד כוכבים והאמר רב המנוגא עובד כוכבים מקנין על ידו ופוסל בתרומה, מקנין על ידו פשיטא, מהו דתימא נטמאה נטמאה שתי פעמים אחד לבעל ואחד לבעול וכו'.

גוי הבא על בת ישראל ונתגייר אם יש עליו איסור דיאחד לבועלי.

בשיטת ר"ת דאין ביאת עכו"ם אוסרת לבעלה.

עיי' תוס' כתובות ג' ע"ב ד"ה ולדרוש ועיי' תוס' שאנץ כאן, ותוס' הרא"ש ד"ה והא אמר, וע"ע בתוס' הרא"ש ד"ה אלא למעוטי, ועיי' רא"ש כתובות סי' ד'. וע"ע בריטב"א כתובות ג' ע"ב סוד"ה משום בשם רבינו יחיאל מ"כ לישב שיי' ר"ת ולא מטעמיה, ועיי' עוד

נפ"מ בהא דמקנין מעכו"ם אף לשיטת ר"ת באמבוהא דספרי נשא י"ב סוף אות ב'.

תוס' ד"ה למעוטי בהמה - תימא דהבא משמע דכונת תליא מילתא, א"כ רבא דאמר בפרק הבא על יבמתו ריש זנות לכהמה מתני' למעוטי מאי וכו', פהיכן הוכיחו התוס' דרבא סבר דיש זנות לכהמה. עיי' קרן אורה בתוד"ה למעוטי, דש"ש בתוס', מנחת חריבה בתוס'.

אשת גר ועבד משוחרר, פשיטא, מהו דתימא דבר אל בני ישראל ולא גרים קב"ל, ואימא הכי נמו, ואמרת רבויא הוא.

א. גר שנשא גיורת, ב. גר שנשא ישראלית, ג. ישראל שנשא גיורת.

עיי' עדויות פ"ה מ"ו, פלוגתא חכמים ועקביא בן מהללאל, לענין גיורת.

ובטעם דגיורת אינה שותה עיי' א. רש"י ברכות י"ט ע"א ד"ה לא את הגיורת, ועיי' מה שנסתפק בדעתו במלאכת שלמה בעדויות שם ד"ה את הגיורת ועיי' משנה למלך פ"ב מסוטה ריש ה"ו. ועיי' קרן אורה כאן ד"ה אשת מש"כ לתמוה בדברי רש"י אלו, מקושית הגמ' פשיטא, ועיי' מנחה חריבה (קכ"ד ע"א) ד"ה עיין. ב. עיי' בפ"י הרע"ב בעדויות שם ד"ה לא את הגיורת. ג. עיי' בפ"י הראב"ד לעדויות ד"ה הוא היה אומר, ע"פ מש"כ בבאור דברי הספרי.

בשיטת הירושלמי בגרים.

עיי' ירושלמי סוטה פ"ב ה"ה, והובא בגירסא מדוייקת בראב"ד בעדויות שם, דפלוגתא רבנן ועקביא בגר שנשא גיורת בלבד, מו"מ בזה ובבאור פסק הרמב"ם, עיי' במשנה למלך פ"ב מסוטה ה"ו, ובשו"ת אמונת שמואל (למהרשא"ק) סי' ז'.

קינוי גר, מדין בעל או מדין בית דין.

עיי' דברים נפלאים בזה בספר כרם נטע ד"ה אשת גר, וע"ע במש"כ לעיל בד"ה והרובא, לבאר בזא קרא ד"וד' פקד את שרה כאשר אמר.

בישוב קושית התוד"ה ואמרת ע"פ פלוגתא רבנן ועקביא.

עיי' פורת יוסף ד"ה ואשת גר.

כ"ט טבת תשס"ה

קינוי בלא חשד טומאה

ואלא שכבת זרע למה לי, מובעי ליה לכרתניא, ש"ז פרט לדבר אחר, מאי דבר אחר אמר רב ששת פרט לשקינא לה שלא כדרכה, אמר ליה רבא שלא כדרכה משכבי אשה כתיב, אלא אמר רבא פרט לשקינא לה דרך איברים, א"ל אביי פריצותא בעלמא היא וכו'.

לעולם לשקינא לה דרך איברים, ומהו דתימא בקפידא דבעל תליא רחמנא, ובעל הא קא קפיד, קמשמע לן.

צ"ע, דכל קינוי היינו "אל תסתרי וכו'", ובמה גרע שהוסיף ואמר דרך איברים.

המקנא שאינו חושדה בטומאה ממש אם הוא קינוי.

המקנא משום איסור יחוד אם הוא קינוי.

עיי תוס' הרא"ש ד"ה פרט, וכ"ה בתוס' יבמות נ"ה ע"ב ד"ה לשקינא, וע"ש היטב ברש"י ד"ה לשקינא לה שלא כדרכה. ועיי משנה למלך פ"ג מסוטה הלכה כ"ד ד"ה וראיתי.

ועי בית הלוי ח"ב סי' מ"ב אות ד', חוט המשולש (בתשובת הגרא"י פריד) סי' ו', ובפתחי תשובה אה"ע סי' קע"ח ס"ק ט"ו.

דין כהן שקינא לאשתו שמא תאנס.

מנחה חריבה (קכ"ז ע"א) ד"ה עיין במ"ל.

בהשמטת הרמב"ם לדין מקנא דרך איברים, ובשיטתו בבאור סוגיין.

עיי רמב"ם פ"ג מסוטה הלכה כ"ד, ובמשנה למלך שם, ועי ערוך השלחן אה"ע סי' קע"ח סעי' י"ב, ועיי מאירי כאן ד"ה כבר ידעת שההשקאה.

שבט תשס"ה

שבועה בכתב

מר בר רב אשי אמר כשם שאילמת לא היתה שותה דכתיב ואמרה האשה אמן אמן, וכו'.

ובתוד"ה דכתיב וכו', ואפי' למ"ד לא בעינן קרא כדכתיב מודה דאילמת אינה שותה משום דלא מציא לקבולי שבועה וכו'.

אם מוכח מכאן דא"א לקבל שבועה בכתב.

הכותב מנין ימי העומר אם יצא.

עיי תורת הקנאות ד"ה כשם שאילמת, שהביא דברי השבות יעקב ח"א סי' קנ"ו והתומים סי' צ"ו ס"ק ה' בנידון דשבועה בכתב, ועיין אריכות גדולה בענין זה במו"מ שבין הגרעק"א לדודו, בשו"ת הגרעק"א (קמא) סי' כ"ט - ל"ב.

חילוק בין שבועת סוטה לשאר שבועות, דדוקא בסוטה לא מהני כתיבה.

עיי מש"כ בזה דברים נפלאים במנחה חריבה ד"ה כשם שאילמת.

יום ב' כ"ט טבת - כ"ז ע"ב, ואלא שכבת זרע למה לי - כ"ז ע"א, ואלו שב"ד.
יום ג' א' שבט - כ"ז ע"א, ואלו שב"ד - סוף הפרק.

שירי מנחה

מיעוט בדבר שאין דוגמתו לחיוב

אלא אמר אביי פרט לשקינא לה בנשיקה, הניחא למ"ד העראה זו הכנסת עטרה אבל נשיקה ולא כלום היא, היינו דאתי קרא למעוטי נשיקה, אלא למאן דאמר העראה זו נשיקה מאי איכא למימר וכו'.

בקושיית התוס', דאדרבא ל"מ"ד נשיקה ולא כלום, ל"מאי איצטרך למעוטי, הא בלא"ה אינה כלום.

מקור דינא דנשיקה לאו כלום.

עיי בהגהות הגמ' ר"ש מדסויא בתוס', ובאור גדול סי' מ"ג אות ו' שכתבו דמקדוק לשון רש"י מיושבת קושיית התוס', וע"ש באור גדול מש"כ לבאר שיטת התוס', ע"פ מה שיש לדקדק בהא דהקדמו דאיירי אליבא דשמואל.

להתוסי דדוקא בגונא דמצינו צד חיוב שו"ד למעט, אמאי לא נימא דאתי קרא למעט שלא כדרכה.

עיי מהר"שא בתוד"ה אלא, ועיי מה שעמד בזה הרש"ש בתוס'.

דומה ובת דומה

אמר שמואל ישא אדם דומה ואל ישא בת דומה, שזו באה מטיפה כשרה וזו באה מטיפה פסולה, ור' יוחנן אמר ישא אדם בת דומה ואל ישא דומה שזו עומדת בחזקת כשרות וזו אינה עומדת בחזקת כשרות וכו'.

והלכתא ישא אדם בת דומה ואל ישא דומה, דתני רב תחליפא בר מערבא קמיה דר' אבהו אשה מונה בניה כשרין רוב בעילות אחר הבעל וכו'.

שאלת נישואי דומה - לישראל שאינו

מוצא אלא אחת משתי אלו, או לענין התרן לכהונה.

עיי היטב ברש"י ד"ה וזו אינה עומדת בחזקת כשרות, אכן יעויי היטב בשיטת ר"ה בתוד"ה דומה, ובמגיד משנה פט"ו מאיסורי ביאה הלכה כ', ובמשנה למלך שם. ועיי מהר"ץ חיות בד"ה ואל ישא ובחזו"א אה"ע סי' ז' אות ח'.

בת דומה למ"ד פוסל בבתה

ור' יוחנן אמר ישא אדם בת דומה ואל ישא דומה, שזו עומדת בחזקת כשרות וזו אינה עומדת בחזקת כשרות.

צ"ב מ"ש מסוגיא דראוה מדברת (כתובות י"ג ע"ב), דאף למ"ד המכשיר בה פוסל בבתה, דהיא יש לה חזקת כשרות, ולבתה

אין חזקת כשרות.

מהר"ץ חיות ד"ה ואל ישא.

פסלות בת דומה

רש"י ד"ה וזו באה מביאה פסולה - שמא מעוכר כוכבים או ממזר.

צ"ע הא בלא"ה איירי באשת איש ולעולם בניה ממזרין.

קדן אורה ברש"י ד"ה וזו, ועיי' שו"ת חת"ס אה"ע סי' ח' ד"ה והנה מ"ש.

בני הושע

אשה מזונה בניה כשרין רוב בעילות אחר הבעל, בעי רב עמרם היתה פרוצה ביותר מהו וכו'.

צ"ע דבהושע ציווה לו הקב"ה קח לך אשת זנונים וילדי זנונים, ופירש"י (פסחים פ"ז ע"ב) "שתלד לך בנים זנונים, ספק שלך

ספק של אחרים. ולכא"ה הא מבואר בסוגיין דלא חיישינן להכי דרוב בעילות אחר הבעל.

עיי' מהרש"ל בפסחים שם ברש"י ד"ה וילדי זנונים, ובהגהות הגרא"מ הורביץ שם ע"ב ד"ה לא היה, ובמהר"ץ חיות כאן ד"ה ואל ישא.

חרשת

ת"ר איש איש וכו', לרבות אשת חרש וכו', שב"ד מקנין להן לפוסלן מכתובתן וכו'.

עיי' רמב"ם פ"ב מסוטה ה"ב ג' דחרשת אינה שותה, ויליף לה מקרא ד"ואמר אל האשה", פרט למי שאינה שומעת.

ועיי' מנחת חינוך מצוה שס"ה אות כ"ה, ובספרי זוטא נשא כ"א (ובאמבואה דספרי אות ל"ט).

סומא בעין אחת

אמר רב ששת כשם שאם הוא סומא לא היה משקה דכתיב ונעלם מעיני אשה, כך היא אם היתה סומא לא היתה שותה.

צ"ב סומא, בעין אחת וכעין שמצינו בגידמת, או בשתי עינים דוקא.

מנחת חינוך מצוה שס"ה אות כ"א, ועיי' או"ש פ"ב מסוטה ה"ג.

גידמת למר בר רב אשי

רב אשי אמר כשם שחיגרת וגידמת לא היתה שותה וכו', מר בר רב אשי אמר כשם שאילמת לא היתה שותה וכו'.

צ"ב אם פליג מר בר רב אשי אדרב אשי.

עיי' היטב ברש"י (ע"א) ד"ה רב אשי אמר, בנידון רב אשי כלפי רב ששת, ועיי' קדן אורה בתוד"ה דכתיב.

גידמת - בעיקר שתית גידמת ובפולגנת הבבלי והירושלמי בזה עיי' בציונים לעיל ריש פרק ג'.

פרק חמישי

אחד לבעל ואחד לבעל

כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבעל, שנאמר נטמאה ונטמאה דברי ר' עקיבא, א"ר יהושע כך היה דורש זכריה בן הקצב. רבי אומר שני פעמים האמורים בפרשה נטמאה ונטמאה אחד לבעל ואחד לבעל.

גדר האיסור דבועל, מחמת עצם מעשה האיסור שעשה, או מחמת שאסר את האשה לבעלה.

הנבעלת באונס, שלא נאסרה לבעלה, אם נאסרת לבעל.

ע"י היטב בירושלמי ריש פרקין שהביאו התוס' ד"ה כשם, וע"י בגמ' כתובות ט' ע"א ב' תרוצים בהתר בת שבע לדוד, וע"י במשנה למלך פ"ב מסוטה הלכה י"ב ד"ה מפי השמועה (עד סוד"ה עוד יש לחקור במה שסימו).

בי תרוצי הגמ' בכתובות, תלויים באופן הלימוד דנאסרת לבעל המבוארים כמתני'. שו"ת חתם סופר אה"ע ח"א סי' כ"ז ד"ה אמנם מאז.

☞

פסק המהר"א ששון (שו"ת תורת אמת סי' קצ"ו ד"ה נפל קצת מחלוקת).

אשה שהיתה אסורה לבעלה מחמת בועל ראשון, אם נאסרת לבעל שני, אע"פ שסוים לא נאסרה בביתא.

בעיקר הנידון בבא על האסורה מכבר, אם הוי כביאת אונס לענין לאסרה עליו, יש לעיין בסברא.

ועיין בתורת אמת הנ"ל מש"כ להוכיח מסוגיא דדף כ"ז ע"ב גבי קינוי מעכו"ם, ועוד כתבו האחרונים להוכיח מהא דף כ"ה ע"א בבעל דאלמנה לכה"ג, ע"ש בשי"ר מנחה. ובשבות יעקב ח"א סי' צ"ו כתב להוכיח מהא דסנהדרין (מ"א ע"א) דיכולין העדים לומר דבאו לאסרה לבעל שני ע"ש. וע"י חלקת יואב אה"ע סי' א'.

☞

אלפים באמה - שדה ומגרש

בו ביום דרש ר' עקיבא ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה וגו', ומקרא אחר אומר מקור העיר וחוצה אלף אמה סביב וכו', ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר אלף אמה מגרש ואלפים אמה שדות וזכרמים.

אלפים שדות וזכרמים מלבד אלף הראשונים, או דסחי"כ אלפים כולל אלף הראשונים.

ע"י היטב רש"י ד"ה שדות וזכרמים והכי משמע בסוגיא דעירובין נ"ו ע"ב, אכן יעו"י ברמב"ם פ"ג משמיטה ויובל ה"ב, וע"ש במהר"י קורקוס. וע"י מנחה חריבה ד"ה במשנה, ואלפים. וע"י בספר זכרון יוסף סי' ז' אות מ' - מ"ג, שצ"ן במנחה חריבה הנ"ל. וע"י בדרך אמונה הלכות שמיטה ויובל שם בבאור ההלכה ד"ה שהם.

☞

עתיד דור אחר

בו ביום דרש ר"ע וכו' למד על ככר שני וכו', א"ר יהושע מי יגלה עפר מעיניך ריב"ז שהיית אומר עתיד דור אחר לטהר ככר שלישי שאין לו מקרא מה"ת וכו'.

וברש"י ד"ה עתיד דור אחר וכו', שאין לו מקרא מה"ת ואנן הוא דמטמאין ליה בתרומה מק"ו כדמפרש בגמ', ודור אחר פריך ליה לק"ו כדלקמן בגמ'.

אם יבואים דור האחרון לחלוק על פסק דור הראשון שהוציאו מק"ו.

ע"י רמב"ם פ"ב מממרים ה"א, מהר"ץ חיות ד"ה שהיית, וע"י אור שמח בהלכות ממרים שם. וע"י בספר המפתח שם, וע"י מנחה חריבה לקמן כ" ע"ב (קל"ז ע"ב) ד"ה מה להצד.

☞

בו ביום

בו ביום דרש ר"ע אז ישיר משה ובני ישראל וכו', ומה ת"ל לאמור מלמד שהם ישראל עונין שירה אחריו של משה על כל דבר ודבר בקורין את ההלל וכו'.

בו ביום דרש ר' יהושע בן הורקנוס לא עבר איוב את הקב"ה אלא מאהבה וכו'.

קשר דרשות הללו דוקא לכו ביום. ע"י בעיני יעקב (לי"א ע"א) ד"ה בו ביום, ושם (ע"ב) ד"ה בו ביום.

כשם שהמים - גמ'.

שירי מנחה

רמ"ח איברים שבה

כשם שהמים בודקין אותה כך המים בודקין אותה וכו'. ובתוס' ד"ה כשם מירושלמי, אמר רבי תנחומא מנין המאדרים, כנגד רמ"ח איברים שיש בה ונגד רמ"ח איברים שיש בו.

לכא' צ"ע, דהא באשה יש יותר מרמ"ח איברים כמבואר בבכורות מ"ה ע"א.

ע"י מג"א סי' תר"ו ס"ק ג' בשם מהר"ל, נפ"מ למעשה משום חילוק מנין איברים דאיש ואשה. וע"י בהגהות בן אריה בתוד"ה כשם.

☞

בדיקה על כל ביאה

תוד"ה כשם וכו', וירושלמי וכו', כשם שהמים בודקין אותה על כל ביאה וביאה שהיא מקבלת מבעלה לאחר הבעל כך הן בודקין אותו.

צ"ע, דכיון שנבעלה לבעלה אחר הבעל, שוב אין המים בודקין אותה.

רש"ש בתוד"ה כשם, הג"מ ר"ש מדסויא בתוד"ה כשם, קרן אורה ד"ה כשם, תורת הקנאות ד"ה כשם. ובאופן נוסף ע"י מש"כ לבאר בפרם נטע "בא"ד כשם".

☞

כהנת שבדקו המים אותו ולא אותה

תוד"ה כשם וכו', בדקו אותו ולא אותה אני אומר וכו', עד - תיפטר שהיה הוא מויד והיא שונגת וכו'.

לכא' לפ"ז נפ"מ בהיתה אשת כהן.

ע"י מל"מ פ"ב מסוטה ה"ב ד"ה דע דרבינו ז"ל, ובקורן אורה ד"ה בדקו.

ונקה האיש מעוון

כ"ז ע"ב, נמ' - כ"ח ע"א, א"ר יהושע
כך היה דורש וכו'.

שירי מנחה

מה עשה

אותו למאן, אילימא בעל מאי עביד, וכו"ת דאי אית ביה עון ברדיה בדקי ליה מיא, כי אית ביה עון ברדיה מי בדקי ליה מיא וכו'.

לשיטת רש"י דאינו מנוקה מעוון הוא דוקא בתר סתירה, לכא שפיר י"ל בדקי מים לבעל מעבירות שעבר קודם לכן.

מנחה חריבה ד"ה בעל מאי עביד, ועיי היטב בשפת אמת ד"ה כי אית.

אית ביה עון

וכי תימא דאי אית ביה עון בדקי ליה מיא וכו', וברש"י דאי אית ביה עון שבא עליה אחר שנסתרה.

צ"ע דהוא איסור עשה בלבד, והאיך

תהא הוי"א דיבדקוהו המים על עוון זה וידון במיתה.

מנחת קנאות ד"ה וכו", תורת הקנאות ד"ה דאי.

בועל שעשה תשובה

כי אית ביה עון ברדיה מי בדקי ליה מיא לרירה, והא תניא ונקה האיש מעון והאשה היא תשא את עוונה בזמן שהאיש מנוקה מעון מים בודקין את אשתו, אין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו.

כשעשה תשובה האם ראוי להשקות, ויבדקו המים את אשתו.

עיי משנה למלך פ"ב מסוטה הלכה ח' ד"ה ויש להסתפק, ועיי סמרי דבי רב פרשת נשא ד"ה והנה הרב שם, ועיי בשו"ת חיים שאל להגחיד"א ח"ב סי' ג' בבאור פ"ב ד"ה ויש לחקור האי גברא.

בועל שע"י גלגול

כשם המים בודקין אותה כך בודקין אותו, אותו למאן וכו', לעולם לבעל וכו'.

בכ"ל אותן שמגלגל על האשה, אם נבדק גם הבועל. עיי מנחת חינוך מצוה שס"ו אות ב' ד"ה ונראה.

בועל שלא אסרה

כשם שהמים בודקין אותה כך בודקין אותו וכו' לעולם לבעל וכו'.

בועל שלא אסרה על בעלה אם נבדק. - מנחת חינוך מצוה שס"ו אות ב' ד"ה עלה.

סדר בדיקת הבועל

לצבות במן ולנפול ירך, במנו וירכו של בועל, או אינו אלא במנה וירכה של נבעלת כשהוא אומר וצבתה במנה וכו'.

אם גם הבועל נבדק כסדר האשה, תחילה בכמן ואח"כ בירך.

עיי חשק שלמה לעיל ט' ע"ב ד"ה ומיא.

אותו למאן, אילימא לבעל בעל מאי עביד, וכי תימא דאי אית ביה עון בדקי ליה מיא, כי אית ביה עון ברדיה מי בדקי ליה מיא לרירה, והא תניא, ונקה האיש מעון והאשה היא תשא את עונה, בזמן שהאיש מנוקה מעון המים בודקין את אשתו אין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו.

מנוקה מעון - דוקא לאחר שנאסרה עליו, או אף כעוון שקודם שנאסרה עליו.

עיי רש"י ד"ה בזמן שהאיש, אכן יעויי היטב ברש"י לקמן מ"ז ע"ב ד"ה מנוקה, וצ"ע. ועיי רמב"ם פ"ב מסוטה הלכה ח'.

ועיי מה שנו"נ בשיטות הראשונים בזה במשנה למלך פ"ב מסוטה הלכה ח' ד"ה ואיכא לעיוני (עד סוד"ה ולדעת רבינו ז"ל). וע"ע במנחת חינוך מצוה שס"ה אות י"ד.

בישוב שיי רש"י, ובגדר "עון" לענין בדיקת המים.

בטעם דאלמנה לכה"ג לא חשיב אינו מנוקה מעוון.

קדן אורה ד"ה אין האיש, ועיי שעו המלך פ"ב מסוטה ה"ח ד"ה ובהיותי. וע"ע בתורת הקנאות ד"ה בזמן.

בעל בעלת איסור בשוגג, אם הוי אינו מנוקה מעוון.

משנה למלך שם ד"ה ומ"מ אני מסתפק (עד ד"ה אחרי הודיע).

ספק כודאי

כ"ח ע"א, א"ר יהושע כך היה דורש וכו' - סוף העמוד.

שווג דסוטה

ומה סוטה שלא עשה בה שונג כמוזר וכו', וברש"י ד"ה סוטה לא עשה בה וכו' והוא הדין לשונג, אשתו ואשת איש עמו בבית, ונתכוון לאשתו ונדמנה לו זו, ואף היא שנגה כסבורה שהיא בעלה.

כיון דיעקר דין סוטה לאסר לבעלה ולבעל תלוי בה, אם היא שונגת או מזדה, למאי נפ"מ אם הביעל שונג או מזיד.

כרתי ופלתי סוסי ק"י בית הספק ד"ה ויש להבין, ועיי' במנחת קנאות ברש"י ד"ה סוטה.

ספיקא דאורייתא לחומרא

תוס' ד"ה מה ת"ל וכו', וא"ת וכי איצטרך קרא למוכר ספיקא וכו'.

מוכח דספיקא דאורייתא מהי"ת לחומרא.

כרתי ופלתי סוסי ק"י בית הספק ד"ה אמנם איך נוטה, ומה שיש לדון בדבריו עיי' בתורת הקנאות ד"ה מה ת"ל, ועיי' במדומי שדה ד"ה אחד.

חזקת כשרות בסוטה

תוס' ד"ה מה ת"ל וכו', וא"ת וכי איצטרך קרא למוכר ספיקא וכו'.

קושיות המהרש"א - לכא' אי לאו קרא הוה מוקמינן לה אחזקת כשרות ולא היינו אוסרין אותה.

אימתי אמרינן דסוטה אבדה חזקת כשרותה.

עיי' מהרש"א על דברי תוס' בתוד"ה זה, ועיי' כרם נטע בתוד"ה מה, ובתורת הקנאות ד"ה מה ת"ל (בתריד כ"ט ע"א טור ב') (וע"ע בשב שמתתא שמעתא א' פ"ז).

טומאת התהום

תוס' ד"ה אינו דין וכו', ליכא למיפרך נזיר ועושה פסח יוכיחו שעשה בהן אונס כרצון וכו', ואפ"ה לא עשה בהן ספק טומאת התהום כודאי וכו'.

צ"ע דהא דבטומאת התהום אין הנזיר מגלה, אינו משום ספק, אלא מגודלי' כיון שלא נודע מנולם שיש שם טומאה, ואף אם נתברר שנמא כודאי. עיי' רש"י בתוד"ה אינו דין, וקדן אורה, ובהגהות הגר"מ הורביץ בתוס'. אכן יעווי' במנחת קנאות בתוד"ה אינו שצין לשיטת הרמב"ם פ"ו מק"פ ה"א דטומאת התהום הותר משום ספק, ועיי' מה שעמד בשיטתו בש"ש שמעתא ה' פ"ג.

תוקף רגלים לדבר

תוד"ה אינו וכו', אבל הא איכא למתמה אמאי לא פרכינן מה לסוטה שכן רגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה, ואין לומר משום דלעיל מיירי בטומאה דבתר קינוי וסתירה וכו'.

ויש לומר דסתירה ע"י קינויא בסוטה הוי כספק מנע שרין, שהרי בלא קינויא לא היה שום ספק בסתירה גרידא דלא נחשרו על העריות, הלכך הקינויא גורם הספק וכו'.

מבואר בתוס' דסוטה עיי' קינוי וסתירה הוי כספק השקול.

אכן יעווי' בתוס' הרא"ש ד"ה ומכאן, ובתוס' השאנץ במש"כ באופן הלימוד מסוטה לטומאה, ועפ"ז יש לחלק בדמיון שביניהם ובתוקף רגלים לדבר, ועיי' בתוס' לעיל כ"ה ע"ב ד"ה בית הלל (הראשון). בתוקף רגלים לדבר, עיי' שערי יוסר שער א' פט"ז (עמ' מ"ט, ד"ה ונראה לעיני, וכעמ' מ"ח בתריד ב"ה והנה בעיקר).

צ"ע, לפי מה שחידשו התוס', דעיי' רגלים לדבר הוי סוטה רק כספק השקול, ועיי' אמרו בפ"ק דנאמן ע"א. בטומאה אי"כ בכל ספק השקול (כגון זרק מעות קדושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה) יועיל עד אחד.

קדן אורה ד"ה ומה, תורת הקנאות ד"ה ובק"א.

בכאור תוד"ה אינו וכו'

דליכא למיפרך שכן קינא לה דקינויא לא חשב רגלים בלא סתירה, דהא בריש מסכת נדה דמיתיה התם מקוה שנמדד וכו', ר"ש אומר וכו', הכי השתא התם יש רגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה וכו'. צ"ע דהתם לא קאמר לה אלא אי"כא דריש וריש כאמת לא יליף מסוטה מהי"ת, ומפ"ל להתוס' לומר כן גם לרבנן. מהרש"א "בא"ד ופירן", קדן אורה "בא"ד הקשו", מנחת קנאות "באה"ד אבל".

כסוף התוס', ולעיל בפ"ק קודם העדאת עדים לא האוי שום ריעותא. בכאור כונתם קדן אורה ד"ה ומה, מנחת קנאות "בסוה"ד", מנחת חריבה ד"ה ולעיל בפ"ק.

מה ת"ל והיא נטמאה והיא לא נטמאה, אם נטמאה למה שותה, אם לא נטמאה למה משקה. מגיד לך הכתוב שהספק אסורה.

מכאן אתה דן לשרין, ומה סוטה שלא עשה בה שונג כמוזר ואונס כרצון עשה בה ספק כודאי, שרין שעשה בו שונג כמוזר ואונס כרצון אינו דין שיעשה בו ספק כודאי.

ספק כודאי - בתורת כירור או בתורת הנהגה.

טומאת ספק כודאי, דין טומאה מחודש, או דנהגינן כדנין ודאי טמא.

מלקות בכא עליה בדרך.

עיי' היטב בתוד"ה מה דסוטה האסורה מצד ספק כודאי, הוא איסור מחודש בלאו הבא מכלל עשה. אכן יעווי' בתוס' יבמות י"א ע"ב ד"ה מאי דאם בא עליה בדרך לוקה. [ועיי' ברשב"א ד"ה למיקם]. ומתבאר דפליגי בגדר ספק כודאי. ועיי' היטב בתוס' יבמות י"א ע"א ד"ה צרת. ועי' באור דבריהם בשערי יוסר שער א' ריש פ"א וריש פרק י"ב.

וע"ע באחי'עזר ח"א סי' א' אות ב', ובקובץ הערות סי' ט"ז אות ט' - י"א.

נפ"מ ע"פ גדרי ספק כודאי, בגוונא דאכלה תרומה קודם שתיה, ואי"כ תשתה ותמצא טהורה.

עיי' קדן אורה בתוד"ה מה, ועיי' קובץ הערות שם אות י"ד.

[ובמה שהקשה הקדן אורה מטומאת שרין, עיי' בתורת הקנאות סוד"ה מה ת"ל, מש"כ לישב ע"פ דברי השיט"מ ריש ב"ק ד"ה הצד השוה גבי אין עונשין מן הדין דינין שמים].

ספק כודאי, אם הוא לכל פרטי הדינים היוצאים מחמת הטומאה, וכגון לחייבו על כניסה לטומאה למקדש, או על טומאת נזיר וכד', או דאינו אלא דין בטומאה עצמה, אבל בלאוין דינו כשאר איסורים, ותלוי בפלוגתא דספיקא דאורייתא.

מנחת חינוך מצוה רס"ג אות ל"ד, קובץ הערות סי' ט"ז אות ט"ו, וע"ע באחי'עזר ושערי יוסר הנ"ל ובפ"ב שם. ועיי' מקור ברוך ח"ב סי' י"ז ד"ה ומ"ש האור שמח, ויבואר בעזה"ש"ת עוד להלן כ"ט ע"א.

סוטה רשות היחיד

כ"ח ע"ב וממקום שבאת - ורבי ישמעאל.

שירי מנחה

ספק טומאה ברשות הרבים

מה סוטה רשות היחיד אף שרץ רשות היחיד וכו'. מכאן אמרו וכו', ברה"ר ספיקו טהור.

בהתר ספק טומאה ברה"ר.

(א) הלכתא גמירי לה מסוטה, עיי' חולין ט' ע"ב, ועיי' תוס' ד"ה מכאן במה שעמדו בזה למאי בעינן הלכתא תיפוק ליה דנעמידה בחזקת טהרה, עיי' מה שתירצו ועיי' מה שתירצו בחולין שם בד"ה התם. ועיי' בהגהות הג"מ ר"ש מדסויא בתוס'.

בבאור דברי התוס' ובטעמא שהביאו התוס' כאן דברי הירושלמי.

עיי' מנחה חריבה בתוד"ה מכאן.

(ב) משום דטומאה הותרה בציבור, עיי' בסוף תוד"ה מכאן שהביאו מירושלמי (סוטה פ"א ה"ב) והכי מבואר ברמב"ם פט"ו משאר אבות הטומאות ה"א, ועיי' חסדי דוד טהרות סוף פ"ו (אות י"ז ד"ה והרמב"ם).

(ג) משום דא"א לישראל לרבים, עיי' תוס' הנ"ל מתוספתא סוף פ"ו דטהרות, ובביאור שיטה זו וטעמיה עיי' בחסדי דוד שם ד"ה שאלו את ב"ז.

בתוד"ה מכאן וכו' - ירושלמי דפירקין קמא מ"מ יש רגלים לדבר, לפלטיא בלילה וכו'. עיי' בירושלמי פ"א ה"ב ועיי' פי המפרשים שם הא דקאמר "מי"מ יש רגלים לדבר" קאי אדלעיל מינה לענין סתירה

עם כמה בני"א שנכנסו בזה אחר זה, עיי'ש. ועיי' קרן אורה בתוד"ה מכאן, ועיי' מלא הוועים בתוד"ה מכאן.

קטנה

תוד"ה מאן וכו', ירושלמי וכו', שאלו את בן זומא מפני מה ספק רה"י טמא, אמר להן סוטה מה היא לבעלה ודאי או ספק, אמרו לו ספק, אמר להו מצינו שהיא אסורה לבעלה ומכאן אתה דן לשרץ וכו', מיליהון דרבנן פליגי דמר רבי זעירא ור' יוסי בשם ר' יוחנן קטנה שזינתה אין לה רצון להאסר על בעלה, והא תנינן כל דבר שיש בו דעת לישראל ספיקו טמא, ברם הכא אע"פ שיש בו דעת לישראל ספיקו טהור.

קטנה אם יש בה דעת לישראל או אין בה דעת לישראל.

צ"ע דהא פיתוי קטנה אונס (ויבמות ל"ג ע"ב) וא"כ בין יש בה דעת לישראל בין אין בה אינה נאסרת. וכן צ"ע בשיטת הרמב"ם דקטנה נאסרת (עיי' פ"ב מסוטה ה"ד, ובפ"ג מאיסור"ב ה"ב).

עיי' ברמב"ם הנ"ל ובהשגות הראב"ד שם, ועיי' מ"מ בהלכות איסור"ב ובכסף משנה בהלכות סוטה. עיי' קרן אורה כאן "בא"ד שאלו", ואילך, ועיי' בשב שמעתתא שמעתא א' פט"ז. ועיי' בשערי יוסר שער א' פרק י"ה.

וממקום שבאת, מה סוטה רשות היחיד אף שרץ רשות היחיד. **וברש"י** ד"ה וממקום שבאת - הואיל ולא למדת דמטמינן מספק אלא מסוטה, חזור ודון דמה סוטה הא דטמאה מספק ברה"י הוא מקום הראוי ליסתר, אף טומאה ברשות היחיד ספיקו טמא אבל ברה"ר טהור.

נזיר נ"ז ע"א - כל ספק טומאה ברשות היחיד מוהיבא ילפינן לה מסוטה, מה סוטה בועל ונבעלת, אף כל ספק טומאה ברה"י כגון דאיכא בי תרי וכו'.

קושיא דלית לה נגר ובר נגר

צ"ע לפסק הרמב"ם פ"א מסוטה ה"ג דהמקנה משנים כאחד, ונסתרה עם שניהם כאחד כדי טומאה, דנאסרת עד שתשתה. והא להמבואר בסוגיא דנזיר בכה"ג שהן שלשה הוי כרה"ר, [וכן פסק הרמב"ם בפט"ז מאה"ט ה"א - ב, ובפ"ט מניירות ה"ט] וא"כ אמאי שותה ננסתרה עם שנים.

(מנחת חינוך מצוה שס"ה אות ד' בשם רבי אלעזר אב"ד אמסטרים בספרו מעשה רוקח מסכת נזיר [דף ס"ז סוף טור ד' והובא גם בארבעה טורי אבן להנ"ל, נדפס בספר הליקוט'ים סוטה שם] וסיים בה, "דלית נגר ובר נגר דיפרקניה, והציע קושיא זו לכמה גדולים חקרי לב ולא מצאו תרוץ").

פתח ישוב הקושיא, ע"פ קושית התוס' ד"ה ברשות הרבים, בסוגיא דנדה ה' ע"ב גבי חברתיה נושאות אותה במטה, דסו"ס הן ג' והוון רה"ר ואמאי מטמינן לה. ועיי' היטב בתוס' מש"כ לישב זה, ועוד אמרו בזה בראשונים נדה שם כמה תרוצים, עיי' במאירי נדה ה' ע"ב ד"ה ומכל מקום לענין ביאור סיכום השיטות. ועפ"י תרוצים אלו כתבו האחרונים ליישב קו' הנ"ל.

(א) עיי' מנחת חינוך שם במש"כ ע"פ תי' התוס' דבעינן שיוולד הספק במקום גלוי, וכע"ז כתב גם בחסדי דוד ריש סוטה ה"א ד"ה וראיתי. ועיי' מה שתמה בזה בשערי יוסר שער א' פרק ט"ז.

(ב) עיי' חת"ס שו"ת אהע"ז סי' צ"ד ד"ה אך בשם רמב"ן, ומש"כ עפ"י שיטת הרמב"ן בנדה שם דהאשה כגוף השרץ.

(ג) עיי' חוט המשולש סי' ו' (להגרא"י פריד, פ"ד ע"ב) ד"ה אמנם הגאון, עד סוד"ה ולפי מה שביארנו, וכעין סברתו בחברותיה נושאות אתה במיטה עיי' במאירי הנ"ל בשם "ויש מי שפירש".

ודאי טמא – ודאי טהור

אמר רב גידל אמר רב דבר שיש בו דעת לישאל ואין בו דעת לישאל מזהאי קרא נפקא. והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל, ודאי טמא הוא דלא יאכל, הא ספק טמא וספק טהור יאכל. אימא סיפא, והבשר כל טהור יאכל בשר ודאי טהור הוא דיאכל בשר, הא ספק טמא וספק טהור לא יאכל. אלא לאו שמע מינה כאן שיש בו דעת לישאל כאן שאין בו דעת לישאל.

צ"ב דלכאורה יש להעמיד המקראות בכמה אופנים שלא יהיו סותרין זה לזה.

(א) קרא ד"והבשר אשר יגע בכל טמא", איירי בטומאת בשר שהוא בלאו ולהכי יש להקל בספקו, ואילו קרא ד"והבשר כל טהור יאכל", קאי על טומאת הגוף והאוכל שהוא בכרת, ולהכי יש לאסור ספקו.

ע"י מצפה איתן ד"ה ודאי, תורת הקנאות ד"ה ודאי, מנחה חריבה ד"ה אמר רב גידל.

(ב) טומאת הגוף יש לה טהרה במקוה, ויש סברא לאסור ספיקו – מנחה חריבה שם.

(ג) הבשר יש לו חזקת טהרה ושפיר יש לילך בספיקו בתו חזקה, ואילו בטומאת הגוף איירי דהאדם לא יאכל אלא א"כ ודאי נטהר ואין לו חזקת טהרה, ולהכי ספיקו אסור.

קרן אורה ד"ה ודאי, מנחה חריבה שם.

ספיקא דאורייתא במצוות עשה

והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל, ודאי טמא הוא דלא יאכל, הא ספק טמא וספק טהור יאכל, אימא סיפא, והבשר כל טהור יאכל בשר, ודאי טהור הוא דיאכל בשר הא ספק טמא וספק טהור לא יאכל.

לכא אפשר לקיים שני הדיוקים, דיוקא קמא איירי לענין לאו והוא דוקא בודאי, ודיוקא בתרא לעשה. ונימא דספק אינו חמור לעבור עליו בלאו אלא בעשה.

אם מצינו מקראות המדברים בספק.

מקור לשיטת הרמב"ם בדין ספיקא דאורייתא.

ספיקא דאורייתא במצוות עשה אליבא דהרמב"ם.

עיי' בתוס' שאנץ ד"ה ודאי טמא, וע"י מש"כ בחוות דעת סו"י ק"י בפתיחה לבית הספק, ביסוד דיני ספקות אליבא דהרמב"ם, לפי דקדוקים הג"ל בסוגיין. וע"ע לדקדוק זה במהרי"ט אלגאזי הלכות בכורות פרק ה' אות מב [י] ד"ה באופן.

ובעיקר נידון דספיקא דאורייתא במ"ע, ע"ע במהרי"ט אלגאזי פרק ג' אות מ' (הראשון) [ב] ד"ה אין להרשות (ובהערה 116 שם). אכן יעוי' בפמ"ג או"ח סי' שד"מ במשבצות זהב ד"ה והנה אם. שכי' דאדרבא במ"ע אף להרשב"א ספיקו לחומרא רק מדרבנן.

צ"ב דהא המקנא מקמץ אע"פ דאין משקה אוסר, ואע"פ דאין כאן דעת נוגע ומגיע.

כ"ח ע"ב, ר"י ישמעאל וכו' - כ"ט ע"א, בו ביום.

שירי מנחה

ספק סוטה בתרומה וכהונה

תוס' ד"ה שכן עשה בה ספק זונה כוונה, תימה אמאי לא קאמר כיון דטמאה הכתוב מספק מהיכא תיתי דמותרת בתרומה ולכהונה.

איסור זונה לכהן ולתרומה אם הוא מכלל דין טומאה, או ספיקא דאיסורא.

מלקות משום זונה, בעד אחד המעיד שנממאה.

מ"ט ילפינן להרמב"ם ספק איסורים מסי' ברה"י דלקולא, ולא מסי' ברה"י דלחומרא.

ע"י היטב בשב שמעתתא שמעתא א' פרק י"ג י"ד, ומש"כ בזה בפלוגתת הרמב"ם והראב"ד פ"א מאיסורי ביאה הלכה כ"ב. וע"י מנחת חינוך מצוה רס"ג אות ל"ד, וע"י בציונים לעיל עמ' נ"ט.

סוטה ספק ליבם

תוס' ד"ה שכן וכו', אבל בירושלמי דפ"ק מתוך קושיא זו דריש חד מהני תלתא קראי ליבם, והכי איתא התם, תני ר' מאיר אומר שלש טומאות אמורות בפרשה אחד לבעל אחד לבעול ואחד לתרומה וכו', אמר ר' אבין הכי איתאמרת אחת לבעל ואחת לבעול ואחת ליבם וכו'.

אכתי צ"ב, למאי בעינן קרא בפני עצמו ליבם, תיפוי' משום דהוי ספק זונה, וכשם דאי' קרא בפני' לתרומה.

קרן אורה ד"ה שכן, תורת הקנאות ד"ה שהרי.

נוגע ומגיע

ואיצטריך רב גידל אמר רב, ואיצטריך למיזמר מסוטה, דאי מדרב הו"א בין ברה"י ביד ובין ברשות הרבים, ואיצטריך למיזמר מסוטה. ואי מסוטה הוה אמינא עד דאיכא דעת נוגע ומגיע, צריכא.

קרן אורה ד"ה ואי, חשק שלמה ד"ה הו"א.

הערב שמש בשבירת כלי חרס

מה לטבול יום דשרץ שכן במינו אב הטומאה, כלי חרש יוכיה, מה לכלי חרש שכן מטמא מאוירו, טבול יום יוכיה, וחזר הדין לא ראי זה כראי זה, ולא ראי זה כראי זה, הצד השוה שבהן שמתרין בחולין ופוסלין בתרומה.

עיי בשירי מנחה בשיטת רש"י בהא ד"הצד השוה שבהן שמתרין בחולין ופוסלין בתרומה", ובשאר שיטות הראשונים.

בשיטת רבינו משולם, דכלי חרס הנשברים צריכים הערב שמש, כמבילה.

טהרת כלי חרס בשבירה, משום ביטול שם כלי או מדין טהרה.

שבירה בכלי שטף.

עיי היטב בתוס' שאנץ (הנדפס בע"א, טור שמאל בתחילת השורות הרחבות) ורבינו משולם וכו', ועיי"ש מש"כ בדין שבירת כלי מתכות אחר טבילה. והובא גם בתוס' הרא"ש ד"ה הצד. ועיי"ש בדברי ר"ת דפליג. ועיי גם במאירי ד"ה לענין ביאור

ובמקור דין דכלי עץ ומתכות נטהרין בשבירה, עיי פני יהושע שבת נ"ח ע"א בתוד"ה אע"פ, ועיי בסדרי טהרות כלים ריש פ"ב, בפירושו ד"ה נשברו טהרו.

מצוה בטהרת כלים.

עיי בפני ר"ת בתוס' שאנץ הנ"ל, על ברייתא דתו"כ בענין שבירת כ"ח, ולפי"ו יש לדון לשיטת רבינו משולם דפי' התו"כ באופ"א.

ועיי פני יהושע ביצה לדף י"ח סוף ע"א בפסקא והנראה מש"כ בשם המהרש"א בשבת, ובמאי דפליג עליו, ועיי שו"ת בית יצחק יו"ד ח"א סי' ז' אות ד'.

שלישי בתרומה ורביעי בקודש

תניא אמר רבי יוסי מנין לרביעי בקודש שפוסל, ודין הוא מה מחוסר כיפורים שמתור בתרומה פסול בקודש, שלישי שפסול בתרומה אינו דין שיעשה רביעי בקודש.

ולמדנו שלישי לקדש מן התורה ורביעי מקל וחומר וכו', אמר ר' יוחנן טעם בריבי איני יודע מהו, שהרי תשובתו בצידו, אוכל הבא מחמת טבול יום יוכיה שפסול בתרומה ואינו עושה רביעי בקודש וכו'.

שלישי בתרומה ורביעי בקודש מה"ת או מדרבנן.

בסתירת פסקי הרמב"ם.

עיי רש"י ד"ה דין הוא שיעשה רביעי בקודש, שהקשה אמאי לא אמרינן דיו, אכן יעויי ברש"י חגיגה כ"ד ע"ב ד"ה אינו דין ובתוס' שם ד"ה מנין. והנה הרמב"ם בפ"א מאבות הטומאות ה"ד הביא דין שלישי ורביעי מקראי ומק"ו, אכן בפ"י מאבות הטומאות ה"ט כתב, דהאוכל אין נעשה שלישי ורביעי אלא מדרבנן. ועיי בחידושי הרמב"ן כאן סוד"ה ואקשינן.

עיי צ"ח פסחים ט"ו ע"ב אות ס"ח ס"ט, ועיי אגרות משה קדשים (או"ח א) סי' ל"א.

יום ד' ט' שבט

כ"ט ע"א בו כיום דרש ר"ע וכו' -
ע"ב תניא אמר ר' יוסי

יום ה' י' שבט

כ"ט ע"ב תניא אמר ר' יוסי - ל'
ע"א, אמר רב אסי אמר רב.

בתוד"ה הא (ל' ע"א), מהמילים "ספר
הישר", הוא דיבור חדש השייך לסוגיא
דלהלן

שירי מנחה

דין

אמר רבי יהודא אמר רב, מן התורה אין לו מדין ק"ו יש לו, ומה טבול יום שמתור בחולין פוסל בתרומה, ככר שני שפסול בחולין אינו דין שיעשה שלישי בתרומה.

וברש"י ד"ה ככר שני וכו', וריו ליכא למיפרך דא"כ בטל ליה ק"ו וכו'.

יש לדקדק, לדין דאמרינן דיו אע"ג דמיפרך ק"ו אמאי לא נימא דיו.

עיי תוס' שאנץ ד"ה ומה טבול יום, ועיי מה שיש לעמוד בדבריו בתורת הקנאות ד"ה ומה, ועיי בחי' הרמב"ן ד"ה מדין ק"ו מש"כ מכח קושיא זו לבאר סוגית הגמ' באופ"א.

שכן אב הטומאה

איכא למיפרך מה למבול יום שכן אב הטומאה.

אם הכונה טבול יום דאב הטומאה יש בו חומרא מחמת שבא מאב, או שהוא מעלה רק משום שיש בכחו מציאות אב וכהא דאמרו לקמן שכן במינו אב הטומאה.

עיי' כרם נטע ד"ה שכן אב, ויש לעיין בזה מדקדוק לשון רש"י ד"ה שכן אב ולקמן ל' ע"א, ד"ה וכו' וכו' הא אייתיניה.

פת מדין כלי עץ

תיתי מטבול יום דשרץ מה למבול יום דשרץ שכן במינו אב הטומאה.

לכא א"כ ככר י"ל דבמינו אב הטומאה, וכהא דמטמאין קופה של שאור במדרם משום דהוי במינו דכלי עץ.

תוס' שאנץ (כ"ט ע"א) ד"ה ומה טבול יום.

מותרין בחולין ופוסלין בתרומה

וחזר הדין לא ראי זה כראי זה, לא ראי זה כראי זה, הצד השווה שבהן שמותרין בחולין ופוסלין בתרומה וכו'.

בקושיות רש"י (ד"ה ובכל הספרים), היכן מצינו דבר שמותר בחולין, ופוסל בתרומה.

א) איירי בצמיד פתיל דמציל בחולין ולא בתרומה, עיי' רש"י הנ"ל מש"כ די"ל בדוחק גדול ומה שהקשה על זה. ועי' תוס' חגיגה כ"ה ע"א ד"ה שונין, ועיי' מנחת קנאות ד"ה הצד השווה.

ב) כלי חרס שנשבר אין ראוי לתרומה אלא בהערב שמש, עיי' בציונים.

ג) באחורי כלים שנטמאו במשקין, עיי' מאירי ד"ה לענין ביאור בשם גדולי קדמונינו, ועיי' בחי' הרמב"ן סוד"ה ודאקשינן בשם הר"א אב"ד.

חמץ שלא נעבדה בו עבירה

רש"י ד"ה ובכל הספרים וכו', והא כלאי הכרם נעבדה בו עבירה בוריעתה וחמץ בפסח נמי עבר בכל יראה וכו'.

לכא משכחת לה נידון דאיסור הנאה בחמץ גם בלא נעבדה בו עבירה.

עיי' רש"ש ד"ה "בא"ד וחמץ", ובמנחה חריבה ברש"י ד"ה ובכל הספרים. ועיי' מהרש"א פסחים כ"ה ע"א בתוד"ה מה לכלאי הכרם.

צד חמור

ודור אחר פריך מה להצד השווה שבהן שכן יש בהן צד חמור, ורבן יוחנן בן זכאי צד חמור לא פריך.

צ"ע, דא"כ לעולם בכל כמה הצד נפרוך "שכן צד חמור".

תוס' שאנץ ד"ה מה להצד, ועיי' תוס' כתובות ל"ב ע"א ד"ה שכן, ועיי' ריטב"א מכות ד' ע"ב ד"ה מה להצד השווה.

האוכל אוכל טמא

ל' ע"א, אמר רב אסי אמר רב - ר' אלעזר דתנן ר"א אומר הלל נישלת וכו'. תוס' ד"ה הא, החל מ-ספר הישר וכו'.

שירי מנחה

אין הלכה כשיטה

אמר רב אסי אמר רב ואמרי לה אמר רבה בר אסי אמר רב, ר"מ, ור' יוסי, ור' יהושע, ור' אלעזר, ור' אלעזר כולהו סבירא להו דאין שני עושה שלישי בחולין.

והכי ק"ל, עיי' רמב"ם פ"א מאבות הטומאה ה"ב.

צ"ב דבכל כה"ג שמונה התנאים דקיימי בחדא שיטה, אמרינן דאין הלכה כשיטה, והכא קי"ל דהיא הלכה.

עיי' תוס' שאנן יש מי שאומר בשם רב האי, ועיי' בדקדוק דבריהם בתורת הקנאות ד"ה כולהו. ועיי' מאירי ד"ה אע"פ, יד מלאכי כללי הש"ן אות תרכ"א. ובכללא דשיטה עיי' ב"ד"ן סוכה (ג' ע"א) ד"ה אמר אביי.

ש"ס

אין שני עושה שלישי בחולין לר"מ

ר"מ דתנן כל הטעון ביאת מים מדבריו סופרים מטמא את הקודש ופוסל את התרומה ומותר בחולין ובמעשר דברי ר"מ, וחכמים אוסרין במעשר.

צ"ב, צ"ב, דלכא אין מוכח מדרי"מ אלא דשני דרבנן אין עושה שלישי בחולין, ובהא אפי' ר"ע מודה (עיי' חולין ל"ג ע"ב).

עיי' תוס' שאנן, ותימה וכו'. ויותר מבורר בתוס' הרא"ש ד"ה ר"מ, קרן אורה ד"ה ר"מ, מרומי שדה ד"ה ר"מ, וע"ש במש"כ לדון עפ"ז אם גם לחכמים דר"מ אין שני עושה שלישי בחולין [עיי' רש"י ד"ה וחכמים].

חולין על טהרת הקודש

בחולין שנעשו על טהרת תרומה, על טהרת התרומה אין, על טהרת הקודש לא.

מה ענין טהרת הקודש לחכא.

אם תקנו מעלה דאכילת חולין על טהרת הקודש.

עיי' רש"י ד"ה הג, וכ"ה ברמב"ם פ"ב משאר אבות הטומאות ה"ט, אכן יעו"ש בראב"ד שהשיגו מכמה סוגיות, ועיי'ש בכסף משנה. ועיי' תורת הקנאות ד"ה על. ועיי' חזו"א טהרות סי' ב' אות ח'.

צ"ע בכסף הרמב"ם דאין מעלה לחולין הנעשים על טהרת הקודש, והא כפיי"ג מפרה הי"ב הביא לעובדא דרי יוחנן בן גודגאא שהיה אוכל בטהרת הקודש, והיתה מטפתו מדרם לחטאת.

עיי' לקוטי הלכות חגיגה (ל"ו ע"ב) זבח תודה ד"ה ופסקו, וע"ע בטורי אבן חגיגה ל"ט ע"ש ד"ה אלמא.

גדר אכילת חולין על טהרת הקודש, ובטעמא דמי"ד דאין שלישי ורביעי דחולין על טהרת הקודש מטמאין קודש.

מקדש דוד טהרות סי' מ' אות ג'.

ש"ס

ראשון דרביעי בקודש

ר"א דתניא ר"א אומר שלשתן שוין, הראשון שבקודש ושבחולין ושבתרומה מטמא שנים ופוסל אחד בקודש. מטמא אחד ופוסל אחד בתרומה. ופוסל אחד בחולין.

הא דנעשה רביעי בקודש, אם צריך שיהא מחמת ראשון שהוא קודש או אף מחמת ראשון שהוא חולין.

עיי' רש"י ד"ה ופוסל אחד בחולין. ועיי' מאירי ד"ה ממה שכתבנו למדת הלכה כר"א. אכן יעו"ש ברמב"ם פ"א משאר אבות הטומאות ה"ט, ובהשגת הראב"ד הנדפסת שם בהלכה ח'. ועיי' בברכת הזבח (נדפס בספר הליקוט) שם הלכה ח'. וברמב"ם בפיה"מ טהרות פ"ב משנה ו' ז'. (ועיי'ש בפ"י הרע"ב וצ"ע) ועיי' חזו"א טהרות סי' ב' אות י"ב.

רבי יהושע, דתנן, ר"א אומר האוכל אוכל ראשון, ראשון. שני, שני. שלישי, שלישי. רבי יהושע אומר האוכל ראשון ואוכל שני, שני. שלישי, שני בקודש, בחולין שנעשו על טהרת תרומה. על טהרת התרומה אין [חולין גרידי לא].

בטעמא דר"א דהאוכל כמאכל, עיי' חולין ל"ד ע"א דילין לה מנבלת עוף טהור ועיי"ש טעמא דר' יהושע דשני עושה שני. ועיי' בפ"י הרע"ב טהרות פ"ב מ"ב.

טעם הגזירה דהאוכל אוכל טמא, נטמא.

עיי' שבת י"ד ע"א דהוא מחשש דשמא יאכל אוכלין טמאין, ובעודן בפיו ישתה משקה תרומה, ולפי"ז שיעור אוכל המטמא הוא כביצה, שהוא השיעור לטמא משקין.

ועיי' רש"י כאן ד"ה האוכל דשיעור אוכל לטמא הוא חצי פרס [שהוא ביצה ומחצה להרמב"ם ובי' ביצים לרש"י] וכ"מ בחולין ל"ד ע"א.

עיי' תוס' ד"ה הא, החל מ"ספר הישר", שיטת ריב"א בישוב הנ"ל, ושיטת ר"ת דבי גזרות הוו. ובשיטת הרמב"ם ורש"י עיי' בספר מי נפתות, אמנה ס"ק ק"ט, וע"ש בפרפר ס"ק נ"ה. ועיי' פני יהושע שבת י"ד ע"א בתורה דימתין.

ש"ס

האוכל אוכל שלישי נפסל לאכילת תרומה.

עיי' חולין ל"ד ע"ב דקאמר עולא דאע"פ דלר' יהושע האוכל אוכל שלישי שני לקודש ולא לתרומה, כ"ז לענין נגיעה אבל לענין אכילה פסול לתרומה, ועיי' בסוף מה שהביאו התוס' מספר הישר בטעם גזרה זו, ועיי' בפ"י הר"ש טהרות פ"ב מ"ב ד"ה ואין שני לתרומה.

בטעמא דגזרו לר"א על השלישי שהיה שלישי לתרומה והא ליכא למיחש דכשיאכל שלישי יתן משקה תרומה לפיו, שהיו אין שלישי מטמא תרומה.

אם מצינו משקה קודש דיש לחשוש בו כנ"ל.

הר"ש טהרות פ"ב מ"ב ד"ה שלישי שלישי, ועיי' מהרש"א שבת י"ד ע"א ברש"י ד"ה האוכל, וע"ש בהגהות קרני ראם אות ב', מנחת קנאות ד"ה ר"א אומר, תורת קנאות ד"ה שלישי.

ש"ס

אל יצא איש ממקומו

תחומין דאורייתא

בו כיום דרש ר' עקיבא וכו', במאי קמיפלג, מר סבר תחומין דאורייתא ומר סבר דרבנן.

בְּקוֹשֵׁית תּוֹסֵס (ד"ה מה), דְּלִכְאֵי יִלְפִינָן לְאִיסוּר תּוֹחֲמִין מִקְרָא ד"אֵל יִצְאֵי" וְלֹא מִקְרָא דְאִלְפִים.

עַי רִש"ש וּמִצְפָּה אֵיתָן בְּתוֹס'. וְעַי טוּרֵי אֲבָן חֲגִיגָה י"ז ע"ב בִּאֲבָנֵי מִילוּאִים ד"ה וּפְנִית.

צ"ב בְּקוֹשֵׁית הַגַּמ' בְּמֵאֵי קְמִיפְלָג, דְּלִכְאֵי פְּשִׁיטָא הוּא.

תּוֹחֹם דִּיבֵיב מוּלָּ.

עַי קֶרֶן אֹרְהָ ד"ה בְּמֵאֵי, וּבְתוֹרֵת הַקְּנֹאוֹת ד"ה בְּמֵאֵי.

פְּלֹגְתַת הַרְאָשׁוֹנִים בְּהַכְרַעַת דִּין תּוֹחֲמִין.

עַי רִי"ף סוֹף פ"ק דְּעִירוּבֵין (ה' ע"א) וּבִבְעָה"מ וּבְמַלְחָמוֹת שָׁם. וְעַי רַמְבַּ"ם בְּסֵה"מ ל"ת שְׁכ"א דְּכָתַב דְּתוֹחֹם אֲלֵפִים דְּאֹרִיתָא, אֲכָן בְּפִכ"ז מִשְׁבֵּת ה"א חֲזַר בּוֹ וְכָתַב דְּרַק תּוֹחֹם דִּי"ב מִיֵּל הוּי דְּאֹרִיתָא, וְעַי בְּהַשְׁגוֹת הַרְמַב"ן בְּסֵה"מ וּבְמַגִּילַת אֶסְתֵר שָׁם. וְעַי חִינוּךְ מִצְוָה כ"ד.

תּוֹחֲמִין אִם הוּוּ מִשׁוּם מִלְּאֲכָה, אִם לֹא בְּפִנְיָא, וּנְפִי"מ לְעֵנִין תּוֹחֲמִין בִּיז"פ.

עַי מִנְחַת חִינוּךְ מִצְוָה כ"ד אוֹת אוֹת א', וּמִצְוָה רַח"ץ אוֹת ה', וְעַי טוּרֵי אֲבָן חֲגִיגָה י"ז ע"ב ד"ה וּפְנִית, וּבִאֲבָנֵי מִילוּאִים שָׁם ד"ה וּפְנִית.

עוֹד בְּעֵינַיִם הַנ"ל עַי מָה שֶׁהֲרַחֲבּוּ בְּשׁו"ת זְכוּרֹן יוֹסֵף סִי ז', וּבְעֵמּוּדֵי אוֹר סִי י"ד וְעַי בְּתִשְׁלוּמֵי חֲגִיגָה (חֲגִיגָה י"ז ע"ב) עַמ' כ"ג בְּעֵנִין "תּוֹחֲמִין דְּאֹרִיתָא בְּשִׁבְת וּי"ט".

אִם מֵהֵנִי עֵרוּב לְמִיד תּוֹחֲמִין דְּאֹרִיתָא.

עַי מִנְחַת חִינוּךְ מִצְוָה כ"ד אוֹת ב', וְעַי בְּמִנְחַת קְנֹאוֹת בְּמַתְנֵי רִישׁ פְּרָקִין.

ל' ע"א, ר' אליעזר, דתנן ר"א אומר חלה ניטלת וכו' - ע"ב, ת"ד בו כיום.

שירי מנחה

הפרשה מעיסה טמאה

ר"א אומר חלה ניטלת מן הטהורה על הטמאה כיצד וכו'.

עַי רִש"י ד"ה ר"א אומר דר"א קאי על הא דתנן לעל מינה (חלה פ"ב מ"ז) בנטמאת העיסה דבשוגג מפריש אחד מ"ח ובמיד מפריש א' מ"ד, וקאתי ר"א לחדש אופן התיקון בעיסה שנטמאה במזיד. ולכא' משמע מדברי רש"י דר"א לחומרא קאתי דבנטמאת במזיד לא סגי שיפריש אחד מ"ד בטומאה אלא מחוייב ללוש אחרת ולהפריש בטהרה [וצ"ע לפי"ז בתמיהת הרש"ש ברש"י ד"ה ר"א, ובמשנה ראשונה חלה פ"ב מ"ח ד"ה ר"א אומר]. וְעַי תּוֹס' שאַנֵּן וְתוֹס' רִא"ש כֵּן ד"ה ר' אליעזר, דר"א הוא ענין בפני עצמו בהתר הפרשה מן הטהור על הטמא.

🌸

מן הטהור על הטמא

ר"א אומר חלה ניטלת מן הטהורה על הטמאה כיצד וכו', ונותן פחות מכביצה באמצע כדי ליטול מן המוקף, וחכמים אוסרין וכו'.

חסרון דמן הטהור על הטמא, גזירה

מחשש שיתרום שלא מן המוקף, או מילפותא דקרא.

אם דין הפרשה מן הטהור על הטמא ואיסור הפרשה שלא מן המוקף תלויים זביז.

עַי תּוֹס' הַרְא"ש ד"ה ר' אליעזר משם הירושלמי, ומש"כ במסקנא (ועי גם בתוסי שאנץ). וְעַי מִקְדֵּשׁ דוֹד זֵרְעִים סִי נ"ה אוֹת ח' (קפ"ט ע"א) ד"ה אַמְרִינָן רַפ"ב, וְד"ה אַמְרִינָן בְּבִכּוּרִים (שם קפ"ט ע"ב).

🌸

צירוף כלי

כיצד שתי עיסות אחת טהורה ואחת טמאה, נוטל כדי חלה מעיסה שלא הורמה חלתה ונותן פחות מכביצה באמצע כדי ליטול מן המוקף וכו'.

צ"ב דְּלִכְאֵי כְּדִי שִׁיחַו מִן הַמוֹקֵף סָגִי שִׁיחַוּ בְּכֵלֵי אֶחָד, וְלִמְאֵי בְּעֵינָן חֵיבוּר ע"י עִיסָה דְּפָחוֹת מְכַבִּיצָה.

גְּדַר צִירוּף לְחֵיבוּב חֵלָה, וְגַדַר צִירוּף לְמוֹקֵף.

עַי יְרוּשְׁלַמִי חֵלָה פ"ב ה"ג (י"ד ע"ג), וְאִינן הֵבֵית מִצְטֻרֵף וְכו', וְעַי תּוֹס' הַרְא"ש ד"ה וְמר סִבֵּר.

🌸

חיבור חלק המופרש

רש"י ד"ה ונותנת פחות מכביצה וכו', ונותנת מן העיסה הטהורה פחות מכביצה בין החלה הטהורה ובין העיסה הטמאה והאמצעית נוגעת בשתייהן ומצרפתן וקורא שם על החלה, ומסלקת עם קריאת השם וכו'.

אם צריך חלק החלה המופרש להיות מחובר בשעת קריאת שם חלה.

מהו "סילוק עם קריאת שם", דסו"ס אם אינו מחובר בזמן הקריאה, מאי אהני מה שחובר רגע קודם.

עיי' תוס' נדה ז' ע"א ד"ה ומקפת, ה' ועיי' תורת הקנאות ד"ה ונותן וע"ע במשנה ראשונה חלה פ"ב מ"ח סוד"ה נוטל כדי חלה.

בהא קמפלגי

דתנן ר"א אומר חלה ניטלת מן הטהורה על הטמאה כיצד וכו', ונותן פחות מכביצה באמצע וכו', וחכמים אוסרין, ותניא כביצה, סבריה אידי ואידי בעיסה ראשונה וחולין הטבולין לחלה מאי לאו בהא קמפלגי וכו'.

בהא קמפלגי, אם קאי על ר"א ורבנן, או על ר"א דמתני' ור"א דברייתא.

עיי' רש"י ד"ה סבריה, וד"ה מאי לאו, אכן יעוי' בתוס' הרא"ש סוד"ה ר"א, ובבאור שיטת רש"י עיי' בקרן אורה ד"ה סבריה. וע"ע בסמוך בשיטת הרמב"ם.

חולין הטבולין לחלה

וחולין הטבולין לחלה לא כחלה דמו.

צ"ע דסו"ס הרי שומרה במהרה כדי שיוכל להפריש במהרה, וא"כ הרי זה כחולין הנעשין על מהרת תרומה שיש בהם שלישי.

משנה ראשונה חלה פ"ב מ"ח ד"ה ונותן פחות, דרך אמונה פ"ז מבכורים הי"ב ס"ק צ"ב.

הפרשה מן הטהור על הטמא לשיטת הרמב"ם.

ר"א אומר חלה ניטלת מן הטהורה על הטמאה, כיצד שתי עיסות אחת טהורה ואחת טמאה נוטל כדי חלה מעיסה שלא הורמה חלתה ונותן פחות מכביצה באמצע כדי ליטול מן המוקף, וחכמים אוסרין, ותניא כביצה.

סבריה אידי ואידי בעיסה ראשונה וכו', והכא בחולין הטבולין לחלה קמפלגי וכו', ואבע"א דכו"ע חולין הטבולין לחלה לא כחלה דמו ואין שני עושה שלישי בחולין, והכא במותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל וכו'.

צ"ע בפסקי הרמב"ם דכפ"ה מבכורים הלכה י"ג, פסק דאין מפרישין חלה מן הטהור על הטמא לכתחילה. ואילו בפ"ז מבכורים

הלכה י"ב פסק כר"א דסוגיין דמפרישין מן הטהור על הטמא בחיבור ע"י כביצה.

בטעמא דפסק כר"א לגבי רבנן.

שיטת הרמב"ם בבאור "אידי ואידי", אם על מחלוקת ר"א וחכמים, או כר"א דברייתא ור"א דמתני'.

מו"מ עפ"י שיטת הרמב"ם בפרטי סוגיין.

עיי' מרכבת המשנה הובא בדרך אמונה פ"ז מבכורים הלכה י"ב בבאור ההלכה ד"ה שתי עיסות, ובאופ"א עד"ו עיי' בתוספות חדשים במשניות חלה פ"ב מ"ח.

עוד בישוב שיטת הרמב"ם עיי' במשנה ראשונה חלה פ"ב מ"ח ד"ה ואפשר, ועיי' מה שנו"נ בזה במעדני ארץ תרומות פ"א הלכה י"ח אות א' ד"ה אך קשה.

ועיי' בזה בעוד אופן בתורת זרעים חלה פ"ב מ"ח, ועיי' דרך אמונה פ"ז הלכה י"ב ס"ק צ"ה.

אשירה לדי

ת"ר בו ביום דרש רבי עקיבא בשעה שעלו ישראל וכו' - סוף הפרק.

שירי מנחה

בו ביום - קשר עניני פרקין והררשות רבו ביום זה לזה, עיי' בודוש לציון דרוש ב', וע"ש בסוף הדרוש מש"כ לבאר בזה ענין "תבודד מנשים יעל", דר"ע מבני בניו של סיסרא מביאת יעל, והא לר"ע גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר.

אז ישיר

תורה רבי נחמיה וכו', ויאמרו לאומר מלמד שהיה משה פותח תחילה וישראל עונין אחריו וגומרין. משה אמר אז ישיר משה, וישראל אומרים אשירה לה' וכו'.

צ"ב דלכא התחלת השירה היא "אשירה לדי", וכמבואר בגמ' בדעת ר"ע ור"א ביה הי"ג.

קדן אורה ד"ה ר"ע, ועיי' מרומי שדה בתוד"ה ר"ג.

זה קלי ואנוהו, אלקי אבי וארמננהו - ר' נחמיה אומר כסופר הפרס על שמע וכו', וברשי' ד"ה כסופר, וכו' וכך שרתה רוח הקודש על כולם וכוונו יחד את השירה ככתבה. עוד בגמ', וכיצד אמרו שירה, עולל מוטל על ברכי אמו, ותניק יונק משדי אמו, כיון שראו את השכינה וכו', ואמרו זה קלי ואנוהו. ועל שירה זו אחז"ל, ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל. מהיבא משמע דראתה גם שפחה על הים ככל המראה הוה. מ"ט הקדימו לומר "זה קלי ואנוהו", דהא בסדר תפילה יש להקדים זכות אבות. עיי' מנחה חגיגה ד"ה שהביא בשם הגר"ח מואלין בפתחה לחוט המשולש את ל"ט.

ת"ר בו ביום דרש ר' עקיבא בשעה שעלו ישראל מן הים נתנו עיניהם לומר שירה, וכיצד אמרו שירה, כגדול המקרא את ההלל והן עונין אחריו ראשי פרקים וכו'.

רבי אליעזר בנו של ריה"ג אומר, כקמן המקרא את ההלל והן עונין אחריו כל מה שהוא אומר.

רבי נחמיה אומר, כסופר הפורש על שמע בבית הכנסת שהוא פותח תחילה והן עונין אחריו.

יסוד העיון יעקב ועיקר פלוגתא של הני תנאי יש לומר דפליגי אי שומע כעונה או לא" (ל"א ע"ב, סוד"ה נתנו עיניהם, ראשיתו בע"א).

יש לעיין, דדינא דשומע כעונה ילפינן מקרא (סוכה ל"ח ע"ב), ומי מצי פליגי בזה תנאי.

שומע כעונה בדבר שאינו מחוייב בו.

גדר שירת הים וחייב השירה על נפ.

עיי' תורת הקנאות ד"ה כקטן, ויש לפלפל בזה ע"פ גדר חיוב השירה דישראל בקריעת ים סוף. עיי' רש"י מגילה י"ד ע"א ד"ה מעבדות לחרות בילפותא דחייב הלל בפורים, וע"ש בטורי אבן ד"ה מה, ובמרומי שדה שם ד"ה מאי דרוש. ויש לעיין בזה עפ"י המבואר בחידושי מרן רי"ז הלוי פ"ג מחנוכה ה"ו בענין דשירה על הנס.

ועוד יש לעיין בזה בדין שירה אם יסודה כפה או בלב.

עיי' היטב במאירי סוכה ל"ח ע"ב ד"ה ואם היה גדול, וע"ע בחתם סופר ח"ו סי' י"ט (ובסוכה שם).

ויש לדון בהנ"ל ע"פ גדר שומע כעונה, אם משום דיוצא בדבור חברו או דנחשב שאמר בפני עצמו.

עיי' בית הלוי עה"ת (סוף בראשית, עמ' 64, ד"ה מה שאמר, ובחזון איש או"ח סי' כ"ט א' ג' ד'), קהלות יעקב ברכות סי' י"ג. וע"ע בציונים לברכות ט"ו ע"ב (עמ' כ"ח).

הים ככל המראה הוה. מ"ט הקדימו לומר "זה קלי ואנוהו", דהא בסדר תפילה יש להקדים זכות אבות. עיי' מנחה חגיגה ד"ה שהביא בשם הגר"ח מואלין בפתחה לחוט המשולש את ל"ט.

ראיית העוברין - רבי מאיר אומר מנין שאפי' עוברין שבמעו אמרן שירה וכו', והא לא חזו, אמר רבי תנחום כרם נעשה להן כאספקלריא המאירה, וראו צ"ב דהא מבואר בגדה (ל' ע"ב), דתנוק במעי אמו נר דלוק על ראשו וצופה מסוף העולם עד סופו. ראייה חושית וראיה רוחנית. מהוש"א ד"ה והא.

אברהם אהבי

תניא ר' מאיר אומר נאמר ירא אלקים באיוב, ונאמר ירא אלקים באברהם, מה ירא אלקים האומר באברהם מאהבה וכו', ואברהם גופיה מנל, דכתיב זרע אברהם אהבי.

בבאור יראה מאהבה.

עיי' תפארת ישראל מ"ה אות כ"א, ועיי' כרם נטע ד"ה ירא אלקים, ועיי' בעמק הנצי"ב לספרי פרשת ואתחנן (פרשה ז') עמ' ל"ג ד"ה שאין לך.

גדול העושה מאהבה

דתניא רבי שמעון בן אלעזר אומר גדול העושה מאהבה יותר מן העושה מיראה וכו'.

במהות עבודת האהבה ובמעלתה. עיי' רמב"ם פ"י מתשובה (ובפרט בה"ב ג'). ועיי' בעמק הנצי"ב לספרי פרשת ואתחנן שם ד"ה מאהבה.

לאלפים לאהבי - שזה תלוי לאלף דור וזה תלוי לאלפים דור, הכא כתיב לאלפים לאהבי ולשומרי מצותי וכו'. עיי' קושיא עצומה בזה בתוספות הגר"א למשניות יומא פ"ד מ"ב.

פרק שישי

עדות חמש נשים

עדות חמש נשים להפסד כתובה.

חמותה. ובת חמותה, וצרתה, ויבמתה. ובת בעלה, הרי אלו נאמנות, ולא לפוסלה מכתובתה אלא שלא תשתה.

קושיית הגרעק"א

מ"ט נטילת כתובה, דאף דאין נאמנות לפוסלה מכתובה, מ"ס כל זמן שלא שתתה לא נתברר הספק דשמא זינתה, וא"כ מספק אין לה כתובה. (תוס' הגרעק"א סוטה פ"ו מ"ב).

מהו גונא דאינה שותה מפסדת כתובה.

ע"י רש"ש ד"ה חמותה, וע"י מרומי שדה ד"ה רבי יהושע בתוד"ה.

שאני אינה שותה מחמת מיתת הבעל דגדר היתומים "איני יודע אם נתחייבתי", מבחחי הבעל דהוי כ"איני יודע אם פרעתיך".

ע"י בית מאיר אה"ע סי' קע"ח ס"ק ט"ו, וע"י תורת הקנאות ד"ה עוד. (וע"ע לעיל עמ' נ"ב כשייר מנחה כענין "כרי ושמא").

ועוד בישוב קו' הנ"ל עיין בסמוך ע"פ גדרי נאמנות דחמש נשים.

גדר נאמנות חמש נשים

כתירת פסקי הרמב"ם, דבפ"ט מתרומות ה"ד, פסק דחמש נשים שהעידו על מיתת הבעל אין נאמנות ואוכלת בתרומה, ומ"ט בפ"א מסוטה ה"י"ו פסק דנאמנות שלא תשתה.

אם נאמנות ה' נשים לחומרא משום ספק.

ע"י רמב"ם בהלכות תרומות שם ובהשגת הראב"ד, וע"י משנה למלך גירושין פרק י"ב הלכה ט"ז ד"ה נסתפקתי, ובפ"א מסוטה הלכה ט"ו. וע"י שב שמעתא שמעתא ז' פ"ד.

חשש משקר בה' נשים, ובגונא דאין לחוש דישקרו.

ע"י במנחת קנאות ד"ה חמותה מש"כ ע"פ דברי הריטב"א בגיטין כ"ג ע"ב ד"ה ובחול"ל, לענין הבאת גט ע"י ה' נשים.

צרתה, אם יש לפסלה משום נוגע.

ע"י במנחת קנאות שם במש"כ על דברי הנו"ב תנינא אה"ע סי' קכ"ח ד"ה ומתחלה.

כמעט שאין שותה כעדות חמש נשים, משום נאמנותן או משום דיש יודע כמומאה.

יד המלך פ"א מסוטה הלכה י"ד (מ"ה ע"א) ד"ה הן אמת.

ד. שיטת ר"ח - איירי ביצא קול טומאה אחר קיני וסתירה. ע"י תוס' שאנץ שהביאו מה שתמה עליו מירושלמי, וע"י בתוס' הרא"ש ד"ה ר' אליעזר מש"כ לישב. וע"י באור שיטה זו במאירי ד"ה "אמר המאירי" בשם גדולי קדמוניו.

השומע מן התוכי

ע"י רמב"ם בפירוש המשניות, ובלשון פיה"מ הנדפס במאירי, ובבאר עוף הפורח שכתב, ע"י רש"ש ברש"י ד"ה אפי' שמע, ובתפארת ישראל סוטה פ"ו מ"א אות א, וכן בקול הרמ"ז כאן במתני'.
שיטת הרמב"ם בפלוגתא דר"א ור' יהושע.

ע"י רמב"ם בפי"ה מ"ה"ל דשמע מעוף הפורח שנבעלה, וע"י רמב"ם פ"א מסוטה ה"ח ובמה שביאר דבריו בכס"מ ובשו"ע אה"ע סי' קע"ח סעי' י"א דאיירי בסתירה ע"י ע"א, וע"י בקרן אורה ד"ה אלא מה שיש לעמוד בזה.

אכן יעו"י בתשובות רבי יצחק די לאטש (עמ' 72) שפי' דעוף הפורח להרמב"ם היינו בע"א, ואיירי בע"א המעיד שנטמאת. וגרע מע"א המעיד שנסתרה שיוצאת בלא כתובה כשאינה שותה, ע"ש בטעמא. וע"י בסמוך בענין ע"א בטומאה.

עוד אחד בעדות טומאה - ע"י רש"י ד"ה אני ראיתי דאיירי באתה סתירה, וע"י בית שמואל אה"ע סי' קע"ח ס"ק י"א. וכן במאירי כאן סוד"ה "אמר המאירי", ובמה שיש לעמוד בזה ע"י בארובה בציונים לעיל (עמ' ב'). ויש לדון בזה ע"י תשובת הר"י די לאטש דלעיל.

עוד בענין נאמנת ע"א ע"י במה שצויין לעיל בריש המסכת עמ' ב, ג. וע"י בציונים ע"י לענין ע"א לאחר שתיה.

מי שקינא - ל"א ע"ב, עד אומר נטמאת.

שירי מנחה

פרק שישי

מי שקינא לאשתו ונסתרה אפילו שמע מעוף הפורח וכו'.

צ"ע דלכאורה עניני פרק זה העוסקים בקיני וסתירה, שייכי בפ"ק, ולמה המתין לשנותם אחר דיני ההשקאה.

ע"י תוס' ד"ה מי שקינא, אכן יעו"י ברש"ש בתוד"ה מי, וע"י מאירי בהקדמה לפרקין.

שמע מעוף הפורח לאחר שתיה, וכישוב הנ"ל.

ע"י חשק שלמה ד"ה מי שקנא, וע"ע בקרן אורה בסוד"ה אבל.

עוף הפורח

מי שקינא לאשתו ונסתרה, אפילו שמע מעוף הפורח יוציא ויתן כתובה דכרי ר"א, ר' יהושע אומר עד שישאו ויתנו בה מורות בלבנה.

שיטות הראשונים בפלוגתא ר"א ור' יהושע כאן, ובבאר עוף הפורח.

א. שיטת רש"י - עוף הפורח היינו ע"א, המעיד על הסתירה, דלר"א משקה אותה על פיו, ואם אינו רוצה להשקות יוציא ויתן כתובה. ולר' יהושע בגונא דאין ב' עדים על הסתירה, מ"מ כאשר נשאו ונתנו בה מורות בלבנה תצא בלא כתובה ואינו משקה.

וע"י בתוד"ה ה"ג בסדר המשנה, מה שהקשו לפרשו, ומש"כ לישב שיטתו בסוף דברים, וע"ע בבאר שיטת רש"י בקרן אורה ד"ה מי ובמרומי שדה ד"ה מי.

ב. שיטת תוס' ד"ה ה"ג - קינא לה ולא נסתרה ושמע בה קול פריצותא.

ג. שיטת רשב"ם (תוס' שאנץ) דעוף הפורח היינו דאין אפי' מ"ע על הסתירה אלא משמיעה דעוף הפורח, ובכ"ל מצוה לגרשה, ולר' יהושע צריך שיהא הקול באופן דמורות בלבנה.

כל מקום שהאמינה תורה ע"א הרי כאן שנים

ל"א ע"ב, עד אומר נטמאת - סוף הפרק.

שירי מנחה

בבת אחת

לר' חייא קשיא דעולא, לא קשיא כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה.

פלוגתת הראשונים בבאור בבת אחת - א. תוך כדי דיבור לעדות קודמת, קודם שקבלו בי"ד את העדות הראשונה.

חילוק בין גמר העדות דסוטה, לעדות התר אשה לבנעלה.

עיי רש"י ד"ה כאן בבת אחת, ובתוס' ד"ה כאן. ועיי תוס' שאנן כאן, ויותר מבואר בתוס' הרא"ש בד"ה לא קשיא, ועיי ש"ך יו"ד סי' קכ"ז סוס"ק י"ד, ועיי בערוך השולחן אה"ע סי' י"ז סעי' צ"ג. ובמנחה חריבה בתוד"ה כאן.

לשון רש"י שם, "והיכא האמינהו תורה כשנים כגון אם העיד עדותו ויצא דתרו לא מצי לאכחשו."

יש לדקדק, דכיון דתלוי בתוך כדי דיבור, מה ענין יצא מבי"ד לכאן. - עיי תורת הקנאות ד"ה כאן בב"א.

בבת אחת לעולא

לר' חייא קשיא דעולא, לא קשיא כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה. ובתוד"ה כאן וכו', מיהו תימה עולא גופיה דאמר וכו', תני לא היתה שותה, מה דוחקה למימר הכי, והא מתני' לא משמע ששהה השני אחר הראשון עד שהורו.

תמצית קושייתם, דביבמות ק"ז ע"ב משמע דאף עולא מודה בעיקר דינא דבא בבת אחת, וא"כ אמאי לא תירץ הכא הכי.

בישוב דעת עולא בבאור בבת אחת.

עיי תוס' הרא"ש ד"ה לא קשיא, ובתוס' יבמות ק"ז ע"ב סוד"ה הא. ועיי בערוך לנו כריתות המצויין בסמוך ועיי חזו"א אה"ע סי' כ"ט אות י'.

אשם תלוי בעד אחד בהכחשה

תוד"ה הא וכו', תימה היכי הוה מתרין ר' יצחק מתני' דפרק אמרו לו דתנן עד אומר אבל ועד אומר לא אבל, אשה אומרת אבל ואשה אומרת לא אבל מביא אשם תלוי. כיון דהאמינה תורה ע"א וכו', חטאת הו"ל לאתווי, בשלמא ר' חייא הוה מוקי לה בבת אחת.

בישוב קושייתם, ובשיטת הרמב"ם בזה.

שענה"מ פ"ג משנגתה ה"ב ד"ה ודע שהתוס', ערוך לנו כריתות ריש פ"ג (ע"א ע"ב) בתוד"ה עד, ובמש"כ שם "בא"ד, בעדות השני". מרומי שדה בפיסקא איברה.

עדות סתירה שבטלה מקצתה

תוד"ה הא וכו'. ירושלמי וכו', ומסיק נמי התם דבעידי טומאה לא אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה.

ז"ל הירושלמי שלחי פרקין (כ"ט ע"א) "היו שלשה אחד אומר אני ראיתיה שלא נטמאת בתוך כדי סתירה, מה את עבד לה כעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה או תתקיים העדות בשאר. אמר רבי אמרי וכו', מודה הוא הכא שתתקיים העדות בשאר מפני שרגלים לדבר.

ע"ש במגו משה ד"ה היו שלשה דאירי בני המעידין על הסתירה, ואי מעיד שבדאי לא נטמאה בסתירה זו.

צ"ע כמה דמסיק הירושלמי דמשום רגלים לדבר לא אמרינן בכאן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, והא כיון דאירי בעדי סתירה, אם בטלה עדותן אין כאן רגלים לדבר כלל.

מנחת קנאות בתוד"ה הא, עמודי אור סי' צ"ו אות ט"ז תורת הקנאות ד"ה ובמ"ש.

עד אחד ומאה נשים

דתניא רבי נחמיה אומר כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הלך אחר רוב דעות, ועשו שתי נשים באיש אחד כשני אנשים באיש אחד.

ואיכא דאמרי, כל היכא דאתא עד אחד כשר מעיקרא אפי' מאה נשים נמי כעד אחד דמיון וכו', ותרגמה לדר' נחמיה הכי, ר' נחמיה אומר כל מקום שהאמינה תורה עד אחד וכו', ועשו שתי נשים באשה אחת כשני אנשים באיש אחד, אבל שתי נשים באיש אחד כי פלגא ופלגא דמי וכו'.

אם איירי דהפסולין ועד הכשר באו בבת אחת.

עיי רמב"ם פ"א מסוטה ה"ח, אכן יעויין בפ"ט מרוצח הט"ו ובהשגת הראב"ד שם. ועיי חידושי רבינו חיים הלוי פ"ט מרוצח הט"ו (א).

אם יש לחלק בעדיפותא דעד אחד הכשר. בין הגיע עד הכשר תחילה או הפסולין תחילה. בגדר דין עי"א ומאה נשים בפלגא ופלגא.

עיי ברמב"ם ובראב"ד פ"ט מהלכות רוצח הט"ו, ובחידושי רבינו חיים הלוי פ"ט מרוצח (ב).

קולא וחומרא בהשקאת סוטה

ותרתי בפסולי עדות למה לי, מהו דתימא כי אולינן בתר רוב דעות לחומרא, אבל לקולא לא אולינן קמ"ל.

רש"י, לחומרא - שתשתה. לקולא - להקל מעליה שלא תשתה.

צ"ב מה חומרא הא דתשתה, והא תלוי ברצונה ויכולה שלא לשתה, והיי"ה דהא דאין שותה אינו קולא, דאדרבה השתיה קולא שתוכל לצאת זכאית.

רש"ש ברש"י ד"ה לקולא, ועיי כנס נטע ברש"י ד"ה לקולא, תורת הקנאות ד"ה מ"ד. ועיי קרן אורה בתוד"ה מהו דתימא.

פרק שביעי בכל לשון

אלו נאמרין - ע"ב, וידוי מעשר.

שירי מנחה

כתיבת פרשת סוטה בלשה"ק

ואלו נאמרין בכל לשון, פרשת סוטה.

כתיבת פרשת סוטה אם כשרה גיב בכל לשון.

ע"י היטב בלשון רש"י ד"ה פרשת סוטה, מנחה קנאות ברש"י ד"ה פרשת סוטה, וע"י מנחה חריבה ד"ה אלו נאמרין ובשירי מנחה לעיל י"ז ע"א (עמ' ל) בענין "כתיבת מגילת סוטה".

שבת

שבועת הדיינים ושבועת ביטוי

אלו נאמרין בכל לשון וכו', ושבועת העדות ושבועת הפקדון.

מ"ט לא הוזכרו גם שבועת הדיינים ושבועת ביטוי.

שבועת הדיינים אם בני לשה"ק.

ע"י תוס' שאנץ כאן דכתבו דתנא ושייר [וע"י תוס' שבועות ל"ט ע"א ד"ה ואילו], אכן יעו"י בחידושי הר"י מיגאש שבועות ל"ה ע"ב ד"ה נקטינן השתא (מהדורת הגרמשי"ש שליט"א). וע"י רמב"ן שם ד"ה ה"ג מאי אף היא, וברשב"א שם ד"ה ת"ר, מש"כ בזה, והוכיחו מתוספתא דמכילתין פ"ז ה"א, וכ"ה ברמב"ם פ"א משבועות הלכה י"ד.

ובטעמא דלא תנא להו במתני' ע"י במדומי שדה ד"ה שבועות.

שבת

פרשת כהן גדול

ואלו נאמרין בלשון הקודש וכו' וברכת כהן גדול.

מ"ט לא הזכיר פרשת כהן גדול.

הגהות הרד"ל ד"ה וברכת, וע"י היטב בהגהות הגר"מ הורביץ ד"ה ברכת.

שבת

משוח מלחמה

ואלו נאמרין בלשון הקודש וכו' ומשוח מלחמה בשעה שמדבר אל העם.

דקדוק הלשון "בשעה שמדבר אל העם".

דברים שמשוח מלחמה אומר ושוטר משמינ, אם דוקא בלשה"ק. - רש"ש ד"ה משוח.

אלו נאמרין בכל לשון, פרשת סוטה, וידוי מעשר, קרית שמע, ותפלה, וברכת המזון, ושבועת העדות ושבועת הפקדון.

האומר [דברים הנוכרים במשנה] בלשון שאינו מבין.

ע"י תוס' ד"ה אלו שגרסו "אלו נאמרין בלשונם" [כג"י הירושלמי] ופירשו דלגירסא "בכל לשון, משמע אף כשאינן מבין, וע"י במדומי שדה ד"ה ואלו נאמרין מנ"ל להתוס' כן.

בק"ש תפילה וברכת המזון אמאי בעינן שיהא מבין, והא אין הכונה מעכב.

ק"ן אורה ד"ה אלו, וע"י תורת הקנאות סוד"ה ובמה, וע"י בתוס' לקמן ל"ג ע"א ד"ה ברכת.

"בכל לשון" - דוקא לשון הידוע באותו מקום.

גדר לשון, ובהילוך שבין לשון הקודש לשאר לשונות.

ע"י באור הלכה סי' ס"ב סעי' ב' ד"ה יכול לקרותה, בתו"ד.

שבת

אינו מבין לשון הקודש

ע"י תוס' ד"ה קרית שמע במש"כ בטעם דלא נמנה כאן קריאת המגילה משום דתנא בפ"ב דמגילה "הלועז ששמע אשורית יצע". ומשמע מדבריהם דדין הוא דוקא במגילה [ובאלו שלא נשנו במתני'] דיוצא בלשה"ק אע"פ שאינו מבין, אבל לא בשאר דברים. וע"י מה שתמה בזה בבאר שבע ד"ה ק"ש, ומש"כ להוכיח כן מדברי הרמב"ם פ"ג מחגיגה ה"ו, לענין מי שאינו מבין לשה"ק בהקהל. וע"י ק"ן אורה בסוד"ה אלו. ומדומי שדה ד"ה אלו.

אם חלוק אינו מבין לשה"ק, בין דבר שהחובה לאומרו בלשה"ק, לדבר שרשאי לאומרו בלשה"ק.

ע"י תורת הקנאות ד"ה ובמה. וע"י בבאור הלכה ריש סי' ס"ב.

שבת

אינו מבין לשון לעז

ע"י תוס' בסוד"ה קרית שכתבו דלא נמנו הלל וקידוש במתני' משום דיוצא בהם בכל לשון אפי' אינו שומע, והובא במגן אברהם סי' ס"ב ס"ק א'. אכן יעו"י מה שתמהו בבאר שבע ד"ה ב"ש, ובהגהות הגר"א לנדא (בסוף המסכת) בתוד"ה ואלו, ובשאלת אריה סי' י"ג ד"ה וא"ת למאי דפרישית.

שבת

עניני בכל לשון

הלל

אם הלל בכלל תפילה.

ע"י תוס' ד"ה קרית, וברש"ש בתוס', וע"י בק"ן אורה בתוד"ה אלו, ובמה שהביא בסוף דבריו מתוספתא (פ"ז ה"ד), וע"י ש במנחת בכורים ד"ה ברכת הלל.

שירי מנחה

ה הי היט היטב

וכתבו עליו את כל דברי התורה בשבעים לשון, שנאמר באר היטב.

היכא משמע בבאר היטב שבעים לשון.

בבאור דברי הרא"ם הדייטב נגמי שבעים, והא אינו אלא כ"ו.

מהרש"א בח"א ד"ה וכתבו.

לשון שהיא שומעת

גמ' ע"ב פרשת סוטה מנלן, דכתיב ואמר הכהן לאשה בכל לשון שהוא אומר.

וברש"י ד"ה ה"ג ואמר אל האשה בכל לשון שהיא שומעת וכו'.

בחילוק שבין הלשונות.

ע"י קרן אורה ד"ה דכתיב דתלי בבי הדרשות הנ"ל, וע"י רד"ל ד"ה בכל. וע"י ש שהביא ירושלמי בפרקין ה"א דדעת ר' יונתן דהא דצריכה להבין א"צ קרא דאל"כ אין כאן קבלת שבועה, ע"ש.

פרשת סוטה ע"י תורגמן

ע"י ירושלמי סוטה פ"ז ה"א, דלר' יונתן דל"ב קרא ללשון שהיא שומעת, אתי קרא למעט תורגמן, וע"י בספר משבני ים מש"כ בזה מדברי המדרש רבה, ויע"י בעמק הנצי"ב לספרי עמ' נ"ח ד"ה ר' יונתן במאמר המוסגר.

אל הלב

רש"י ד"ה אל האשה - משמע דברים הנכנסין בלבה שתהא מכרת בלשון.

א"ל, אם פרושו בתוך או מעל.

ע"י רש"י ד"ה אל האשה מש"כ להעיר מדברי רש"י לעיל ט"ו ע"ב ד"ה ונתן אל המים. וע"י מנחה חריבה ד"ה פרשת בפסיקא "ומה שהעיר הרש"ש", וע"ע בעמק הנצי"ב לספרי (עמ' נ"ח) ד"ה בכל לשון.

פרשת סוטה מנלן

פרשת סוטה מנלן וכו'.

צ"ב בהא דמביאה הגמי מקראי לכל הני דינים דמתני'. דממנ"פ אי כמ"ד כל התורה כולה בכל לשון נאמרה אי"צ מעם לא"ו הנאמרים בכל לשון. ואי כמ"ד דב"ש"ק נאמרה אי"צ מעם לא"ו שנאמרו בלשון הקודש.

תוס' שאנץ כאן "אבל קשה וכו', וע"י תורת הקנאות ד"ה פרשת.

פרשת סוטה

פרשת סוטה מנלן וכו', תנו רבנן משמיעין אותה בכל לשון שהיא שומעת על מה היא שותה וכמה היא שותה על מה נממאת וכו'.

צ"ע לשון "פרשת סוטה", דלכא' אין דיני קריאה על פרשה זו. גדר הא דמשמיעין אותה על מה היא שותה.

ע"י תוס' לקמן מ"ב ע"א ד"ה משוח, ומה שהקשה עליהם בבאר שבע שם סוד"ה משוח, וע"י היטב בלשון המאירי ד"ה אמר המאירי פרשת סוטה, ומש"כ לתלות ענין זה בספרי דבי רב פרשת נשא עה"פ ואמר אל האשה (כ"ב ע"א - ב). בפלוגתת ר' יאשיה ור' יונתן בירושלמי כאן ה"א, וע"י קרן אורה ד"ה דכתיב. וע"י בחידושי הגר"י ריש פרקין בשם הגרמ"ד שליט"א.

קידוש

או פני קידוש דאורייתא. קידוש כפה או בלב.

ע"י תוס' ד"ה קרית, וברש"ש וקרן אורה הנ"ל, וע"י בהגהות הוד"ל ד"ה אלו, [אכן יע"י בשאגת אריה סי' י"ג סוד"ה וא"ת לאו דפי', מהדורא ישנה] וע"י בתורת הקנאות ד"ה ק"ש.

ברכת הפירות וברכת המצוות

אם דמו לברכת המזון

תוס' הנ"ל, קר"א הנ"ל, ויע"י בחסדי דוד בתוספתא פ"ו ה"ד ד"ה ברכות.

ובחילוק שבין ברכתכה"ג משאר תפילות ע"י לקמן מ"ע"א בתוס' הרא"ש ד"ה ברכת.

מגילה

ע"י בתוד"ה קרית שכתבו דשאני מגילה דיוצא בלשה"ק אע"פ שאין מבין בלע"ז, וע"י בציונים למגילה (עמ' ל"ג) בענין המבין לשה"ק ולשון לע"ז אם יוצא בלע"ז, ובגדרי דיני הלשון בקריאת המגילה.

זכירת יציאת מצרים

ע"י מרומי שדה בפסיקא ולי, וכבר עמד בזה השאגת אריה סי' י"ג ד"ה וא"ת למאי דפי'.

ספירת העומר באינו מבין הלשון

ע"י דבר אברהם ח"א סי' ל"ד.

ל"ב ע"ב, וידוי מעשר - לימא קסבר רבי.

שיירי מנחה

תפלה בלחש

והאמר ר' יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, מפני מה תקנו תפלה בלחש כדי שלא לבייש את עוברי עבירה וכו'.

צ"ב דהא טעמם זה הוא דוקא במתפלל בציבור, והא בתפילה אסור להגביה קול בכל אופן.

צ"ב לשון "תקנו", והא ילפינן לה מקרא דחנה (ברכות ל"א ע"ב).

בברכות כ"ד ע"ב מבואר טעם אחר לאיסור הגבהת קול בתפילה, משום "קמני אמנה".

עיי מהרש"א בח"א ד"ה מפני מה, ובבאר שבע ד"ה מפני מהר"ץ חיות ברש"י ד"ה מפני מה, ועיי בהעמק שאלה פרשת ואתחנן, שאילתא קמ"ג סוף אות ו'.

אם ישמיע לאזניו, או אף לאזניו לא ישמיע.

עיי טור ובית יוסף או"ח סי' ק"א סעי' ב' ג'.

עיי ברכות כ"ד ע"ב, המשמיע קולו בתפילתו הרי זה מקמני אמנה, אמר רב הונא לא שנו אלא שיכול לכוין את לבו בלחש וכו', וה"מ ביחיד אבל בצבור אתי למטרד צבורא.

הגנהת הקול לצורך מונת הלב עד כמה. חזן עד היכן מותר להגביה קולו.

עיי רש"י ברכות שם בריש העמוד ד"ה הרי זה מקטני, וד"ה הרי זה מנביאי, ועיי ברא"ש ברכות סי' מ' בעובדא דר' יונה בירושלמי, ובבאור האי עובדא עיי ב"י סי' ק"א סעי' ב' ד"ה וכתב רבינו הגדול מהר"י אבוהב, ועיי"ש בב"ח אות ו' ובפרישה אות ז'.

הגנהת הקול בתפילת הימים הנוראים. בברור טעמא דיאתי למטרד ציבורא.

עיי בית יוסף שם סעי' ג'. ועיי בעינים למשפט ד"ה המשמיע קולו בפיסקא והנה בה"ג.

וידוי בקול - גנותו בקול רם ממקרא בכורים, וגנותו בקול רם וחומר וכו', מפני מה תקנו תפלה בלחש כדי שלא לבייש את עוברי עבירה, וברש"י ד"ה שלא לבייש את עוברי עבירה המתוודים בתפלים על עבירות שבדם. צ"ב האך פקשה מוידוי תפילה בלחש דהוא וידוי פרטו, למקרא בכורים, שהוא וידוי אחד לכל ישראל, והרי מצאנו בוידוי יחיד שנאמר בקול כיון שהוא נוסח כולל לכלם (עיי ב"י סי' ק"א סעי' ג' בשם המרדכי). תנחת הרי"ל ד"ה וגנותו.

צערו לרבים - גנותו בקול רם ממקרא בכורים, וגנותו בקול רם והאמר ר' יוחנן וכו', לא תיבא גנותו אלא אימא צערו, צריך להודיע צערו לרבים ורבים מבקשים עליו רחמים. צ"ב מה ענין הודעת צערו לרבים שייך במקרא בכורים, הנוסח בצרת לבן ושנבור מצרים. מהרש"א בח"א ד"ה אלא אימא.

באסור פרסום החטא

תינת כבשה שעירה מה איכא למומר, התם איהו דקא מיכסיף נפשיה.

צ"ב והא אסור לפרסם החטא, והאך שרי להביא שעירה דניכר לכל שחטא.

איסור פרסום החטא, בפרטי החטא, או את עצם הדבר שחטא.

מנחה חריבה ד"ה ואיהו קא מכסיף, ובמנחת חינוך ומצוה שס"ד אות י"א, ועיי בתורת הקנאות ד"ה מפני מה, בתו"ד. וע"ע לעיל ז' ע"ב בשיירי מנחה (עמ' י"ג) בענין "איסור פרסום החטא, וברכה ותהלה לברכות ל"ד ע"ב (עמ' ס"ד) בענין "כסוי חטאה".

פרסום לצורך כפרה בע"ז דוקא או בכל חטא. מעשה ראובן נקרא ואינו מתרגם (מגילה כ"ה ע"ב).

עיי מנחת קנאות ד"ה התם ניכספ, בישוב קושית הטורי אבן מגילה כ"ה ע"ב ד"ה מעשה ראובן, ועיי מנחת חינוך מצוה שס"ד אות י'.

קריאת שמע דאורייתא

קריית שמעו, מנלן דכתיב שמע ישראל בכל לשון שאתה שומע וכו', ובתוס' ד"ה ורבי וכו', תימה דהכא משמע דבין רבי ובין רבנן אית להו דקריאת שמעו דאורייתא וכו'.

מו"מ בהכרעת דינא דק"ש דאורייתא. עיקר החיוב מדאורייתא, ק"ש או ד"ת כל שהו.

עיי רי"ף ברכות י"ב ע"ב וברבינו יונה שם בגמ' ד"ה אמר רבי יהודא, שאגת אריה סי' א', שו"ת חתם סופר או"ח סי' ט"ו, העמק שאלה פרשת יתרו שאילתא נ"ג אות ד', קהלות יעקב ברכות סי' ו'.

למפרע - ורבנן נמי הכתיב ודיו, הואא שלא יקראנה למפרע. למפרע במילים או בפסוקים עיי לעיל י"ז ע"ב (עמ' ל"ב) בשיירי מנחה בענין "למפרע", ובציונים למגילה ריש פ"ב (עמ' ל"א).

תורה ורבנן. בישוב קושיות עיי חיוב בתוס' שאגת וכתוס' הרא"ש ד"ה והכמים, ועיי מלא הוועים וקרו אורה בתורה ורבנן.

ובענין זה דלא השמיע לאזניו עיי בהרחבה בציונים לברכות ט"ו ע"א (עמ' כ"ו).

וידוי מעשר

וידוי מעשר, מנלן, דכתיב ואמרת לפני ד' אלךך בערתי הקודש מן הבית וילף אמירה מסומה ככל לשון שהוא אומר וכו'.

תניא רשב"י אומר, אדם אומר שבחו בקול נמוך וגנותו בקול רם, שבחו בקול נמוך מן וידוי המעשר, גנותו בקול רם ממקרא בכורים.

וידוי מעשר בזמן הזה. וידוי מעשר בקול נמוך.

וידוי מעשר ע"י רבים כאחד, ודין שומע כעונה בוידוי מעשר.

עיי רמב"ם פ"א ממע"ש הלכה ד', ה'. ובהשגת הראב"ד לענין וידוי בזה"ז. ועיי בספרי דבי רב פרשת כי תבא ד"ה ואמרת, (רצ"ו ע"א), מש"כ לתלות ע"פ דרשת הספרי, ענין וידוי בקול נמוך בענין וידוי בזה"ז. ועיי במנחת חינוך מצוה תר"ז אות י"ד באור חדש בדברי הרמב"ם בהלכה ה' ד"אם רצו רבים להתודות כאחד מותדין", ועיי בדרך אמונה פ"א ממעשר שני הלכה ה' בבאור ההלכה ד"ה וכל.

גדר הוידוי, חיוב קריאה, או חיוב וידוי, ונפ"מ אם צריך להכין הקריאה.

עיי בדרך אמונה שם ה"א בבאור ההלכה ד"ה מ"ע.

וראה עוד אריכות גדולה בענינים אלו בספר "השקפה לברכה", מקור תשיעי ומקור עשירי.

תורה בכל לשון

ל"ב ע"ב, לימא קסבר רבי - ל"ג ע"א, חליצה.

שירי מנחה

תפילה בכל לשון

תפלה, רחמי היא כל היכי דבעי מצלי. ותפלה בכל לשון, והאמר רב יהודא לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמית, דאמר ר' יוחנן כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נוקקין לו, לפי שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי, לא קשיא הא ביחוד הא בציבור, וכו'.

במעמא דאין נזקקין לשון ארמית. א. שאין מבינים, ב. שהוא לשון בזוי. ג. אפי' לשון ארמי הקרוב לשון ארמי. ד. שלא יתקנאו בשבחים גדולים שאומרים ישראל.

נפ"מ לתפילה בשאר לשונות ולשון ערבי.

עי תוס' שבת י"ב ע"ב, ורא"ש ברכות פ"ב סי' ב' ומעדני יו"ט שם אות ז', ועי תמים דעים סי' קפ"ד. ועי באר שבע ד"ה לא ומהרש"א בח"א ד"ה כל.

גדר תפילת הציבור שנשמעת בלשון ארמי.

תפילת הנשים בלע"ז.

תפילה מעומק האב בשעת צרה.

עי רא"ש הנ"ל, ותמים דעים הנ"ל.

אם תפילה בלשון יידיש היא לטובא.

עי מאירי ד"ה תפלה רחמי, ועי קרן אורה סוד"ה ותפלה.

לימא קסבר רבי כל התורה בכל לשון נאמרה, דאי סלקא דעתך בלשון הקודש נאמרה והיו דכתב רחמנא למה לי, איצטרך משום דכתיב שמע. לימא קסברי רבנן כל התורה כולה בלשון קודש נאמרה, דאי סלקא דעתך בכל לשון שמע דכתב רחמנא למה לי, איצטרך משום דכתיב והיו.

שיטות הראשונים בבאר ענין בכל לשון.

א. שיטת רש"י - לענין קריאת התורה. ועי מה שתמה בזה בתוס' שאנץ כאן דק"ה ת' דרבנן [ובתוס' מגילה י"ז ע"ב ד"ה כו'] ועי מש"כ לישב בזה בפרשיות המחוייבות מה"ת בתוס' הרא"ש ד"ה לימא, ועי ריטב"א מגילה י"ז ע"ב ד"ה הא דאמרוני. וע"ע בבאר שבע ד"ה כל מש"כ לחדש בענין קריאת התורה מה"ת. וע"ע באגרת השנית למגילה י"ז ע"ב (עמ' ל"א) בענין לשון התורה.

ב. שיטת ר"ח - לענין כתיבתה בכל לשון [וממילא נפ"מ לקריאתה], עי תוס' ד"ה כל, ומה שביארו דיהא תלוי בפלוגתא רבנן ורשב"ג במגילה ח' ע"ב, ועי קרן אורה ד"ה לימא וד"ה והרמב"ם, מש"כ לדון לפי"ז בענין קריאת התורה בלשון הקודש ובקריאת מלך וכהן גדול.

ובעיקר דין דכתיבת תורה יוונית עי בציונים למגילה ט' ע"א (עמ' י"ח).

ג. שיטת התוספות - קריאת המחוייבות דפרקין [כגון מקרא בכורים וחליצה], עי תוס' הרא"ש (ל"ב ע"ב) ד"ה לימא, ובתוס' מגילה י"ז ע"ב ד"ה כל התורה.

ד. שיטת הראב"ד - בתורה שלימד משה לכל ישראל, ונפ"מ לענין קיום ההגית, עי שיטה מקובצת ברכות י"ג ע"א ד"ה לימא, ועי בעמק ברכה ברכת התורה אות ב' (עמ' ד). ועי בחי' הגרי"ז זכאך"ה הלימא. אכ"ע עיוני כעיקר הג"ל לענין לימוד מקרא בקרן אורה סוד"ה הונראה, ובשפת אמת מגילה י"ז ע"ב ד"ה כה"ת, לענין תלמוד תורה, בתורה שבכתב.

ז"ל הרמב"ם פ"א מתפלה ה"ד, "כיון שגלו ישראל כימי נבוכדנצר הרשע נתערכו כפרס ויון ושאר האומות ונלדו להם בנים בארצות הגוים, ואותן הבנים נתבלבלו שפתם, והיתה שפת כל אחד ואחד מעורבת מלשונות הרבה וכיון שהיה מדבר אינו יכל לדבר כל צרכו בלשון אחת אלא בשיבוש וכו' וכיון שראה עזרא ובית דין כן עמדו ותקנו להם שמונה עשרה ברכות על הסדר וכו'.

לכא' צ"ב דלמאי הוצרכו לתקנת יידיש ברכות א"ו, והא אין הלשון מעכב. תפילה בעירוב לשונות.

עי חידושי הגרי"ז כאן ד"ה תפילה, ולכא' תלוי גם בדברי הבאר הלכה ריש סי' ס"ב, עש"ה.

תפילה ע"י הרחוק.

עי בגליון הגועק"א לשו"ע או"ח סי' ק"א נדפס בעין הגליון ד"ה וכ"מ בפוסקים, מש"כ לדון בזה ע"פ דברי הרשב"א ברכות ט"ו ע"א ד"ה ר' יוסי ציונים לברכות ע"פ.

ליוודע מחשבות

ואין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי והתניא וכו'.

עי תוס' שבת י"ב ע"ב, וכו' ברא"ש ברכות פ"ב סי' ב', דהוכיחו דודאי יודעין המלאכים בלשון ארמי מהא דאפי' מחשבות האדם יודעין.

בבאר ידעת המלאכים למחשבות האדם, ומג"ל דידעין. מעדני יו"ט שם אות ו'.

בכמה מקראות משמע דרק הקב"ה יודע מחשבות, וצ"ב בתוס' - מעדני יו"ט הנ"ל, ועי משכיל לדוד עפרש"י עה"ת פרשת וירא (י"ח ב) ד"ה וירא.

מעלת תפילת הציבור

לא קשיא הא ביחוד הא בציבור, וברש"י ד"ה יחוד וכו', ציבור לא צריכי להו דכתיב קל קל כבור לא ימאס אינו מואס בתפלתן של רבים.

צ"ב למה נצרך רש"י לטעם זה, והא כל בני עשרה שכינתא שריא (סנהדרין ל"ט ע"א), ובמקום שכינה יכול להתפלל גם בלשון ארמי כמבואר בשבת י"ב ע"ב בענין חולה.

עי מרשת דרכים (מהדורה חדשה עמ' נ"ז) עי שו"ת בתי כהונה ח"ד בית אבות, דף ל' ע"א ד"ה שם.

ז'ברכת את" - ברכת בעל הבית

ברכת המזון דכתיב וברכת את ד' אלקיך וכו', ובתוס' שאנץ - "ש אומר בפשט שצריך לברך בעה"ב דכתיב וברכת את, ואת ריבויא הוא לרבות בעה"ב". וכן הביאו דרשה זו הרבה ראשונים ע"י וקח שלי"ט, ומנהיג הלכות סעודה ט"ז ועוד.

צ"ב דהא שמעון העמסוני פירש מלדרוש "את" כשהגיע לאת ד' אלקיך תירא (ספסוף כ"ב ע"ב), והאיך דרשינן בכאן מאת ד' אלקיך לרבות בעה"ב.

מנחה חריבה ד"ה עיין בתוס' שאנץ, ועי גליוני הש"ס ברכות מ"ו ע"א ד"ה ואורח.

משא הארון

ל"ג ע"א, חליצה כיצד - ע"ב, סוף העמוד.

שירי מנחה

כה ככה

חליצה כיצד וכו', ורבנן האי ככה האי ככה מאי עברי ליה, מי בעי להו לדבר שהוא מעשה מעכב, ור' יהודא מכה ככה, ורבנן כה ככה לא משמע להו.

לכאורה משמע דלר' יהודא דליף קריאה בלשה"ק מכה, ועיכוב מכה דכה, דאף קריאה בלשון הקודש מעכבא. וצ"ב, אחר דהקריאה עצמה אינה מעכבת (עי' בימות ק"ד ע"ב), אמאי יעכב אי קרא בלשון הקודש.

ראויה לקריאה.

עי' תוס' ד"ה ורבי. ועי' מרומי שדה ד"ה ורבי יהודא, ובמנחה חריבה ד"ה ור' יהודא.

מצינו ההעדר עדיף מאינו שלם.

תורת הקנאות ד"ה ור"י.

זיפתי - זיפת

תניא אמר רבי אלעזר ברבי יוסי בדבר זה זיפתי ספרי כותיים, אמרתי להם זיפתם תורתכם ולא העליתם בידיכם כלום, שאתם אומרים אלוני מורה שכם, אף אנו מודים שאלוני מורה שכם, אנו למדנוה בג"ש, אתם במה למדתם.

דקדוק לשון "זיפתי", דלא הוא המזיף. - עי' מאירי ד"ה בארץ, בתו"ד. ובעומק הפירכא עיי' במדומי שדה ד"ה זיפתי.

"זיפתם תורתכם", צ"ב דלא הזיף הוא בפירוש, ולא בתורתם עצמה. - עי' רד"ל ד"ה זיפתם.

מחלוקת ר"א במקום הר גריזים

רבי אלעזר אומר, הלא המה בעבר הירדן סמוך לירדן, דאי מעבר הירדן ואילך הלא כתיב והיה כעברכם את הירדן וכו'.

בקשויות על דרשת ר' יהודא ובבאורם לשיטתו. - עי' רש"ש ד"ה ר' אלעזר.

אחרי דרך מבא השמש

תנו רבנן הלא המה בעבר הירדן, מעבר לירדן ואילך דברי ר' יהודא, אחרי דרך מבוא השמש מקום שהחמה זורחת וכו'.

רבי אלעזר אומר הלא המה בעבר הירדן סמוך לירדן וכו', אחרי דרך מבוא השמש מקום שהחמה שוקעת וכו'.

עי' רש"י עה"ת (דברים י"א ל), דפי' "אחרי דרך" רחוק מן הירדן, ו"מבוא השמש" פי' לצד מערב, ולכא' הוא דלא כחד מתנאי.

מהרש"א ח"ה ד"ה מביא.

משא הארון בא - בכל יום ארון נוסע אחר שני הגלים והיום נסע תחילה וכו'. - בבאור ענין נסיעת הארון תחילה כניסתם לארץ. מהרש"א ח"א ד"ה בכל יום.

מקום הארון

תניא ר' יוסי אומר בשלשה מקומות נשאו כהנים את הארון וכו', וכשהחזירוהו למקומו.

עי' רש"י דבאור למקומו היינו עיי' שלמה לקודש הקדשים. וצ"ב דהא לא הי' שם קודם לכן ומה שייך בזה "החזירוהו

למקומו". - עי' היטב ברש"י ד"ה וכשהחזירוהו, ועי' מאירי ד"ה כיצד בתו"ד.

בהא דלא נמנה נשיאת הארון בכריחת דוד מאבשלום. - עי' גליון הש"ס, וברד"ק יהושע ג' שצייין.

תנו רבנן כיצד עברו ישראל את הירדן וכו', בכל יום ויום לויים נושאים את הארון והיום נשאוהו כהנים, שנאמר והיה כגוה כפרת רגלי הכהנים נושאי ארון ד' וגו', תניא ר' יוסי אומר בשלשה מקומות נשאו כהנים את הארון, כשעברו את הירדן, וכשהסיבוהו את יריחו, וכשהחזירוהו למקומו.

פלוגת הרמב"ם והרמב"ן במשא הארון אחר כניסתם לארץ, אם היא בכהנים או בלויים.

דין נשיאת שאר כלי המקדש אחר כניסתם לארץ.

לכאורה בסוגיין מבואר דרך בני מקומות נשאו הכהנים.

עי' רמב"ם בספר המצוות עשה ל"ד, ועי' מה שהשיג על זה הרמב"ן בספר המצוות שורש ג' (עמ' צ"ט, מהדורת רש"י), ד"ה וראיתי לרב ז"ל, וע"ש במגילת אסתר ובלב שמה.

וע"ע בחינוך מצוה שע"ט, ובמנחת חינוך שם לענין משא שאר הכלים.

ועי' רמב"ם פ"ב מכלי המקדש הלכה י"ב שסתם דבריו, עי' בזה בעמק הנצי"ב לספרי פרשת נשא (סוף פיסקא מ"ו) עמ' קע"ט סוד"ה והלויים.

בי גרדי נשיאת הארון.

דין נשיאת הכלים מכלל נשיאת המושבן.

עי' מש"כ בכל הנ"ל בחידושי מרן רי"ז הלוי, במכתבים שבסוף הספר דף ע"ז ע"א, ע"ב.

ערבות בנסתרות

ל"ד ע"א, וכיון שנישבלו - רבי אמי ורבי יצחק נפחה.

שיירי מנחה

יתר משלוש מאות

אמר לו ר' אלעזר ב"ר שמעון לדברך אדם קל או מים קלים, וכו', אלא מלמד שהיו נגדשין ועולין כיפין על גבי כיפין יתר משלוש מאות מיל.

ל"ד ע"א ש"שלוש מאות" - בהרבה מקומות הוא לשון גזומא.

דקדוק הלשון ייתר משלוש מאות.

עיי מהר"ץ חיות בתוד"ה יתרו, אכן יעווי בתורת הקנאות ד"ה יתרו.

ל"ד

אין דומה שמיעה לראיה

אלא מלמד שהיו מים נגדשין ועולין וכו', עד שראו אותם כל מלכי מורה ומערב שנאמר ויהי כשמוע כל מלכי האמורי וכו' וימס לבבם וכו', ואף רחב הוונה אמרה לשלוחי יהושע כי שמענו את אשר הוביש ד' את מי ים סוף, וכתוב ונשמע וימס לבבנו וכו'.

צ"ב, מה ענין דברי רחב, בפחד הכנענים מחמת קריעת ים סוף, לכאן.

מהרש"א ח"א ד"ה ואף רחב, ועיי בדי"ף בעין יעקב (ל"ד ע"א) ד"ה ואף.

ל"ד

עודם בירדן

עודם בירדן אמר להם יהושע דעו על מה אתם עוברים וכו'.

צ"ב צ"י יהודא דגבהו המים רק י"ב מיל איך הי שהות לכל אמירות הללו.

מהרש"א ח"א ד"ה עודם.

ל"ד

משקל מ' סאה

אמר ר' יוסי, אבא חלפתא ורבי אליעזר בן מתאי והנניא בן חכינאי עמדו על אותן אבנים ושיערום כל אחת ואחת שקולה כארבעים סאה וכו'. מכאן אתה מחשב לאשכול וכו'.

צ"ב, האריך אפשר לשער משקל עפ"י מדת הנפח, והא כל דבר יש לו משקלו הסגולי.

כרם נטע ד"ה אותן, וע"ש מש"כ מיפה מראה (הג"ל) ד"ה ארבעים.

טורטני וטורטני דטורטני

וישאוהו כמות בשנים, כמשמע שנאמר וישאוהו כמות דטורטני, הא כיצד שמונה נשאו אשכול.

בציור נשיאת האשכול לפר"ש, עיי בציור שבסוף המסכת, ובציור שהציע המו"ל תוס' הרא"ש בהערה. ולפי ר"ח עיי בסוף המסכת, ובמהרש"ל. והפי' ששסביב הציורים הללו הוא מתוס' הרא"ש, עיי"ש.

האריך ללמדו דנשא בארבע מוטות ולא בשני מוטות. - עיי פיר"ת שבתוס' שאנץ, ועיי במי הרא"ש פרשת שלח י"ג כ"ג ד"ה ממשמע, ועיי מפרשי רש"י שם.

ל"ד

עשרים וארבע מרגלים

תוד"ה טורטני וכו', ירושלמי וכו' על דעתיה דר"ע דו אומר לשונות כפולים עשרים וארבעה.

תוס' ד"ה עודם בירדן וכו', ירושלמי - אמר ריש לקיש בירדן קיבלו עליהן את הנסתרות, אמר להן יהושע אם אין אתם מקבלין את הנסתרות המים באין ושוטפין אתכם, אמר רבי סימון ב"ר זכיד ויאות תדע כן שהרי עכ"ל ורובם של סנהדרין נפלה בעי, אמרי לוי ביבנה הותרה הרצועה, יצאה בת קול ואמרה אין לכם עסק בנסתרות.

ענין ערבות על הנסתרות הוא פלוגתא דר' יהודא ור' נחמיה בסנהדרין מ"ג ע"ב ע"ש.

צ"ב, דבשבת ניה ע"א איתא דצדיקים נענשים כעוון רשעים, משום שהיה בידם לחמורת, ולכא"י הא בלא"י"ה הרי נתערבו אף על הנסתרות.

אם יש חובה לחפש אחר חומאים.

מהרש"א ח"א סנהדרין שם ד"ה שלא, ועיי היטב במאירי שם ד"ה דייני ישראל.

לכא"י נידון הני"ל תלוי בפלוגתא דדין ערבות ותוכחה, אם דין ערבות משום חיוב תוכחה, או דחיוב התוכחה משום ערבות.

בי גדר תוכחה, משום הוכח תוכיח, משום ערבות.

תוכחה כגונא שלא ישמעו לו, ע"פ יסודות הני"ל.

עיי שערי תשובה שער ג' אות ע"ב, ועיי ידאים סי' רכ"ג, ועיי מה שנו"נ בזה בקובץ שעורים ביצה אות ס"ו ס"ו, ואשר לשלמה ביצה סי' ל"ה.

ל"ד

ערבות ככהנים ובנשים

עיי צ"ח ברכות כ"י ע"ב בתוס' ד"ה נשים בסוף דבריו, ועפ"ז יש לדון לפי דברי הירושלמי הנ"ל.

ל"ד

לכא"י האריך שייך לענוש על הנסתרות והא לא ידע.

גדר הענוש על הנסתרות.

עיי שו"ת מהרלב"ח סי' ע"ז, וביפה מראה לירושלמי (ברלין, קני"ח ע"א) ד"ה אם אין עדים (הראשון) ועיי להעיר להורות ולהשכיל מכת"י.

ל"ד

קבלה באונס.

צ"ע בדברי הירושלמי דעודם בירדן קבלו ערבות על הנסתרות, והא היה בכפיה, ואינה קבלה כמבואר בשבת פ"ח ע"א "מכאן מודעה רבה לאורייתא.

עיי יפה מראה בירושלמי כאן (דפוס ברלין, קני"ח ע"ב) ד"ה אם אין אתם (השני). ועיי תורת הקנאות ד"ה ואם לא, מנחה חריבה בתוד"ה בעודם.

ל"ד

ביבנה הותרה הרצועה

מ"ט, ואימתי הותרה הרצועה ביבנה.

עיי קרבן העדה ד"ה ביבנה. ועיי מנחה חריבה הנ"ל. ועיי בהגהות הג"מ רבי חיים נתן דעמביצער לראבי"ה ברכות (ני ע"א מדפי הספר).

וישאוהו כמות בשנים, כמשמע שנאמר וישאוהו כמות דטורטני, הא כיצד שמונה נשאו אשכול.

בציור נשיאת האשכול לפר"ש, עיי בציור שבסוף המסכת, ובציור שהציע המו"ל תוס' הרא"ש בהערה. ולפי ר"ח עיי בסוף המסכת, ובמהרש"ל. והפי' ששסביב הציורים הללו הוא מתוס' הרא"ש, עיי"ש.

האריך ללמדו דנשא בארבע מוטות ולא בשני מוטות. - עיי פיר"ת שבתוס' שאנץ, ועיי במי הרא"ש פרשת שלח י"ג כ"ג ד"ה ממשמע, ועיי מפרשי רש"י שם.

ל"ד

עשרים וארבע מרגלים

תוד"ה טורטני וכו', ירושלמי וכו' על דעתיה דר"ע דו אומר לשונות כפולים עשרים וארבעה.

צ"ב דהא כמתני' דריש סנהדרין ילפינן לעדה דהיא עשרה מרגלים, והאריך קאמר דעשרים וארבע היו (גליון הש"ס). אין יתכן לומר דעשרים וארבע הם, הא מפורש בתורה י"ב - מנחה חריבה בתוד"ה טורטני.

ליתן דין וחשבון

ג אע"פ שלמדנו שאם האחד יחטא - על כל העדה יקצוף. הכוונה היא כמו שאמרו חז"ל (בתנחומא ריש נצבים) כשהאחד חוטא - כל הדור לוקה, דהיינו ממש כמו ערב - שאע"פ שהוא לא לקח את ההלואה, מ"מ הוא משלם.

ואם כן מה הוא שאומר הפסוק (יהושע ז, יא) "חטא ישראל, וגם עברו את ברית² אשר צייתתי אותם, וגם לקחו מן החרם וגם נגבו וגם כחשו וגוי" והרי עכן לבדו הוא שעשה את העבירה. ולמה אומר הקב"ה שכולם **עשו** [וכך הול"ל - חטא עכן ועל כל העדה אקצוף].

זאת ועוד - פתח בלשון יחיד "**חטא** ישראל" וסיים בלשון רבים "וגם **עברו** בריתי וגוי" (תורת חיים - סנהדרין מג, ב).

ד ר"ה (לב, ב) "אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו, וישראל אומרינן שירה".

לשם מה נפתחים ספרי מתים בר"ה. והרי כבר מתו, וכבר דנו דינם בעת מיתתן.

וכדמות אותה שאלה - מלבד הדין של ר"ה והדין של שעת המיתה יש עוד דין של יום הדין הגדול, [ע"י ר"ה טז, ב בתוד"ה ליום]. ומה נתחדש מעת פטירתו עד יום הדין הגדול:

ב אבות (ג, א) "ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון".

מה הוא "דין" ומה הוא "חשבון"?³ ולמה הקדים דין לחשבון, והרי צריך קודם לעשות חשבון עם האדם ואח"כ לפסוק לו דינו.

כתב הגר"א (אבות שם) מקור ל"דין" מהפסוק בקהלת (יא, ט) "ודע כי על כל אלה יביאך האלוקים במשפט". והמקור על "חשבון" מהפסוק בקהלת (יב, יד) "כי את כל מעשה האלוקים יבא במשפט על כל נעלם, אם טוב ואם רע". וחזר הגר"א (בסוף פ"ד) על מה שאמרה המשנה "ודע שהכל לפי החשבון". וז"ל: כמ"ש (קהלת יב, יד) "כי את כל מעשה... על כל נעלם".

ובמקורות אלו כוונתו להסביר מה הוא "דין" ומה הוא "חשבון". ונגסה להבין כוונתו.

ו כתב ב"בית הלוי" (דרוש ט"ו) "כמו שהאדם פועל בעצמו ע"י מעשיו ועושה בעצמו טבע שני להשתוקק לזה שעשה

א דברים (כט, ט) "אתם נצבים היום כולכם" - כולכם ערבים זה בזה. אפילו צדיק אחד ביניכם - כולכם עומדים בזכותו... וכשאחד מכם חוטא - כל הדור לוקה, וכן אתה מוצא בעכן, הלוא עכן בן זרח מעל בחרם ועל כל עדת ישראל היה קצף" (יהושע כב, כ). (תנחומא ריש נצבים).

כלומר ברית זו שמשנה רבינו מעביר את כל ישראל - היא ברית הערבית, והעד הנאמן מה שגמר אומר (בפסוק כח) "הנסתרות לה' אלוקינו, והנגלות לנו ולבנינו" הרי שעל הערבות מדבר (אור החיים כט, ט).

ומצאנו (בסנהדרין מג, ב) מחלוקת תנאים - דעת רבי נחמיה היא שעד שלא עברו את הירדן לא היתה כלל ערבות הדדית, ורק משעברו קבלו עליהם להיות ערבים, וערבות זו היא רק על העבירות הגלויות ולא על העבירות שאדם עושה בסתר. ודעת רבי יהודה היא שכבר קודם היו ערבים על עבירות שבגלוי - ומשנכנסו לארץ - קבלו גם ערבות על עבירות שבסתר, ולכן נענשו ישראל בחטאו של עכן. ע"ש [ועיי סוטה לז, א תוד"ה עודם].

ובדאי אין סברא שיענשו על הנסתרות משום ערבות (עיי מהרש"א שם) שהרי מה בידינו לעשות, והלא אין אדם יודע מטמונותיו של חבירו (רש"י דברים כט, כח) ופירש רבינו יונה (סנהדרין מג, ב) "אבל רבי יהודה סבר שאף על הנסתרות נעשים ערבים, לפי שאי אפשר שלא יכירו שום פגם כשהוא עובר בסתר".

ופירוש זה של רבינו יונה צריך ביאור, וכי מחייבים אותנו להכיר בחכמת הפרצוף?!

זאת ועוד - לפי רבי יהודה, שאפשר להכיר גם את הנסתרות, א"כ למה נתחייבו עליהם בערבות רק בכניסתן לארץ. ומאי שנא מן העבירות הגלויות שנתחייבו קודם לכן?

ב במדבר (טז, כב) "האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף". והקשה ב"עקידת יצחק" (שער ע"ח דף ע, ב) מה טענתו של משה רבינו והרי זו המידה, לקצוף על הכלל בחטא היחיד כעכן וזולתו [כמעשה העגל ושיטים - שחטאו רק קצתם והקצף היה על כל העדה]¹.

1. והשאלה מתחדדת יותר משום שהפסוקים עצמם עומדים זה מול זה - "האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף" (במדבר טז, כב) "הלוא עכן מעל, ועל כל עדת ישראל היה קצף" (יהושע כב, כ).
2. אותה ברית שעברו - כתב ה"מצודות דוד" - דהכונה לחרם, וברד"ק כתב - שהכונה לברית הר סיני ע"ש. והמלבי"ם כתב שהכונה לברית שנכרתה על השבת. ע"ש. ולפי המבואר בדברינו הכוונה לברית של פרשת נצבים - שזו הברית על הערבות שנתחדש בה חיוב בכניסתם לארץ גם על הנסתרות ודו"ק.
3. ידועים דברי הגר"א (ליקוטים שאחרי "שנות אליהו" על שבועות) ש"דין" הוא על המעשה של העבירה, ו"חשבון" הוא על הזמן שעבר עבירה והיה יכול לעשות בזמן הזה מצוה.

לשארית נחלתו) "כל ישראל ערבים זה בזה". שהנשמות מעורבות זה עם זה, עי' מה שכתבנו בח"ב עמ' ש"ז - שי"א].

ואנו אומרים (בתפילת העמידה מנחה של שבת) "מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". ופירש הגר"א (אדרת אליהו דברים א, ו) כשהיו ישראל בארץ, היה גוי אחד וכמו שאמרו בזהר (ח"ב טז, ב) אימתי "גוי אחד" בזמן שהיו בארץ. עכ"ל. א"כ - זהו שאמר רבי יהודה דדוקא בכניסתם לארץ - נתחייבו אף על הנסתרות.

ונכל ר"ה נפתחים שוב ספרי מתים כדי לבוא אתם חשבון על מה שמעשיהם שעשו כשהיו בחיים המשיכו להשפיע על אחרים במשך השנה הזו גם אחרי מותם. והחשבון הסופי יהיה ביום הדין הגדול, אשר אחריו שוב לא תהיה השפעה לאותם מעשים שנעשו קודם לכן.

וזהו שאמר הכתוב (יהושע ז, יא) "חטא ישראל וגם עברו בריתי וגו'" - היינו אע"פ שרק אחד מישראל חטא הרי השפעת חטאו פוגעת בכלם ונעשה כאילו כולם עברו בריתי ונבנו וכחשו.

ח אמנם כל ההשפעה הזו צריכה תנאי אחד.

וכך כתב ה"עקידת יצחק" (שער ע"ח דף ע, ב) המידה הזו של הקב"ה לקצוף על הכלל בחטא היחיד כעכן וזולתו, הנה יהיה זה כאשר יהיה האחד ההוא נכלל בכלם ונקשר בקבוצם, כי אז לא יאמר שחטא האיש ההוא לבדו, אלא שחטא הכלל, כמו שלא נאמר שחלה ראשו או רגלו או ידו של פלוני, אלא שחלה פלוני. אמנם כאשר החוטא ההוא פירש עצמו מן הציבור וכבר לקח עצמו לצד אחר לחלוק עליהם ולקנטרם, הנה כבר יצא מכללם... שהוא כאבר הפרש מן החי שאין לו עוד שום קשר עם גופו. והיתה הכוונה עצומה מאוד "האיש אחד יחטא" מבלי שיהיה לו שום קשר ושתוף עם הכלל כמו שהיה עניינו של קורח שלקח עצמו ונפרש מכל העדה... וזה טעם מה שנהגו בתי דינין שבישראל לנדות ולהרחיק מכללם כל מאן דלא ציית דינא, כי אחר שהוא חוטא בנפשו, ראוי להבדילו שלא יחשב מכללם, כדי שלא יחשבו כולם כאיש אחד ויתפש הכלל בשבילו, עכ"ל.

כבר, כך פועל במעשיו בכל העולם כולו, ואם עושה עבירה מגביר כח של אותה עבירה והתשוקה לזו העבירה בכל העולם. ולא מיבעי אם עושה בפרהסיא הא ודאי פועל גם בשארי האנשים שלומדים ממעשיו, אלא אפילו עושה בצנעא בינו לבין עצמו. מ"מ ע"י המשכו אחרי התאוה מגביר כחה של זו התאוה עד שמשריש זה בטבעו של העולם, להיות טבעם נמשך לזה יותר ממה שהיה מקודם.

וכמו כן להיפוך - הצדיק ע"י מעשיו הטובים מגביר כח הטוב בו ובכל העולם, וגורם בכל העולם כולו להיות נמשך יותר על הטוב.

ובזה יבואר דברי הגמ' (יומא פו, ב) "גדולה תשובה שבשביל יחיד שעשה תשובה מוחלין לכל העולם כולו", והענין דמי שחטא וע"י חטאיו הגביר היצה"ר וגרם שגם אחרים חטאו על ידו בזה החטא ומגיע לו עונש גם ממה שאחרים עשו [חוץ ממה שמגיע **להם** עונש על מעשה העבירה] אע"פ שאח"כ עושה תשובה על חטאיו, הרי מ"מ יש עליו עונש וחוב מהחלק שיש לו במעשה חבירו, וזהו שאמרו - דכשעושה תשובה מוחלין לכל העולם כולו. פירוש - על אותן עבירות שהוא היה הגורם, ומוחלים גם להם כדי שלא יגיע לו שום עונש ממעשיהם.

ובזה נוכל לפרש אמרם "דין וחשבון" - דדין הוא על מעשים שעשה בעצמו, וחשבון הוא מה שמחשבין עמו כמה יש לו במעשה חבירו". עכ"ל.

ואולי זה הוא כוונת הגר"א שהערה מקורו של "חשבון" - "והאלוקים יבא במשפט על כל נעלם". כי רק יודע נעלמות יכול לשקול כמה השפיע פעולתו של זה על מעשהו של השני⁴ [עי' "לפלגות ראובן" ח"א עמ' ק"ע].

ז ולפי זה נתבררו לנו כל ההערות שבריש דברינו.

כי אפשר להתחייב בערבות גם על החטאים הנסתרים, מפני "שא"א שלא יכירו שום פגם כשהוא עובר בסתר" (רבינו יונה) שהרי מעצמי אני מרגיש שמתעוררת בי תאוה לדברים שלא נתעוררתי עליהם לפני זה⁵.

אמנם צריך להוסיף שאותה השפעה יסודה הוא באחדות הנפשות של כלל ישראל, ועל כן כאשר מישהו עושה עבירה זה משפיע על זולתו [וכמו שכתב הרמ"ק ("תומר דבורה" פ"א

4. עי' "לפלגות ראובן" (ח"א עמ' קסט) דפירש לפ"ז מה שאמרו בחז"ל (בר"צ צ"ג) אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה. הדין הוא מה שהוא עשה, והתוכחה - שמוכיחין לו איך מעשיו גרמו לאחרים לחטוא. והיינו "שיוכיח הקב"ה כל אחד ואחד **לפי מה שהוא**", כי ההשפעה על אחרים תלויה באיכות המשפיע.

5. וזהו מה שאברהם אומר לשרה (בראשית יב, יא) "הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את", דאברהם אבינו לא הרגיש ביופיה של שרה עד שהגיעו למצרים - ופתאום הוא מרגיש בעצמו שהוא שם לב לענין זה, ואז הסיק שמצרים שקועים בתאות העריות, ואותה השפעה מתחילה להשפיע עליו [ראה בספר הזכרון "שם עולם" טלז תשמ"ה - עמ' 353 מכתבו של רבי עזרא אלטשולער אל רבי מרדכי גיפטר].

חטאים ופשעים שהאדם לא עשה אותם, ועכ"ז נענש עליהם כאשר היה לו למחות ולא מחה, וע"כ אמר "כל שטרי חובותינו", היינו שיש עלינו שטרי חוב ע"י מעשה אחרים. ודפח"ח. עכ"ל.

ולפי מה שנתבאר לעיל - אנו מבקשים מחיה והעברה של פשעים שלנו - וחוק מזה מה שהשפענו ע"י חטאינו שאחרים יעשו עבירות, וגם על זה יקחו מאתנו חשבון. וצריך בקשה מיוחדת גם על זה, וזו היא מתנת ה' - שיחיד שעשה תשובה - מוחלין לכל העולם...

תפקיד הנידוי אינו רק להעניש את המנודה ולרחק אותו מן הציבור. אלא הרבה יותר מזה - כדי להרחיק את הציבור מן המנודה. ולהבדיל ביניהם, ועי"ז לא יחשב המנודה כאחד מאיברי הכלל, ופעולותיו לא יצליחו להשפיע על הציבור.

ט "אבינו מלכנו מחה והעבר פשעינו וחטאתינו מנגד עיניך. אבינו מלכנו מחוק ברחמיך הרבים כל שטרי חובותינו". - וכתב על זה ב"שיח יצחק" וז"ל: "ובשם גאון דורינו מורינו רבי יצחק אלחנן אב"ד דקובנא שמעתי, מה שאומרים תחילה פשעינו וחטאותינו, ואח"כ אומרים כל שטרי חובותינו - כי מתחילה אנו מבקשים על מה שעשינו בעצמינו, אך יש

כבשים מחברון

מצות הקרבה מן המובחר

וחברון טרשים הוי והא כתיב ויהי מקץ ארבעים שנה ויאמר אבשלום אל המלך אלכה נא וגו', ואמר רב איוב ואיתומא רבה בר בר חנן שהלך להביא כבשים מחברון, ותניא אילים ממואב כבשים מחברון, מינה, אידי דקלישא ארעא עבדה רעיא ושמן קנינא.

✎ יסוד דין הקרבה מן המובחר.

א. מענין "תמימים", ב. מבחר נדריך (דברים י"ב י"א) ג. זה ק"י ואנוהו.

עיי היטב לשון **הרמב"ם** פ"א מאיסורי מזבח ה"א, ובפ"ו ה"א. ועיי היטב **ברמב"ם** בפי"ה"מ בכורות (לך מ"א, ואלו שאין שוחטין וכו') דמשמע כנ"ל, עיי **באבן האזל** פ"ב מאיסורי מזבח הלכה ח' ד"ה עוד יש לומר.

אמנם יעוי **ברמב"ם** פ"ב מאיסורי מזבח הלכה ח' בענין ארבעה חוליים, דחסרונם משום "מבחר נדריך".

ועיי פ"ז **מאיסו"מ** ה"א באיסור הבאת כחוש מקרא דמלאכי (א' י"ד) "ארור נוכל וגוי הקרבהו נא לפחתך".

אכן יעוי **בשאגת אריה** סי' נ' סוד"ה וג"ל כיון.

ועיי **באבן האזל** פ"א מאיסורי מזבח ה"א, ובספר **הליקוט** שם שם **"שוהם וישפה"**.

✎ **ב' אופנים באינו מובחר, אסור להקריבו ואם הקריבו כשר. לא יקריב לכתחילה ואין בו איסור.**

עיי **שוהם וישפה הנ"ל** וב**אבן האזל** פ"ו מאיסורי מזבח ה"א.

✎ **הבאת מובחר, דין בקרבן גופו או בחיוב הגברא המביא.**

עיי **מנחות** ס"ד ע"א, גבי המביא חטאת ציבור כחושה בשבת, ועיי **שאגת אריה הנ"ל**, ועיי בסמוך.

✎ **בהנ"ל, ובגדר מובחר דקרבן פסח ודשאר קרבנות.**

✎ **מובחר משום אכילה ומשום הקרבה.**

עיי **תוס' ישנים** יומא (הנדפס בדף ס"ב ע"ב) ד"ה ואם הי' שני, ועיי בחילוק בין לשונם ללשון **הדיטב"א** ס"ב ע"ב (סוף פ"ה) ד"ה ואם היה. ועיי מש"כ בזה בספר **גור אריה יהודא** קונטרס המועדים סי' כ"ה אות ה' (במוסגר) ע"פ דברי **הדיטב"א** שבועות ט"ו ע"א ד"ה אלא גדולות. אלא דיש לעיין בזה עפ"י מש"כ לדקדק **בערוך השלח העתיד** קדשים סי' ס"ב סעי' ג', בדברי הרמב"ם ריש פ"ז מאיסו"מ.

ל"ד סו"א, פליגי בה רבי אמי וכו' - ע"ב, וישנו מתור הארץ.

שירי מנחה

✎ **תוד"ה** כתניותן וכו', ורוחב הירדן לא היה כ"א חמישים אמה ✎ אם רוחב הירדן לעולם ני אמה בלבד, עיי בהגות הירדן לעיל ע"א ד"ה וכמה, ועיי"ש מש"כ לעמוד בכל חשבונות הללו מצד עומק המים.

✎ **ויחפרו** - ויחפרו לנו את הארץ, אמר ר' חייא בר אבא מרגלים לא נתכוונו אלא לכושתה של א"י כתיב הכא ויחפרו את הארץ וכתיב התם ויחפרה הלכנה ובושה החמה. ✎ צ"ב דגם בכלב ופנחס ששלח יהושע ליריחו נאמר "ויחפרו" עיינן יעקב (ל"ה ע"א) ד"ה לא נתכנו, תורת הקנאות ד"ה מרגלים. וע"ע באור נפלא בלשון ויחפרו בכרם נטע ד"ה כתיב.

✎ **שלוח המרגלים** - שלח לך אנשים אמר ר"ל שלח לך מודעתך, וכי אדם זה בורר חלק רע לעצמו, והיינו דכתיב ויטב בעיני הדבר, אמר ר"ל בעיני ולא בעיניו של מקום. ✎ צ"ב האריך הוטב בעיני משה אחר הבטחת ד'. עיי תוס' שאנן מדברי המדרש, ועיי מהוש"א ד"ה שלח, ובמיומי שדה ד"ה וכי אדם.

✎ **שמות המרגלים** - אמר ר' יצחק דבר זה מסורת בדינו מאבותינו מרגלים על שם מעשיהם נקראו ואנו לא עלתה בדינו אלא אחד וכו'. בבאור דרשת שאר שמותייהם עיי בתנחומא האויז אות ז'. ובבאור ענין השמות בגומת החטא, והא דגרגס חטא זה למרגלים שהיו צדיקים מתחילה עיי בקור אווה ד"ה דבר.

תפילה על קברי אבות

ויעלו כנגב ויבא עד חברון ויבאו מבע"ל אמר רבא מלמד שפירש כלב מעצת מרגלים והלך ונשטתח על קברי אבות אמר להן אבותי בקשו עלי רחמים שאנצל מעצת מרגלים.

✎ **האבות אם יודעין הנעשה בעוה"ז.**

עיי **תוד"ה** אבותי ובהערת הגר"פ על הגליון, ועיי בעינין יעקב (ל"ה ע"ב) ד"ה ונשתתח. ועיי **משברי ים** בתוד"ה אבותי.

✎ **משמעות סוגיין דיכול לבקש מהמתים שיתפללו בעדו, מו"מ בזה מענין דורש אל המתים, ובגדר תפילה בקברי אבות.**

עיי **באר היטב** או"ח סי' תקפ"א בשם מהר"ל, ובב"ח"ו ד"סו"ר"ז וזאתו"א ד"ה המישנדרבשם רבי חיים פלטיאל, ועיי חיי אדם כלל ק"ל חסע"ה.

ובמה שיש לעמוד בסוגיין האריכו בשו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' רצ"ג, ומנחת אליעזר סי' ס"ח והובא בפירות תאנה כאן.

מלכות בחברון

ואין לך טרשים ככל א"י יותר מחברון וכו', ואין לך מעולה ככל ארץ מצרים יותר מצוען דכתיב כי היו בצוען שריו.

✎ **צ"ב** כיון דחברון טרשים דאיי למה קבע דוד מלכותו בתחילה בחברון.

עיי מהוש"א ד"ה ואין לך, ובתורת הקנאות ד"ה דכתיב.

לשון הרע בדבר שהוא אמת

ל"ד סו"ב, וישבו מתור הארץ - ל"ה ע"א, ועל דבר זה נקנש עווא.

שירי מנחה

סימן - אמ"ת, לכ"ד, ל"ה, צ"ל "לכ"ד", ובאר הסימן ע"י רש"י תנחתא הגוי"א חנן, חשק שלמה ד"ה סימן.

אומנות לשון הרע

אמר ר' יוחנן משום ר' מאיר כל לשון הרע שאין בו דבר אמת בתחילתו אין מתקיים בסופו.

מהו דבר אמת שאמרו בתחילה, ומהו שקר דלכסוף.

במעמא שהביאו דוקא ענבים, תאנה ורימון.

ע"י מהרש"א ד"ה ויספרו, ובעינין יעקב (ל"ז ע"א) ד"ה שאין, וע"ע במהרש"א ברכות מ"ד ע"א ד"ה דלא טעינים.

ראש קטיעא - דחוייה ליהושע דקא משתעי, אמר ליה רין ראש קטיעה ימלל וכו'. בבאר ראש קטיעה, ע"י מרש"י ד"ה דחוייה, ובמסות

הש"ס מהערנדן ערך ר"ש (ב), וע"י מהרש"א ד"ה ויהם מה שיש לעמוד בפירושיהם. וע"ע בעינין יעקב (ל"ז ע"ב) ד"ה אמרו, ובאבהת איתן (שם) ד"ה דין, וע"י משבני ים ד"ה ראש.

ויהם כלב

ויהם כלב את העם אל משה וכו', אמר להן וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם, סכרי כגנותיה קא מתשתעי, אישתיקו, אמר להו הוציאנו ממצרים, וקרע לנו את הים, והאכילנו את הכמן.

למה לא הפסיקוהו כשאמר הוציאנו ממצרים וכו'. - תורת הקנאות ד"ה א"ל הוציאנו.

אל תקרי

כי חזק הוא כמנון, אל תקרי כמנון אלא כמנון.

צ"ב דלא נשתנה "ממנו" כלל בקריאה.

ע"י רש"י ד"ה אל תקרי דלא גרס לה, וע"י תוס' ערכין ט"ו ע"ב ד"ה אל תקרי, וע"ש בשיטמ"ק ע"א, אות ד'. בעינין יעקב ערכין (ה' ע"ב) ד"ה אל תקרי, ובחק נתן (השלם) שם בתוד"ה אל תקרי.

אני חשבתיה לטובה - אמר הקב"ה אני חשבתיה לטובה והם חשבו לרעה וכו'. צ"ב דמנן ידעו דהקביה חשבה לטובה, ומה מענה בזה עליהם. ע"י בעינין יעקב (ל"ז ע"ב) ד"ה אמר הקב"ה, וע"י באור נפלא בעץ יוסף (שם) ד"ה אני.

קמצי באילני - אמר רב מרשיא מרגלים שקרי הוו, בשלמא ונהי בעינינו כחגבים, לחיי, אלא וכן היינו בעיניהם מנא הווי ידעי, ולא היא וכו', שמע"י דאמרי קהנין אינשי דרמו לקמצי באילני. צ"ב וכי כל אנשי ארץ כנען ענקים היו, וכי לא ראו ילדי הענק אנשים בגובה כל בני אדם. אולי יש ליישב ע"פ דברי התמהושי"א ד"ה ונהי וד"ה ולא היא, עש"ה.

זמן חזרת המרגלים

אמר רבה אמר ר' יוחנן אותו היום [עת"ב] תשעה באב היה, אמר הקב"ה הן ככו בכיה של חינום ואני אקבע להם בכיה לדורות.

חזרת המרגלים אם היתה בטי"ב או בערב ט"ב.

ע"י מהרש"א תענית כ"ט ע"א ד"ה לא קבעתי, ובקדן אורה תענית שם ד"ה דכתיב, וע"י שפת אמת תענית שם ד"ה אר"י אותו היום (ונרפס גם בשפ"א כאן) וע"י באוצר הטוב לתענית בענין "יום שיבת המרגלים".

במגפה

וימותו האנשים מוציא דיבת הארץ רעה כמגפה, אמר רבי שמעון בן לקיש שמתו מיתה משונה.

האיך ילפינן מ"במגפה" שמתו מיתה משונה. - ע"י רש"י ד"ה במגפה, ובתוד"ה מלמד, וע"י בתורת הקנאות ד"ה במגיפה.

נשתרבב לשונם

אמר רבי חנינא בר פפא, דרש ר' שילא איש כפר תמרתא מלמד שנשתרבב לשונם ונפל על מיבורם והיו תולעים יוצאות מלשונם ונכנסות במיבורם, ומטיבורם ונכנסות בלשונם.

בבאור מדה כנגד מידה שבענוש זה. - ע"י רי"ף (עין יעקב ל"ז ע"א) ד"ה מלמד, ובעינין יעקב (שם) ד"ה מלמד.

הארון נושא את נושאו

נמצא ארון וגושאין וכהנים מצד אחד וישראל מצד אחר, נשא ארון את נושאו ועבר, שנאמר ויהי כאשר הם כל העם לעבור ויעבור ארון ד' והכהנים לפני העם.

מהיכן ילפינן דע"ז הכהנים בצד מזרח ונשאם הארון.

ע"י היטב ברש"י, וע"י מהרש"א ד"ה נמצא, וד"ל ד"ה נשא, עינין יעקב (ל"ז ע"א) ד"ה נשא, מרומי שדה ד"ה נשא.

לימוד תורה לגוי

ל"ה ע"א ועל דבר זה נענש עווא - ע"ב, אמר רבא בר שילא.

שירי מנחה

על השל - ויחר אף ד' בעווא ויכתו שם על השל וגו', ר' יוחנן ור"א חד אמר על עסקי שלו, וחד אמר שעשה צרכיו. הענין פלא, כנס וטע ד"ה וחד אמר דהיה לאנסו כהא דותתחלחל המלכה מגילה ט"ז ע"ג, ועי' לעיל כ' ע"ב.

זמירות היו לי חוקין

דרש רבא מפני מה נענש דוד, מפני שקרא לד"ת זמירות, שנאמר זמירות היו לי חוקין בבית מגורי, אמר לו הקב"ה ד"ת שכתוב בהם התעוף עיניך בו ואיננו אתה קורא אותן זמירות וכו'.

צ"ע דבשלהי מגילה (ל"ב ע"א) "אמר ר' יוחנן כ"ל הקורא בלא נעימה ושונה בלא זמרה עליו הכתוב אומר וכו'. נומאי דמתקיף לה שם אביי היא רק מצד דלא מסתבר לומר "משפטים" בל יחירו" למאן דלא ידע לבסומי קלא.

זמירות בתושבי"ב ובתושבי"פ.

ע"י ר"ש פרה פ"ד סוף מ"א בבאור "זמר בתידרא זמר". וע"י מנחת קנאות ד"ה מפני מה שתמה בזה כנ"ל מסוגיין. וע"י יערות דבש דרוש י"ב, ובמנחה חריבה ד"ה דרש רבא. [וע"י תוס' מגילה שם ד"ה והשונה].

הלימוד בסדר ג'.

ע"י עירובין י"ח ע"ב כל בית שנשמעין בו ד"ת בלילה, וברש"י שם ד"ה ולא אמר, ובמהרש"א בח"א לעירובין י"ח ע"ב ד"ה נותן, לענין ד"ת בלילה.

זמירות

דרש רבא מפני מה נענש דוד מפני שקרא לד"ת זמירות.

בבאור ענין זמירות ומה טענה יש בזה.

ע"י במדומי שדה כאן ד"ה דרש, ובברכות דף ס"ב ע"ב ד"ה מסית, והארכנו בזה במאמר "חקי תורתך" הנדפס בציונים לברכות סוף פ"ה (ל"ג ע"ב).

בכתף ישאו

הריני מכשילך בדבר שאפילו תנוקות של בית רבן יודעין אותו, דכתיב ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו, ואיהו אתייה בעגלתא.

הענין פלא, האיך באמת טעה בזה דוד.

ע"י רד"ק שמואל ב' ו' סוף פסוק ו', ורד"ב פ"ב מכלי המקדש הלכה י"ב, וע"י משברי ים ד"ה אתה.

רבי יהודא אומר על גבי אבנים כתובה שנאמר "וכתבת על האבנים וגו', ואחר כך סדו אותם בסיד, אמר לו ר' שמעון לדברך היאך למדו אומות של אותו הזמן תורה, אמר לו בינה יתירה נתן בהם הקב"ה ושיגר נוטירין שלהן וקילפו את הסיד השיאורה.

צ"ע דהא בחגיגה י"ג ע"א וסנהדרין נ"ט ע"א מבואר, דאסור ללמד גוי תורה, ואסור לו ללמוד תורה.

מהר"ץ חיות ד"ה לדברך.

האם האיסור לימוד גוי תורה כולל כל חלקי התורה.

האם יש לחלק בין לימוד טעמי הדינים לדינים עצמן.

האם יש חילוק בין "מוסריין" דברי תורה ל"עופק" בתורה.

מהר"ץ חיות ד"ה לדברך. מהרש"א חגיגה שם ד"ה אין מוסרין, ועיין בתשובות באר מים חיים שבסוף שו"ת באר שבע סי' י"ד, וע"י בפי' הרגמ"ה בבבא בתרא (דף כ"א ע"א) שכתב בד"ה בתינוקות דעובדי כוכבים - "אם רוצה ללמוד ספר רפואה או מקרא וכו', וע"י שלטי הגבורים ע"ז (דף ו' ע"א מדפי הרי"ף אות א') ובמדומי שדה חגיגה שם בתוס' ד"ה אין. וע"י מהר"ץ חיות חגיגה שם ד"ה א"ר אמי, ושפת אמת חגיגה שם בתוד"ה אין.

האיך השיבו תנאים לגויים בדי"ת.

טורי אבן חגיגה שם ד"ה אין מוסרין בפיסקא "ותדע לך", שפת אמת חגיגה שם בתוד"ה אין מוסרין, מדומי שדה חגיגה שם, בתוד"ה אין מוסרין בפיסקא "והנה הטורי אבן".

טעם הרמב"ם שהשמיט דינים א"ל.

שו"ת באר שבע שם, מהר"ץ חיות ד"ה א"ר אמי, שפ"א שם, מנחת חינוך מצוה רל"ב אות ג' ד"ה ובהיותי. וע"י רמב"ם פ"ח מעבדים הי"ח, ובפ"ד מהלכי ת"ת ה"א "אין מלמדין וכו' אלא לתלמיד הגון וכו'" וע"י בספר המפתח.

דין דאין מוסרין די"ת לעכו"ם דאורייתא או דרבנן.

טורי אבן שם ד"ה אין מוסרין, בסופו בפיסקא "וכי תימא אכתי וכו'". וע"י מנחת חינוך שם ד"ה ועל קושית התוס'.

למ"ד דאיסור לימוד תורה דגוי משום גזל, האם שייך כשישראל מוסר לו.

טורי אבן שם ד"ה אין מוסרין, שפת אמת שם, מדומי שדה שם.

עיקר עבודת האדם – ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו. יליד והא הארון נושא את נושאו ומה עבודה היא זו. עיקר העבודה בדברים שיש בהם הנאה עצמית. תורת הקנאות ד"ה ולבני.

ולא יבואו לראות כבלע את הקודש

ויך באנשי בית שמש כי ראו בארון, משום דראו ויך וכו'.

יש לעיין דהא נאמר לעוים לראות בשעה שמכסין הארון קודם המסע, מקרא ד"ולא יבואו לראות כבלע את הקודש".

לאו דלא יבאו לראות, אם נוהג לדורות.

ע"י ד"ק שמואל א' י"ט, אכן יעוי ברמב"ם בספר המצוות שורש ג', ולכא' משמע הכי בסוגיין, תורת הקנאות ד"ה משום, והאריך בזה הגרי"פ בבאורו לספר המצוות לרס"ג (ח"ב) ל"ת רי"ב (עמ' רל"ג).

ביטול מלאכה משום כבוד התורה

ויך באנשי בית שמש כי ראו בארון, משום דראו ויך, רכי אבהו ורכי אלעזר חד אמר קוצרין ומשתחויים היו. וברש"י ד"ה קוצרין ומשתחויים היו - לא בטלו ממלאכתן לכבודו וכו'.

צ"ב דהא מבואר בקדושין ל"ג ע"א דאין בעלי מלאכה מחוייבין לבטל ממלאכתן לכבוד ת"ה, וכבוד ת"ה עדיף מכבוד תורה.

עיון יעקב (ל"ה ע"א) ד"ה ר' אבהו, תורת הקנאות ד"ה קוצרים.

איסור נתיצה בבמה

אמר רב פפא בר שמואל על כל פסיעה ופסיעה שור ומריא, על כל שש ושש פסיעות שבעה פרים ושבעה אילים, א"ל רב חסדא א"כ מילאת כל ארץ ישראל במות.

צ"ב, מה בכך אם מילא כל איי במות.

אם יש איסור נתיצה בבמות שהוקמו בזמן התר הבמות לאחר שנאסרו.

ע"י תשובות חתם סופר או"ח סי' ל"ב ד"ה והנה ראייה וע"ש בד"ה ובוה יובן. מנחה חריבה ד"ה אמ"ל.

צביעה על גבי שמות הקודש

ת"ר כיצד כתבו ישראל את התורה, רכי יהודא אומר ע"ג אבנים כתובה וכו' ואחר כך סרו אותם בסיד וכו'.

צ"ב האיך הותרו לסוד אותם בסיד אחר כתיבה, והא עיי"ז נמחקים השמות.

ע"י שו"ת מעיל צדקה סי' כ"ג כ"ד, ושו"ת פנים מאירות סי' מ"ה הביאם במנחה חריבה ד"ה ואח"כ סרו.

קלף משוח

ר' שמעון אומר על גבי סיד כתובה וכו'.

צ"ב דהא קרא וכתבת על האבנים" קאמר, ולא עיי"ג סיד.

קלף משוח בחומר שיש בו ממשות, אם ראוי לכתוב על גבו ספר תורה.

ע"י כרם נטע ד"ה רש"א, משו"ת גבעת פנחס (לבעל ההפלאה) סי' נו', וע"ע במנחת קנאות בתוד"ה כיצד.

נחתם גזר דינם של האומות

אמר לו בינה יתירה נתן בהם הקב"ה ושיגרו נוטריין שלהן וקילפו את הסיד והשיאור, ועל דבר זה נתחתם גזר דינם לכאר שחת, שהיה להם ללמוד ולא למדו.

בקושית התוס' (ד"ה ועל), דאכתי יש להן פתחון פה דלא כפה עליהם הר כגיגית (ע"י ע"ז ר' ע"ב).

ע"י בהגהות הגר"מ הורביץ בתוס', תורת הקנאות ד"ה ע"ד, מרומי שדה ד"ה ועל.

קריאה לשלום במלחמת מצוה

ל"ה ע"ב אמר רבא בר שילא - ל"ו ע"ג, נא ודאה.

שירי מנחה

משרפות סיד

דכתיב והיו עמים משרפות סיד וכו', ור' יהודא כי סיד מה אין לו תקנה אלא שריפה אף כותים אין להם תקנה אלא שריפה.

צ"ע דבסנהדרין ס"ו ע"א מבואר דזי עממין מיתתן בסוף.

ע"י מנחת חינוך מצוה תכ"ה אות ב', ובמנחה חריבה (עמ' ק"ג) ד"ה ודע דהעיר המנחת חינוך שעמד בזה מסוגיין ובהשמטת הרמב"ם. ואולי זהו דקדוק רש"י בד"ה אלא שריפה, אכן בדפוס ונציא הגירסא אומות העולם תחת כותים, ומבואר יותר פירש"י דלא קאי אזי עממין כלל, וצ"ע.

רש"י ד"ה אלא שריפה - גיהנם שכל זמן שאין מתגירין והם קרויין עמים אין חלקם אלא משרפות הסיד.

צ"ע דהא לרי יהודא אין מקבלין כנענים אפי' בחו"ל ומה דקאמר רש"י כ"ל זמן שאין מתגירין.

ע"י מנחה חריבה ד"ה ור", וע"ע בכלי חמדה פרשת שופטים (עמ' קמ"ט) אות ו'. אכן למש"כ לעיל זה לא קאי אזי עממין.

ושבית שבזי - ושבית שבזי לרבות כנענים שבח"ל. האריך משמע הכי במשמעות הפסוק. רד"ל ד"ה ושבית.

חתנות בז' אומות

כמאן אזלא הא דתניא וכו' לרבות כנענים שבח"ל שאם חוזרין בתשובה מקבלין אותן, כמאן כר' שמעון. וברש"י ד"ה כמאן וכו', אבל לר' יהודא כולן בכלל לא תחיה כל נשמה.

צ"ע לרי דכל כנענים בכלל ילא תחיה, למאי נאמר ילא תחתן כ"ס הא בלא"ה אסור להחיותם. נשים בהכרתת ז' אומות.

ע"י תוס' שאנץ ל"ו ע"א. וע"י במנחה חריבה ק"ג ע"א ד"ה ועיין בתוס' שאנץ, ושם ק"ג ע"ב ד"ה גם י"ל.

חתנות בכנענים שנתגירו

תוד"ה לרבות וכו', תימה האריך קבלוה לרחב וכו', ואמרינן נמי וכו' שנתגירה ונסכה יהושע וכו', ושמא ע"פ הריבור היה.

איסור חתנות בכנענים שנתגירו. ואם אסורין אף בניהם איסור עולם. אם יש לדון ברחב התר בקהל כהא דהותרו להחיותה.

ע"י תוס' מגילה י"ד ע"א ד"ה דאיגירה, וע"י סוגית הגמ' ביבמות ע"ו סוע"א, וע"ש בדף ע"ח סוע"א בגזרת יהושע על הנתינים, וע"י רמב"ם פ"ב מאיסורי ביאה הלכה כ"ב ובכסף משנה שם. וע"י רשב"א יבמות ע"ח ע"ב ד"ה נתינים, טורי אבן מגילה שם ד"ה דאיגירה. וע"י תורת נביאים (למהר"ץ חיות) הוראת שעה פ"ד. וע"ע באגרת השנית למגילה י"ד ע"א בענין 'חתנות'.

יפ"ת דכנענים שבח"ל

תוד"ה כמאן, וא"ת דלמא ביפת תואר אפילו ר' יהודא מודה, דהא לא דברה תורה אלא כנגד היצר, והואיל והותרו שאר נכריות הדלכה למשה מסיני דקנאין פוגעין בו וכו', הותרו אפי' כנענים וכו'.

צ"ע צ"ב האריך מצי יליף התר יפת תואר מהתר שאר נכריות, דהא ענין קנאין פוגעין בו הוא דוקא בפרהסיא, ואיסור כנענים אף שלא בפרהסיא - מנחה חריבה שם דף ק"ג טור א', בתו"ד.

שם בתוס', מיהו איכא למיתמה לר"ש דאמר מקבלים אותם ואינם בכלל לא תחיה למה לי קרא ושבית שבזי וכו'.

במעמא דאין מקבלין כנענים ששבזי, וכישוב קושייתם. - ע"י כרם נטע ד"ה שאם.

ושבית שבזי לרבות כנענים שבח"ל שאם חוזרין בתשובה מקבלין אותן.

תוס' ד"ה לרבות כנענים שבחוצה לארץ. תימה האריך קבלוה לרחב שהרי היא היתה מכנענים שבתוכה וכו'.

ומיהו מצינו למימר דאם היו חוזרין אז בתשובה בשעה שכתבו את התורה אפילו כנענים שבתוכה היו מקבלין וכו', שהרי יהושע שלח שלש פרוזטרדנמאות הרוצה להשלים וכו'.

פ"זגתת הראשונים בדין קריאה לשלום במלחמת זי עממין.

אם קבלו השלמותם אחר שעברו את הירדן.

מצינו קריאה לשלום במלחמת סיוחן ועוג (במדבר כ"א).

מפני מה הוצרכו הגבועונים להערים, להצדד דמקבלין השלמותם.

בעיקר דין קריאה לשלום בז' עממין ע"י רש"י כאן ד"ה ה"ג ושבית, ובפרשת שופטים כ"י. וע"ש ברמב"ן שהשיגו.

והאריכו בזה נושאי כלי רש"י שם הרא"ם, גור אריה וצידה לדרך ע"ש. וע"י ברא"ם פרשת חוקת כ"א כ"א.

ויעוי ברמב"ם פ"ו ממלכים ה"ה ובראב"ד שם, וע"י היטב בתוד"ה לרבות. ובמאירי כאן (ל"ו ע"א) ד"ה זה שאמרה תורה וע"ש בלח"מ בה"א.

וע"י אריכות גדולה בבאור שיטות הראשונים בספר הזכרון "אהלי חיים" מהגר"ד סולביציק זצ"ל (עמ' נ"ז - ס"ט, והועתק גם בחי' הגר"ז לטוטה החדשים).

צ"ע דהא לרי יהודא אין מקבלין כנענים אפי' בחו"ל ומה דקאמר רש"י כ"ל זמן שאין מתגירין.

ע"י מנחה חריבה ד"ה ור", וע"ע בכלי חמדה פרשת שופטים (עמ' קמ"ט) אות ו'. אכן למש"כ לעיל זה לא קאי אזי עממין.

ושבית שבזי - ושבית שבזי לרבות כנענים שבח"ל. האריך משמע הכי במשמעות הפסוק. רד"ל ד"ה ושבית.

חתנות בז' אומות

כמאן אזלא הא דתניא וכו' לרבות כנענים שבח"ל שאם חוזרין בתשובה מקבלין אותן, כמאן כר' שמעון. וברש"י ד"ה כמאן וכו', אבל לר' יהודא כולן בכלל לא תחיה כל נשמה.

צ"ע לרי דכל כנענים בכלל ילא תחיה, למאי נאמר ילא תחתן כ"ס הא בלא"ה אסור להחיותם. נשים בהכרתת ז' אומות.

ע"י תוס' שאנץ ל"ו ע"א. וע"י במנחה חריבה ק"ג ע"א ד"ה ועיין בתוס' שאנץ, ושם ק"ג ע"ב ד"ה גם י"ל.

חתנות בכנענים שנתגירו

תוד"ה לרבות וכו', תימה האריך קבלוה לרחב וכו', ואמרינן נמי וכו' שנתגירה ונסכה יהושע וכו', ושמא ע"פ הריבור היה.

איסור חתנות בכנענים שנתגירו. ואם אסורין אף בניהם איסור עולם. אם יש לדון ברחב התר בקהל כהא דהותרו להחיותה.

ע"י תוס' מגילה י"ד ע"א ד"ה דאיגירה, וע"י סוגית הגמ' ביבמות ע"ו סוע"א, וע"ש בדף ע"ח סוע"א בגזרת יהושע על הנתינים, וע"י רמב"ם פ"ב מאיסורי ביאה הלכה כ"ב ובכסף משנה שם. וע"י רשב"א יבמות ע"ח ע"ב ד"ה נתינים, טורי אבן מגילה שם ד"ה דאיגירה. וע"י תורת נביאים (למהר"ץ חיות) הוראת שעה פ"ד. וע"ע באגרת השנית למגילה י"ד ע"א בענין 'חתנות'.

יפ"ת דכנענים שבח"ל

תוד"ה כמאן, וא"ת דלמא ביפת תואר אפילו ר' יהודא מודה, דהא לא דברה תורה אלא כנגד היצר, והואיל והותרו שאר נכריות הדלכה למשה מסיני דקנאין פוגעין בו וכו', הותרו אפי' כנענים וכו'.

צ"ע צ"ב האריך מצי יליף התר יפת תואר מהתר שאר נכריות, דהא ענין קנאין פוגעין בו הוא דוקא בפרהסיא, ואיסור כנענים אף שלא בפרהסיא - מנחה חריבה שם דף ק"ג טור א', בתו"ד.

שם בתוס', מיהו איכא למיתמה לר"ש דאמר מקבלים אותם ואינם בכלל לא תחיה למה לי קרא ושבית שבזי וכו'.

במעמא דאין מקבלין כנענים ששבזי, וכישוב קושייתם. - ע"י כרם נטע ד"ה שאם.

מזבח שבנו בהר עיבל

ל"ו ע"א, נא וראה כמה נסים -
ששה שבמים.

שירי מנחה

גרם החטא

עד יעבור עמך ד' זו ביאה ראשונה, עד יעבור עם זו קנית זו ביאה שניה, אמור מעתה ראויין היו ישראל לעשות להם גם כביאה שניה כביאה ראשונה, אלא שגרם החטא.

מהו החטא שגרם.

עיי רש"י ד"ה ליעשות, ועיי בהגהות מהריעב"ץ ברש"י, מש"כ לתמוה בזה, ומה שפירש.

סדר עשיית עניני הר גריזים וחר עיבל.

ואח"כ הביאו את האבנים ובנו את המזבח וסדרוהו בסיד וכתבו עליהם את כל דברי התורה בשבעים לשון וכו', והעלו עולות ושלמים ואכלו ושתו ושמחו וברכו וקללו וכו'.

משמע הכא דבנית המזבח קדמה לברכות וקללות. וצ"ב דכמשנה מבואר להפך דקודם אמרו ברכות וקללות ואח"כ בנו המזבח.

אימתי תיקן יהושע ברכת הארץ.

עיי תפארת ישראל משנה ה' בועז אות ב', ועיי רש"י ד"ה וברכו בשם הגר"א, והוא באדרת אליהו דברים פרשת ראה (י"א כ"ט), עיי"ש.

מזבח בהר עיבל - ואח"כ הביאו את האבנים ובנו את המזבח. מ"ש הוקם המזבח דוקא בהר עיבל, ולא בהר גריזים. עיון יעקב (ל"ט ע"ב) ד"ה ואח"כ.

צרעה לא עברה

תנא צרעה לא עברה עמהם וכו'.

מ"ש לא עברה הצרעה עמהם.

עיון יעקב (ל"ט ע"ב), ד"ה תנא.

שתי צרעות

רב פפא אמר, שתי צרעות הואי חדא דמשה וחדא דיהושע, דמשה לא עבר דיהושע עבר.

דמשה לא עבר - מ"ש הוצרך להשימינו דצרעה דמשה לא עבר, והא בלא"ה בזמן משה לא כבשו אלא ארץ סיוון ועוג.

תוס' שאנץ ד"ה דמשה, [ויש להתבונן מקושיהם ומתירוצם גדר הצרעה ועניה, דלא היו ב' סוגים של צרעות, אלא דצרעה דמשה עניה דוקא לזמן משה, ובהכרח דלא עבר דידה היינו בימי משה, ועיי בסמוך].

מ"ש הוצרכו לצרעה אחרת כימי יהושע. - עיון יעקב (ל"ט ע"ב) ד"ה שתי.

נא וראה כמה נסים נעשו באותו היום, עברו ישראל את הירדן, ובאו להר גריזים ולהר עיבל יתר משישים מיל וכו', ואחר כך הביאו את האבנים ובנו את המזבח וסדרוהו בסיד וכתבו עליהם את כל דברי התורה בשבעים לשון וכו', והעלו עולות ושלמים, ואכלו ושתו, וברכו וקללו.

אם היתה ההקרבה בהוראת שעה, או דכבר היה בשעת התר הכמות.

עיי מתני' שלהי זבחים ק"ב ע"ב "באו לגלגל, הותרו הבמות", אכן יעוי רש"י עה"ת בפרשת ראה י"ב ח' וברד"ק יהושע ח' ל', ועיי היטב במדוש דבה נשא פרשה י"ד סי' א' (נ"ז ע"א, דפוס וילנא) אפרים מעוז ראשי זה יהושע, ובויקרא דבה כ"ב ט' ובחי' הרש"ש שם אות ז'.

ועיי"ש במה שעמדו מהשואת יהושע לדוד, ועיי מהר"ץ חיות בהוספות לספרו דברי נביאים עמ' קצ"א.

דין פגימה ואבני גזית באבני מזבח דבמה ודחר עיבל.

כתיבת התורה עייג אבני המזבח בדיו או בחקיקה.

עיי בעיון יעקב (ל"ח ע"ב) ד"ה ר"ש דכתב דלר"י היתה הכתיבה ע"י שמיר ועיי תורת הקנאות ד"ה ובנו, מש"כ לעמוד בזה דא"כ הוי מזבח פגום.

והנה דינא דפגום אם נוהג בבמה הוא צ"ע, אכן במזבח דהר עיבל נאמר להדיא בקרא בפ' כי תבא (כ"ז ו') אבנים שלמות תבנה ועיי בסמוך.

מקור דין אבנים שלמות במזבח.

עיי רש"י חולין י"ז סוע"ב ד"ה מזבח דילפינן מוזבחת עליו וכו' בזמן שהוא שלם וכ"כ הרמב"ם בפ"ג מפסולי המוקדשין, אכן ברש"י חולין י"ח ע"א ד"ה באבנא, כתב מקרא דאבנים שלמות, וכ"ה ברמב"ם פ"א מבה"ב הי"ד. וצ"ע.

ועיי תוס' סוכה מ"ט ע"א ד"ה שכל, דיש לדון בפסול משום חסרון ריבוע.

כי דינים דנינא דאבנים שלמות.

מזבח דהר עיבל אם היה לו דין במה גדולה.

עיי תפארת יעקב חולין י"ח ע"א ד"ה הא בסידיא, דכתב לישב סתירת דברי רש"י הנ"ל דמקרא דאבנים שלמות לא ילפינן אלא בשעת בניה, אבל בנפגם אח"כ לא ידענו.

ולפי"ז יש לדון בגדר דינו דמזבח דהר עיבל, דאפשר שנאמר בו רק דין דאבנים שלמות, ושפיר מצו לכתוב עליו ע"י שמיר אחר הקמתו. וצ"ע.

עוד יש לדון בו מצד דין ריבוע שאינו אלא בבמה גדולה, ויש לצדד דלא היה לו דין במה גדולה, אלא היתה הוראת שעה בכמה מדיני בנינו [עיי מדרש הגדול כי תבא] וכהא שדנו במזבח שהיה בהר סיני, שהרי לא הוקם המשכן עד הגלגל [ועיי טורי אבן חגיגה ו' ע"ב באבני מילואים ד"ה מי איכא].

ועיי ביסודי דין בנית המזבח דבמה בתורת הקודש סי' ו', וסי' ל"ח.

איסור יחוד בבן נח

ל"ו ע"א, ששה שבטים - ע"ב, בשעה שאמר לו פרעה.

שירי מנחה

אבני שוהם

בשיטות התנאים והראשונים בסדר אבני שוהם עיין בדף המצורף

יהודה

יהודא שקידש ש"ש בפרהסיא נקרא כולו על שמו של הקב"ה.

צ"ב דהא יהודא נקרא כן עוד קודם שקדש ש"ש.

יודה, יהודא, יהודה.

עיי בהגהות מהריעב"ץ ד"ה יהודא, ובמנחה חריבה ד"ה יהודא.

לעשות מלאכתו

ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו, א"ר יוחנן מלמד ששניהם לדבר עבירה נתכונו. ויבא הביתה לעשות מלאכתו רב ושמואל, חד אמר לעשות מלאכתו ממש, וחד אמר לעשות צרכיו נכנס וכו'.

צ"ע דבעלמא אף במקום דמשמעותו חמא לכאורה, הרחיקו פרוש ענין החמא כפשוטו מהצדיקים, ולמה כאן פרשוהו במחשבת איסור.

מעלת ההתגברות על היצר.

יוסף שקידש שם שמים בסתר הוסיפו עליו אות אחת משמו של הקב"ה וכו' יוסף מאי היא דכתיב ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו, א"ר יוחנן מלמד ששניהם לדבר עבירה נתכונו, ויבא הבית לעשות מלאכתו, רב ושמואל חד אמר לעשות מלאכתו ממש, וחד אמר לעשות צרכיו נכנס, ואין איש מאנשי הבית שם בבית וכו'.

אם נאסר יחוד אי"א לבני נח.

מו"מ בפלוגתת רב ושמואל עפ"י גידן יחוד בבני נח.

עיי **יבמות** מ"ז ע"ב בדברי נעמי לרות **אסור** לן יחוד, עיי"ש, אכן יעוי **בסנהדרין** ע"ד ע"ב "אמר רבא אינהו וכל אבוזריהו" **וביד רמה** שם ד"ה בעי, אמנם ברש"י שם משמע כוונה אחת בזה עיי"ש.

ועיי **בספר מאורי אור** (להג"מ רבי מאיר וירמיש זצ"ל) יבמות מ"ז ע"ב ד"ה אסר לן, וע"ע **בעיון יעקב** שבת (כ"ד ע"ב) ד"ה כל האומר (ראשיתו בע"א).

ועיקר הנידון עיון כאן **בבתורת הקנאות** ד"ה ויבא.

עיי **רמב"ם** פ"ט **ממלכים** הלכה ח', דבני נח יכולין לפרוש מן האשות כל זמן שירצה הוא או היא. עיי"ש.

לכא' בכל אי"א דבני נח נאמר דכשזינתה גלתה בדעתה שרצונה לפרוש מבעלה ותהא מותרת, וא"כ לא נאסרה אשת פומיפר ליוסף.

עיי"ש **ברמב"ם** היטב דיש לדקדק דתלי דוקא ביציאה מרשותו, ועיין **צפנת פענח** סנהדרין נ"ז ע"ב ד"ה אימא (ק"י ע"ב).

צ"ע דבעלמא אף במקום דמשמעותו חמא לכאורה, הרחיקו פרוש ענין החמא כפשוטו מהצדיקים, ולמה כאן פרשוהו במחשבת איסור.

מעלת ההתגברות על היצר.

עיון בהגהות מהריעב"ץ ד"ה שניהם, ובמהר"ץ **חיות** ד"ה וחד, ובמה שציין **לשו"ת מהרלב"ח** סי' קכ"ו. וע"ע **במרומי שדה** ד"ה מלמד.

בני בנימין

תניא היה ראוי יוסף לצאת ממנו י"ב שבטים וכו', ואעפ"כ יצאו מבנימין אחיו וכולן נקראו על שמו וכו'.

צ"ב דלפי"ז דעשרת בני בנימין מכח יוסף, היה צריך להיות לבנימין עוד בנים משום זרעו עצמו.

מהרש"א ד"ה ראוי, ענף יוסף (מ"א ע"א) ד"ה תנא.

[ועכ"פ לכא' מבואר, דבבני בנימין התקיים ענין י"ב שבטים שהיו ראויים לצאת מיוסף, ויש לעיין מהא דמבואר ברש"י במדבר כ"ו כ"ד דחמש משפחות חסרו מבניו של בנימין, וא"כ אין כאן התקיימות ד"ב שבטים. וביותר דכתב שם רש"י דבזה נתקיימה מקצת נבואת אמו שקראתו בן אוני עיי"ש, ומבואר דגדו בניו עצמו הן, ולא דיוסף. ועיי **במהרש"א** הל"ל,

ויבואר.]

ה' אדר א' תשס"ה

אבני שוהם

ת"ק דברייתא

כתולדותם [שניה ולא ראשונה]

גד	יהודא
אשר	ראובן
יששכר	שמעון
זבולן	לוי
יוסף [יהוסף]	דן
בנימן [בנימין]	נפתלי
25	25

פלוגת ר' יצחק ור"נ בר יצחק בע"ב, אם יהוסף מלא או בנימן מלא.

ירושלמי בתוס'

שמעון	ראובן
לוי	גד
יהודא	אשר
יששכר	זבולן[ו]
יוסף	דן
ימן	נפתלי
25	25

ב"ב" "בני" "ימן" ששה משמותם - ולא כל שמותם

בבאר חלוקת שם בנימן ע"פ הירושלמי עי' מהרש"א ורש"ש בתוד"ה עשרים.

רב כהנא

כהר גריזים והר עיבל.

הר גריזים	הר עיבל
שמעון	ראובן
לוי	גד
יהודא	אשר
יששכר	זבולן
יוסף	דן
בנימן	נפתלי
27	22

ר' חנינא בן גמליאל

חלוק חומש שני

ראובן	בנימן
שמעון	דן
לוי	נפתלי
יהודא	גד
יששכר	אשר
זבולן	יוסף
28	21

חלוק דחומש הפקודים

ראובן	יוסף
שמעון	בנימן
[לוי]	דן
יהודא	אשר
יששכר	גד
זבולן	נפתלי

לוי אחר שמעון, כן משמע בכנסת יחזקאל [אף דהוא מיירי בחלוקת הרמב"ם].

רש"י בפרשת תצוה כ"ח י'

כתולדותם לגמרי

ראובן	גד
שמעון	אשר
לוי	יששכר
יהודא	זבולן
דן	יוסף
נפתלי	בנימן

צ"ע מסוגיין.

ועיי אור החיים תצוה כ"ח י'

שיטת רבינו בחיי

ראובן	יששכר
שמעון	זבולן
לוי	גד
יהודא	אשר
דן	יוסף [יהוסף]
נפתלי	בנימן [בנימין]
25	25

צ"ב בשיטת רבינו בחיי

אם כתולדותם (כת"ק) הי' צריך לאחר יששכר וזבולן לגד ואשר, ואם מצד שהם בני לאה (רחב"ג, חומש שני) למה הקדים דן ונפתלי, ועיי' כנסת יחזקאל שם.

שיטת הרמב"ם פ"ט מכלי המקדש ה"ט.

ראובן	שמעון
לוי	יהודא
יששכר	זבולן
נפתלי	דן
גד	אשר
יהוסף	בנימן
25	25

הקושיות על הרמב"ם

(א) דלא כחד בסוגיין. (ב) משמע במסקנא דבנימן מלא ויוסף ללא "ה".

מוצא הדברים ליישוב שיטת הרמב"ם היא דהסדר המדובר הוא מאבן אחת כלפי השניה ראובן - שמעון לוי - יהודא וכו'. וקשה ע"ז דלכא' היה צריך להיות הסדר דן ונפתלי, וברמב"ם הוא להפוך.

עי' כס"מ ורדב"ז שם. באר שבע כאן ד"ה שניה, קרית ספר שם. ועיי' בתיחה לשו"ת כנסת יחזקאל, אור החיים תצוה כ"ח י', וע"ע בעיון השלח העניד הלכות כלי המקדש סי' ל' סעי' כ"ח, ובאבני עזרי שם.

שבועת יוסף

ברדיני הנשבע ע"ד חבריו

ל"ז ע"ב אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן בשעה שאמר לו פרעה ליוסף - ל"ז ע"א, המכו פניהם.

שירי מנחה

שבועים לשון

בא גבריאאל ולמדו שבועים לשון וכו', ולמחר כל לישנא דאישתעי פרעה בהדיה אהדר ליה, אישתעי איהו בלשון הקודש, לא הוה ידע וכו'.

לשון הקודש במנין שבועים לשון, או דשבעים לשון אבד לשון הקודש.

עני תוס' שאנן ד"ה אשתעי, ובתוס' הרא"ש ד"ה הוה, וע"ע במנחה חריבה ד"ה אישתעי איהו.

כ"פ

כי פי המדבר אליכם

אישתעי איהו בלשה"ק, לא הוה קא ידע מאי הוה אמר וכו', א"ל אישתבע לי דלא מגלית, אישתבע לו.

צ"ב צ"פ"ו האיך דבר יוסף עם אחיו בלשה"ק.

עני רש"י בראשית מ"ה י"ב ד"ה והנה, וברא"ם שם, ועני מהרש"א סוד"ה למחר. ועני ברמב"ן עה"ת שם, וצ"ע לפ"ו הא דלא ידע פרעה לשה"ק.

כ"פ

שבטים מנצחים

דתניא היה ר"מ אומר כשעמדו ישראל על הים היו שבטים מנצחים זה עם זה, זה אומר וכו', קפין שבטו של בנימין וכו', והיו שרי יהודה רוגמים אותם וכו'. ע"י תוס' שהביאו מתוספתא משל למלך שאמר לבניו להעמידו לקמן עם הנה"ה ולגדול בני' שעות וכו'.

צ"ב, וכי לא ה"י די מקום ברוחב הים שיכנסו כולם.

בבאור הויכוח שבין יהודה ובנימין, והמשל שהביאו התוס'.

ע"י דברים נפלאים בזה במדומי שדה בתוד"ה והיו.

בתהילים (ס"ח כ"ח) נמנו בכאן יהודה בנימין, נפתלי וזבולון, בטעמא דשבטים הלאו דוקא היו מנצחים על זכות הכניסה ראשונה אים.

ע"י יוסף (מ"ב ע"א) ד"ה זה.

לויים הראויים לעבודה

תניא רבי אליעזר בן יעקב אומר, א"א לומר לוי למטה שכבר נאמר למעלה, ואי אפשר לומר למעלה שכבר נאמר למטה, הא כיצד, זקני כהונה ולויה למטה והשאר למעלה, ר' יאשיה אומר כל הראוי לשרת למטה והשאר למעלה.

צ"ב, דהכהנים והלויים שנמדדו למטה הם 'נושאי ארון ברית ד"י' (יהושע ח' ל"ג) וא"כ האיך קאמר ראב"י 'זקני כהונה ולויה', והא אין ראוי לעבודת משה אלא מבין שלשים עד החמישים.

מהרש"א ד"ה כל הראוי עיון יעקב (מ"ב ע"א) ד"ה הא. [נאולי מכאן סיעתא לשיטת הרמב"ם סה"מ שורש תשלשי (עמ' צ"ז) דפסול שנים אינו נוהג אלא במדבר, וצ"ע בגדר המשכן קודם שבאו לגבל, ע"י בנינים דף ל"ז ע"א].

כ"פ

אלו ואלו

רבי אומר אלו ואלו למטה הן עומדין.

אלו ואלו אם קאי על ישראל והלויים, או על כל בני הלויים בין ראויים לעבודה ובין שאין ראויים.

ע"י רש"י ד"ה אלו ואלו. מהרש"א ד"ה רבי, ובתורת הקנאות ד"ה רבי.

אמרו איצמגניני פרעה עבד שלקחו רבו בעשרים כסף תמשילוהו עלינו, אמר להן גגוני מלכות אני רואה בו, אמרו לו א"כ יהא יודע בשבעים לשון, בא גבריאאל ולימדו שבועים לשון וכו'.

ולמחר כל לישנא דאישתעי פרעה בהדיה אהדר ליה, אישתעי איהו בלשון הקודש, לא הוה קא ידע מאי הוה אמר, א"ל אנמרי, אנמריה ולא גמר, אמר ליה אישתבע לי דלא מגלית, אישתבע לו, כי א"ל אבי השביעני לאמור א"ל זיל איתשיל אשבעתך, אמר ליה ואיתשלי נמי אדידך. ואע"ג דלא ניהא ליה א"ל עלה וקבור את אביך כאשר השביעך.

ע"י נדרים ס"ה ע"א, תניא המודר הנאה מחבירו אין מתירין לו אלא בפניו. וע"ש בשבועת משה ליתרו וצדקיהו לנבוכדנצר.

מהו שאמר יוסף לפרעה 'איתשלי נמי אדידך', והא אין מתירין אלא בפני המדור.

האיך יוכל יוסף להשאיל על שבועה שנשבע ליעקב, והא אין יעקב בכאן.

גדר לצורך חברו כשעשה לו טובה.

אם כענין שתהא הטובה כענין הנדר עצמו.

אם מהני התר בפני המדור אינ"פ שאינו מסכים.

ע"י תוד"ה איתשיל, וע"י ר"ן נדרים שם ד"ה תניא, וע"י תוס' הרא"ש כאן ד"ה אמרו, הגהות מהר"עב"ץ בתוד"ה איתשיל, ובהגהות הגרא"מ הורביץ בתוס', ע"י יוסף וענף יוסף (מ"א ע"ב) ד"ה איתשיל.

מה עלתה על דעת פרעה שיוכל להשאיל על שבועתו ליעקב, והא אין נשאלין אלא מדוחק או לדבר מצוה (ע"י שר"ע יוד"ס סי' ר"ג ע"ג וסי' ר"ל).

עיון יעקב (מ"א ע"ב) ד"ה א"ל.

כ"פ

צ"ע האיך יוכל יוסף להשאיל על שבועתו לפרעה, והרי צריך לפרוט הנדר, וכשיפרט נמצא עובר על שבועתו קודם ההתרה.

שער המלך פ"ו משבועות ה"ה, וע"י ש"ב ד"ה מ"מ אכתי, מדברי הריטב"א בשיטמ"ק נדרים ס"ה ע"א ד"ה ואיתני, וע"י מנחה חריבה ד"ה ואיתשיל נמי.

כ"פ

בן נח אם מצווה על קיום נדריו.

אם שייך שא"ה בכ"ן נח.

עיון ירושלמי נזיר פ"ט ה"א (מ"ב ע"ב) ומש"כ ע"ז במל"מ פ"י ממלכים הלכה ז' ד"ה שוב ראיתי בירושלמי, ובטעמא דמילתא ע"י בתורת הקנאות סוד"ה איתשיל.

כ"פ

לפני עיור

לפני דלפני

ר' שמעון

בן יהודא איש כפר עכו אמר משום רבי שמעון אין לך כל מצוה שכתובה בתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמונה בריתות של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמישים, אמר רבי לדברי ר"ש בן יהודא וכו', נמצא לכל אחד ואחד מישראל שש מאות אלף וכו', מאי בינייהו, אמר רב משרשיא ערבא וערבא דערבא איכא בינייהו.

עיי ע"ז י"ד ע"א ענין "לפני דלפני" וברש"י שם ד"ה אלפני, וד"ה אלפני דלפני, ועיי"ש בדף ט"ו ע"ב בתוד"ה לעובד, בחילוק בין לפני דלפני בגוי לישראל.

יש לתלות דין לפני דלפני בישראל בפלוגתא דערבא וערבא דערבא.

עיינ פלתי סי' כ"ז ס"ק ב' ד"ה והנה נדפס, מש"כ לצדד בדין לפני עיור משום ערבות, ועיי מש"כ לתלות בזה כהנ"ל בתשובה שבסוף ספר תקון האדם אות ג', ובמנחה חריבה סוד"ה ערבא, ועיי קהלות יעקב ע"ז סי' ד' אות ב'.

לפני עיור למוכשל בחטא כלפי המכשיל

דרש רבי יהודא בן נחמני מתורגמניה דרבי שמעון בן לקיש, כל הפרשה כולה לא נאמרה אלא בנוסף ונואפת וכו'.

רש"י ד"ה אלא זה הבא על הערוה וכו', משגה עור בדרך, מפתה אשת איש שהיא סומא בדבר ואינה יודעת עונשו כמהו.

משמע דבעצם האיסור יודעת, ומשמע דמ"מ איהו הוא דהוי בארור ולא היא.

אם חלוק ארור משגה עור מלפני עיור.

עיי מנחת קנאות ברש"י ד"ה אחרים, ובתורת הקנאות ד"ה ובמאי. וע"ע בחפץ חיים לאוין ד', וארוין ב' ובבאר מים חיים שם.

ואם יש לדון בה מצד משיא עצה שהיאנה הגונגת, ועיי אחיעזר ח"ג סי' פ"א אות ז'.

שמעון וכו' נמצא לכל או"א מישראל שש מאות אף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמישים, מאי בינייהו, אמר רב משרשיא ערבא וערבא דערבא.

חשבון דר' שמעון בן יהודא.	חשבון התוס' ד"ה אמר רב משרשיא	ע"פ גירסת הרש"י והמראה כהן [שתקנו גירסת המהרש"ל].
ברייתות	קע"ז ריבוא ריבואות	17,700,000,000 [177*100,000,000]
מצוות	ה' אלפים ריבואות	50,000,000 [5,000*10,000]
סה"כ	ות"ת ריבואות	8,000,000 [800*10,000]
מנין בני ישראל	שמונים ריבואות	800,000 [80*10,000]
סה"כ כל ישראל לתרי"ג מצוות	וחמישים אלפים	50,000
	וה' אלפים	5,000
	ומאתים	200
	סה"כ	17,758,855,200
	ולרבי יש להכפיל במנין ישראל	603,550
	סה"כ ערבות דערבות	10,718,357,055,960,000

ערבא דערבא

מאי בינייהו, אמר רב משרשיא ערבא וערבא דערבא איכא בינייהו.

למאי נפ"מ אם יש גם ערבות על הערבות, והא בלא"ה ערב על עיקר החיוב, ומה מוסף הערבות על הערבות.

תוסי' הרא"ש ד"ה ערבא, ועיי במנחה חריבה שבציונים לענין לפני דלפני.

ערבות

אין לך מצוה וכו' שלא נכרתו עליה מ"ח בריתות של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמישים.

לכא מוכח מכאן דנשים, גרים, כהנים ולוים אינם בכלל הערבות שהרי לא נכללו בענין זה דשש מאות אלף וכו'.

עיי רש"י דה"ל ע"ב ד"ה כספחת, ותוסי' שם ד"ה קשים, ועיי תוס' קדושין ע' ע"ב ד"ה קשים, ועיי מנחה חריבה ד"ה ערבא ובקהלות יעקב ע"ז סי' ד' אות ב'.

כל הפרשה כולה

כל הפרשה כולה לא נאמרה אלא בנוסף ונואפת וכו'.

כל הפרשה אם קאי על כל הקהלות או רק על ארור דפסל ומסכה. עיי רש"י ד"ה אלא זה, ועיי מהרש"א ד"ה כל, ועיי תורת הקנאות ד"ה ובמאי.

מטה משפט גר יתום

כל הפרשה כולה לא נאמרה אלא בנוסף ונואפת וכו'. וברש"י ד"ה אלא זה וכו', מטה משפט גר יתום ואלמנה איני יודע לדורשו.

מטה אופנים לדורשו. עיי תוס' שאנץ בשם הר"ש מקוצי, ובהגהות מהרי"ע"ק "בא"ד מטה משפט".

ל"ז ע"א, הפכו פניהם - ע"ב, מתני'.

שירי מנחה

ארבע ארבע, שמונה שמונה

ת"ר ברוך בכלל ברוך בפרט, ארור בכלל ארור בפרט, ללמוד וללמד לשמור ולעשות הרי ארבע, ארבע וארבע, הרי שמונה, שמונה ושמונה הרי שש עשרה.

בבאור ארבע ושמונה, ולמה נמנו באופן זה ולא בדי פנעמים ארבע.

עיי ברש"י ד"ה ללמוד עד סוד"ה שמונה, ועיי מהרש"א ד"ה ארבע. וע"ע במאירי ד"ה כשהיו מברכין.

נאמרו ונשנו ונשתלשו

ר"ע אומר כללות ופרטות נאמרו בסניי ונשנו באהל מועד ונשתלשו בערבות מואב וכו'.

נאמרו נשנו ונשתלשו - כלפי מו, דאי מצד עצם חזרת הדברים בודאי היו עוסקים בהם בכל יום.

עיי מרומי שדה ד"ה כללות, [ויש להתבונן בזה מדברי הירושלמי שהביא בתורת הקנאות ד"ה כללות].

מנין הבריתות

ר' שמעון בן יהודא איש כפר עכו אמר משום רבי שמעון אין לך מצוה ומצוה שכתובה בתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמונה בריתות של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות. אמר רבי לדברי ר' שמעון וכו' נמצא לכל או"א מישראל שש מאות אף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמישים, מאי בינייהו, אמר רב משרשיא ערבא וערבא דערבא.

לשרתו ולברך בשמו

ל"ז ע"ב, מתני' - ל"ח ע"א, ותניא אידך כה תברכו בשם המפורס.

שירי מנחה

מדינה

ברכת כהנים כיצד במדינה אומר אותה שלש ברכות ובמקדש ברכה אחת, במקדש אומר את השם ככתבו ובמדינה בכינויו.

לכא מכאן צ"ע לשיטת הרמב"ם דמדינה היינו כל איי פרט אירושלים שדינה כרין מקדש לענין תקינות שופר (עיי פ"ב משופר ה"ח) ולענין נמיילת אולב (עיי פיה"מ סוכה מ"א ע"ב).

באר שבע ד"ה במדינה.

שלש ברכות - במדינה אומרים אותה שלש ברכות, וברש"י שמפסיקין הכהנים בין פסוק לפסוק וענין הציבור אמן. > מונא דליכא עוני אמן וענין כשהן י כהנים בלבד, האד יתקיים ג' ברכות בגבולין ד"ה ד"ה ברכת.

כנגד כתפיהן

במדינה כהנים נושאים את ידיהן כנגד כתפיהן ובמקדש ע"ג ראשיהן.

כנגד כתפיהן - דאיצ להגביה יותר או דאסורין להגביה יותר.

עיי בפ"י הראב"ד פ' בתרא תמיד ד"ה ובמקדש על ראשיהם, ועיי ביראים (תופע ראם) סי' רס"ט סוד"ה תניא אידך, ועיי בהגהות הרד"ל ד"ה כנגד, ובתורת הקנאות ד"ה כנגד. ובבאר מחולקת הראב"ד והיראים עיי בסביב ליראיו סי' ט"ו אות ד.

על גבי ראשיהן

ובמקדש על גבי ראשיהן, חוץ מכה"ג שאינו מגביה את ידיו למעלה מן הציץ.

צ"ע, דהא אשכחן דקדושת תפילין חמורה מציין, דילפינן איסור הויסח הדעת כתפילין בקיו מציין (עיי מנחות), ואיכ אמאי שרי לכהנים הדיומים להגביה ידיהם למעלה מתפילין שבראשם.

עיי ראב"ד תמיד הנ"ל, ובראים הנ"ל ד"ה יש לתמוה, ועיי באר שבע ד"ה שאינו, ובתורת הקנאות ד"ה כנגד, מנחת קנאות ד"ה ר"י אומר, בתו"ד.

ברכת כהנים בלשון הקודש

תנו רבנן כה תברכו בלשון הקודש וכו', ונאמר להלן אלוהי עמרו לברך וכו', ובתוס' ד"ה נאמר תימה אדרבה אימא ונאמר להלן ואכלת ושבעת וברכת וכו'.

מ"מ בדבריהם וכישוב קושיהם.

עיי באר שבע ד"ה נאמר, ועיי בתורת הקנאות ד"ה נאמר, מרת יוסף ד"ה נאמר.

לעמוד לשרת ולברך

ר' נתן אומר אינו צריך הרי הוא אומר לשרתו ולברך בשמו מה משרת בעמידה אף מברך בעמידה, ומשרת גופיה מגלן דכתיב לעמוד לשרת.

צ"ע למה צריך לעמוד עמידה כג"ש מקרא לעמוד לשרת. והא בקרא לשרתו ולברך בשמו גופיה כתיב לפניו יעמוד לפני ד"י.

עיי גליון הש"ס כאן, זית וענן על הילקוט פרשת עקב, ועיי מצפה איתן ד"ה ומשרת, הגהות הגרא"מ הורביץ ד"ה ומשרת, מרומי שדה ד"ה לשרתו, מנחה חריבה ד"ה ומשרת.

ר' נתן אומר אינו צריך, הרי הוא אומר לשרתו לברך בשמו, מה משרת בעמידה אף מברך בעמידה.

צ"ע דבתענית (כ"ז ע"א) משמע דהקש שירות לעבודה אינו אלא אסמכתא בעלמא.

מ"מ לענין אלו דברים אתקש ברכת כהנים לעבודה.

עיי הגהות מיימוניות פט"ו מתפילה אות ב', ועיי ברד"ל בתוד"ה הרי ובהגהות חתם סופר (תענית שפ) ד"ה ולקולא, ועיי קרן אורה תענית ד"ה אסמכתא.

מ"מ בפסולי עבודה לנשיאת כפים.

יושב, במקדש ובגבולין.

מ"מ כיושב בגבולין, דלכא לא עדיף מכה דכשור יושב (עיי זבחים ט"ז ע"א).

עיי היטב בתוס' ד"ה הרי הוא, בסופו, ועיי בהגהות הרד"ל שם, ועיי קרן אורה ד"ה רבי נתן, ואילך, ובתורת הקנאות ד"ה לשרתו.

לילה, ודין נש"כ בנעילה שנתאחרה עד הלילה.

עיי באר שבע ד"ה ואתקש, ובקרן אורה ד"ה ר' נתן. ועיי ריטב"א תענית בריש פ"ד מתני' ד"ה בשלשה פרקים, ובגבול"א שם כ"ו ע"א ד"ה ובנעילת ועיי תורת הקנאות ד"ה ואיתקש, ועיי הגהות מיימוניות פ"ג מתפילה אות ה' ובקר"א תענית הנ"ל. ועיי באר היטב אור"ח סי' קכ"ט ס"ק א' ובמ"ב סי' תרכ"ג סי"ק ח'.

שכור - בסוגיית דתענית משמע דהוא דרבנן, ועיי מה שהעיר בזה השפת אמת (שם כ"ז ע"ב) ד"ה מה"מ, ועיי מה שהקשה הגאון בעל חשק שלמה בתקנת ארצות סי' כ"ב (עמ' כ"ו במאמר המוסגר).

בעל מום - מבואר בסוגיית דתענית דלענין זה לא איתקש לעבודה, ועיי ט"ז סי' קכ"ח ס"ק כ"ז ומה שתמהו עליו האחרונים עיי"ש בבאה"ט ס"ק ג'.

מומר - עיי תוס' שאנץ ד"ה מה, ותוס' הרא"ש ד"ה מה, ועיי תוס' לקמן ל"ט ע"א ד"ה וכו' ועיי תוס' תענית ד"ה אי מה, ועיי תוס' מנחות ק"ט ע"א ד"ה לא, אכן יעוי ברמב"ם פט"ו מתפילה הלכה ג' ובהגהות מיימוניות שם אות ג'.

ערל - עיי ב"ח סי' קכ"ח אות כ"ג ד"ה שנינו ובמג"א שם ס"ק נ"ד.

פרועי ראש - עיי בהגהות הגאון אדר"ת לתקנת ארצות סי' מ"ב.

טמא - עיי בתשובה שבסוף ספר תקון האדם אות ב'.

אינו ואבל - עיי קרן אורה ד"ה והאחרונים.

זמן וחויב נשיאת כפים

ר' נתן אומר אינו צריך הרי הוא אומר, הוא ובניו כל הימים, מקיש בניו לו, מה הוא בנשיאות כפים אף בניו בנשיאות כפים, וכתוב כל הימים ואיתקדש ברכה לשרות.

זמן נשיאת כפים במקדש.

עיי תוס' ד"ה וכתוב, דבעבודת ב' תמידין ובמוסף היו נושאים כפיהן, אכן יעוי ברמב"ם פ"ד מתפילה הלכה י"ד, וע"ע ברמב"ם פ"ו מכלי המקדש ה"ד לענין נשיאת כפים במעמדות. ועיי קרית ספר פ"ד מהלכות תפילה, ועיי מה שנו"נ בזה הגר"ע אלטשולר זצ"ל והגאון בעל חשק שלמה זצ"ל בתקנת ארצות סי' כ"ב.

בהניף, ובזמן החויב בגבולין. > בגבולין אם יש חויב ברכה בלא תפילה.

עיי קרן אורה ד"ה ברכת, ואילך, בכל אריכות דבריו, ועיי רש"י בתוד"ה דכתיב בא"ד וה"הבמוספין, ועיי מרומי שדה"ה העבודתציבור. ועיי בתשובה שבסוף ספר תקון האדם אות א'.

קול רם

דין נשיאת כפים בקול רם ושומע כעונה בנש"כ

תניא אידך כה תברכו בקול רם, או אינו אלא בלחש ת"ל אמור להם כאדם שאומר לחבירו.

באור בקול רם.

עיי **טור** סי' קכ"ח סעי' י"ד מירושלמי, ועיי **בבאר שבע** ד"ה ד"ה או אינו. ועיי **פרי מגדים** סי' קכ"ח א"א ס"ק כ"ג, ועיי **בבית הלוי** ח"ג סי' ב' אות ד' (י"א ע"א טור א').

אם כהן אחד יכוף להוציא האחרים בשומע כעונה. כהן צרור בנש"כ.

עיי **ראשית בכורים** סוס"י ד' מעובדא שראה באיטליא, ועיי מש"כ **בבית הלוי** סוף בראשית ד"ה מה שאמר. וכבר נודעו בזה דברי **החזון איש** או"ח סי' כ"ט (א' ג' ד'). ועיי **משיב דבר** ח"א סי' מ"ז. ועיי **בקהלות יעקב** ברכות סי' י"ג. [וע"ע בציונים לברכות ט"ו ע"ב].

בגדר האמירה "כאדם האומר לחבירו".

עיי **במנחה חריבה** (קב"ד ע"ב), **עמק ברכה** נש"כ ה' (עמ' י"ז). עיי **בחי' הגרי"ז** כאן משעורי הגרי"ד מה דמטו משום הגר"ח, ועיי בדומה לזה **בקה"י** ברכות סי' י"ג אות ד'.

ועוד יש לפלפל בגדר קול רם עפ"י מה שצויין לעיל בשיטות המפרשים לענין קול רם.

ובעיקר האי עובדא דקהל טריעסט באיטליא עיי במכתב הגאון רבי שמחה זעליג ריגר זצ"ל הדיין מבריסק שנדרס בספר **מנחה חריבה** במנחת זכרון עמ' י"ז בהשמות וצ"ע.

כאן בית הבחירה, רבי יאשיה אומר אינו צריך הרי הוא אומר בכל המקום אשר אוכיר את שמי אבוא אליך, בכל מקום ס"ד וכו', בכל מקום אשר אבוא אליך וברכתך שם אוכיר את שמי, והיכן וכו', בבית הבחירה וכו'.

הזכרת השם המפורש אם תלייה, במקדש או בגילוי שכינה. אחר שמעון הצדיק נמנעו מלהזכיר או פסקו. שם המפורש ביוה"כ אחר שמעון הצדיק.

עיי תוד"ה הרי, ובתוספתא פי"ג ה"ח יש בזה ב' נוסחאות, ועיי **רמב"ם** פי"ד מתפילה ה"י, ובחסדי דוד לתוספתא שם ד"ה וההפך, ועיי **רש"ש** בתוס'.

פנים כנגד פנים

כה תברכו פנים כנגד פנים, אתה אומר פנים כנגד פנים או אינו אלא פנים כנגד עורף כנ"ל אמור להם כאדם האומר לחבירו.

פנים כנגד פנים אם הוא חייב על ישראל או על הכהנים.

עיי **רש"י** ד"ה או אינו אלא, אכן יעויי **מאירי** ד"ה ברכת כהנים (השני). ועיי **תורת הקנאות** ד"ה או אינו אלא פנים ומש"כ בשם **המאמר מרדכי** סי' קכ"ח ס"ק כ"א, ועיי **מורת יוסף** ד"ה כה תברכו.

המקרא

אמר אביי נקמינן לשנים קורא כהנים ולא אינו קורא כהן, שנאמר אמור להם, לשנים. ואמר רב חסדא נקמינן כהן קורא כהנים ואין ישראל קורא כהנים שנאמר אמור להם אמירה משלהם תהא, והלכתא כוותיה דאביי, ולית הלכתא כוותיה דרב חסדא.

עיי **תוד"ה** לשנים מירושלמי דלרב חסדא בעינן שיהא החזן קורא. ועיי **רמב"ם** פי"ד מתפילה ה"ד ובהגהות **מימוניות** אות י' ובכס"מ שם.

אם שייך בעצמו הוא המקרא כהנים, או השמש. הפסק בתפילה באמירת כהנים. אמירת או"י בקריאה לכהנים.

עיי **תוס'** ברכות ל"ד ע"א ד"ה לא יענה, ובבאר שבע כאן ד"ה אמר, ועיי בטור או"ח קכ"ח סעי' י' (א'). ובדמ"ב פי"ד מש"כ ה"ה ובהגהות **מימוניות** אות ג', ועיי **דברי חמודות** ברכות פ"ה סי' י"ז אות נ"ד.

הקב"ה מתאוה לברכת כהנים - א"ר יהושע בן לוי מנין שהקב"ה מתאוה לברכת כהנים, שנאמר ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם. האין ילפינן מהאי קרא דהקב"ה מתאוה לברכת כהנים. עיי היטב בנש"י ד"ה ושמו את שמי, ועיי מהרש"א ד"ה מנין. ובד"ל ד"ה שהקב"ה.

כפיה בברכת כהנים

אמר ר' יהושע בן לוי כל כהן שמברך מתברך וכו'.

יש לדון לפיזו דהוי מצוה שמתן שכרה בצידה שאין כופין עליה.

עיי **מנחה חריבה** ד"ה כל כהן, וע"ע **מנחה חריבה** בשיירי מנחה לפרק שביעי (עמ' קס"ב) ד"ה את זה, ובעיקר דין כפיה בברכת כהנים עיי בתשובה שבסוף ספר תקון האדם, ושם אות ט"ז.

מצות עשה דברכת כהנים

ואמר ר' יהושע בן לוי כל כהן שאינו עולה לרובין עובר בשלשה עשה, כה תברכו, אמור להם, ושמו את שמי.

אימתי עובר, כשקראו לכהנים ולא כהן. כהן יחיד אם עובר כשאינו מברך. כשאין אומרים לו לברך אם אינו עובר כלל או דממעט רק מאמר להם.

עיי **מאירי** ד"ה ברכת כהנים, ועיי **תוס'** מנחות מ"ד ע"א ד"ה כל, טור סי' קכ"ח סעי' ב' ובבית יוסף שם, וע"ש בשם רבינו מנוח. ועיי **תוס' הרא"ש** בע"א ד"ה נקטין, באר שבע ד"ה כל כהן, ועיי בפרי חדש סי' קכ"ח סעי' ב'.

בהניף, ובגדר חוב הכהנים לברך, ואם מצוה על ישראל להתברך ובגדר חובם. עיי **דבר אברהם** ח"א סי' ל"א, וע"ע בעמק ברכה נש"כ אות ז' (עמ' י"ח).

במצוה על ישראל להתברך. חרדים פי"ד אות י"ח, מנחת חינוך מצוה שעה מריטב"א סוכה ל"א ע"ב ד"ה מאי לאו, חתם סופר או"ח סי' כ"ב, וסי' קס"ז.

ל"ח ע"א, ותניא אידך וכו' בשם המפורשוכו - ע"ב, ואמר ריב"ל כל כהן שאינו עולה בעבודה.

שירי מנחה

כה תברכו - בשם המפורש

ותניא אידך כה תברכו את בני ישראל, בשם המפורש, אתה אומר בשם המפורש או אינו אלא בכנינו ת"ל ושמו את שמי, שמו המיוחד לו.

מהו שם המפורש.

עיי **רש"י** במתני ד"ה ככתבו, וברש"י בגמ' ד"ה בשם המיוחד, ועיי **תוס'** ד"ה או אינו בשם רבינו הלל, ועיי **בתורת הקנאות** ד"ה ובמדינה, [ובעיקר ק"י התוס' יש לעיין דמצוה קריאת שם הוי"ו-אלקים, ולמה קרא זה לשבושי קרא, וצ"ע].

עיי **קדושין** (ע"א ע"א) דהיו מבליעין שם של י"ב אותיות בברכת כהנים, ולהמבואר כאן דבעינן דוקא שם ככתבו צ"ע האין ברכו בשם של י"ב.

עיי **תוס'** ר"ד קדושין שם ד"ה והצטעעים ובאמיקי ים ח"ב סי' ג' ד"ה ובתשובה.

יכול אף בגבולין כן נאמר כאן ושמו את שמי ונאמר להלן לשום את שמו שם, מה להלן בית הבחירה אף

כאן בית הבחירה, רבי יאשיה אומר אינו צריך הרי הוא אומר בכל המקום אשר אוכיר את שמי אבוא אליך, בכל מקום ס"ד וכו', בכל מקום אשר אבוא אליך וברכתך שם אוכיר את שמי, והיכן וכו', בבית הבחירה וכו'.

הזכרת השם המפורש אם תלייה, במקדש או בגילוי שכינה. אחר שמעון הצדיק נמנעו מלהזכיר או פסקו. שם המפורש ביוה"כ אחר שמעון הצדיק.

עיי תוד"ה הרי, ובתוספתא פי"ג ה"ח יש בזה ב' נוסחאות, ועיי **רמב"ם** פי"ד מתפילה ה"י, ובחסדי דוד לתוספתא שם ד"ה וההפך, ועיי **רש"ש** בתוס'.

בית הכנסת שכולה כהנים

ל"ח ע"ב, ואמר ריב"ל כל כהן שאינו עולה בעבודה - נופא וכו' עם שאחורי כהנים.

שירי מנחה

ברכת כהנים בעבודה

ואמר ר' יהושע בן לוי כל כהן שאינו עולה בעבודה שוב אינו עולה שנאמר וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם, וירד מעשות החמטא והעולה והשלמים, מה להלן בעבודה אף כאן בעבודה וכו'.

וכדתני ר' אושניא לא שנו אלא שלא עקר את רגליו, אבל עקר את רגליו עולה.

צ"ע האם מי שלא עקר רגליו בעבודה יבטל מי"ע דאורייתא.

קרון אורה ד"ה כל, ועיי' מנחה חריבה (קני"ה ע"ב) ד"ה כל כהן.

לכא' משמע לפי"ז הברכות "כהנים" בתחילת עבודה.

עיי' ר"ן מגילה (ט"ז סו"ט) ד"ה כל כהן, ועיי' מה שתמה בזה בבאר שבע כאן ד"ה כל.

כהן שלא עקר רגליו בעבודה, אם עובר בעשה אם יאמרו לו לברך או כשיקרא הש"יין כהנים.

עיי' מגן אברהם סי' קכ"ח ס"ק ב', ומ"ב ס"ק ט', ובבאור הלכה שם ד"ה או אם אמרו.

זמן העקירה

עקר קודם עבודה.

עיי' מג"א סי' קכ"ח ס"ק י', ומ"ב ס"ק כ"ז כ"ח. ועיי' בהגהות הרד"ל ד"ה בעבודה.

עקר בין רצה למודים, אם מהני כבשוכה יעלה ויבא. עיי' ברד"ל שם.

למה לא תקנו נשיאת כפים בעבודה עצמה.

תורת הקנאות ד"ה וירד.

ברכת כהנים ע"י הש"י

ותנן נמי אם הבטחתו שנושא את כפיו וחוזר לתפלתו רשאי, והוינן בה הא לא עקר רגליו, אלא דנר פוראה.

ינד פורתא" בעבודה, וכומן הברכה עולה לדוכן, או דנושא כפיו במקומו.

הפסק בשמונה עשרה בהליכה.

עיי' טוש"ע סי' קכ"ח סעי' כ', אכן יעוי' בהגהות הרד"ל ד"ה והא לא עקר.

עופות מכריזין בערי העין - ואמר ריב"ל מנין שאפי' עופות מכריזין בציר העין שנאמר כי חנם מורה הרשת בעיני כל בעל כנף. בבור האין יודעים העופות שהוא צר עין. מתוש"א ד"ה שאפילו.

עם שאחורי הכהנים

והתני אבא בריה דרב מנימין בר חייא עם שאחורי כהנים אינן בכלל ברכה, לא קשיא הא דאניסי הא דלא אניסי. גדר אניסי.

דין העומדים בצדי ארון הקודש בנוגא דארון הקודש בולט לתוך ביה"כ.

עיי' תוד"ה הא דאניסי, ועיי' ב"ח סי' קכ"ח אות ט"ו, ובט"ז ס"ק כ', ובהגהות הרד"ל ד"ה דאניסי.

א"ר שמלאי בית הכנסת שכולה כהנים כולן עולין לדוכן, למי מברכין א"ר זורא לאחיהם שבשרות וכו'.

והתמי רב שימי מכירתא דשיחורי, ביה"כ שכולה כהנים מקצתן עולים ומקצתן עונים אמן, לא קשיא, הא דאשתייר בי עשרה, הא דלא אשתייר בי עשרה.

עיי' רמב"ם פט"ז מתפילה ה"ט דנשיאת כפים בעשרה, וכהנים מן המנין. ובטעמא הביא הבית יוסף סי' קכ"א סעי' איבשם רבינו מנח - "דאף הכהנים בכלל הברכה".

צריך עיון.

מי"ש היכא דבולין כהנים ונשתיירו עשרה, דמקצתן עולין ומקצתן עונים אמן, מוכיח שלא נשתיירו עשרה שכולן עולין, והא כיון דכהנים מן המנין שפיר ויכלו להחלק גם כשאין עשרה העונים, וכפי שעושים כאשר חלקם ישראלים.

גדר "כהנים בכלל הברכה".

אם הכהנים העונים, עולים מברכים שיסימו הראשונים.

עיי' מאירי סוד"ה בית הכנסת, ובכסף משנה שם, באר שבע ד"ה הא, הגהות הגרא"מ הורביץ ד"ה דלא, תורת הקנאות ד"ה מקצתן.

ועיי' מנחה חריבה (קני"ג א) ד"ה בה"כ שכי' לדון מצד שומע כוונה. נוצ"ע דבריו דסו"ט השומעין אין נושאין כפיהן, ונש"כ מעבדת כמבואר בנב"י קמא סי' ה'.

למי מברכין

בטעמא דלא אמרו דמברכין לנשים וטף.

עיי' טור סי' קכ"ח סעי' כ"ה מירושלמי ברכות פ"ה ה"ד דהנשים והטף עונים אמן, ועיי'ש בב"ח אות י"ז שתמה מפני מה לא אמרו דמברכין לנשים, ועיי' מגן אברהם ס"ק ל"ז שהעיר מגמ' דלעיל ע"א "נשים וכו' מנין", וע"ש בט"ז ס"ק כ"ב.

וע"ע ברד"ל ד"ה למי ובמרומי שדה ד"ה למי.

אם יש דין בקבלת הברכה עיי' ישראל, ואם עניית אמן כברכת כהנים מעכבת.

עיי' אגרות משה או"ח ח"ב סי' ל"א.

גדר ברכת כהנים בשעת התפילה.

ותנן נמי אם הבטחתו שנושא את כפיו וחוזר לתפלתו רשאי.

אם ברכת כהנים היא חלק מן התפילה, או דלמא רק זמנה בשעת תפילה.

עיי' טור סי' קכ"ח סעי' כ' דבגוונא שהש"ץ נושא כפיו צריך שהמקרא יכוין לבו לתפילה מתחילתה ואם לאו אינו יכול להקרות. וע"ש בב"י ובב"ח דמשמע דהא דבעינן שיכוין מתחילתה הוא בגוונא דהמקרא מסיים שים שלום, וכ"פ בשו"ע סי' כ'.

ועוד יש לדון בזה מדברי הפר"ח בדין הקראה בביה"כ שכולה כהנים עיי'ש בסעי' י"ג ובבאור הלכה ד"ה ואח"כ.

ויש שהוכיחו לנידון זה מתוס' ברכות ל"ד ע"א ד"ה לא יענה, דאי לאו משום שלא יוכל לחזור יכול הש"ץ לענות אמן על ברכת כהנים. וכן יש לדון ממש"כ שם שאין הש"ץ מכריז "כהנים" ומ"מ הוא מקרא לכהנים את תיבות הברכה, עיי' תוס' הרא"ש ל"ט ע"ב ד"ה אין.

ונפ"מ בנידון זה בגוונא שטעה הש"ץ וצריך לחזור התפילה [וכגון ששכח יעלה ויבא], אם צריכין הכהנים לשוב ולשאת כפיהם עיי' בהר צבי או"ח ח"א סי' ס"א.

ועיי' בשו"ת הלכות קטנות ח"ב סי' ש"ו, לענין ש"ץ שהמשיך שים שלום ולא ברכו הכהנים להיכן חוזר, אכן יעוי' במאירי מגילה כ"ד ע"ב, (סוף משנה ו', עמ' פ"א)

בגדר חיוב קריאת התורה

ל"ח ע"ב, גופא וכו' עם שאחורי כהנים - ל"ט ע"א, שאלו תלמידיו.

שירי מנחה

מחיצה בברכת כהנים

גופא תנא אבא בריה דרב מנומין בר חייא עם שאחורי הכהנים אינן בכלל ברכה. פשיטא אריכי כאפי נוצי לא מפסק, תיבה לא מפסקא מחיצה מאי, ת"ש דאמר ריב"ל אפי' מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים.

מלית שמתכסים בה הכהנים.

עמוד השי"ץ אם מפסק.

מחיצה של ברזל אם מתפרת גם הפנים.

עי לעיל ע"א דבעינן בברכת כהנים פנים כנגד פנים, ועי רמב"ם פט"ו מתפילה ה"ט, ועי לקוטי הלכות (י"ח ע"א) עין משפט אות ס', (י"ח ע"ב) אות ז'.

שירי

צירוף למנון

תיבה לא מפסקה מחיצה מאי, ת"ש דאמר ריב"ל אפי' מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים.

עי תוד"ה מחיצה, בחילוק שבין צירוף לעיקר מנון עשירה, לצירוף לצאת יד"ח כשיש י' במקום אחד.

עי טוש"ע א"ח סי' נ"ה סעי' י"ג - כ' פרטי הדינים, ונפ"מ לעומד ע"י חלון, ולעומד בעזרת נשים, ע"ש.

שירי

כונה בהזאה

נתכון להוות לפניו והוה לאחרי, לאחריו והוה לפניו הזאתו פסולה, לפניו והוה על צידן שבפניו הזאתו כשרה.

אם בעינין כונה לעצם ההזאה, או לאדם שמוזן עליו.

עי היטב רש"י ד"ה הזאתו פסולה, ועי רמב"ם פ"י מפרה אדומה ה"ו ובהשגת הראב"ד שם, וע"ש בכסף משנה.

הזאת קמן האיך מהני.

עי רמב"ם שם ה"ו דקטן כשר להזאה, ועי מנחת חינוך מצוה שצ"ט אות י', ועי בתורת הקנאות ד"ה הזאתה, ובמנחה חריבה (קני"ה ע"א) ברש"י ד"ה הזאתו.

דיבור בשעת ברכת כהנים

אמר רבא בר רב הונא כיון שנפתח ס"ת אסור לספר אפי' בדבר הלכה.

צ"ע שייכות מיטרא זו להכא - עי רד"ל בד"ה אמר, ועי מרומי שדה ד"ה כיון, וע"ע במנחה חריבה (קני"ו ע"א) ד"ה כיון.

עמידה בקריאת התורה

ובפתחו עמדו כל העם.

בפולגות האמוראים בלפנותא דדן שתיקה בקה"ת. אם איכא למשמע מהכא דיש לעמוד בשעת קריאת התורה.

עי ב"י סי' קמ"א סעי' א' במנהג הר"מ, ועי דברי חמודות ברכות פ"א סי' ס"י אות ל"ו. ועי ט"ז סי' קמ"ו ס"ק א', ועי מנחה חריבה (קני"ג ע"ב) ד"ה כיון, בתנוד.

שאו ידיכם קודש

ואמר ר' יהושע בן לוי כל כהן שלא נטל ידיו לא ישא את כפיו שנאמר שאו ידיכם קודש וברכו את ה'.

האיך מוכח משאו ידיכם קודש דאיידי ברהיציא כמים דוקא. - רש"י ד"ה שנאמר, ועי תורת הקנאות ד"ה שנאמר, וע"ע במנחה חריבה (קני"ד ע"א) ד"ה כל.

ברכה בנטילת ידים דנשיב. - עי טור סי' קכ"ח סעי' ו', ועי מאירי ד"ה כל כהן, מרומי שדה ד"ה באותו ועי מ"ב ס"ק כ"ד.

אם מהני נטילת ידים שחרית. נטילת ידים משום נקיות או מדיני נשיב.

עי תוס' ד"ה כל כהן, ועי בבית יוסף סי' קכ"ח (סעי' ו' ז') במש"כ בשיטת הרמב"ם פט"ו מתפילה ה"א וה"ה ומש"כ לישב קושיית התוס'.

תכף

תוד"ה כל כהן וכו', ושיעור תכיפה איכא למשמע מתכיפת סמיכה לשיחימה וכו'.

בכרור שעור תכף. הפסק בחילוף. הפסק בשחיה. - עי מגן אברהם סי' קס"ו ס"ק ג', ועי קרן אורה בתוד"ה כל כהן, ובעונג יו"ט א"ח סי' י"ח.

אמר רבא בר רב הונא כיון שנפתח ס"ת אסור לספר אפילו בדבר הלכה שנאמר ובפתחו עמדו כל העם, ואין עמידה אלא שתיקה. שנאמר והוחלתי כי לא ידברו, כי עמדו לא ענו עוד. ר' זירא אמר רב חסדא מהכא, ואוני כל העם אל ספר התורה.

בקושיית התוס' (ד"ה כיון) מהא דברכות חי ע"א דרב ששת מהדר אפיה וגרים

א. מהדר אפיה שאני, ב. סומא פטור, ג. תורתו אומנותו, ד. כשיש י' ששומעין מבצעדיו, ה. דוקא בזמן שהיה מברך רק העולה הראשון והאחרון. ו. מראה קודם קריאה שאינו רוצה לצאת בקריאה זו. ז. רב ששת איירי בין גברא לגברא. ח. רב ששת פליג. ט. דוקא בקול רם אסור.

עי תוס' ברכות שם ד"ה רב ששת, ועי תוס' שאנץ כאן ד"ה כיון, הרי"ף בברכות סוף ד' ע"א, רבינו יונה שם ד"ה רב ששת. ועי רא"ש ברכות פ"ק סוס"י ד'. מאירי ברכות שם ד"ה מכיון. ועי באר שבע ד"ה אסור, ובהגהות הגר"מ הורביץ בתוד"ה כיון.

איסור דיבור בדבר הלכה בשעת קריאת התורה, משום כבוד ס"ת או משום כבוד הקריאה.

עמק ברכה כבוד ס"ת עמי מ"ג ד"ה אך.

שירי

צ"ע האיך מוכח מהאי קרא, דאסור לספר אפי' בדבר הלכה.

צ"ע להתוס' שאנץ, דרב ששת פליג וסבר דשרי לספר בדבר הלכה, דהא רבא הביא ראיה מקרא.

תורת הקנאות ד"ה אסור, מנחה חריבה (קני"ג ע"ב) ד"ה כיון.

שירי

לשיטות הראשונים דשרי לעסוק בד"ת בלחש, או כשיש י' ששומעין, האיך יצא חובת קריאת התורה.

גדר חיוב קריאת התורה לכל אחד בפרטות או לציבור דוקא.

אם שייך צירוף מי שיצא ידי"ח לעשרה בקה"ת.

עי בית יוסף סי' קמ"ו סעי' ב' בשם שבלי הלקט, ועי נחלת דוד (דברי דוד) ברכות שם ד"ה רב ששת, ועי היטב בבאור הלכה סי' קמ"ו ד"ה ויש מתירים ובד"ה ולקרות שנים מקרא, ובבאור הלכה ריש סי' קמ"ג ד"ה בפחות, ועי עמק ברכה קריאת התורה אות ג' (עמ' מ"ז) ד"ה אך כל זה.

תרי קלי

ל"ט ע"א, שאלו תלמידיו - ע"ב, וא"ד זירא בו, עד שתכלה ברבה מפי הקורא.

שירי מנחה

מנעית קפנדיא - במה הארכת ימים אמר להן מימי לא עשיתי כיהב"נ קפנדיא, ולא פסעתי על ראשי עם קודש. מי"פ שבר מעשים אלו ארבות ימים. עינו יעקב (מ"ד ע"א) ד"ה אמר.

ברכה על ברכת כהנים

שאלו תלמידיו את ר"א בן שמוע במה הארכת ימים, אמר להן וכו', ולא נשאתי כפי בלא ברכה. צ"ע מאי רבותא והא בכל מצוה מברכין לפנייה.

עיי ריטב"א מגילה כ"ז ע"ב ד"ה ולא נשאתי.

תמצית הדרכים שנאמרו בזה.

א. קאי על יה"ד שלפני ברכת כהנים - מאידימגילה כ"ז ע"ב ד"ה הרבה דברים.

ב. לא תקנו ברכה על ברכה, וכשם שלא תקנו ברכה על ברכת המזון. רד"ל ד"ה ולא נשאתי. וע"ע בהעמק שאלה פרשת בהעלותך שאילתא קכ"ה אות י"א.

ג. הרבה מצוות לא תקנו בהם ברכה - טורי אבן מגילה כ"ז ע"ב ד"ה מימי, בפיסקא והא דקאמר ולא נשאתי כפי. ועיי שו"ת גינת ורדים או"ח כלל א' סי' י"ג (ח' ע"א ריש טור א') ע"פ שפתי ישנים.

ד. ברכה על עצם הנשיאת כפים בנוסף למצות הברכה, בנין אריאל (להג"מ ר"ש מאמסטרדם, בשם בנו) בית תלמוד עו קכ"ט. וע"ע ברי"ף (ע"י מ"ד א') ד"ה ולא נשאתי.

ה. דלא יצא בברכה זו בשומע כעונה - תורת הקנאות ד"ה ולא נשאתי.

ו. ש"ץ המברך או היוצא מש"ץ בשמ"ע אסור להפסיק ולברך - מרומי שדה ולא נשאתי.

ז. לא היו בקיאי בה, דברכה בלחש - רד"ל ע"ב ד"ה ואין הכהנים.

ח. אין הם עיקר המצוה אלא לצורך ישראל - מהרש"א מגילה שם ד"ה ואמר.

ט. קאי על ברכת נט"ו דברכת כהנים - מנחה חריבה (קכ"ה ע"א).

י. ע"פ ספק הלבוש (קכ"ה סוף סעי' ג) במברך פעם שניה לצבור אחר אם מברך ברכת אשר קדשנו, בהאי ברכה - שו"ת גינת ורדים או"ח כלל א' סי' י"ג (ו' ע"ב, טור ב') ד"ה אך (והוא תשובת מהר"ם ן' חביב). ועיי מה שהשיב ע"ז המחבר שם סי' י"ד ועי' ע"ב טור ב'.

יא. היה מדקדק לאמרה עובר לעשייתן - גינת ורדים שם, ועיי סי' י"ד שם.

יב. היה מדקדק שלא לומר פסוקים אלו בסתמא שלא בשעת נש"כ - גינת ורדים שם, וע"ש בסי' י"ד, ועי' באור הלכה ריש סי' קכ"ח ד"ה דור.

יג. עפ"י הוזהר דאסור להגביה ידיו כי אם בומן תפילה וברכה - [וקאי על ברכות דעלמא]. גינת ורדים שם, וע"ש בסי' י"ד הנ"ל.

יד. שנודרו לעלות לדוכן כדי שיהא לו שהות לומר גם ברכה שלפניה - גינת ורדים סי' י"ד (ח' ע"ב טו ב') ד"ה ול"נ לפי.

באהבה

מאי מברך אמר ר' זירא אמר רב חסדא, אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה.

מהו "באהבה" - אהבת המהנים לישראל, אהבת הקב"ה לישראל, או אהבת הקב"ה לכהנים.

בבאור ענין באהבה בברכה זו כפרט.

עיי מגן אברהם סי' קכ"ח ס"ק י"ח, באר שבע ד"ה לברך, ועיי בתשובה שבוסף ספר תקון האדם אות י"ב י"ג.

אדרבייה - אדרבייה רב חסדא ליב עוקבא ודרש וכו'. מהו "אדרבייה", ומה ענינו לאה דדרש עיי רש"י ביצה כ"ט ע"א ד"ה אדרבייה ובר"ח שם ד"ה אדרבייה, מהר"ץ חיות כאן ד"ה אדרבייה, הנהות מהויעב"ץ ביצה שם ד"ה אדרבייה, ונהנהות מהויעב"ץ תענית י"ג ע"ב ד"ה אדרבייה.

מרפח דיהון של בעלי תשובה - תוס' ר"ה וכו' וכו' בשאלמות פ' קרח כהן שעבר עכ"פ וכו', ורבינו גרשום מאור הגולה השיב בתשובתו דנושא כפיו וכו' רתנן בסוף מנחות אך לא יעלו כהני הכהות אל מנבח' ו' בירושלים, כי אם אצלו מנחת בתוך אהריתו הר"י הן כבעלי מוטין וכו', ואף זה, שאם לא האמר כן נמצאת מרפח דיהון של בעלי תשובה וכו'. צ"ע דמ"ס התורה לא חששה לזה ופסלתו לעבודה, ולמה נחוש אנן תורת הקנאות ד"ה וכו'.

הקראת הברכה לכהנים

ואין הכהנים רשאין להתחיל בברכה עד שיכלה ריבור מפי הקורא, וכו' ואין הכהנים רשאין להתחיל בברכה אחרת עד שיכלה אמון מפי הציבור.

צ"ע מה ענין התחלת ברכה עיי הכהנים "עד שיכלה אמון", והא בלא"ה צריכין להמתין למקרא שיקרא להם.

אם ענין המקרא הוא חיוב בברכה כהנים.

עיי תוס' הרא"ש ד"ה אין, ממדרש, ועיי בית יוסף סי' קכ"ח סעי' י"ג, באר שבע ד"ה ואין הכהנים [ועיי מה שנו"נ בדבריו בתורת הקנאות ד"ה ואין הכהנים]. חזרת פני הכהנים

ואמר ר' זירא אמר רב חסדא אין הכהנים רשאין להתחיל שניהם מן הציבור עד שיתחיל שליה ציבור בשלום.

צ"ע בדבריו רש"י דיה' לעקור וגליתיה, בסדר נשיאות כפים, שכתב "וכשכלה אמון אחרון מפי ציבור הן מחזירין פניהם". והוא דלא כמבואר בגמ'.

עיי מהרש"ל ד"ה עד שיתחיל, ובדבר אברהם ח"א סי' ל"א אות ה' ד"ה ומידי, וח"ב סי' כ"ח אות ג' ד"ה עוד.

א"ר זירא א"ר חסדא אין הקורא רשאי לקרות כהנים עד שיכלה אמון מפי הציבור וכו'.

רש"י ד"ה עד שיכלה אמון וכו', וכל הני משום דתרי קלי לא משתמעו.

באור תרי קלי . א) שני ענינים משני בני אדם. ב) שני ענינים מאדם אחד.

אופן השמיעה בדבר חביב, ובגדר חביב.

עיי סוגיא דר"ה כ"ז ע"א, ועיי מה שעמדו בזה התוס' ד"ה עד שיכלה, ובבאור החביבות עיי רש"י ר"ה כ"ז ע"א ד"ה דחביבה עליה, לענין שופר ובמ"ב סי' תר"צ ס"ק ד' לענין מגילה, ועיי מה שנו"נ לפי"ו לענין ברכת כהנים בקרן אורה ד"ה עד, ובתורת הקנאות ד"ה עד שיכלה.

לתי בי דהתוסי אם שייך לשמוע ולצאת בי ענינים הלוקים מבי בני אדם.

עיי בהגהות הגרא"מ הורביץ בתוד"ה עד, מ"ב סי' תקפ"ח ס"ק י"א ובבאור הלכה שם סעי' ג' בשמע שנים שתקעו כאחד, מהריטב"א בר"ה ל"ד ע"ב ד"ה היכא דתקעו.

מו"מ בתרומי התוס', בנידון אם מצוה על ישראל להתברך.

קרן אורה ד"ה עד, תורת הקנאות ד"ה עד שיכלה מנחה חריבה ד"ה עד שיכלה. ונידון דמצוה להתברך עיי בציונים לעיל (עמ' פ"ח).

מנידון התוס' בשני כהנים לענין תרי קלי, יש להוכיח ענין שומע כעונה בב"כ.

עיי ראשית בכורים סו"ס ד', ועיי מרומי שדה ד"ה והנה הטעם. ובעיקר הנידון עיי בציונים לעיל (עמ' פ"ז).

אחרי ד' אלקיכם תלכו

ל"ט ע"ב, ואר"ז אר"ח וכו' עד שתכלה ברכה מפי הקורא - מ' ע"א, ואמר ר' אבהו מריש הו"א ענתנא אנא.

שירי מנחה

מפטיר במנין שבעה

אמר רבי נתנחום א"ר יהושע בן לוי המפטיר בנביא צריך שיקרא בתורה תחילה.

לכא איירי כמיד דאין מפטיר עולה למנן שבעה.

הגהות הרד"ל ד"ה המפטיר, ובעיקר ענינא דמפטיר אי עולה למנן שבעה ע"י באגות השנית למגילה כ"ג ע"א.

🔔

המתנת המפטיר לגולל

ואמר ר' נתנחום אריב"ל אין המפטיר רשאי להפטיר בנביא עד שיגלל ס"ח.

פ'אגות המפרשים בטעמא דהמתנה זו ונפ"מ אם צריך להמתין עד שיתחיל לגלול או עד שיוסי לגלול.

התחלת ברכות ההפסדה קודם שסיימו לגלול.

ע"י רש"י ד"ה עד שתגלל, אכן יעו"י במאירי (נדפס להלן) ד"ה אף לענין התורה. וע"י בית יוסף ס"י רפ"ד סע"י ו',

ובפרישה ס"י קמ"ז ס"ק ו', באר שבע ד"ה אין, וד"ה עד, תורת הקנאות ד"ה עד שיגלל.

ר"ח אדר שחל בשבת, במקום שיש רק בני ס"ת אם מותרין לגלול אחת בשעת קריאת התורה.

לכא דין זה תלוי בדרון הנ"ל, וע"י מג"א ס"י קמ"ד ס"ק ו' משם שו"ת מהר"י הלוי ס"י פ"ב, וע"י בשאילת יעבץ ח"א ס"י קכ"ט .

🔔

רמזי הפסוקים שאומרים בשעת ברכת כהנים - בזמן שהכהנים מברכים את העם מה הן אומרים, א"ר יודא אר"ח ברכו ר' מלאכו וכו', עד סוף הסוגיא.

ע"י קון אורח מש"כ לבאר רמזי הפסוקים הללו, ושייכותם לכל תפילה ותפילה.

🔔

נשיאת כפים במנחה דתענית

תורה במנחתא דתעניתא מאי אמרי. אנ"ג דפסקינן בפ' בשלשה פרקים כר' יוסי דאמר ליכא נשיאות כפים במנחתא דתענית וכו' ואתי לאחלופי וכו', י"ל הכא אליכא סתמא דמתני' דהתם וכו', אי נמי אפי' לר' יוסי וכו' כיון דסמוך לשקיעת החמה.

צ"ע דפסוקים הללו איכא מ"ד (לקמן מ' ע"א) דאיירי דוקא במקדש, ומנחה הסמוכה לשקיעה איירי בחו"ל [ולא שויכא במקדש].

נשיאות כפים במנחה דתענית בחו"ל ובאי"י.

ע"י מרומי שדה ד"ה במנחתא, ולפי דבריו יש לדון בנשיאות כפים בזה"ז אף באינה סמוכה לשקיעת החמה, וע"י מגן אברהם ס"י קכ"ט ס"ק א', ובחזו"א אר"ח ס"י כ', ובקהלות יעקב תענית ס"י ב'.

🔔

תורה בנעילה דיומא דכיפורי וכו' - לא דינא אמאי לא אמר בנעילה דתענית וכו'. ב"ש"ב קושתם, ע"י ר"ן תענית ט' ע"א ד"ה אלא האידיא (ר"ש"ש), רד"ל בתורה בנעילה, קון אורה בתורה בנעילה, וע"י תורת הקנאות ד"ה בנעילה.

🔔

העם מה הן אומרים

היכן אומר רב יוסף אמר בין כל ברכה וברכה, ורב ששת אמר בהזכרת השם וכו'. א"ר חייא בר אבא כל האומרן בגבולין אינו אלא טועה, אמר רבי חנינא בר פפא, תדע, דבמקדש נמי לא בעי לממרינהו, כלום יש לך עבד שמברכין אותו ואינו מאוין. א"ר אחא בר חנינא, תדע, דבגבולין נמי מיבעי לממרינהו, כלום יש עבד שמברכין אותו ואינו מסביר פנים וכו'.

בהכרעת דינא, ובטעמא דשירי למימר רבשי"ע דהרואה הלו"ם בשעת ברכת כהנים.

צ"ע, דפסוקי מנחתא דתענית לכא אין בהם משום הסברת פנים.

ע"י תורה כל האומרם, ובמש"כ בשם ר"ח, אכן יעו"י במאירי ד"ה והיכן, וע"ע בבאר שבע ד"ה כל בשם מהר"ל, וע"י רד"ל בתורה כל, ובתורת הקנאות ד"ה כל.

ואמר ר' נתנחום אמר ר' יהושע בן לוי, אין הציבור רשאים לצאת עד שינטל ספר תורה [ויניה במקומו], ושמואל אמר עד שיצא, ולא פליגי, הא דאיכא פיתחא אחרינא הא דליכא פיתחא אחרינא, אמר רבא בר אהינא אסברה ל', אחרי ד' אלקיכם תלכו.

סוגיין, במצניעין הס"ת בבית אחר או באותו בית.

בגירסת יונינה במקומו, ואם צריך להמתין עד שיגיע ס"ת למקומו.

ע"י ה"טב ברש"י ד"ה איכא פיתחא, וע"י רי"ף מגילה (י"ד ע"ב) בשם גאון, והובא בטור אר"ח ס"י קמ"ט, ותמצית פרושם ע"י בבאר שבע ד"ה עד שינטל.

וע"ע בבית יוסף שם בשם מהר"י אבוהב שדקדק באריכות לשון הטור ומש"כ לחדש לפי"ז, וע"י מש"כ ליישב קושיותיו בדרישה ס"ק א'.

🔔

ז"ל הרמב"ם פי"ב מתפילה הלכה כ"ד, "מקום שמוציאים ס"ת אחר שקוראין בו, ומוליכין אותו לבית אחר להצניעו, אין הציבור רשאים לצאת עד שיצא ספר תורה וילוו אותו והם אחריו עד המקום שמצניעין אותו בו".

בהשמטת הרמב"ם לדין פיתחא אחרינא.

במקור דברי הרמב"ם שצריכין ללוות את הס"ת עד מקום שמצניעין אותו.

ע"י לחם משנה שם, וע"י בדברי מהר"י אבוהב הנ"ל, בשיטת הגאון. וע"י במסכת סופרים פי"ד הלכה י"ד (ויש דפוסים שהוא בה"י"ג).

ברכה ותהלה

ובמקדש ברכה אחת וכל כך למה, לפי שאין עונין אמן במקדש. תנו רבנן מנין שאין עונין אמן במקדש שנאמר קומו ברכו את ד' אלקיכם מן העולם ועד העולם ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה, על כל ברכה וברכה תן לו תהלה.

האם בכל הזכרת שם במקדש היו אומרים בשכמל"ו, או דבברכות היו עונין כן רק בסוף הברכה.

מ"מ בענית בשכמל"ו בברכת כהנים.

בבאור הא דבשכמל"ו דברכת כהנים אינו בסיום הפסוקים.

כשאמרו בני יעקב "שמע ישראל", וענה יעקב "בשכמל"ו" (עיי פסחים נ"ו ע"א)

אם ענה בהזכרת השם או בסוף אמירתם, ובטעמא.

עיי תוס' ד"ה וכל, מה שדנו לענין הפסק בברכת כהנים ע"י בשכמל"ו, ועיי פי' הראש"ש לתמיד פ"ז מ"ב (ל"ג ע"ב) ד"ה וברכו, ובתוספות יום טוב פ"ז מ"ו ד"ה ובמקדש, ועיי מדומי שדה ד"ה מנין, ועיי בתורת הקנאות ד"ה דאמר.

שייכות הא דאין עונין אמן להזכרת השם המפורש.

הזכרת שם המפורש במקדש בברכת כהנים או בכל הברכות.

עיי רע"ב תענית פ"ב מ"ה ד"ה אלא בשערי מזרח. ועיי מהרש"א סוטה דף מ' ע"ב ד"ה מנין, ועיי צל"ח ד"ה כל חותמו, (אכן יעוי ברש"ש יומא דף ס"ט ע"ב ד"ה רב נידל), ועיי בהגהות הגאון רא"מ הורביץ ברכות ס"ג ע"א ד"ה כ"כ למה. וע"ע ברשב"א ברכות ס"ג ע"א ד"ה ת"ר בהא דאין עונין אמן במקדש אם הוא רק בברכת כהנים או בכל הברכות, ויש לדון ע"פ הג"ל.

שיטת הרמב"ם, באופן עניית הציבור במקדש.

עיי רמב"ם פ"ד מתעניות ה"ט, אכן צ"ב דבפרק י"ד מהלכות תפילה ה"ט כתב דאחר ברכת כהנים עונין "וברוך ד' אלקי ישראל מן העולם". עיי באר שבע ד"ה קומו, מהר"ץ חיות ברכות ס"ג ע"א ד"ה אין עונין, ובתורת הקנאות סוד"ה וכל כך.

אין עונין אמן במקדש אם הוא מתקנת עזרא, והאיך נהגו בבית ראשון.

עיי היטב רש"י תענית (ט"ז ע"ב) ד"ה מנין שאין עונין אמן, ועיי רש"י יומא דף ס"ט ע"ב ד"ה ויברך עזרא, אכן יעוי שם בתוס' ישנים ד"ה ברוך.

השתחואה בשמיעת השם

תוס' שם, כדאיתא בירושלמי הקרובים היו נופלין על פניהם והרחוקים היו אומרים בשכמל"ו וכו'.

מ"ט אין הרחוקים נופלים על פניהם.

עיי שו"ת הדרב"ן ח"ב סי' תת"י, ועיי חי' הגרי"ז כאן בתוד"ה כל כך.

וכל כך למה [שבמקדש אומר את שלשתן ברכה אחת] לפי שאין עונין אמן במקדש [ואין כאן במה להפסיק. ובתוד"ה וכל וכו', תימא והלא היו עונים בשכמל"ו כשהיו שומעין שם הקדוש וכו', וזה היה הפסוק גדול מעניית אמן, ועוד שהיו נופלין על פניהם וכו'.

צ"ע דהא מבואר במוסף דיוה"כ "דאף הוא היה מתכוין לגמור כנגד המברכים (עיי ר"מ פ"ב מעבודת יוה"כ ה"ז) ומשמע

שזמן אמירת השם ואמירת בשכמל"ו מכוונים ואי"ז הפסק.

עיי חידושי מרן רי"ז הלוי יומא (עמ' כ"ב) ד"ה בסוטה, ובחי' מרן רי"ז הלוי עה"ת ד"ה וימהר משה פרשת כי תשא, וע"ע חי' הגרי"ז כאן ד"ה ובמקדש.

מ' ע"א א"ר אבהו מריש ה"א
עיונתא אנא - ע"ב, מתני'.

שירי מנחה

עיונתותיה דר' אבא דמן עכו

ואמר רבי אבהו מיש הוה אמינא ענותא אנא, כיון דהוינא ליה לר' אבא דמן עכו דאמר איהו חרא טעמא ואמר אמוריה חד טעמא ולא קפיד אמינא לאו עיונתא אנא.

צ"ע, דלכאורה ודאי היה לו להקפיד,

שהרי שינה האמורא מהטעם האמיתי

שיש לומר לדעת ר' אבא.

עיי מהרש"א ד"ה אמר איהו, ובתורת הקנאות ד"ה דאמר.

תשלום חובות ממענק קופת העיר

ותו, רבי אבהו אימנו רבנן עליה לממנה ברישא, כיון דהויה לר' אבא דמן עכו דנפיש ליה בעלי חובות, אמר להו איכא רבה.

ר' אבא דמן עכו, אם היה חייב מכבר, או שהיה נוקט ללוות בעתיד.

אדם שיש לו חובות, מן העבר, ואין לו גם לצורך ההוה, וקיבל מענק מקופת העיר, אם ראוי לפרוע בזה החובות.

שימוש בצדקה בשינוי מדעת הנותן.

עיי היטב בלשון רש"י ד"ה דנפיש עלי חובות [ול"ג בעלי], ועיי בהגהות הב"ח

[תשלום חובות ממענק קופת העיר, המשך]

אות ב', ובמאירי ד"ה וכן סופר עליו, ועי' מנחה חריבה (קניז' ע"ב) ד"ה כיון דחזיה, מש"כ לדון בזה, מהמבואר בשו"ע יו"ד סי' רנ"ג סעי' י"ב.

והוא ענין רחב ותלוי בבאור תוספתא דפאה (פ"ד הט"ז) מעשר עני אין פורעין ממנו מלוה, עי' בבאור הגר"א שם ס"ק י"ח, ועי' רמב"ם פ"ג מעבדים הט"ו בדין ענק ע"ע לעצמו ולא לבעל חובו, ובמשנה למלך שם ד"ה ענק עבד עברי, ועי' בתשובות בשמים ראש סי' צ"ג, ובהגהות כסא דהרסנא שם (שציין בפ"ת יו"ד שם ס"ק ה').

קפי"א דמוכר אבנים טובות

ר' אבהו ור' חייא בר אבא איקלעו לההוא אתרא, ר' אבהו דרש באגדתא, ר' חייא בר אבא דרש בשמעתא, שבקוה כו"ע לרחב"א ואזיל לגבי ר' אבהו, חלש דעתיה, א"ל אמשול לך משל וכו', ואפ"ה לא איתותב דעתיה מיניה.

⊞ מ"ט סו"ס מ"ט לא איתותב דעתיה דרחב"א.

⊞ בחילוק בין המשל לנמשל.

עי' ב"ח אור"ח סי' ר"צ אות ב', מרומי שדה ד"ה א"ל אמשול, תורת הקנאות ד"ה ואפ"ה, מנחה חריבה ד"ה עד אושפיזיה.

מודים דרבנן

בזמן ששליח ציבור אומר מודים העם מה הם אומרים, אמר רב מודים אנחנו לך ר' אלקינו על שאנו מודים לך וכו'. אמר רב פפא הילכך נימרינהו לכולהו.

⊞ מ"ט נקרא מודים דרבנן - באר שבע ד"ה הלכך.

⊞ בכאור נוסחאות האמוראים - קרן אורה ד"ה רב.

⊞ כריעה במודים דרבנן תחילה וסוף - עי' שו"ע אור"ח סי' קכ"ז סעי' א' ובברכה ותהלה לברכות (עמ' ס"ד).

⊞ חתימה בשם במודים דרבנן - עי' ברכה ותהלה לברכות כ"א ע"ב (עמ' מ').

⊞ צי"ע בדברי התוס' ברכות כ"א ע"ב די"ה עד שכתבו דאין מקור למודים דרבנן בגמ'. - עי' ברכה ותהלה שם.

אימת ציבור

אמר ר' יצחק לעולם תהא אימת צבור עליך, שהרי כהנים פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי שכינה.

⊞ פפ"ז יש לדון בהנהגת העולה למפטיר, או העולה לתורה כשמוציאין ב' ספרי תורה, וגבו כנגד ס"ת היושב עלה בימה.

עמק ברכה כבוד ס"ת (עמ' מ"ג) ד"ה הא דלא.

אחי ועמי

רב נחמן אמר מוכא, ויקם המלך דוד על רגליו ויאמר שמעוני אחי ועמי, אם אחי למה עמי ואם עמי למה אחי, אמר רבי אלעזר אמר להם דוד לישראל אם אתם שומעין לי אחי אתם, ואם לאו עמי אתם, ואני רודה אתכם במקל.

⊞ בכאור הילפותא, ובאופן הנהגת החכם עם הציבור.

עי' היטב רש"י ד"ה אם אתם, ובמאירי ד"ה אנ"פ שהציבור, אכן יעווי במהרש"א ד"ה רב נחמן, ועי' ברי"ף (עין יעקב מ"ה ע"ב) ד"ה לעולם.

ברכה כהנים בחליצת הסנדל

אין הכהנים רשאים לעלות בסנדליהן לדוכן וכו'.

⊞ ברכת כהנים בבתי שוקיים של בנד ושל עור, עי' ב"י סי' קכ"ח סעי' ה' מהג"מ פ"ד מתפלה ה"ד, ועי' מ"ב ס"ק י"ח.

⊞ כהן שאינו יכול להוריד מנעליו - עי' בית הלוי עה"ת סוף בראשית ד"ה גם מה, ומנחה חריבה (קניז' ע"ב) ד"ה בבית הלוי.

ישיבה בעזרה

מ' ע"ב, מתני' - מ"א ע"א, וקורא אחרי מותר וכו'.

שירי מנחה

ברכות כהן גדול בלשון הקודש

ברכות כהן גדול כיצד וכו'.

מ"ש ברכות כה"ג משאר תפילות וברכות שהן בכל לשון.

מ"ט לא הביאו ראיה ומקור להא דברכות כה"ג בלשון הקודש.

למה לא נמנתה בכאן פרשת כהן גדול, כהא דמנו פרשת המלך.

עיי' תוס' הרא"ש ד"ה ברכת, תוספות יום טוב ד"ה ברכת, ועיי' רש"ש ד"ה ברכת, ובהגהות הגרא"מ הורביץ ד"ה ברכת, ועיי' בהגהות הגרא"מ הורביץ לעיל בריש פירקין (ל"ב ע"א). ד"ה וברכת כה"ג, ועיי' בספר השקפה לברכה מקורות הברכה מקור שמיני בענין לשה"ק בבית המקדש.

הפסק בקריאת התורה

ואומר יתר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן וכו'.

האיך מותר הכה"ג להפסיק ולומר כן באמצע קריאת התורה קודם שברך ברכה אחרונה.

הפסק בדיבור לצורך, וגדרו.

הכרות יעלה ויבא, והכרות מקום שאוחזין בתפילה לאלו שאינם יודעים.

עיי' קרן אורה ד"ה ואומר, ובתורת הקנאות ד"ה ואומר, ועיי' אגרות משה או"ח ה"א סי' כ"ב.

דברים שבכתב אי אתה רשאי לאמרם בע"פ

ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה.

צ"ע האיך קורא על פה, והא דברים שבכתב אי אתה רשאי לאמרם בע"פ. גדרי האיסור, וטעמו.

עיי' תוס' הרא"ש ד"ה ובעשור, ובתוס' ישנים יומא דף ע' ע"א ד"ה ובעשור ובטעמא, עיי' סוגיא דגיטין סי' ע"ב, וריטב"א שם ד"ה הא כיצד, ועיי' מנחת חריבה ד"ה ואומר, ובחי' הגרי"ז כאן. וע"ע באוצר הטוב לתענית כ"ח ע"א עמ' נ"ד.

כבוד לתלמיד במקום הרב.

שמעת מינה חולקים כבוד לתלמיד במקום הרב, אמר אב"י כולה משום כבודו דכ"ג הוא.

כשחולקים לתלמיד בפני הרב, פחות ממה שחולקים לרב. הרב שמתכבד בכבוד רבו.

עיי' היטב ברש"י ד"ה ש"מ, וד"ה כולה, ובהגהות מיימוניות פ"ה מת"ת אות כ' ועיי' ב"ב קי"ט ע"ב בעובדא דבנות צלפחד ב"ב קי"ט ע"ב וברשב"ם שם.

וכהן גדול עומד ומקבל וקורא וכו', עומד, מכלל דיושב הוא, והאמר מר אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד שנאמר ויבא המלך דוד וישב לפני ד' וכו', כדאמר רב חסדא בעזרת נשים.

במקור האיסור ואם הוא דאורייתא או דרבנן.

בטעם האיסור, ואם הוא משום מורא מקדש או דין בפני עצמו.

עיי' סנהדרין ק"א ע"ב "גמירי דאין ישיבה בעזרה וכו'", ועיי' ברש"י ד"ה גמירי. ועיי' דמב"ם בספר המצוות עשה כ"א במצות יראה מן המקדש. ועיי' רש"י יומא ס"ט ד"ה אין ישיבה, דיליף מקראי. ועיי' משנה למלך פ"ז מבית הבחירה ה", ומנחת חינוך מצוה רנ"ד אות ו' ד"ה ועיין במשנה למלך. מלכות בית דוד מהדו"ב סי' כ' אות ב'.

ישיבת כהנים בעזרה.

אכילת כהנים בישיבה, משום צורך עבודה, או מדין למושחה.

עיי' היטב בתוס' כאן, ועיי' בתוס' יומא כ"ה ע"א ד"ה אין, במה שעמדו מסוגיא דזבחים ט"ז ע"א, ועיי' באר שבע תמיד דף כ"ז ד"ה דאמר מר, וע"ע במל"מ פ"ז ה"ו בשם המהרי"ט בדרשות, ועיי' מנחת חינוך הנ"ל ד"ה ועיין תוס'. ועיי' בקונטרס "ואלה יעמדו" להגאון אדרת אות ו' (נדפס בישורון ב'). ועיין בספר מלכות בית דוד (מהדו"ק סי' ט') מהדו"ב סי' כ"א.

סמיכה בישיבה או כעמידה

תוס' ד"ה והאמר מר וכו', אמר רבי אמי אף למלכי בית דוד אין להן ישיבה בעזרה, מהו "וישב כלפני ד'", שסמך עצמו לכותל.

מ"ט שרי סמיכה בעזרה.

לאיזה ענין אמרינן סמיכה בישיבה, ולאיזה ענין אמרינן דלאו בישיבה.

עמידת בעלי דין ע"י סמיכה.

מ"ט מלך ישראל אין דנין אותו ומלכי בית דוד דנים אותם.

עיי' שו"ע חו"מ סי' י"ז סעי' א', ובהגהת הרמ"א שם, ועיי' מגן אברהם סי' קמ"א ס"ק ב', ועיי' דברים נפלאים בזה בתומים סי' י"ז ס"ק ב'.

ובכל עניני ישיבה בעזרה עיי' בספר מלא הרועים ח"א אות י' בערך ישיבה בעזרה.

פרשת כהן גדול

גלילת ספר תורה בציבור

ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה. וליכריה לספר וליקרי, א"ר הונא בר יהודא א"ר ששת לפי שאין גוללין ס"ת בציבור.

מ"ט בכל יומי כשיש רק ס"ת אחד גוללין אותו לקריאת המוספין.

קריאה דכה"ג ביוה"כ, חובת הכהן או חובת ציבור.

עיין פלוגתת המרדכי והרשב"א בבית יוסף או"ח סי' קמ"ד סעי' ג', ועיי במגן אברהם שם ס"ק ו', ועיי במרומי שדה ד"ה ולכריה. וע"ע בבית מאיר, יו"ד סימן רע"ט סעיף ב'.

ברכה בספר תורה שני

ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה וכו', וליתו ס"ת אחרינא וליקרי, רב הונא בר יהודא אמר משום פגמו של ראשון, ר"ש בן לקיש אמר לפי שאין מברכים ברכה שאינה צריכה.

צ"ב מ"ט היא צריך לברך שוב על ס"ת שני, ואמאי אינו נפטר בברכה שברך על הראשון.

קריאה בס"ת פסול בע"פ משום ברכה שאינה צריכה.

במקום שאין לוי מ"ט מברך הכהן פעם שניה, דלכא כבר יצא בברכה הקודמת.

עיי בית יוסף יו"ד סי' רע"ט שיטת המרדכי ומהר"י בירב, ועיי בט"ז יו"ד שם ס"ק ב', ובדש"ש יומא עי' ע"א ד"ה וריש לקיש. וע"ע בסמוך.

ברכה שאינה צריכה

ר"ש בן לקיש אמר לפי שאין מברכים ברכה שאינה צריכה.

אם מוכח מכאן, דהיכול לפטור עצמו בברכה אחת, אסור לו לגרום שיחא צריך לברך ברכה נוספת.

גרם ברכה שאינה צריכה, לצורך מאה ברכות בשבת.

סעודה שלישית בערב פסח שחל בשבת.

ברכת התורה בקריאת התורה, דאורייתא או דרבנן.

עיי באר שבע ד"ה לפי שאין מש"כ בשם חכם אחד, והוא הרמ"ע מפאנו בתשובה סי' נ"ט. ועיי בבאר שבע מה שהאריך לתמוה בזה, ועיי מגן אברהם סי' רט"ו ס"ק ו', ועיי להגאונים במגן גבורים סי' מ"ז בשלטי הגבורים (קכ"א ע"ב) ושם ד"ה והנראה, ובתורת הקנאות ד"ה לפי, מש"כ לפרש דברי הרמ"ע מפאנו.

הבאת ספר תורה ביוה"כ

מכאן ואילך כל אחר ואחד מביא ספר תורה מתוך ביתו, וקורא בו, וכל כך למה כדי להראות חזותו לרבים.

באופן שהביאו הס"ת ביוה"כ.

עיי רש"י ד"ה מכאן ואילך ב' טעמים, אכן יעווי ביומא ע"א ברש"י ד"ה להראות. ועיי בהגהות מהר"עב"ץ ברש"י ד"ה מכאן ובקדן אורה ד"ה מכאן ועיי בחשק שלמה ברש"י ד"ה מכאן ומה שצ"ע לתשובה מאהבה ח"א סי' י"ט, כ', כ"א. תורת הקנאות ד"ה כל.

האיד הותר להביא את ספרי התורה לבית המקדש, והא מכלל דיני כבוד התורה שאין מוליכין אותו למקום אחר, אלא הרוצה לקרא בא למקום ששם מונח הס"ת (עיי שו"ע או"ח סי' קל"ה סעי' י"ד).

תורת הקנאות ד"ה כל, בתו"ד. וע"ע בבאור הלכה סי' קל"ה סעי' י"ד ד"ה אין מביאין.

מ"א ע"א, וקורא אחרי מות - מתני'.

שירי מנחה

הבנה וזכרון - דילוג בשני ענינים

וקורא אחרי מות ואך בעשור, ורמינהי מדלגין נביאי ואין מדלגין בתורה. אמר אבוי לא קשיא כאן בכרי שיפסוק התורגמן וכו', והא עלה קתני וכו', מכלל דבתורה כלל וכלל לא אמר אבוי, לא קשיא כאן בענין אחד כאן בשני ענינים וכו'.

איסור הדילוג בשני ענינים בתורה, משום שחילוק הענינים גורם להפסוד ההבנה בפסוק אחד, ועיי שוכחו.

עיי בדברי רש"י הנפלאים בזה בד"ה כאן בענין אחד.

צ"ב דהא גם כשאנו מדלג, פעמים רבות חלוקים עניני התורה לענינים שונים.

תורת הקנאות ד"ה כאן.

במנהג לקרא לחתן פסוקים מהפטרות "שוש אישי".

חובת ההבנה בהפטרות.

עיי שו"ע או"ח סי' קע"ד סעי' ב', אכן יעווי בבאר שבע ד"ה ואין מדלגין.

גלילת ס"ת ביוה"כ - וליכריה לספר ולקרי וכו'. צ"ב, האיד מקשה דיקרא עיי גלילה, והא כבר הסיקו לעיל דאין מדלגין בתורה. אופן הדילוג האסור. עיי תוס' הרא"ש ד"ה ונגלול.

שמונה ברכות - ת"ר ומברך עליה שמונה ברכות, ת"ר מברכין על התורה כדרך שמברכין בבה"כ ועל העבודה. אם מונים ברכת התורה שלפניה, ובאופן המנין. עיי רש"י במתני ד"ה על התורה, אכן יעווי בפירוש המשניות כאן, אמנם יעווי ברמב"ם פ"ג מעבודת יו"כ הלכה י"א, ועיי קדן אורה במתני ד"ה ואומר.

פרשת המלך

מ"א ע"א, מתני' - ע"ב, וכשהניע ללא תוכל לתת.

שירי מנחה

בימה של עין

עושין לו בימה של עין בעזרה.

צ"ע דהא אסור לבנות בנן עין בעזרה משום י"לא תטע ע"ך אשרה".

אם הקיפו מוכה לאכילת כהנים בבית המקדש.

עיי בהשגת הראב"ד פ"ו מע"ז ה"י, באר שבע ד"ה עושין, ועיי מנחת קנאות ברש"י ד"ה מאימת, ומה שהביא מדברי הפנים ימות שופטים (י"ז כ"א), ועיי מנחה חריבה עמי קג"ט. וע"ע בערוך לנו סוכה נ"א ע"ב ד"ה ומתקנין.

ש"ס

צרכי רבים בחול המועד

תום ד"ה כתב וכו', ונראה דהיו בונין הבימה מע"ט בנן של פרקים, ובחולו של מועד לא היו עושים שום בנן אלא מקמיין אותה וכו', דבנינה לא היה דוחה אפילו חולו של מועד.

ועיי לשון הרמב"ם פ"ג מהלכות חגיגה ה"ד.

צ"ע י"ב מע"ט לא הותר לבנותה בחושי"מ משום צרכי רבים שנעשים במועד.

עיי גדר צרכי רבים שהותרו במועד, בשו"ע א"ח סי' תקמ"ד סעי' א', ולפי"ז היא תלוי בטעם בנן הבמה עיי ט"ז סי' תרס"ח ס"ק א', או כה רמב"ם פ"ג מחגיגה ה"ג, דהוא בכדי להשמיע לציבור.

ש"ס

בנין הבימה בשבת ויו"ט.

תוד"ה כתב וכו', ונראה דהיו בונין הבימה מע"ט בנן של פרקים וכו'.

צ"ע י"ב דלפי"ז הוא מותר לבנותה בשבת ויו"ט ג"כ.

באר שבע ד"ה עושין, בתו"ד. ויש לעיין בזה מענין מנורה של פרקים עיי תוס' ביצה כ"ב ע"א ד"ה ובית הלל, ושבת מ"ו ע"א ד"ה דחוליות, ועיי ב"יוס טוב שני" למסכת ביצה כ"ב ע"א (עמ' ל"ט) בענין מנורה של פרקים".

ש"ס

אסיף בשמינית

רש"י ד"ה ושמע וכו', ומשמיע לרבים עשר תעשר כי חכלה לעשר מפני שהוא זמן אסיף ומתנות עניים והפרשות תרומות ומעשרות.

צ"ע דהא איירי במוצאי שביעית, וכל הגדולין קדושים בקדושת שביעית, ואין בהם תרו"מ ומתניע.

תוס' יו"ט מ"ח ד"ה עשר, מראה כהן ברש"י ד"ה ושמע, ועיי מנחה חריבה ברש"י ד"ה ושמע, מש"כ לתלות נדון זה בקדושת שביעית בפירות נכרים.

ש"ס

קריאת התורה בישיבה

המלך עומד ומקבל וקורא וישב.

צ"ע והא דין הוא דתהא קריאת התורה בעמידה. (עיי מגילה כ"א ע"א). א"כ קריאת התורה דהקלה היא בכדי להוציא הציבור.

עיי באר שבע ד"ה וקורא, ועיי מג"א סי' קמ"א ס"ק א', ועיי זכר למקדש סוף פ"א ופ"ב בשיטת היראים. ובעניני עמידה בקה"ת ע"ע באגרת השנית למגילה כ"א ע"א (עמ' ל"ט).

ש"ס

גג הבימה

אגריפס המלך, עמד וקיבל וקרא עומד, עומד מכלל דיושב והאמר מר אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד.

א"כא יש לרדן בישיבה ע"ג בימה מצד דנגין ועליות לא נתקדשו.

הראב"ד בפירושו לתמיד (נדפס כף ל' ע"ב), והובא במלאכת שלמה כ"א מ"ח ד"ה ונותנו.

ש"ס

חיוב מלך בכבוד התורה

ושבחוהו חכמים, שבחוהו מכלל דשפר עבד, והאמר רב אשי אפילו למ"ד נשיא שמחל על כבודו אין כבודו מחול, שנאמר שום תשים עלך מלך שתהא אימתו עליך, מצוה שאני.

מ"ך בכבוד תי"ח. א"כ תי"ח בכבוד המלך.

עיי היטב בתוד"ה מצוה, ועיי באר שבע ד"ה מצוה שהאריך להקשות בדבריהם, ועיי תורת הקנאות ד"ה מצוה, בתו"ד.

פרשת המלך בלשון הקודש

פרשת המלך כיצד.

מני"ל דפרשת המלך דוקא בלשון הקודש.

עיי תוס' הרא"ש ד"ה פרשת, ובדמב"ם פ"ג מחגיגה ה"ה, ועיי תוס' יו"ט ד"ה פרשת.

מ"י שאינו מבין לשון הקודש אם חייב בהקלה.

עיי דמב"ם שם הלכה ו', ועיי טורי אבן חגינה ג' ע"א ד"ה לענין, ועיי תורת הקנאות סוד"ה והמלך, וענין זה תלוי לכאורה גם בגדר חיוב הקריאה דפרשת המלך עיי בסמוך "בענין קריאת התורה בישיבה.

ש"ס

מלך?

פרשת המלך כיצד.

אם דין הקריאה במלך דוקא, או אף בחשוב שבקה"ל.

עיי יראים סי' רס"ו (במהדורות תעופות ראם, ובמהדורות הישנות רפ"ט) תוספות יו"ט מ"ח ד"ה והמלך, ועיי מנחת חינוך מצוה תרי"ב אות ב', תפארת ישראל מ"ח אות נ"ב, ועייין בזכר למקדש להגאון אדר"ת פ"א [ועיי"ש שנידון זה תלוי גם בטעמא דהתר דילוג בפרשת המלך, עיי בסמוך] ועיי מנחה חריבה ד"ה פרשת המלך.

ש"ס

דילוג בפרשת המלך

וקורא מתחילת אלה הרברים עד והיה אם שמוע, עשר תעשר כי חכלה לעשר, ופרשת המלך, וברכות וקללות, עד שגומר כל הפרשה.

עיי רש"י ד"ה ושמע והיה אם שמוע ע"י דילוג וכו'.

צ"ע באופן קריאת המלך, והא אין מדלגין בתורה.

עיי היטב בדברי רש"י, ובמהרש"א ברש"י ד"ה ברכות, ומה שצ"ע בזה עיי תוס' יו"ט ד"ה עשר, ובדש"ש "בא"ד ואי משום", ועיי מאירי ד"ה ופירש. וע"ע בהגהות הגרא"מ ד"ה ושמע, באור חדש בדברי רש"י, וע"ע בשיטת הרמב"ם פ"ג מחגיגה ה"ג.

מקרב אחיך

מ"א ע"ב, וכשהגיע ללא תוכל לתת
וב' - סוף הפרק.

שירי מנחה

איסור חנופה

תנא משמיה דרבי נתן באותה שעה וכו', שהחניפו לו לאגריפס.

המחניף אם עובר בלאו.

עיי' יראים סי' רמ"ח (תועפות ראם, ובמהדורות הישנות סי' נ"ה), ועיי'ש בתועפות ראם, ועייין חפץ חיים לאוין אות ט"ז.

אגרופה של חנופה - באור "אגרופה", ומייש הטביעו לשון זה. מהרש"א ד"ה מיום בת"ד. (ולכא' מוכח הכי מדקדוק לשון רש"י בדי"ה אגרופה, שפי' לענין אגריפס).

רש"י ד"ה אגרופה - דאע"ג דאמו מישראל אין ראוי למלכות דעבר היה וילא מילאה. צ"ב דהא נכרי ועבר שבאו על בת ישראל הולד כשר, ומהו דקאמר רש"י דעבר היה. עיי' ערוך לנו יבמות מ"ה ע"ב בתוד"ה כיון, ועיי' בתפארת ישראל כאן סוף אות נ"ו.

חנופה בעוה"ז

דרש ר' יהודא בר מערבא ואיתימא ר' שמעון בן פוי מותר להחניף לרשעים בעולם הזה וכו'.

בבאור איזו חנופה מותרת.

עיי' מאירי ד"ה כל, בכל דבריו, באר שבע ד"ה מותר, ועיי' באגרות משה או"ח ח"ב סי' נ"א.

מ"ט נענשו באגריפס והא מותר להחניף לרשעים בעוה"ז.

לכא' יש לדון בזה ע"פ דברי המאירי הנ"ל, ויהא תלוי בנדונים דמינוי אגריפס שבציונים. ועיי' באר שבע סוד"ה מותר. ועיי' ארחות צדיקים ריש שער החנופה, ובתורת הקנאות ד"ה כל המחניף.

לאום מלאום יאמץ

ואמר רבי אלעזר כל אדם שיש בו חנופה אפילו עוברין שבמעיו אמן מקללין אותו, שנאמר אומר לרשע צדיק אתה יקבוהו עמים יזעמיהו לאומים וכו', ואין לאום אלא עוברין שנאמר ולאום מלאום יאמץ.

צ"ע מה ראו לדרוש "לאום" על עוברין, והא בודאי בעלמא לאום פרושו אומה.

לאומותם - לאומותם. עובר ירך אמו. בבאור הילפותא, ובמעם דעוברין מקללין לחונף.

עיי' בזה דברים נפלאים במהרש"א ד"ה כל.

ארבע כיתות - ארבע כיתות אין מקבלות פני שכניה, כת ליצים, וכת חניפים וכת שקרנים וכת מספרי לשון הרע. מ"ט לא הזכיר כת בעלי גאווה, שאינם יכולין להיות במחיצתו של הקב"ה (עיי' לעיל ה' ע"א). מהרש"א ד"ה מספרי.

חנף - חונף כת חניפים, מדקדוק דלא קאמר כת חונפים. בין חונף לחנף, מרומי שדה ד"ה ואין אדם.

וכשהגיע ללא תוכל לתת עליך איש נכרי זלגו עיניו דמעות, אמרו לו, אל תתיירא אגריפס, אחינו אתה, אחינו אתה.

תנא משמיה דר' נתן באותה שעה נתחייבו שונאי ישראל כליה שהחניפו לו לאגריפס.

אמו מישראל, אם ראוי לשררה. בפסול אגריפס.

עיי' יבמות מ"ה ע"ב בעובדא דמרי בר רחל, ועיי' בתוס' כאן ד"ה אותו וביבמות שם ד"ה כיון, שתמהו על שיטת רש"י בסוגיין (במתני' ד"ה אחינו אתה, ובגמ' ד"ה אגרופה).

לשיטת התוס' (ד"ה אותו), דלמלכות בעינן דוקא אביו ואמו מישראל, האריך מלך רחבעם בן שלמה, שהיתה אמו גיורת עמונית.

דין אביו מישראל.

אם חלוק מינוי לשררה מירושת שררה.

עיי' ריטב"א קדושין י"ד ע"א ד"ה ואומר מורי רבינו, ובכסף משנה פ"א ממלכים הלכה ד', ועיי' באר שבע ד"ה נתחייבו, ועיי' נודע ביהודא קמא חו"מ סי' א', ובהגהות החתם סופר (בסוף המסכת) בתוד"ה אותו. ועיי' מש"כ לדון עפ"ז במנחת חינוך מצוה תצ"ז אות ב' ד"ה ומבואר, לענין מלוכה באשה ע"י ירושה.

גר שנתמנה לשררה אם מעבירין אותו.

עיי' מהרש"א ד"ה וכשהגיע, ועיי' קובץ הערות סי' ל"ז אות י'.

כהג"ל, וכפילות השון שאמרו לאגריפה "אחינו אתה, אחינו אתה".

מ"ט בכה אגריפס כשהגיע ללא תוכל לתת, ולא בכה ברישא דקרא כשקרא "מקרב אחיך תשים עליך מלך".

עיי' בספר תאוה לעינים (לרבי נסים שלמה אלגאזי) ד"ה וכשהגיע, ובמנחה חריבה ד"ה אחינו אתה.

אחינו אתה - משום עבדות.

עיי' תוס' יבמות הנ"ל ותוס' ב"ב ג' ע"ב ד"ה כל.

צ"ב דלכא' כיון שמלך הורדוס בודאי נתייאש בעליו ממנו ואי"כ לא עבד הוא.

עיי' תוס' יבמות שם, ועיי' מש"כ לחדש בזה בבאר שבע סוד"ה נתחייבו, וצ"ע בתרוצו.

ואמר רבי אלעזר כל אדם שיש בו חנופה אפילו עוברין שבמעיו אמן מקללין אותו, שנאמר אומר לרשע צדיק אתה יקבוהו עמים יזעמיהו לאומים וכו', ואין לאום אלא עוברין שנאמר ולאום מלאום יאמץ.

צ"ע מה ראו לדרוש "לאום" על עוברין, והא בודאי בעלמא לאום פרושו אומה.

לאומותם - לאומותם. עובר ירך אמו. בבאור הילפותא, ובמעם דעוברין מקללין לחונף.

עיי' בזה דברים נפלאים במהרש"א ד"ה כל.

ארבע כיתות - ארבע כיתות אין מקבלות פני שכניה, כת ליצים, וכת חניפים וכת שקרנים וכת מספרי לשון הרע. מ"ט לא הזכיר כת בעלי גאווה, שאינם יכולין להיות במחיצתו של הקב"ה (עיי' לעיל ה' ע"א). מהרש"א ד"ה מספרי.

חנף - חונף כת חניפים, מדקדוק דלא קאמר כת חונפים. בין חונף לחנף, מרומי שדה ד"ה ואין אדם.

פרק שמיני משוח מלחמה

משוח מלחמה - אל ירך לבנכם (סוף העמוד).

שירי מנחה

כיצד

משוח מלחמה בשעה שמדבר אל העם בלשה"ק ה' מדבר.

מ"ט לא קתני משוח מלחמה כיצד, וכדתנן לגבי מקרא בכורים וכו'.

יביד הרגלי, יביד מברכין.

עיי תוס' ד"ה משוח מלחמה, ועיי באר שבע ד"ה משוח, שתמה בדבריהם מכמה דוכתי בש"ס. ועיי באר שבע לקמן מ"ד ע"ב ד"ה עגלה. ועיי מנחה חריבה כאן ד"ה משוח מלחמה.

⋮

משוח מלחמה - עגלה ערופה. במעמא שהקדים לפרש דיני משוח מלחמה לדיני עגלה ערופה, איניס דמתני דריש פ"ז תני עגלה ערופה בתחילה עיי תורה משוח, ובבאר שבע ד"ה משוח, ועיי תוס' י"ט ד"ה משוח.

⋮

פרשת משוח מלחמה

משוח מלחמה בשעה שמדבר אל העם בלשון הקודש היה מדבר.

מ"ט לא תני פרשת משוח מלחמה.

גדר דברי 'משוח מלחמה', קריאה או התראה.

עיי תוס' ד"ה משוח אכן יעווי בבאר שבע סוד"ה משוח, ועיי מנחה חריבה, במשנה משוח. ועיי בסמוך.

ויאמר אליהם שמע ישראל וגו' על אויביכם ולא על אחיכם וכו'.

אם הי משוח מלחמה משמינע כל השונות המבוארים במשנה, או רק את הפסוקים בלבד.

עיי היטב בלשון המאירי (בגמ' ד"ה כהן משוח עמ' ק"ג). ובחינוך מצוה תקכ"ו, באר שבע ד"ה ולא, אכן יעווי ברמב"ם פ"ז ממלכים הלכה ג'. ועיי מנחת חינוך שם אורח ג', תורת הקנאות ד"ה ולא, מנחה חריבה ד"ה משוח.

משוח מלחמה בלשה"ק

משוח מלחמה בשעה שמדבר אל העם בלשון הקודש היה מדבר.

צ"ע כיון דיעקר דבורו היה בכדי להתרות ולהזהיר העם על ענין המלחמה, מ"ט אומר דוקא בלשה"ק, דלכא"י היה ראוי שיאמר בלשון שמבינים.

מי שאינו מבין לשון הקודש אם יוצא למלחמה.

עיי מנחה חריבה ד"ה גם בלא"ה, אכן יעווי בהגהות הגרא"מ הורביץ זצ"ל ד"ה משוח.

⋮

שוטר

מה שוטרים בממונה אף כאן בממונה וכו', מה שוטר שיש ממונה על גביו וכו'.

מהו שוטר האמור כאן - המבצע ציווי השופט, או משרי המלך. אם יש מינוי שררה בשוטר המבצע. עפ"רן - גדר שוטר ש"ו.

עיי רש"י ד"ה דומיא דשוטר, ועיי באר שבע מה שתמה בזה ומה שפי', ונסתייע לפרושו מדברי התרגום לגבי "ודברו השוטרים". ועיי בתורת הקנאות ד"ה מה.

⋮

סגן

ואימא סגן, סגן לאו ממונה הוא, דתניא אמר ר' חנינא סגן הכהנים למה סגן ממונה, שאם אירע בו פסול ככהן גדול נכנס ומשמש תחתיו.

בקושית התוס' דמצינו כמה מינויים למגן. יסוד מינוי כשהוא מדין תורה, או כשהוא עיי המלך.

עיי היטב בתוד"ה סגן, ומה שתמה בדבריהם בבאר שבע ד"ה שאם, אכן יעווי במדומי שדה ד"ה כה"ג.

⋮

ואמר אליהם שמע ישראל

מאי שנא שמע ישראל, א"ר יוחנן משום רשב"י אמר להן הקב"ה לישראל אפילו לא קיימתם אלא ק"ש שחרית וערבית אי אתם נמסרים בידם.

בבבאר ענינא קו"ש שחרית וערבית, שפני בזה בכדי להצליח במלחמה.

עיי במאירי (בגמ' עמ' ק"ג) ד"ה כהן משוח, ועיי מש"כ המהר"ץ חיות ד"ה א"ר שמעון, לבאר דברי רשב"י הללו לשיטתו במנחת צ"ט ע"ב.

משוח מלחמה כו', וברש"י כהן שנתרכה [שנתברר], לכך שנאמר ונגש הכהן וכו'.

ובגמ', תנו רבנן ונגש הכהן ודבר אל העם, יכול כל כהן שירצה, ת"ל ודברו השוטרים מה שוטרים בממונה אף כהן בממונה. ואימא כהן גדול, דומיא דשוטר וכו', ואימא סגן וכו'.

מה בין בני הגרסאות שברש"י.

דין משוח מלחמה, בזמן בית שני שלא היה שמן המשחה.

משוח מלחמה בבית שני למייד דמשמש בשמונה בגדים.

עיי מנחת חינוך מצוה ק"ז אות ז', אכן יעווי עוד בדבר אברהם ח"ב סי' כ"ב אות ב' בשם הגר"צ מפאניוועז' זצ"ל, ועיי מנחה חריבה ברש"י ד"ה משוח.

כהן גדול אם ראוי להיות משוח מלחמה, ואם צריך משיחה מיוחדת לצורך זה.

גדר משיחת משוח מלחמה, לריבוי כהונה, או לצורך תפקידו.

עיי בחי' הגר"ז ריש פרקין ד"ה ת"ר בשם הגר"מ, ועיי היטב בלשון המאירי ד"ה כל מלחמה, הר אפרים הוריות סי' י"ח.

משיחת משוח מלחמה אם כענין ביום דוקא.

עיי מלכות בית דוד סי' כ"ט אות ב'.

גדר משיחת בני אהרן בהתחלת כהונתם, ואם נשתנה דינם משאר כהן הדיוט (נפ"מ

לגדר משוח מלחמה).

במעמא דלא נמשך אלעזר בן אהרן כשנתמנה להיות כהן גדול.

עיי רמב"ן עה"ת פרשת שמיני (י"ו), ועייין שפת אמת כריתות ה' ע"ב ד"ה ס"ג חי' הגר"ח (נסטסל) סי' נ"ט (עמ' ל"ה), מלכות בית דוד סי' כ"ט.

אם הי משוח מלחמה משמינע כל השונות המבוארים במשנה, או רק את הפסוקים בלבד.

עיי היטב בלשון המאירי (בגמ' ד"ה כהן משוח עמ' ק"ג). ובחינוך מצוה תקכ"ו, באר שבע ד"ה ולא, אכן יעווי ברמב"ם פ"ז ממלכים הלכה ג'. ועיי מנחת חינוך שם אורח ג', תורת הקנאות ד"ה ולא, מנחה חריבה ד"ה משוח.

לא תתן להם חן

כתוב

חַן חַנּוּת וקְרִינָן עֵץ חַנּוּתוֹ, אִמְר רַבִּי אֲלֵעָזָר עֲדִיין לֹא הִגְעֵנוּ לַחֲצִי שְׁבָחוּ שֶׁל אוֹתוֹ רִשְׁעֵי, מִכַּאֵן שֶׁאִסּוּר לְסַפֵּר בְּשִׁבְחָן שֶׁל רִשְׁעִים, וְלֹא לַפְתַּח בִּי כֻלָּל, לְאֹדְרֵעֵי שְׁבָחֵי דְרֹדֵר.

❖ **למאי הוצרכו להשמיענו דאסור לספר בשבחן, תיפוי"ל דקעבר בלא תחונם - לא תתן להם חן** (ע"ז כ"ו ע"א).

❖ **אם מותר להגדיל מעלת המן בכדי לפרסם גודל מפלתו.**

ע"י **קִרְן אֹרֶה** ד"ה אמר ר"א, וע"י **פסקי תשובה** ח"א סי' קל"א, וע"י היטב בלשון **החינוך** מצוה תכ"ו "העובר" על זה וכו'. וע"ע **במנחה חריבה** ד"ה מכאן.

❖ **ביסוד האיסור.**

ע"י **חינוך** שם, משורשי המצוה, ו**רמב"ם** פ"י מע"ז ה"ד.

❖ **ברכת ההודאה בגוי נאה.**

ע"י **ע"ז** כ"ו ע"א בעובדא דר"ג, ובש"ע יו"ד סי' קנ"א סעי' י"ד. ויש להתבונן ולהטעים ההתר.

❖ **בעובדא דרי יוסי ורי יהודא ורשב"י, ששיבח רי יהודא מעשי הרומאים.**

עבודת המלך ע"ז פ"י ה"ד ד"ה וכן אסור, ומש"כ בשם הגר"א, וע"ש עוד מש"כ בשם **המרחשת** לבאר פלוגתת ר' יהודא ור' יוסי בבכורות מ"ה לענין שיש אצבעות דאיש מדון.

לא תערוץ

במלחמה מה הוא אומר אל ירך לבככם, אל תראו ואל תחפזו ואל תערצו, כנגד ארבעה דברים שעובדי כוכבים עושין מגופין ומריעין צווחין ורומסין.
❖ **המתפחד במלחמה אם עובר בל"ת.** ❖ **אל ירך לבכרכם מצוה או הכפחה.**

י **רמב"ם** בסה"מ ל"ח ובהשגת **הרמב"ן** שם, וע"י בנימין המצוות שבתחילת משנה תורה ל"ח נ"ח, ובהשגת הראב"ד.

❖ **מי"ט לא נזכרו בכרייתא צחצוח חרבות ושפעת קלגסים.** ❖ **איסור היראה במלחמה, מגדר בטחון בדין, או משום חובה לנסור נפשו במלחמה.**

ע"י היטב בלשון **רש"י** ד"ה שמעו וכו', ארבעה אוהרות וכו'. וע"י **ברכת פרוץ** פרשת שופטים ד"ה וחוצן ויאלץ. ויש להתבונן ע"פ"ז בהשמטת ענין צחצוח חרבות בכרייתא. וע"ע **במאירי** במשנה סוד"ה כל מלחמה, דמשמע דעל ד' דברים הוא הבטחה, עש"ה.

❖ **בן איש- גלית** אמר ר' יוחנן שעמד בנילו פנים לפני הקב"ה וכו', אמר הקב"ה הריני מפילו ע"י בן איש שנאמר בן איש אפרתי. ❖ **דוד בחינת אדה"ה**, בן איש שמת בנימו של נחש, הוא הנוצח לגלית המורד במלכות שמים נחש. ע"י דברים נפלאים בזה קרן אורה ד"ה גלית.

ויתיצב ארבעים יום

ויתיצב ארבעים יום, א"ר יוחנן כנגד ארבעים יום שנתנה בהם תורה.

❖ **צ"ע מאי מהני ל"ו ארבעים יום אלו, כנגד מי יום דנתינת התורה.**

ע"י **רש"י** ד"ה כנגד והדברים צ"ע, ואולי יבואר ע"פ דברי הר"ף (עין יעקב מ"ח ע"ב) ד"ה ויתיצב, וע"ע **במהריעב"ץ** ברש"י ד"ה כנגד, **מהרש"א** ד"ה ויתיצב, **שפת אמת** ד"ה ויתיצב.

איש הבינים

ויצא איש הבינים ממחנות פלישתים וגו', מאי בינים וגו', ר' יוחנן אמר בר מאה פפים וחדא נאנאי.

❖ **חצי ממזר**

ע"י **רש"י** ד"ה בר מאה, ובתוס' ד"ה מאה, פליגי בזה ע"פ הירושלמי דשייך עבור מב' אנשים, ועפ"ז יש לדון בבעל ומת, ונבעלה מיד ליבמה בדין בנה, או בנבעלה לאחר אם הוי חצי ממזר, ע"י **כרם נטע** ד"ה עד שלא, ובתורת הקנאות ד"ה בר מאה. וע"י **ש"ו"ת בית יצחק** יו"ד ח"א סי' קס"ח, וב**מנחה חריבה** ד"ה מאה.

❖ **לשיטת הערוך ד"נאנאי** היינו כל"ב, צ"ע, **דהא אין שייך בזה עיבור שדה.**

מראה כהן בתוך ד"ה מאה, וע"י **כרם נטע** ד"ה ופירש הערוך, ובתורת הקנאות ד"ה בר מאה.

❖ **אל עמה ואל אלוהיה** - ואת ארבעת אלה יולדו לתריפה בנת, ע"י מהרש"א סוד"ה כתוב, דאנ"ג דערפה מאבינת היתה קרא בגיה פלשתים דבנת נולדו, גם בקרא מפורש ששבה ערפה משדי מואב עם חמותה, ולא זכר שוב ששבה מחמותה לשדי מואב עכ"ל. וצ"ע דהא מקרא מלא הוא "הנה שבת יבימתך אל עמה ואל אלוהיה", ומשמעות "עמה" הוא מואב, וצ"ע דהכא מבואר שחזרה לפלשתים, ובמאמרים נתבאר בעוהש"ת.

❖ **דאגה בלב איש וישחנה** - דאגה בלב איש וישחנה, ר' אמי ור' אסי, חד אמר וישחנה מרעתו, וחד אמר וישחנה לאתריה. בבאור הלשונות, ע"י מהרש"א ד"ה דאגה, ובדו"ף (ע"י מ"ט ע"א) ד"ה דאגה.

❖ **ול רש"י** ד"ה דאגה בלב איש וישחנה, וישחנה מרעתו, וישחנה לאתריה. ❖ **צ"ב מה בא להשמיענו בזה, משני ים ברש"י ד"ה דאגה.**

חבוקה ודבוקה בך

לך לך מארצך אל הארץ, וכשם שהליכת אברהם היתה בעומק המדרגה כן היתה גם מדרגם לוט. [ע"י בטו"ד הנדפס ע"ס פרשיות התורה במאמר "אברהם ולוט"]. ומעתה יפלא האיך בעל מעלה שכזו, אף אם נמצא שירד ממעלתו, יגיע לשאול תחתית לומר – **אי אפשי לא באברהם ולא באלקיו**.

ולבאר הענין נקדים מה שעמד אדמ"ו (שליט"א) [זצ"ל] [שם], במאמר עשרה נסיונות] בבאור נסיון "לך לך".

דלכאורה פלא הוא, הן הובטח לאברהם בהליכה זו כל הטוב שניתן להשיג וכמאמר הכתוב "ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך וגו'" וכהנה וכהנה. וא"כ מה נסיון יש כאן, ומי פתי לא יקיים ציווי זה ששכרו כה מרובה.

וביאר הענין, באשר יסוד הבריאה היא התורה, ושלמות הבריאה היא בשלמות התורה וכפי שאחז"ל "בראשית בשביל התורה שנקראה ראשית" (עי' רש"י בראשית א' א'). אמנם אחר חטא אדה"ר נתקלקלה הבריאה וירדה ממצבה השלם, ולענין זה היתה תקות הקב"ה מאברהם שהוא יגלה את השפעת התורה בבריאה ובוה תתוקן הבריאה ותחזור למעלתה.

והנה אברהם פעל זאת ע"י שהיה קורא בשם ד' ומודיע שמו של הקב"ה בעולם, וזו היתה תכלית הליכתו לא"י כפי שכתב הרמב"ן ריש לך לך (י"ב ב') "מפני שעשו אנשי אור כשדים עמו רעות רבות על אמונתו בהקב"ה והוא ברח מהם ללכת ארצה כנען, ונתעכב בחרן, אמר לו לעזוב גם אלו ולעשות כאשר חשב מתחלה, שתהיה עבודתו לו וקריאת בני האדם לשם ד' בארץ הנבחרת".

ועפ"ז ביאר אדמ"ו (שליט"א) [זצ"ל] גדר נסיון ההליכה לא"י, היינו שהועמד אברהם למבחן האם ע"י הליכתו זאת יפעל להתגלות כבוד ד' ותורתו בבריאה ותחזור הבריאה למציאותה השלמה.

וזהו יסוד הברכות שהובטחו לו, דמעת שיגיע לאותה שלמות ודבקות בבורא א"כ בהכרח שיזכה לכל הברכות, כי הלא הבריאה מעיקר יצירתה מושלמת היא לא חסר כל בה, אלא שעם החטא נתקלקלה, אבל אם יעמוד אברהם בנסיון זה ויגיע לשלמות עבודת הבורא שוב תחזור הבריאה למצבה הקודם הוא מצב הברכה. נמצא, שהברכות שהובטחו לאברהם אין יסודם "שכר", אלא מבחן אם השלים תפקידו, כי בהשלמת התפקיד מיד מוכנה הברכה. והבן כי הדברים נפלאים ומאירים.

ועוד הוסיף בזה דלהכי בהרמב"ם (אבות פ"ה מ"ג) נסיון "לך לך", הוא הנסיון הראשון ולא אור כשדים, משום שענין הנסיונות היה להביא את הבריאה לידי שלמותה וזה שייך דוקא ע"י תורה והיינו ציווי ד' וכנ"ל.

"ותהי עור המלחמה בגוב עם פלישתים וך אלהנן בן יערי ארנים בית הלחמי את גלית הגתי ועין חניתו כמנור ארנים". (שמואל ב' כ"א י"ט).

"אלחנן - דוד. בן יערי אורגים - שהיו משפחתו אורגים פרוכת למקדש הקרוי יער. כמנור אורגים - כאכסן דגורדאי כו', תבא אריגה ותעמוד כנגד אריגה". (רש"י שם).

והמאמר אומר דרשוני וחיו.

מה ענין גודל החנית שהיא כמנור אורגים, שהוצרכה אריגת פרוכת הקדש לבא ולעמוד כנגדה.

ובמה מכוון ענין הפרוכת, להריגת גלית.

"ותאמר הנה שבה יבימתך אל עמה ואל אלהיה וגו'" (רות א' ט"ו), והוא פלא הן אחז"ל אקרא דשמואל (א' י"ז כ"ג) "... גלית הפלישתית שמו ממערות פלשתים וגו'". "א"ר יצחק כל אותו הלילה שפרשה ערפה מחמותה נתערבו בה ערות גויים של מאה בני אדם, הה"ד והוא מדבר עמם ממערכות פלשתים ממערות כתיב, ממאה ערלות גויים שנתערו בה כל הלילה וכו'", (רות רבה, ועי' תוס' סוטה מ"ב ע"ב).

הנה מבואר דבאותה הלילה פרשה והלכה לה לפלשתים, והוא פלא הלא היא מואבית היתה כדאמר קרא (רות א' ב') "וישאו להם נשים מואביות וגו'". וא"כ מהו שאמר הכא אל עמה, הלא לא שבה לעמה, רק הלכה לפלשתים (ועי' מהרש"א סוטה מ"ב ע"ב סוד"ה כתוב וצ"ע).

והנה לכשנתבונן בענין ערפה, הלא התמיה גלויה, הן מתחילה הסכימה בדעתה לילך עם חמותה כרות אל ארץ לא תדע, בערום ובחוסר כל, וזה בודאי אות על הבנתה בנועם אמריה של נעמי וכפי שהאיר לן בזה מרנא הגרש"ז זת"ע בחכמה ומוסר מאמר רל"ו, עד היכן הגיע כחה של ערפה להתפעל מעומק חכמת נעמי. עד שהיתה מוכנה לילך בצער רב, כמבואר במדרש (רות רבה ב' כ') אחר נעמי עיי"ש.

וא"כ האיך יתכן שאחר זאת הסכימה לילך על עמה ואל **אלוהיה**, שדרשו חז"ל "כיון ששבה אל עמה שבה אל **אלהיה** (רות רבה ב' כ"א).

הן אמת שכבר מצאנו כזאת.

"ויסע לוט מקדם" (בראשית י"ג י"א). וברש"י - הסיע עצמו מקדמונו של עולם, אמר אי אפשי לא באברהם ולא באלוקיו.

ואף הוא פלא, הן לוט הוא שנאמר בו בריש הפרשה "וילך אתו לוט" וכפי שהאיר לן בזה אדמ"ו (שליט"א) [זצ"ל] ע"פ דברי מוה"ר המשך חכמה ד"אתו" משמעותו בשוה לו, ומבואר דלוט השתהו לאברהם באותה הליכה שציוה הקב"ה לאברהם

כהליכתו של לוט עם אברהם, להנאתה ולעונג רחני, אמנם לא מתוך דבקות בקב"ה.

והוא שאמרו הנה שבה יבימתך אל עמה - לוט אבי אומתה, שאינו חפץ לידבק בקב"ה, וממילא שבה אל אלהיה - אי אפשר לא באברהם ולא באלקיו!

ולא איכפת לך מה שבפועל הלכה לפלשתים, באשר שורש הליכתה הוא שורש עמה - ויסע לוט מקדם!

ורוה דבקה בה - חבוקה ודבוקה בך!

ואכן מה נאה אומנות צאצאי רות - יערי אורגים, אורגים פרוכת למקדש הקרוי יער.

והמקדש הוא מקום הדבקות בין כלל ישראל לקב"ה וכפי שכינו לבמה"ק חדר המוטות (מלכים ב' י"א ב') - וברש"י שם, "וקורא אותה חדר המטות על שם בין שדי ילין". וביומא דף נ"ד ע"א "אמר רב קטינא בשעה שהיו ישראל עולין לרגל מגללין להם את הפרכות ומראין להם את הכרובים שהיו מעורים זה בזה, ואומרים להן ראו חבתכם לפי המקום כחבת זכר ונקבה".

וע"כ בני הדבוקה, יערי אורגים היו, לאות על דבקותם.

וכנגד בן הנשוקה הכין חניתו בדעת ובכונה "כמנור אורגים". ופירוש מנור אורגים - כאכסך דגורדאין, והוא העץ שמקפל עליו האורג הבגד בארגו, רד"ק (ש"ב כ"א י"ט). להורות, כי אף הנשוקה תחפוץ לטעום מחן האריגה, ותביא עמה את העץ שמקפלין עליו הבגד כדי להנות מן הנארג במסכת. אמנם הביאה עמה דוקא את המנור שהוא ההנאה בפועל מן האריג ולא שאר חלקי מלאכתה אריגה, כי אין בחפץ הנשוקה לשאת בטורח ויגיעתה אריגה, כי אם להנות מזיו יפעתה.

ומעתה, היינו שאמרו - יבאו בני הנשוקה ויפלו ביד בני הדבוקה - תבוא אריגה ותעמוד כנגד אריגה תבוא הנשיקה וההנאה הרגעית ותפול ביד הדבקות הנצחית!

"ויך אלחנן בן יערי אורגים בית הלחמי את גלית הגתי ועץ חניתו כמנור אורגים".

ונראה להוסיף בבאור הדברים דאחר שיסוד התורה הוא הדבקות השלמה בבואר וכהמבואר בדרך ד' ח"ד פ"ב, שהיא השפעה נפלאה מעין מציאותו ומעין אמיתותו שהשפיע הקב"ה בבריאה, ע"מ שיוכל האדם להגיע לדבקות הגמורה. וע"כ דוקא באופן שהאדם מצווה נבחנת בזה הדבקות, כי המצווה אינו יכול להשתמט מחיובו בשום אופן, משא"כ מי שאינו מצווה יקל עליו עשיית מעשים באשר בעת הקושי יוכל להסתלק מן הענין.

ומעתה מבואר החילוק שבין לוט לאברהם, כי אע"פ שהיה לוט מוכן ללכת עם אברהם ולגלות מבית אביו וממולדתו. אכן, כל מה שנתרצה לוט בזה הוא משום עונג החכמה שמצא באברהם, ולא משום הדבקות בד', ואדרבה לו היה מצטווה לוט, לבטח לא היה הולך, כי כל מה שהסכים בדעתו ללכת לעונג רחני זה הוא משום שאם יארע שלא יתענג עוד יפרוש ממנו.

וא"כ מתבאר שמעולם לא היה רצונו לא באברהם ולא באלקיו אלא בעונג החכמה, ונמצא חפצו לחכמה אף הוא למילוי תאוותו, וא"כ כשתאוותו חשקה בענינים אחרים הרי מיד - ויסע לוט מקדם - מקדמונו של עולם.

ומעתה נשוב ונתבונן.

"ותשק ערפה לחמותה ורות דבקה בה".

ובמד"ר (ב' כ"א) "ותשק ערפה לחמותה - כל נשיקות של תיפלות בר מן תלת וכו', של פרישות שנאמר ותשק ערפה לחמותה".

אמנם בזה גופא מבואר החילוק בין רות לערפה. דאף דערפה הלכה בהשתוות גמורה עם נעמי, וע"כ נשיקתה נשיקת אמת, אמנם כל אופן חיבורה הוא דוקא ב"נשיקה", רגע כמימרא, רגע של הנאה שלאחריו אין עוד מחוייבות, כי כשתרצה הריהי נפרדת.

אבל רות, דבקה בה, דבקות גמורה, שנבחנת גם בזמן שאין חשים את ההנאה. ומתברר כי אכן ערפה הלכה עם נעמי

משוח מלחמה בשמונה בגדים

מ"ב ע"ב, ואתם אי אתם - מ"ג ע"א, נב'.

שירי מנחה

מחנה הארון

ואתם אי אתם כן, כי ד' אלקיכם ההולך עמכם להלחם לכם, זה מחנה הארון. וכל כך למה, מפני שהשם וכל כנויו מונחין בארון.

כמה ארונות היו.

ארון הוציא למלחמה מה היה בתוכו - לוחות, שברי לוחות, או ס"ת.

עיי ירושלמי שקלים פ"ו ה"א, ובתוספתא כאן פ"ו ה"א, ועיי רש"י פרשת עקב י' א', וברמב"ן שם. ויש לעיין בדברי רש"י הנ"ל שכי פעם א' וכו' מדקדוק דברי הירושלמי שהוא דוקא למ"ד ארון א'. ועיי ביפה מראה על הירושלמי הנ"ל (פ"א ע"ב, אות ב'). ועיי היטב בתוספות הרא"ש כאן ד"ה כי.

השם וכל כנויו.

עיי מהרש"א ד"ה שהשם, ודבריו צ"ע מתוס' הרא"ש הנ"ל ומפשטות הסוגיא דב"ב י"ד ע"ב, ועיי קרן אורה ד"ה מפני. ועיי חסדי דוד בתוספתא פ"ו ה"ט ד"ה כי ד', ואכתי צ"ע בדבריו מסוגיא דב"ב הנ"ל.

הצוצרות - שופרות

והצוצרות התרועה אלו השופרות.

צ"ב מ"ט דרשו דהצוצרות הם שופרות, והא כתיב, וכי תבואו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם והרעותם בהצוצרות (במדבר י' ט).

תרועה בתעניות בשופרות או בהצוצרות. ויהרעותם בהצוצרות לפני דני - גדר לפני ד'.

עיי מהרש"א ד"ה, ובעיקר נדון זה עיי במחלוקת בעה"מ והרמב"ן במלחמות ר"ה (וי ע"א מדפי הרי"ף), ור"ן שם ד"ה ומקום שיש חצוצרות, ועיי רמב"ם פ"א מתעניות ה"א וה"ד, ובמ"מ ולח"מ שם בה"ד. ועיי מרומי שדה ד"ה וחצוצרות, ובעמק הנצי"ב לספרי פרשת בהעלותך (עמ' רל"ז) ד"ה על הצר הצורר.

עוד בהנ"ל וכמעט דאין מריעין בה"ז.

עיי מגן אברהם ריש סי' תקע"ו, ובנתיב חיים לבעל קרבן נתנאל שם. וקרוב נתנאל תענית פ"ג סי' כ"ה אות ל'. ועיי מנחה חריבה ד"ה וחצוצרות וע"ע בציונים לתענית י"ד ע"א (עמ' כ"ו).

מתנה ע"מ להחזיר בעורכי המלחמה

ודברו השומרים אל העם מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך וישוב לביתו וגו', ואחד שנתן לו מתנה.

נתן לו בית כמתנה ע"מ להחזיר, אם חוזר מערכי המלחמה.

עיי מנחה חריבה ד"ה ואחד הנותן, ומש"כ לדון מדין בנין לבנים בשרון, ומה שיש לדון אי בעינן קנין בשעת החזרה.

אחת יוצאה זנב

אחד הנוטע כרם ואחד הנוטע המושה אלני מאכל ואפילו כחמשת מינין.

אם בעינן שהיו נטועים כצורת כרם - שתיים כנגד שתיים ואחת יוצא זנב.

עיי רש"י ד"ה חמשה אלני, אכן הר"מ לא הזכיר דין דאחת יוצאת זנב ועיי מאירי ד"ה ואחר כך, מתוספתא פ"ז הל"א, ועיי קרן אורה ד"ה ואחד.

כהנים במלחמה

אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט וכו', לא היה חוזר.

צ"ע דברמב"ם סוף הלכות שמיטה ויובל פ"ג הי"ב מבואר דשבת לוי אינן עורכין מלחמה, וא"כ מה שייך לומר דאין חוזר בארוסי נשים הל"ו.

מנחה חריבה ד"ה אלמנה, כתבי הגר"ע אלטשולר זצ"ל (כת"י).

מיוחסים במלחמה

בת ישראל לנתין ומזור לא היה חוזר.

צ"ע דבקדושין (ע"ו ע"א וע"ב) משמע, דלא יצאו למלחמה אלא המיוחסין - מנחת קנאות מ"ד ע"א ד"ה בת ישראל, מנחה חריבה כאן ד"ה בת ישראל.

מכר ביתו וחזר וקנאו

רבי יהודא אומר אף הבונה בית על מכונו לא היה חוזר.

המוכר ביתו וחזר ולקחו אם חוזר מערכי המלחמה או דדמי לבונה בית על מכונו. החוזר ולקחו ביתו אם דמי למחזיר גרושתו.

עיי משנה למלך פ"ו ממלכים ה"ח, קרן אורה ד"ה ר"ו, תוספות הגר"ע א"מ"ג אות כ"ח. כרם נטע ד"ה מי האיש, תורת הקנאות המחזיר.

וישלח אותם משה אלף למטה לצבא, אותם ואת פנתם וכו', פנתם זה משוח מלחמה וכו'.

עיי תוס' ד"ה מפני מתוספתא ד"א דכלי הקודש היינו בגדי כהונה, ועיי רש"י בפ' מטות ל"א ו' דפי' הארון והציץ.

ובדין משוח מלחמה בעבודה, עיי יומא ע"ב סוע"ב, ועיי"ש ע"ג ע"א איכא מ"ד דנשאל בח' בגדים ואין עובד בח' בגדים.

משוח מלחמה שאין עובד בח' בגדים, מדינא, או משום איבה

עיי גרמב"ם פ"ד מכלי המקדש הכ"א עיי"ש בכס"מ וברדב"ז, אכן יעוי בקרית ספר שם. (וע"ע בתורת הקודש ח"ב סי' מ"ח).

גדר לבישת בגדי כהונה דמשוח מלחמה, לצורך שאלה באו"ת.

עיי ח' הגר"ח (סנטסיל) סי' ס' (עמ' ל"ה), ועיי מקור ברנך במכתבים שבסוף הספר עמ' שצ"ז שצ"ח (וע"ע בתורת הקודש ח"ב סי' מ"ט).

עיי מהרש"א ד"ה שהשם, ודבריו צ"ע מתוס' הרא"ש הנ"ל ומפשטות הסוגיא דב"ב י"ד ע"ב, ועיי קרן אורה ד"ה מפני. ועיי חסדי דוד בתוספתא פ"ו ה"ט ד"ה כי ד', ואכתי צ"ע בדבריו מסוגיא דב"ב הנ"ל.

הגזול בית

לא הנך ולא חנכו, פרט לגזלן, לימא דלא כרבי יוסי הגלילי, דאי ר' יוסי הגלילי הא אמר ורך הלכב זה המתירא מעבירות שבידו, אפילו תימא רבי יוסי הגלילי כגון דעבד תשובה ויהיב דמי, אי הכי הוה ליה לוקח וליהדר, כיון דמעיקרא בתורת גזילה אתא לידיה, לא.

צ"ע, ולתיק מי נוחא, וכי יעלה על הדעת דשייך הינוך בית בגזלן, והא אינו ביתו כלל, וחייב להחזירו.

צ"ע, בתר דעבד תשובה אמאי לא חשוב לוקח, שהרי כיון שהודה על הגזילה הוי כשומר (עי' ב"ק ק"ד ע"א), ושפיר יוכל לקנותו מבעליו.

בהשמטת הרמב"ם לאוקימתא דתשובה.

להירושלאמי, דחזור דוקא בבית שמצוה לחנכו, למה צריך מעוט לגזל.

עיי קון אורה ד"ה ולא, מרחשת ח"א קונטרס יאוש סי' ה' אות ג' ד'. מנחה חריבה ד"ה ולא חנכו, וד"ה כיון דמעיקרא. (וע"ע בדבר אברהם ח"א סי' ח' אות א' ד"ה ועפיד"ו ובח"ג סי' ל"א קונטרס זאת ליהודא, סי' ע"ב ודף ס"ז).

מ"נ ע"א, גמ' - ע"ב, מת תופס ד"א לק"ש.

שירי מנחה

כהן משמע - אמר אבוי הא כיצד מונגש ועד ודברו כהן מדבר וכהן משמע. כהן המשמע אין זה כהן המדבר. עיי ומג"ם פ"ז ממלכים ה"ג ולחם משנה שם. באר שבע ד"ה כהן.

מרכיב באיסור לר' יוסי הגלילי

לא חילל ולא חיללו, פרט למברך ולמרכיב, והא אנן תנן אחד הנוטע ואחד המברך ואחד המרכיב, אמר ר' זירא אמר ר' חסדא לא קשיא כאן בהרכבת איסור כאן בהרכבת התר.

מ"ט לא הקשו כאן י"מא דלא כרי יוסי

הגלילי דחזור משום עבירה שבידו, ולמאי בעינן למעט הרכבה דאיסור.

תוס' הרא"ש ד"ה כאן, מהרש"א ד"ה ל"ק, ועיי מנחה חריבה ד"ה כאן בהרכבת איסור.

הברכה באיסור

פרט למברך ומרכיב וכו', כאן בהרכבת איסור כאן ברכבת התר.

צ"ע דלענין הברכה לא תירץ מירי. אם מצינו הברכה איסור, או דאיירי בגוונא דחייב בערלה.

עיי מאירי ד"ה הרכבה, ובהגהות הגמ' ר"ש מדסויא ד"ה כאן, ועיי רש"י ד"ה כאן, תורת הקנאות כאן, ומש"כ בשם הטו"א ר"ח ט' ע"ב ד"ה אחד, מנחה חריבה ד"ה כאן. ועיי כסף משנה פ"ז ממלכים ה"ו בשיטת הרמב"ם שם.

בהשמטת הרמב"ם לדין הרכבה והברכה באיסור.

עיי רמב"ם פ"ז ממלכים ה"ו שחילק בין הרכבה והברכה שישנן באיסור ערלה לאינן, ובבאור שיטתו עיי כסף משנה שם, ועיי תוס' ר"ה ט' ע"ב סוד"ה מרכיב, ועיי לח"מ שם שתמה בזה, ועיי קר"א ד"ה והרמב"ם, ועיי לקוטי הלכות כ"א ע"ב עין משפט אות ק'.

ילדה שסיבכה בזקנה

אלא ילדה בזקנה, והאמר רבי אבהו ילדה שסיבכה בזקנה בטלה ילדה בזקנה ואין בה דין ערלה.

ילדה בזקנה - עיי הרכבה, או עיי נמיעת ילדה כסמוך לזקנה, ועיי קישור מתאחית עם הזקנה.

עיי רש"י ד"ה שסיבכה, וכ"ה בר"ן נדרים נ"ז ע"ב ד"ה ילדה, ועוד הרבה ראשונים. אכן יעוי בתוס' הרא"ש כאן ד"ה ילדה עפ"י הירושלמי, ובתוס' מנחות ס"ט ע"ב ד"ה דאמר.

ילדה שבה פירות שסיבכה בזקנה.

עיי נדרים נ"ז ע"ב, ומנחות ס"ט ע"ב דהפירות נשארן אסורין אפי' הוסיפו לגדול בחיבור לזקנה. והתוספת שבפירות אלו גופה, אם מותרת או אסורה הוא פלוגתת הר"ן והרא"ש (בנדרים נ"ז ע"ב) הובא בב"י ע"ב סי' רצ"ד סעי' כ"ב ד"ה אבל אם הרכיב.

לשיטת הר"ן מ"ש פירות חדשים שגדלים בהרכבה זו שמוותרים, מתוספת שבפירות אלף שאמורה.

עיי פרישה יו"ד סי' רצד ס"ק מ"א, ובמאמר המוסגר שם, ועיי קון אורה נדרים נ"ז ע"ב ד"ה בצל ואילך. וע"ע בש"ך שם ס"ק ל"ד ובחזו"א ערלה סי' א' ס"ק י"ט.

הנוטע לסייג

דתנן הנוטע לסייג ולקורות פטור מן הערלה.

אם צריך שיהא ניכר שהוא נוטע לסייג.

עיי רש"י ד"ה כגון, ועיי ר"ש ערלה פ"א מ"א ד"ה פטור ובפ"י הרא"ש שם אות א' ובטור יו"ד סי' ר"ג, אכן יעוי בדקדוק לשון הרמב"ם פ"י ממע"ש ה"ב, ובב"י שם. ועיי מנחת חינוך מצוה רמ"ו אות ב'. וע"ש עוד פרטי דינים בענין הנוטע לסייג.

כרם רבעי – נטע רבעי

שירי מנחה

מרכיב בנטיעה לסייג

אמר ר' ירמיה לעולם ילדה בילדה וכגון דנטע הרך קמייאת לסייג ולקורות דתנן וכו'. ומ"ש ילדה בוקינה דבטלה, ומ"ש ילדה בילדה דלא בטלה, התם אי מיומלך עלה לאו בת מיהדר היא, הכא אי מיומלך עלה בת מיהדר היא וכו'.

בבאור החילוק. המרכיב בוקנה שננטעה לסייג, אם נפטר מערלה.

עיי היטב ברש"י כאן, ועיי במאירי ד"ה הברכה, בתנ"ד.

בהתר ילדה שמכנה בוקנה משום זה וזה גורם.

זה וזה גורם אם יסודו משום בימוץ ברוב.

בחילוק שבין ילדה וזקנה, למרכיב בנוטע לסייג.

עיי ר"ן ע"ז כ"א ע"ב בריש העמוד, ועיי מה שנו"נ בדבריו במנחת קנאות ד"ה התם, ובתורת הקנאות ד"ה הכא. מרומי שדה ד"ה והאמר.

בהשמטת הרמב"ם לתירווצא דרי ירמיה בילדה שמכנה בנוטע לסייג.

עיי שאגת אריה החדשות שאלה י"ד סי' ב'.

בית של שני שותפין

אמר רב פפא זאת אומרת כרם של שני שותפין אין חזרין עליו מערכי המלחמה, ומ"ש מחמשה אחין ומת אחד מהם במלחמה רכולן חזרין, התם כל חד וחד קרינא ביה אשתו, הכא כל חד וחד לא קרינא ביה כרמו.

בית של שני שותפין אם חזרין עליו.

עיי באר שבע ד"ה זאת, ועיי כסף משנה פ"ז ממלכים ה"ז ד"ה וכן כרם, ולחם משנה שם ד"ה וכן כרם וע"ע באו"ש שם הלכה ז', וע"ש באו"ש בבאור הפטור דחמשה יבמין.

מבריק אילן בירק

דתניא המבריק אילן בירק רשב"ג מתיר וכו', והכמים אוסרין.

עיי כלאים פ"א מ"ז דמנה גם איסור ירק בירק, והרמב"ם פ"א מכלאים ה"ה השמיטו. ועיי כס"מ שם, ובפי' הרש"ש בכלאים שם.

להצד דירק בירק אינו אסור בהרכבה אלא בתערובת, מ"ט אסור ירק באילן, דפ"ים ירק אינו בהרכבה.

גדר איסור הרכבה.

תורת הזרעים כלאים פ"א מ"ז ד"ה הרמב"ם, וד"ה אמנם נראה.

מבריק ומרכיב בחו"ל

כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן הא מני ר' אלעזר בן יעקב היא, לא אמר ראב"י התם כרם כמשמעו, הכא נמי נטע כמשמעו, נוטע אין מבריק ומרכיב לא.

בהתר יין מכרמי הגויים בחו"ל, ודין הברכה בחו"ל.

הלכה כראב"י בערלה, ולא בחזרה מערכי המלחמה.

עיי רא"ש בהלכות קטנות (מנחות) הלכות ערלה סי' ה', באר שבע ד"ה נוטע.

פחות מטפח בערלה

אמר ר' יוחנן משום ראב"י ילדה פחותה מטפח חייבת בערלה כל שנתיה דמתחויא כבת שתא.

לפי"ז צ"ב מ"ט באילן שקצצו, פסק הרמב"ם (פ"י ממע"ש ה"ג) דמונן לו ערלה דוקא כשקצצו מ"ט הארץ ולא סגי בפחות מטפח.

עיי קור אורה ד"ה כי (השני), ועיי תוס' הגרעק"א שביעית פ"א מ"ו, ועיי אבי עזרי פ"י ממע"ש ה"ג, ופ"ג משמיטה ה"ח.

ערלה ורבעי בגפן יחידית

רש"י ד"ה קלא אית ליה וכו', להכי נקט שתיים וכו', דסבר לה כמאן דאמר במסכת ברכות כרם רבעי תנן שאין ערלה נוהגת בנטיעה אחת אלא בכרם שלם.

צ"ע דלכאורה לא אשכחן דאין נוהג אלא בכרם, רק לענין רבעי, ולא לענין ערלה שנוהג בכל האיילנות.

מו"ט בנידון דרבעי אין נוהג בגפן יחידית.

עיי שאילתות פרשת קדושים שאילתא ק', ובבעה"מ ברכות פ"ז (כ"ז ע"ב) ד"ה כיון, ועיי"ש בהעמק שאלה אות י"ט, ובמרומי שדה כאן ד"ה וה"מ.

וע"ע בקרן אורה ברש"י ד"ה קלא, וברש"ש ברכות ל"ה ע"א על גליון הש"ס להגרעק"א.

ומי האיש אשר נטע כרם ולא חללו וכו', אין לי אלא כרם מנין לרבות חמשה אילני מאכל ואפילו משאר מינים, ת"ל אשר נטע.

דין חזרה מערכי המלחמה אם תלוי במצוות חילול, או בכפרא דעגמת נפש (עי' רש"י דברים כ' ה' ורשב"ם שם, ובחינוך מצוה תקכ"ז).

לכא' דין חזרה מערכי המלחמה אם תלוי במצוות חילול, וא"כ צ"ל דאתיא כמ"ד נטע רבעי ולא כמ"ד כרם רבעי (עי' ברכות ל"ה ע"א)

בדין הנוטע כרם בחו"ל.

קור אורה ד"ה מנין, תורת הקנאות ד"ה מנין, ומה שהביא מטו"א ר"ה ט' ע"ב ד"ה אחד, ועיי רשב"א ברכות ל"ה ע"א דעיקר דין חילול ילפינן מהכא, ועיי מרומי שדה במתני' (ע"ז) ד"ה אחד הנוטע, ועיי חי' הגרי"ז במתני' דב' ודברו בשם הגאון רבי שמחה זעליג, ומה שנו"נ בזה.

לא יקח משום לא יחלל

לא לקח, ולא לקחה, פרט לאלמנה לכה"ג, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה לישראל, בת ישראל לממזר ולנתין.

לימא דלא כר' יוסי הגלילי, דאי ריה"ג הא אמר הירא ורך הלכב, זה המתירא מעבירות שבידו.

אפילו תימא ר' יוסי הגלילי (כדרכה) [כדרכא] דאמר רבה לעולם אינו חייב עד שיבעול, מה מעם לא יקח משום לא יחלל וכו'.

כד"ג שקידש אלמנה אם קעבר באיסור דאורייתא אע"ג דאינו לוקה, או דקעבר על איסור דרבנן, או דמותר לגמרי.

ע"י ב"מ י' ע"ב בענין שליח לדבר עבירה, ובתוס' שם ד"ה דאמר, ובש"טמ"ק שם בד"ה ומ"ה גר"ו. וע"ע בתוס' יבמות י' ע"א ד"ה לרבי. וע"י מנחת חינוך מצוה רס"ו אות ט', ובירושלמי יבמות פ"ג סוף ה"א (י"ח ע"ב). ותמהו בזה האחרונים מסוגיין ע"י שער המלך פ"ו ממעילה ה"ב ד"ה אך ק"ל, קון אודה ד"ה פרט, ובמדומי שדה ד"ה אפ"ת.

ואם יש להוכיח מסוגיין שאין אפי' איסור דרבנן עיין שעה"מ הנ"ל, וע"י מה שהעיר בזה בקה"י ב"מ סי' ט"ז אות א', (וכע"ז מרומו גם במדומי שדה), ולכא"י יש לעיין לדבריהם, דהקושיא "לימא דלא כר' יוסי" אינה על הדרשה, דהדרשה יכולה להתקיים בממזרת ונתינה לישראל, אלא על הברייתא, וא"כ איכא להוכיח אף לענין דרבנן וכהשעה"מ, וצ"ע.

כמה אופנים בקדושי התר באלמנה לכהן גדול.

א. בקדושי חוץ - שקידש אחד אשה חוץ מאדם פלוני (ע"י גיטין פ"ב ע"ב) והוא כה"ג, וקדשה הכה"ג, ומת הראשון, והריהי אלמנה.

מורת יוסף ד"ה ולא, מנחה חריבה (קע"ב ע"ב) ד"ה לא.

ב. שוגג - שלא ידע הכה"ג שהיא אלמנה וקדשה.

חזרה מערכי המלחמה בעבירה בשגגה.

ע"י באר יצחק אהע"ז ריש סי' ג', אכן יש לדון בזה ע"פ דברי המשנה למלך פ"ב מסוטה ה"ח ד"ה ויש להסתפק, לענין עשה תשובה, תורת הקנאות ד"ה לימא.

ג. קדשה ע"י שליח.

שעה"מ שם סוד"ה עוד הקשה הרב, שו"ת חתם סופר אה"ע ח"א סי' ק"ג ד"ה ולפ"ז.

צ"ע מה פכרא יש דיחזור באלמנה לכה"ג וכד', והא בעמוד והוציא קאי,

ומאי חששא דאי' אחר יקחנה איכא.

ע"י ירושלמי ה"ו לענין איילוניות, ומה שנו"נ בזה הקרן אורה ד"ה פרט, וע"י תורת הקנאות ד"ה לימא בתו"ד.

כ"א ע"ב ד"ה ומותר, מאירי ד"ה חורגתא, באר שבע ד"ה ולא היא, וע"י שו"ת חתם סופר אה"ע ח"ב סי' קכ"ח ד"ה אך צריך.

ילדה פחותה מטפח בכלאים

ילדה הפחותה מטפח אינה מקדש את הורעים, והני מילי שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב, אבל כוליה כרם מקדיש.

אם תלוי בדין זרעים ככרם. ובטעמא דאינה מקדשת את הורעים.

מ"ג ע"ב, כי אתא רב דימי וכו', מת תופס ד"א לק"ש - מ"ד ע"א, ואלו שאינן חוזרין.

שירי מנחה

מת תופס ד"א לק"ש

כי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן משום ר' אליעזר בן יעקב, מת תופס ארבע אמות לק"ש, דכתיב לועג לרש חרף עושה.

הקורא ק"ש בדי'א של מת אם יצא ידי'ח בדיעבד או לא, ובטעמא.

ע"י רמב"ם פ"ג מק"ש ה"ב, ובהשגת הראב"ד שם, וע"ש בכסף משנה, באר שבע ד"ה מת. וע"י באר היטב סי' ע"א סק"י י', ומ"ב ס"ק י"ז.

גדר התפיסה בדי'א דמת.

ע"י מרחשת ח"א סי' נ"ג אות ב'.

צ"ע בתוס' נדה ס"א ע"ב דייה אב"ל, שכתבו דאין איסור משום לועג לרש אלא בניצית.

גליון מהרש"א ד"ה דכתיב. ובעיקר ענינא דלעג לרש בניצית ע"י ציונים לברכות י"ח (עמ' ל"ג).

בענין ת"ת בד"א של מת, והא ד'הושיבו ישיבה על קברו' ע"י בציונים לברכות ג' ע"ב (עמ' ד').

חורגתא

אמר ר' יצחק אמר ר' יוחנן משום ראב"י, חורגתא הגדילה בין האחין אסורה לינשא לאחין דמתהווא כי אחתיהו, ולא היא, קלא אית לה למילתא.

דין חורגת ואשת המיו.

בהילוק שבין חורגת לאשת המיו.

ע"י תוס' שאנץ ד"ה חורגתא מה שעמדו בכאן מירושלמי (יבמות פ"ב ה"ב י"ב ע"ב).

תוס' הרא"ש ד"ה ולא היא, תוס' יבמות

כ"א ע"ב ד"ה ומותר, מאירי ד"ה חורגתא, באר שבע ד"ה ולא היא, וע"י שו"ת חתם סופר אה"ע ח"ב סי' קכ"ח ד"ה אך צריך.

ילדה פחותה מטפח בכלאים, [המשך]

ע"י רש"י ד"ה אינה מקדשת, ומה שתמה בזה בבאר שבע ד"ה ילדה, וכ"מ בכס"מ פ"ו מכלאים ד"ה בשיטת הרמב"ם, וע"י תורת הקנאות ד"ה ילדה. אכן יעו"י במהר"י קורקוס שם שדקדק בשיטת הר"מ כרש"י, ע"ש בטעמא.

בחי' לוק שבין שתיים כנגד שתיים ואי יוצא זנב, לזכר גדול. אם דין ילדה פחותה מטפח כנגד יחידית. שם כרם לדין כלאים.

ע"י מרומי שדה ד"ה ילדה, ובחזו"א כלאים סי' י"א ס"ק י"א.

מת תופס ד"א לטומאה

ואמר ר' יצחק אריו"ח משום ראב"י, מת תופס ארבע אמות לטומאה.

קבר אם תופס ד"א, או דמגי בציון. קבר סתום מממא כל סביביו. אם תופס ד"א מ"ט א"צ ציון בכל ד"א דמת.

ע"י תוס' הרא"ש ד"ה ודוקא, וכ"ה בתוס' ב"ב י"ב ע"א ד"ה פרץ, מאירי סוד"ה כבר, פסקי הרא"ש בהלכות קטנות (ב' ע"א), ד"ה מת תופס, נמוק"י בהלכות קטנות (א' נ"ב) ד"ה תוך ד' אמות, באר שבע ד"ה והני מילי, וע"י תורת הקנאות ד"ה מת תופס.

ד"א דמת מגדר טומאה או מגדר הרחקה.

ע"י רש"י ד"ה מת תופס, וע"י סדרי טהרות אהלות פט"ו (קצ"ב ע"א). (פירות תאנה ד"ה מת).

חתן הרוצה לצאת למלחמה

מי האיש אשר ארס אשה וכו'.

צ"ע האיך יצא דוד למלחמה, אחר שאירס את מיכל בת שאול. חתן הרוצה לצאת למלחמה אם רשאי.

ע"י מנחת חינוך מצוה תקכ"ו אות ח' ד"ה ולא, מנחת קנאות ד"ה ואחד המארס.

ירש בית במלחמה

ואפילו חמשה אחין ומת אחד מהם במלחמה כולן חורין.

מ"ט לא אמרו הכי לענין יורש בית במלחמה. רש"ש ד"ה ת"ר, מנחה חריבה (קע"ב ע"ב) ד"ה כאן.

סידור מלא

תנו רבנן, אשר בנה, אשר נטע, אשר ארש, לימדה תורה דרך ארץ שיבנה אדם בית ויטע כרם ואח"כ ישא אשה, ואף שלמה אמר בחכמתו הכן בחוץ מלאכתך וכו'.

צ"ע, ומי שאין לו בית וכרם לא ישא אשה. אם "דרך ארץ" הוא לדרוש סידור מלא.

מהרש"א ד"ה אשר בנה, הגהות מהרי"ע"ץ וע"י קרן אורה ד"ה אשר, וע"י דברים חוצבים בזה בלקוטי הלכות (כ"ב ע"ב) עין משפט אות מ'.

"אפצעמען אשטיקאלע גאס"

ואף שלמה אמר בחכמתו הכן בחוץ מלאכתך, ועתדה בשדה לך, אחר ובנית ביתך, הכן בחוץ מלאכתך זה בית וכו'.

צ"ע, למה רמז "בית" שמהותו פנים, בתיבת "חוץ".

ע"י היטב במהרש"א ד"ה הכן בחוץ, והן הן דברי אדמו"ר וצל"ה בשם מרן הגרש"ש "בית מהו - אפצעמען אשטיקאלע גאס! והבן.

סמכתי יתדותי בספר החכמה...

ואף שלמה אמר בחכמתו הכן בחוץ וגו'.

צ"ע דהא משלי ברוה"ק נאמר ולמה קורוהו "חכמתו". סמכתי יתדותי בספר החכמה מענה רך ישיב חמה (שחרית יוס' ב' דר"ה).

באר שבע ד"ה ואף, תורת הקנאות ד"ה ואף.

דרוש וקבל שכר

ר"א בנו של ריה"ג אומר, הכן בחוץ מלאכתך זה מקרא ומשנה וגמרא, ועתדה בשדה לך אלו מע"ט, אחר ובנית ביתך דרוש וקבל שכר.

בבאור דרוש וקבל שכר, ומ"ט הוא אחרון בענין. מאירי סוד"ה לעולם, מהרש"א ד"ה דרוש, קרן אורה ד"ה ובנית.

נשים במלחמת מצוה מחית עמלק, וקריאת המגילה

מ"ד ע"א, ואילו שאינן חוזרין הבונה בית שער וכו'
- סוף הפרק.

שירי מנחה

מחזיר גרושתו

א"כ מה ת"ל אשה חרשה, מי שחדשה לו יצא מחזיר גרושתו שאין חרשה לו.

מחזיר גרושתו מן האירוסין, אם חזר.

עי' מנחה חריבה (קע"ג ע"ב) טור א'.

לא יצא ולא יעבור

ת"ר לא יצא כצבא יכול כצבא הוא דלא יצא אבל יספיק מים ומזון וכו', ת"ל ולא יעבור וכו', ומאחר דכתיב לא יעבור, לא יצא כצבא למה לי, לעבור עליו בשני לאוין.

היוצא לתיקן הדרכים במאי קעבר, ואימתי עובר בשני הלאוין.

עי' רמב"ם ספר המצוות ל"ת שי"א ובהשגת הרמב"ן שם, ועיי' היטב ברמב"ם פ"ז ממלכים הי"א, ובספר המפתח שם.

מי המוזהר החתן או שר הצבא, ונפ"מ לענין היוצא מרצונו. אם יש מלקות בלאוין אלו.

עי' מנחת חינוך תקפ"א אות ג', ובתורת הקנאות ד"ה לע"ע.

קיפוח בכשילין

מעמידין וקיפין לפניהם ואחרים מאחוריהם, וכשילין של ברזל בידיהן וכל המבקש לחזור הרשות בידו לקפח שוקו וכו'.

מכה איזה דין רשאין לקפח שוקו של המבקש לחזור, ובפרט שאינו עושה כן במזיד, אלא הוא כאנוס - מרומי שדה ד"ה מעמידין.

תפילין של יד ותפילין של ראש

כמאן אולא הא דתניא שח בין תפיליה לתפיליה עבירה היא בידו. תפילין של יד ותפילין של ראש מצוה אחת או בי מצוות.

אם מותר לשוח בנייהם כשיברך ברכה אחרת על תפילין.

היתכן דתקנו ברכת יעל מצות תפילין, רק משום עברו עבירה שהשיחו בבור. אין לו אלא תפילה אחת, כמה ברכות יברך.

מ"ט נקמו דוגמא דמצוה דרבנן דוקא בשח בהנחת תפילין יותר משאר מצוות דרבנן.

עי' היטב ברש"י כאן ד"ה עבירה, ומנחות ל"ו ע"א ד"ה סח, ועיי"ש בתוס', ובתוס' שאנץ כאן, ותוס' הרא"ש ד"ה סח, באר שבע ד"ה סח, וע"ע בקרן אורה שח, ובתורת הקנאות ד"ה שח.

ובענין גרם ברכה שאינה צריכה לשיטת רש"י עיי' עוד בציונים לעיל מ"א ע"א (עמ' צ"ה).

שמע קול קרנות

מאן תנא להא דת"ר, שמע קול קרנות והרתיע, הגפת תריסין והרתיע, צחצוח חרבות וכו' חזר, לימא ר"ע היא ולא ר' יוסי הגלילי וכו'.

צ"ע לשיטת הרמב"ם (פ"ז ממלכים ה"ט) דהמתפחד במלחמה עובר בלאו, לכא' איש היטב כרי יוסי הגלילי, דהרי המתירא יש בידו עבירה.

מנחת חינוך מצוה תקכ"ה אות א' (קומץ מנחה), ועיי' ברכת פרץ שופטים.

מלחמת חובה, מצוה, רשות

אמר רבא מלחמות יהושע לכבש דברי הכל חובה, מלחמות בית דוד לרווחה דברי הכל רשות, כי פליגי למעוטי עברי כוכבים דלא לייתי עלייהו, מר קרי ליה מצוה ומר קרי לי רשות וכו'.

צ"ע בדברי הרמב"ם פ"ה ממלכים הי"א דכתב דמלחמת ז' עממין ומלחמת עמלק, ועזרת ישראל מצר שבא עליהן היא מלחמת מצוה, ולכא' זה דלא כחד בסוגין.

עי' כסף משנה ולחם משנה שם, ועיי' קרן אורה ד"ה והרמב"ם, וע"ש בטעם שנענש אסא שעשה אונגריא ולא הויה מלחמת מצוה.

עוסק במצוה

מר קרי לה מצוה ומר קרי לה רשות, נפקא מינה לעוסק במצוה שפטור מן המצוה.

יש לעיין דלכאורה גם במלחמת הרשות שמוציא המלך מחויבין לשמוע בקולו, וא"כ הדר הוי מצוה. - תורת הקנאות ד"ה נפ"מ.

פרק תשיעי

עיר שיש בה בית דין

עגלה ערופה - מ"ה ע"א, נמצא טמון.

שירי מנחה

זקניך ושופטיך

ויצאו זקניך ושופטיך שלשה מבית דין הגדול שבירושלים היו ויצאין ר' יהודא אומר המישה וכו'. ועי' בגמ'.
 עני ירושלמי כאן ה"א, מאירי ד"ה פר העלם, ועי' באר שבע ד"ה שנאמר בהגה"ה.

עני ירושלמי כאן ה"א, מאירי ד"ה פר העלם, ועי' באר שבע ד"ה שנאמר בהגה"ה.

עני ירושלמי כאן ה"א, מאירי ד"ה פר העלם, ועי' באר שבע ד"ה שנאמר בהגה"ה.

עני ירושלמי כאן ה"א, מאירי ד"ה פר העלם, ועי' באר שבע ד"ה שנאמר בהגה"ה.

עני ירושלמי כאן ה"א, מאירי ד"ה פר העלם, ועי' באר שבע ד"ה שנאמר בהגה"ה.

עני ירושלמי כאן ה"א, מאירי ד"ה פר העלם, ועי' באר שבע ד"ה שנאמר בהגה"ה.

עני ירושלמי כאן ה"א, מאירי ד"ה פר העלם, ועי' באר שבע ד"ה שנאמר בהגה"ה.

עני ירושלמי כאן ה"א, מאירי ד"ה פר העלם, ועי' באר שבע ד"ה שנאמר בהגה"ה.

עני ירושלמי כאן ה"א, מאירי ד"ה פר העלם, ועי' באר שבע ד"ה שנאמר בהגה"ה.

עני ירושלמי כאן ה"א, מאירי ד"ה פר העלם, ועי' באר שבע ד"ה שנאמר בהגה"ה.

עיר שאין בה בית דין

נמצא סמוך לספר וכו', או לעיר שאין בה ב"ד לא היו עורפין וכו'.

נמצא סמוך לספר וכו', או לעיר שאין בה ב"ד לא היו עורפין וכו'.

נמצא סמוך לספר וכו', או לעיר שאין בה ב"ד לא היו עורפין וכו'.

נמצא סמוך לספר וכו', או לעיר שאין בה ב"ד לא היו עורפין וכו'.

נמצא סמוך לספר וכו', או לעיר שאין בה ב"ד לא היו עורפין וכו'.

הן ולא שלוחיהן

הן ולא שלוחיהן.

הן ולא שלוחיהן.

הן ולא שלוחיהן.

הן ולא שלוחיהן.

נמצא בעליל

נמצא בעליל לעיר היו מורדין שמצוה לעסוק במדידה.

נמצא בעליל לעיר היו מורדין שמצוה לעסוק במדידה.

נמצא בעליל לעיר היו מורדין שמצוה לעסוק במדידה.

נמצא בעליל לעיר היו מורדין שמצוה לעסוק במדידה.

נמצא בעיר

נמצא בעליל לעיר וכו'.

נמצא בעליל לעיר וכו'.

נמצא בעליל לעיר וכו'.

רובו ככולו

ת"ש מצאו זקן ממרא אבי פאני והמרה עליהן, יכול תהא המראתו המראת, ת"ל וקמת ועלית אל המקום, מלמד שהמקום גורם, דנפוק כמה, אלימא דנפיק מקצתן דלמא הנך דאיכא גואי כוותיה ס"ל, אלא פשימא דנפוק כולהו וכו'. ולמאי אי לדבר הרשות מי מצו נפקי והכתיב שררך אגן הסהר וכו', אם יש שם כ"ג כנגד סנהדרין קמנה יוצא וכו'.

ת"ש מצאו זקן ממרא אבי פאני והמרה עליהן, יכול תהא המראתו המראת, ת"ל וקמת ועלית אל המקום, מלמד שהמקום גורם, דנפוק כמה, אלימא דנפיק מקצתן דלמא הנך דאיכא גואי כוותיה ס"ל, אלא פשימא דנפוק כולהו וכו'. ולמאי אי לדבר הרשות מי מצו נפקי והכתיב שררך אגן הסהר וכו', אם יש שם כ"ג כנגד סנהדרין קמנה יוצא וכו'.

ת"ש מצאו זקן ממרא אבי פאני והמרה עליהן, יכול תהא המראתו המראת, ת"ל וקמת ועלית אל המקום, מלמד שהמקום גורם, דנפוק כמה, אלימא דנפיק מקצתן דלמא הנך דאיכא גואי כוותיה ס"ל, אלא פשימא דנפוק כולהו וכו'. ולמאי אי לדבר הרשות מי מצו נפקי והכתיב שררך אגן הסהר וכו', אם יש שם כ"ג כנגד סנהדרין קמנה יוצא וכו'.

ת"ש מצאו זקן ממרא אבי פאני והמרה עליהן, יכול תהא המראתו המראת, ת"ל וקמת ועלית אל המקום, מלמד שהמקום גורם, דנפוק כמה, אלימא דנפיק מקצתן דלמא הנך דאיכא גואי כוותיה ס"ל, אלא פשימא דנפוק כולהו וכו'. ולמאי אי לדבר הרשות מי מצו נפקי והכתיב שררך אגן הסהר וכו', אם יש שם כ"ג כנגד סנהדרין קמנה יוצא וכו'.

עגלה ערופה וכו', נמצא סמוך לספר, או לעיר שרובה עכו"ם, או לעיר שאין בה ב"ד לא היו עוקפין, אין מורדין אלא לעיר שיש בה בית דין.

עני ירושלמי כאן ה"א, מאירי ד"ה פר העלם, ועי' באר שבע ד"ה שנאמר בהגה"ה.

עני ירושלמי כאן ה"א, מאירי ד"ה פר העלם, ועי' באר שבע ד"ה שנאמר בהגה"ה.

עני ירושלמי כאן ה"א, מאירי ד"ה פר העלם, ועי' באר שבע ד"ה שנאמר בהגה"ה.

עני ירושלמי כאן ה"א, מאירי ד"ה פר העלם, ועי' באר שבע ד"ה שנאמר בהגה"ה.

עני ירושלמי כאן ה"א, מאירי ד"ה פר העלם, ועי' באר שבע ד"ה שנאמר בהגה"ה.

עני ירושלמי כאן ה"א, מאירי ד"ה פר העלם, ועי' באר שבע ד"ה שנאמר בהגה"ה.

העיר הקרובה.

קושיות הפלתי.

למאי נצרכנו למעט עיר שאין בה ב"ד, דכיון דאין בה ב"ד בהכרח שאין בה ק"כ בני אדם המהווייבים להעמיד ב"ד, וא"כ העיר שיש בה ב"ד הם מרובים מהעיר שאין בה ב"ד, וקו"י דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב (רי"מ פ"ט מרוצח ה"ו).

פליתי סוף סי' ס"ג. ועי' תמארת ישראל בועז כאן אות א' בשם בעל הכתב והקבלה, ובמנחת קנאות ד"ה או לעיר בתו"ד, מנחה חריבה (קע"ו ע"א) סוד"ה עוד כתב. ועי' ע בסמוך.

רוב וקרוב

כשיש עיר רחוקה ותושביה רבים, האם מביא ההרחוקה, או דכיון שאין מתקיים ה"קרובה" אין מביאין כ"ל.

עני סוגיא דב"ב כ"ג ע"ב, ועי' רמב"ם פ"ט מרוצח ה"ו, אכן יעוי' בתוס' רי"ד ב"ב כ"ג ע"ב, ועי' מנחת חינוך מצוה תק"ל אות ח', (ועי' בכס"מ שם בהשמטת הרמב"ם לדין יושבת בין ההרים ב"ב כ"ג ע"ב). ועי' באפיקי ים ח"א סי' כ"ו שבאר בטו"ט לפלוגתת הרמב"ם והתוס' רי"ד. (ועפ"י נדון זה יש לעיין בקושית הפלתי הנ"ל).

עני ירושלמי כאן ה"א, מאירי ד"ה פר העלם, ועי' באר שבע ד"ה שנאמר בהגה"ה.

עני ירושלמי כאן ה"א, מאירי ד"ה פר העלם, ועי' באר שבע ד"ה שנאמר בהגה"ה.

עני ירושלמי כאן ה"א, מאירי ד"ה פר העלם, ועי' באר שבע ד"ה שנאמר בהגה"ה.

עני ירושלמי כאן ה"א, מאירי ד"ה פר העלם, ועי' באר שבע ד"ה שנאמר בהגה"ה.

עני ירושלמי כאן ה"א, מאירי ד"ה פר העלם, ועי' באר שבע ד"ה שנאמר בהגה"ה.

טמון וצף במין במינו

מ"ה ע"א, נמצא טמון בגל - ע"ב תנו רבנן חלל ולא חנוק.

שירי מנחה

טמון

נמצא טמון בגל.

טמון במה: טמון במידי דאורחיה.

טמון באש פטור.

עי' רש"י במתני, ד"ה בגל, אכן יעווי במאירי במתני ד"ה ואמר אח"כ, ועי' מנחה חריבה בריש פרקין ד"ה נמצא טמון, מש"כ לדקדק בשי' רש"י, ועי' נחל איתן סי' ג' סעי' ג' ס"ק ב'.

לרבות טמון

לימא מתני' ר' יהודה היא ולא רבנן דתניא ושכחת עומר בשדה פרט לטמון דברי ר' יהודה, והכ"א בשדה לרבות את הטמון, אמר רב וכו', הכא מענינא דקרא והכא מענינא דקרא וכו'.

מ"ש מדין טמון באש דר"י מרבה לחיוב ורבנן פטורים. תוס' הרא"ש ד"ה בשדה, מנחה חריבה ד"ה פרט לטמון.

עומרים שצפו לשדה חברו

ור' יהודה, מכעי ליה לכרד' אבהו אמר ר"א, דאמר רבי אבהו אמר ר"א פרט לשצפו עומרים לתוך שדה חברו.

אמאי צריך מינוט מיוחד לעומרים שצפו לשדה חברו, תיפ"ל משום דהוי שכחה מחמת דבר אחר (ועי' ר"מ פ"ה ממתני' ה"ג, ובפ"י הרא"ש פאה פ"ה מ"ז).

מקדש דוד ורעיים סי' ס"ב אות ד' ד"ה כתב הת"ט.

ושכחת עומר בשדך

דאמר ר' אבהו אר"א פרט שצפו עומרין לתוך שדה חברו.

אם ממעט נמי הקונה קמה לקצור ואין לו חלק בקרקע. - עי' מנחת חינוך מצוה תקצ"ג אות ז', דרך אמונה כלאים פ"ה ה"ה באור ההלכה ד"ה לתוך.

אור שדה

בעי ר' ירמיה צפו עומרין לתוך שדהו מהו, אור שדה כשדה דמי או לאו כשדה דמי.

צ"ע מ"ש מב"ל דוכתי דאור דק"ל דאור הצר כהצר דמי (עי' ב"ק ע"י ע"ב). - תוס' הרא"ש ד"ה אור.

עומר על גבי חברו

הא שמעו עומר שהחזיק בו להוליכו לעיר והניחו על גבי חברו ושכחו, התחתון שכחה והעליון אינו שכחה, רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון שניהם אינן שכחה, התחתון מפני שהוא טמון והעליון מפני שהוא צף וכו'.

כשזוכר את העליון אם הוא שכחה, ובטעמא.

עי' רמב"ם פ"ה ממתני' ה"ד ובהשגת הראב"ד שם, וע"ש בנ"ב, ועי' ערוך השלחן העתיד ורעיים סי' ט' סעי' ט"ו, ובדרך אמונה מתנ"ע, פ"ה ה"ג באור ההלכה ד"ה עמדו, (כתו"ד בעמ' 212).

הריני כבן עזאי בשוקי טבריא

אמר אביי, הריני כבן עזאי בשוקי טבריא, אמר ליה ההוא מרבנן וכו'.

בבאור הדימוי ל"בן עזאי, ומ"ש קאמר כן. מה מעלה ב"שוקי טבריא" משאר העולם. באר שבע ד"ה אמר אביי.

איבעיות דטמון וצף

שני חללים זה על גב זה מהיכן הוא מורד, מין במינו הוא טמון וכו'.

צ"ע אמאי לא נקטו גם צד דמין במינו לא הוא טמון ולא הוא צף ומשניהם מורד.

עי' רש"י ד"ה ולא מזה, ועי' קרן אורה ד"ה ועיין בשיטת הרמב"ם.

סבריה - סבריה דהני תנאי וכו', סבריה"א מאן קאי, על אביי או על בני הישיבה, ומהיכן פשוטו דאביי. עי' רש"י ד"ה סבריה, ובמש"כ המחוש"א על דבריו, ועי' רש"י ד"ה סבריה.

קרוב לעיר שאין בה בי"ד

מ"ה ע"ב, ת"ד חלל ולא חנוק וכו' - מתני', נפטרו זקני ירושלים.

שירי מנחה

חלל ולא חנוק

תנו רבנן חלל ולא חנוק.

בבבאר חלל, ובמעמא דאין מביאין בהנוק.

עיי רש"י ד"ה חלל, אכן יעווי במאידי ד"ה אין דין, ועיי מה שנו"ג בזה בתורת הקנאות ד"ה חלל. ועיי דבר אברהם ח"א סי' ה' אות ח'. (ומה שצ"ח שם לעיין בח"ב סי' כ"ז אות ד', וסי' כ"ח אות א' ב').

⋮

חלל ולא מפרפר

ת"ר וכו', חלל ולא מפרפר.

המפרפר שמת לאחר מכן אם מביאין עליו.

עיי מאידי ד"ה אין דין מירושלמי דפרקין ה"א, וע"ע בדבר אברהם ח"א ריש סי' ה'. ועיי מנחת חינוך תק"ל אות ד'.

⋮

סמוך לספר

נמצא סמוך לספר או לעיר שרובה עובדי כוכבים וכו', דכתיב כי ימצא פרט למצוי.

פרט למצוי או פרט לממציא עצמו. הא דאין מביאין משום שגרים לעצמן, או משום דחוקה שגויים הרגוהו.

עיי פיה"מ להרמב"ם, אכן יעווי במאידי (כפי המשנה ד"ה ואמר ח"ס) ועיי באר שבע ד"ה כי ימצא, ויש לתלות הענינים זב"ז, ועיי תו"ט מ"ב ד"ה נמצא, במוסגר.

ירובה גויים" או "יש בה גויים". עיי במאידי הנ"ל וברמב"ם פ"ט מרוצח ה"ה, ועיי מנחת חינוך תק"ל אות י'.

⋮

זקני העיר

אין מודדין אלא לעיר שיש בה בי"ד, פשיטא וכו', הא קמ"ל כרתניא מנין שאם נמצא סמוך לעיר שאין בה בי"ד שמניחין אותה ומודדין לעיר שיש בה בי"ד, ת"ל ולקחו זקני העיר הריא מכל מקום.

צ"ע במכות (י' סו"ע) דפ"ג רב אמי ורב אסי בעיר שאין בה זקנים אם נוהג בה עגלה ערופה, והאריך מצו למפלג אמתני' דהכא (תוס' שם ד"ה והאמר).

כשאין בסמוך עיר עם בי"ד כלל, אם מודדין.

על איוו עיר חל חיוב ההבאה, כשמודדין לרחוקה שיש בה בי"ד. על העיר שמדרו אליה או על העיר הקרובה.

עיי תוס' שם, אכן משמעות לשון הרמב"ם (פ"ט מרוצח ה"ה) לא משמע כן, עיי באר שבע ד"ה דבעינן, ועיי קון אורה ד"ה אבל, ועיי לקוטי הלכות (כ"ד ע"א) בהגהה, ועוד בישוב קו' התוס' עיי במרומי שדה בריש פרקין ד"ה נמצא. ובמנחת חינוך תק"ל אות י"א ד"ה והנראה.

⋮

מכוון בין שתי עיירות

נמצא מכוון בין שתי עיירות, שתיהן מביאות שתי עגלות דברי ר' אליעזר.

עיין סגויות הגמ' בכורות י"ז ע"ב - י"ח ע"א, פלוגת תנאי דפליגי אדר"א, דלחד תנא אין ב' העירות מביאות כלל, דקרובה ולא קרובות דרשינן, ולאידך תנא יביאו שתיהן כאחת ויתנו, דסברי דא"א לצמצם. ובגדרי א"א לצמצם עיי בכורות שם בתוס' ד"ה אפשר לצמצם, ותוס' הרא"ש כאן ד"ה נמצא, ועיי רמב"ם פ"ט מרוצח ה"ה ובספר המפתח שם.

מ"ט י"בא למימר דיביאו שתיהן בשותפות, אף למי"ד דמי"ל דאפשר לצמצם, כיון דלא ידעינן האי חלל מהי מינייהו הוא.

במהות אופן הכפרה דעגלה ערופה, ודכו"פ.

עיי קון אורה ד"ה נמצא, ועיי תורת הקנאות ד"ה נמצא. (ואולי יש לדון בזה עפ"י דברי השערי יושר דלעיל).

⋮

ירושלים לא נתחלקה לשבטים - במה שיש לעמוד בזה עיי באגרת השנית למגילה דף כ"ז ע"א.

⋮

ראשו וגופו

נמצא ראשו במקום אחד וגופו במקום אחר מוליכין הראש אצל הגוף וכו'. במאי קמפלגי, אילימא לענין מרידה קמפלגי, האי מוקתני סיפא מאין היו מודדין מכלל דרישא לא כמרידה עסקינן וכו'.

צ"ע האך הוי"א דפ"ג ר' אבהו לענין מרידה, והא אין מודדין אלא או מהראש, או מהגוף, ולשם מה יש להוליד זה אצל זה.

קבורת החלל קודם המדידה או אחר המדידה. אם בעינן מרידה מהחלל עצמו, או ממקומו.

עיי תוספתא ירושלמי כאן, וכבר עמדו בזה מדקדוק לשון הרמב"ם פ"ט ה"א, ועיי בחידושי מרן רי"ז הלוי שם, ובאבי עזרי' בה"ד אות ב', וע"ע בקון אורה ד"ה נמצא ראשו.

עגלה ערופה בעלת מום

ואין המום פוסל בה, ובגמ' דאמר קרא [בפרשה אדומה] אשר אין בה מום, בה מום פוסל ואין מום פוסל בעגלה.

טריפה ומחוסרת אבר אם פסולה.

עיינן **חולין** י"א ע"א דטריפה פסולה משום דכפרה כתיב בה כקדשים, ועיי' **ירושלמי** בפרקין ה"ה (מ"ב ע"ב) פלוגתא לענין מחוסר אבר.

בהכרעת הדין.

הסברא לדמות מחוסר אבר לטריפה.

הסברא לדמות מחוסר אבר לשאר מומין.

רובע נרכע נעבד וכדו' אם פסולין לעגלה ערופה.

עיי' **רמב"ם** פ"י מרוצח ה"ב, ובכסף משנה שם, ועיי' **מראה הפנים לירושלמי** שם ד"ה אפילו בקרבנות, ועיינן היטב בקרן אורה ד"ה ויהא, וד"ה **ובירושלמי** (ומבואר דעכ"פ לא שייך פסול דהקריבהו בע"ע). **ובית הלוי** ח"א סי' מ"ג אות ה', ואילך. **מנחת חינוך** מצוה תק"ל אות ט"ו. וע"ע **נחל איתן** סי' ח' סעי' ה' ס"ק אות א'.

בדברי הרגמ"ה בדין בעל מום בעגלה ערופה.

עיי' **בפי' הרגמ"ה** בחולין י"א ריש ע"ב, ודבריו צ"ע עיי' **אגרות משה** חו"מ ח"א סוס"י ק"ה, ועיי' **נחלת איתן** סי' ח' סעי' ג' ס"ק ה', ומה שהביא שם **מיפה עינים** ע"ז כ"ט ע"ב ד"ה ומת גופא, בשי' הירושלמי.

מ"ה ע"ב, מתני' נפמרו זקני ירושלים - מ"ו ע"א, גופא אמר רב יהודא אמר רב.

שירי מנחה

מי העורף

ועורפין אות בקופיץ מאחוריה.

עריפה ככהן או בכל ישראל.

עיי' **מנחות** י"ח ע"ב, **רש"י** ד"ה ועורפין, **מנחה חריבה** ד"ה ועורפין.

אע"פ שאינו איתן

ומורידין אותה לנחל איתן, איתן כמשמעו קשה, אע"פ שאינו איתן כשר.

אם בעיני שנה עליו הכתוב לעכב בעגלה ערופה.

עיי' היטב **רש"י** ד"ה ואע"פ, ועיי' **תורת הקנאות** ד"ה אע"פ, ובתוה"ק לעיל ט"ז ע"ב ד"ה הקדים.

עגל וכבש בני שנה

עגלה שהשנים פוסלות בה וכו'. וברש"י ד"ה עגלה בת שנתה היא, ואם עברה שנתה פסולה דכל מקום שנאמר בתורה עגל סתם בן שנה הוא, דיליף מועגל וכבש בן שנה. (ועיי' רש"י בסוף העמוד ד"ה שאינו עושה).

צ"ע בפירש"י, דהא פלוגתא היא בריש פרה, דריא סבר עגלה בת שנתה ורבנן סברו בת שתיש נים. ומי"ט נקט רש"י כר"א.

מי"ט עגלה דפי רבנן דהיא בת שנתים, מעגל דמבואר בפרשת השבוע (ט' ג) דהוא בן שנה. עגלה בת שנה לרבנן.

עיי' **בפי' הר"ש** פרה פ"א מ"א ד"ה וחכמים, ועיי' **באר שבע** ד"ה ומה הפרה, ועיי' **מל"מ** פ"א מפרה ה"א ד"ה ודע שכפי, ובתורת הקנאות ד"ה עגלה.

שעות בעגלה

עגלה שהשנים פוסלות בה וכו'.

אם פוסל שעות בעגלה כבקדשים.

משנה למלך פ"י מרוצח ה"ב ד"ה ומה שכתב, בדקדוק לשון הרמב"ם, **מנחת חינוך** מצוה תק"ל אות י"ד.

זקן - פסול שנים בקרבנות

איכא למיפך מה לעגלה שכן שנים פוסלות בה, אטו קדשים מי ליכא דפסלי בהו שנים (ועיי' רש"י ד"ה מי ליכא, דקאי בפסח וחסאת).

משמע דאין שנים פוסלות כלל בקרבנות, וצ"ע דבבכורות מ"א ע"א ממעט זקן מקרא, דפסול להקרבה.

פירוש זקן הפסול מדאורייתא ומדרבנן.

משנה למלך פ"ב מאיסורי מזבח ה"ז, ועיי' **מל"מ** פ"א מפרה ה"א.

אין פסול מלאכה בקדשים - בעגלה נמי כתיבה בה, והוא מיבעי ליה למעוטי קדשים דלא פסלה בהו עבודה וכו', מהתם נפקא עורת או שבור או חרוץ או יבלת וכו' לא תקריבו אלה לד', אלה אי אתה מקריב אבל אתה מקריב קדשיםש נעבדה בהם עבודה וכו'. והא נמי מרמא נפקא ומיד בן נכר לא תקריבו וכו' מכל אלה, אלא אי אתה מקריב אבל אתה מקריב קדשים שנעבדה בהן עבודה. הרמב"ם הביא דין דאין עבודה פוסל בקדשים בפ"א מפרה ה"ז, וצ"ע, כיון דדין מפורש היא מתלתא קראי למה לא מנאו בדיני הקרבנות להדיא. לקוטי הלכות כ"ה ע"א אות כ'.

שעת עבודה

מ"ו ע"א גפא אמר רב יהודא אמר
רב - נחל איתן.

שירי מנחה

עבודה בפרה אדומה

גופא אמר רב יהודא אמר רב הניח עליה עורה של שקין פסולה, ובעגלה עד שתמשוך. מיתיבי, עול, אין לי אלא עול שאר עבודות מנין, אמרת ק"ו ומה עגלה שאין מום פוסל בה שאר עבודות פוסלות בה, פרה שמום פוסל בה אינו דין ששאר עבודות פוסלות בה וכו'.

וממקום שבאתה מה להלן עד שתמשוך אף כאן עד שתמשוך, תנאי היא דאיכא דמיתיה לה מעגלה, איכא דמיתיה לה מגופה וכו'.

מבואר לכאורה דמאן דמיתיה לה מעגלה, אין פוסלת מלאכה בפרה אלא עד שתמשוך.

צ"ע, דהרמב"ם בפ"א מפרה ה"ז, כתב דאיסור מלאכה בפרה נלמד מעגלה, ומי"מ לא הצריך שתמשוך.

באר שבע ד"ה אלא מעתה, ועי' קרן אורה ד"ה תנא, ועי' תורת הקנאות ד"ה וממקום.

וממקום שבאת

עול, אין לי אלא עול שאר עבודות מנין, אמרת ק"ו ומה עגלה שאין מום פוסל בה שאר עבודות פוסלות בה פרה וכו', וממקום שבאת, מה להלן עד שתמשוך אף כאן עד שתמשוך.

אם תלויה קושיית "וממקום שבאת" בנידון דדון מינה ומינה - דין מינה ואוקי באתרה. מלא הרועים ד"ה אף כאן תורת הקנאות ד"ה וממקום. ועי' לעיל בענין עבודה בפרה אדומה.

הבאת עגלה בחלל טריפה

א"ר יוחנן בן שאול מפני מה אמרה תורה הביא עגלה בחלל, אמר הקב"ה יבא דבר שלא עשה פירות ויערף במקום שאין עושה פירות, ויכפר על מי שלא הניחו לעשות פירות, מאי פירות אילימא פריה ורביה אלא מעתה אוקן ואסרים ה"ג דלא ערפינן, אלא מצות.

אם תלוי דין עגלה ערופה בחיוב מיתה דהרוצה, כדמשמע מקרא ד"ואתה תבער דם הנקי".

חל"ל שהיה טריפה אם מביאין עליו עגלה ערופה, דפ"ס הי ראוי לעשות מצוות.

עי' מאירי ד"ה חלל זה, מנחת חינוך מצוה תק"ל אות כ"ב ד"ה אך, מנחת קנאות ד"ה אלא מצוות, דבר אברהם ח"א סי' ה' אות ד', מנחה חריבה ד"ה אלא מעתה. נחל איתן פ"ג סעי' א' ס"ק ט"ו, (וע"ע ברש"ש לקמן מ"ו ע"ב ד"ה ת"ר משבאו).

הבאת עגלה בפטורי מצוות.

מאי פירות אילימא פו"ר וכו', אלא מצוות.

חל"ל חרש ושומה, שפטורין ממצוות, אם מביאין עליהם עגלה ערופה.

אם חרש ושומה חשיבי בני מצוות אע"פ שאינן בני חיובא.

עי' נחל איתן פ"ג סעי' א' ס"ק י"ז ומש"כ בשם אביו זצללה"ה. ועי' בדרוש "על עסקי נחל".

שיטות הראשונים בבאור בשנת עבודה ושלא בשנת עבודה.

א. רש"י כשהניח עליה לאיזה צורך, ואפי' כדי להקל משאו, בעול נאסר, אבל בשאר משאות דוקא כשהניח ע"מ להוליכו.

ב. תוס' הרא"ש ד"ה דשאר, וכן שיטת הר"ש פרה פ"ב מ"ג, דשעת עבודה היינו כשצריך לאותו דבר וניחא ליה, והוכיחו מדין דעלה עליה זכר שאין בזה מלאכה ומ"מ פוסל, ובעול פוסל אפי' כשאין צריך לו ולא ניחא ליה.

ועי' באר שבע ד"ה שאר, ותורת הקנאות ד"ה שאר.

ג. שיטת הרמב"ם פ"א מפרה פ"ו, ופ"י מרוצח ה"ג (עפ"י המהרי"י קורקוס), כשקשר העול לחרישה אלא שלא חרש, זהו שלא בשעת מלאכה, אבל הנחה בעלמא לא מקרי עול, ועי"ש במהרי"י קורקוס עוד מש"כ לצדד בזה ברש"י, ועי' חזו"א פרה סי' ב' אות י"ג.

ועי' מנחת חינוך מצוה שצ"ז אות ו' ד"ה וז"ל, שתמה להרמב"ם שהזכיר דין דעודה של שקים, בסתמא, ומשמע אפי' אקראי בעלמא להקל משאו מעליו, וא"כ מ"ש בין עול לשאר משאות. אכן יעו"י במהרי"י קורקוס הנ"ל בהלכות פרה, וא"ש.

וע"ע בנחל איתן סי' ט' סעי' ד', ברור השיטות.

על עסקי נחל

הוא, שפעמים ראוי לעמוד ממנו זרע הגון, וע"כ אף דמחמת עצמו ראוי למיתה מחמת זרע הראוי לצאת ממנו, ניצול מן המיתה, ויש שראוי הוא לעשות מצוות, ומאור התורה יחזירו למוטב, ואף זה משתהין מליפרע ממנו.

והנה אדם כזה שמצד עצמו הוא חוטא הראוי למיתה כאשר יקלע למקום סכנה, הנהו בסכנה גדולה כמבואר בתענית דאסור לאדם לעבור תחת כותל רעוע ואם עבר מנקים לו מזכויותיו.

ומעתה נתבאר, דזו הטענה על אנשי העיר, שעליה צריכים כפרה, וכפי שאומרים הזקנים "לא ראינוהו והנחנוהו בלא לויה", היינו שע"י לויה כהוגן יסור מן הדרך גדר מקום סכנה, ושוב יועילו לו זכויות העתיד, להצילו מדין המתוח במקום סכנה.

וזכינו בס"ד לפי הדברים הנ"ל, דגילתה לנו התורה דיש לחוס על האדם משום העתיד, דמעשיו או דזרעו. ובאמת שהוא גמי ערוכה בב"ק ל"ח סוע"א, "ויאמר ד' אל תצר את מואב ואל תתגר במ מלחמה, וכי מה עלתה על דעתו של משה לעשות מלחמה שלא ברשות, אלא נשא משה ק"ו בעצמו אמר ומה מדינים שלא באו אלא לעזור את מואב, אמרה תורה צרור את המדינים והכיתם אותם, מואבים עצמן לא כ"ש, אמר לו הקב"ה לא כשעלתה על דעתך עלתה על דעתי, שתי פרידות טובות יש לי להוציא מהן, רות המואביה ונעמה העמונית וכ"ו", עיי"ש.

והנה נסתפק בנחל איתן סי' ג' סוסע"י א', אם נוהג דין עגלה ערפה בחרש ושוטה דלאו בני מצוה נינהו, ועי"ש בס"ק י"ז מש"כ בשם אביו מרנא בעל הקה"י וצללה"ה.

ולכא' כשנתבונן יש לתלות זה בב' באורי הגמ' בענין פירות, דלל"ב דפירות היינו מצוות יש להסתפק כנ"ל, אבל לל"ק מצד פו"ד שפיר שייכי בזה חרש ושוטה, דראויים להעמיד זרע הגון, ואם דלא מפקדו אפו"ר לא גרעי מאשה.

והנה ב' ענינים נקבעו כדי לרמוז על הא דלא הניחוהו לעשות פירות, א' עגלה - שלא עשתה פרי. ב' - נחל שאין עושה פרי. ובאמת דיש להתבונן מ"ט הוצרכו ב' ענינים לרמוז על הא דלא הניחוהו לעשות פירות. ומה נוסף לן בעריפת העגלה בנחל איתן שלא ידענו, מהא דעגלה בת שנתה.

אכן כל זה יקשה רק לשיטת רש"י דנחל איתן פירושו נחל קשה, מלשון סלע קשה ועי' בע"ב ד"ה איתן מושבך, ועי' באר שבע במתני' ד"ה ואיתן, וא"כ אחת היא אין עושה פירות דעגלה, לאין עושה פירות דנחל. אמנם הרמב"ם פ"ט מרוצח ה"ב פי' נחל איתן - נחל שהוא שוטף בחזקה. ופירושו המאירי

וירב בנחל (שמואל א' ט"ו), אמר ר' מני על עסקי נחל, בשעה שאמר הקב"ה לשאול לך והכית את עמלק, אמר ומה נפש אחת אמרה תורה הבא עגלה ערופה [בנחל, גי' העין יעקב], כל הנפשות הללו על אחת כמה וכמה, ואם אדם חטא בהמה מה חטאה, ואם גדולים חטאו קטנים מה חטאו, יצאה בת קול ואמרה לו אל תהי צדיק הרבה, (יומא כ"ב ע"ב).

והתמיהות במאמר הזה רבו, עיי' מהרש"א בח"א שם, וברי"ף ועינן יעקב בימא שם.

א. וכי לא ידע שאול לחלק חילוק הפשוט בין עמלק גוי חוטא לישראל, **ב.** שבדבריו הזכיר שאול חילוק בין גדולים לקטנים, אמנם לא מצינו שחס בפועל רק על מבחר הצאן. **ג.** למה הקשה דוקא מדין עגלה ערופה, ולא מעיקר דין רוצח שקבעה תורה דינו למיתה, הרי שחסה התורה על נפש הנרצח, ומה ענין עגלה ערופה לכאן בפרט.

ועיי"ש מה שתירצו בכמה אופנים לבאר שייכות ענינא דעגלה ערופה.

אמנם אחר כל זאת אכתי יש לדקדק דבקרא כתיב "**וירב בנחל**", ומשמע דעיקר הק"ו אינו מעגלה ערופה בלבד אלא מענין ה**נחל**, והכי מדוקדק בגי' העין יעקב - "אמרה תורה הבא עגלה ערופה **בנחל**", ולא ראיתי שעמדו בזה.

ובתמצית היוצא מכל הקושיות דלעיל, יש להתבונן, שהרי טען שאול גי' סברות בענין עמלק, (א) שהם רבים, (ב) מצד הבהמה, (ג) מצד הקטנים. והנה לא מצאנו שקיים מהם רק את אגג ומבחר הצאן, הלא דבר הוא גם יש להתבונן אם סברת קיום אגג ומבחר הצאן אחת היא, או ענינים חלוקים הן.

ולבאר הענין יש להקדים ולהתבונן בדברי הגמ' בסוגיין, "א"ר ירמין בן שאול מפני מה אמר תורה הביא עגלה בנחל, אמר הקב"ה יבא דבר שלא עשה פירות ויערף במקום שאין עושה פירות, ויכפר על מי שלא הניחו לעשות פירות, פירות מאי, אילימא פריה ורביה, אלא מעתה אוקן וסרים ה"נ דלא ערפינן, אלא מצות". **וברש"י**, שאינו עושה פירות - עגלה בת שנתה לא ילדה. במקום שאינו עושה פירות - נחלת איתן קשה.

וכשנתבונן מבואר בזה ענין גדול, שהרי לכאורה יש להתבונן בכל האי דינא דעגלה ערופה, והא אחז"ל "אין מיתה בלא חטא" (שבת נ"ו ע"א) וא"כ בודאי אילו לא היה החלל חוטא לא היה יכול לו הרוצח, ומפני מה אמרה תורה, הבא עגלה ערופה.

אכן הבאור הפשוט הוא, דאע"פ דיש לאדם כמה חטאים, מ"מ הקב"ה מאריך אף בטרם יגבה ממנו. ומכלל הטעמים בזה

ומדוקדק הגירסא שלפנינו אמרה תורה "הבא עגלה ערופה", ול"ג בנחל, דהשתא קמיירי, מענין זכות מצוות בלבד, שע"ז מרמזת העגלה. וא"כ כל הנפשות הללו על אחת כמה וכמה - שמה ראוי לעמו מהם זרע הגון.

עוד המשיך ואמר **ואם אדם חטא בהמה מה חטאה**, היינו דאף אם נאמר שאין ראוי למצוות, אכתי בהמה מה חטאה, שהרי הבהמה עצמה ראויה למצוה להיות קרבן לגבוה. ומה"ט חמל רק על מבחר הצאן, כי לא היה כאן דו"ד אלא לענין אלו שעושים פירות מצווה, והיינו אלו שיעלו לגבוה.

ועוד הוסיף, וכי תימא דאין כאן מי שראוי מחמת עצמו לעשות מצוות בעתיד, מ"מ אולי יש מי שיכשר זרעו, וכאשר למדנו מעניינא דנחל. וע"ז סיים ואמר "ואם גדולים חטאו קטנים מה חטאו", היינו דאף אם נאמר שאין בכאן מי שראוי למצוות, מ"מ "קטנים - שהם הזרע שלעתידי - מה חטאו", היינו, אולי יתקיים ממנו זרע כשר לעתיד.

וזהו דקדוק הכתוב "וירב בנחל - על עסקי נחל". לומר, דחסה התורה על איש החוטא משום ענין הנחל, והוא דאע"פ דמחמת עצמו אינו ראוי לפרי, מ"מ ראוי להעמיד זרע.

ובזה מבואר היטב מה שהציל לאגג מלך עמלק בדוקא, שהרי אחז"ל, (סנהדרין צ"ו ע"ב) מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק. הרי מבואר דהיה ראוי לצאת מעמלק זרע הגון. וא"כ לכאורה היה ראוי להצילם וכאשר מצינו בעמון ומואב, שלא ציוה הקב"ה להלחם בהם משום ב' פרידות טובות. וזהו שראה שאול להצילו על **עסקי נחל** - היינו פירות פריה ורביה, דאע"פ שהוא עצמו אינו הגון למצוה, מ"מ י"ל דראוי להצלה משום זרעו, וכהצלת עמון ומואב משום ב' פרדות טובות.

דאף נחל השוטף בחזקה א"א לזרוע במקום השטף והוי אינו עושה פירות.

והנה כשנתבונן, הלא אף דנחל השוטף בחזקה אין בו עצמו עשיית פירות, מ"מ הלא הוא גורם לעשיית פירות במקו"א ע"י מימיו המשקים צמחים רבים.

נמצא מעתה, דב' ענינים דאינו עושה פירות רמזה התורה, אי מצד העגלה שאינה עושה השתא פירות כלל, והב' דנחל, דאע"פ דאין עושה כאן פירות עושה במקום אחר.

ובזה מקום לומר דרמזו ב' מיני פירות שעושה האדם. אי מצוות והוא כנגד העגלה, שהן פירות התלויות בו עצמו, ב' פריה ורביה, וקיום הדורות הבאים אשר הם כנגד נחל איתן, שאף בזמן שהוא עצמו אין עושה פרי נגרם מחמתו פרי במקו"א.

העולה מכל הנ"ל כי חסה התורה על החלל, ואע"פ שמחמת עצמו ראוי למיתה, דאין מיתה בלא חטא. וזה לב' אופנים, א. מחמת המצוות שראוי לעשות, ולזה אמרה הבא עגלה שנמנע ממנו הפירות מחמת עצמה. ב. אף אם אינו בכלל עושי מצוות, מ"מ ראוי הוא להעמיד זרע הגון, וכדוגמת הנחל שאין עושה פירות בעצמו, ומ"מ בגרמתו יצמחו הפירות. ולפי"ז בודאי שאף חרש ושוטה בכלל וכנ"ל.

והשתא נהדר אל המאמר הפונה קדים - **"וירב בנחל, אמר ר' מני על עסקי נחל, בשעה שאמר הקב"ה לשאול לך והכית את עמלק, אמר ומה נפש אחת אמרה תורה הבא עגלה ערופה"** היינו דבהמון אדם כה גדול בודאי לא ימלט שיהיו מי שראויים לעשות מצוה בעתיד, וא"כ יש לחוס עליהם כ"עגלה ערופה", שהבאתה מרמזת על מצוות שלעתידי.

קריאת המגילה בעיירות הספקות ודין ספק נחל איתן

מ"ו ע"א, ומורדין אותה אל נחל
איתן - ע"ב כי דורא.

שירי מנחה

נחל איתן

ומורדין אותה אל נחל איתן, איתן
כמשמעו קשה.

פ'לוגת רש"י והרמב"ם בבאור נחל
איתן, הראיות מקראי, ומו"מ בדבריהם.

ע"י היטב רש"י ע"ב ד"ה איתן מושבך וד"ה
מוסדי, אכן יעו"י ברמב"ם פ"ט מרוצח ה"ב,
וע"י בשו"ת מהר"ק שורש קנ"ה, ובבאר
שבע במתני' לעיל מ"ה ע"ב ד"ה ואיתן,
ובשו"ת חכם צבי סי' ל"ב. וע"ע בתורת
הקנאות ד"ה איתן מושבך.

ובבאור מקום שאין עושה פירות לפי הר"מ
בנחל איתן ע"י מאירי במשנה ד"ה ואחר
שהביאו.

עריפת העגלה

ועורפין אותה בקופיץ מאחוריה, מ"ט
גמר עריפה עריפה מחטאת העוף.

אם צריך לחתוך הסימנים, או דכיון

דשבר מפרקתה, הרי היא מותה וא"צ תו לחתוך הסימנים.

ע"י מאירי (במשנה עמ' ק"ז) ד"ה וב"ד שבאותה העיר, מש"כ בשם הירושלמי כאן ה"ה, וע"י קרן אורה ד"ה ועורפין מה שתמה בזה,
וע"י מש"כ לישב בתורת הקנאות ד"ה גמר.

איסור מלאכה בנחל איתן

ומקומה אסור מלזרוע ומליעבר וכו'.

המלאכות האסורות. מדי מלאכה בקרקע.

שיעור המלאכה. דין הגידלים.

עיין בכל זה במנחת חינוך מצוה תקל"א.

כל זקני העיר

זקני העיר רוחצין ידיהן וכו', ת"ר וכל זקני העיר ההיא הקרובים אל החלל וכו'.

אם בעינן שירחצו כל הזקנים, או הבי"ד בלבד, ואם סגי ברובן.

ע"י רמב"ם פ"ט מרוצח ה"ג, וע"י מה שעמד בזה בבאר שבע לעיל מ"ה ע"ב ד"ה וזקני ובהוריות ג' ע"ב ד"ה הכא נמי, וע"י משך
חכמה סוף פרשת שופטים (כ"א ו') "וכל זקני העיר" וכו'.

ומקומה אסור מלזרוע ומליעבר, ת"ר אשר לא יעבד בו ולא יזרע,
לשעבר דברי ר' יאשיה, ר' יונתן אומר להבא, אמר רבא להבא
דכו"ע לא פליגי דכתיב ולא יזרע כי פליגי לשעבר וכו'.

קושיית העולם

האיך מותר לזרוע בכל העולם, והרי יש להסתפק בכל מקום שמא נערפה
בו עגלה ואסור בעבודה. (סוף ספר הכריתות להר"ש מקינון).

למה אין חוששין בכל מקום שמא היה בו עיר המוקפת חומה מימות
יהושע.

עיירות הספקות אימתי קורא בהן.

דין קבוע, כשפירש מהקבוע, או אף כשהספק על הקבוע במקומו.

עיין ר"ן מגילה ב' ע"א ד"ה ולענין בשם הגאונים, ועיין שערו המלך מגילה
פ"א הלכה י"א, וע"ע באליה רבא או"ח סי' תרפ"ח ס"ק ה', ובקובץ
מפרשים שעל השע"מ אות מ"ד.

מו"מ בדברי הכריתות הנ"ל, ועוד בישוב קושיותו.

ע"י פלתי סי' ק"ו ס"ק י"ב, פמ"ג יו"ד סי' ק"י שפתי דעת ס"ק י"ד
החקיאה הג', חוות דעת סי' ק"י באורים ס"ק ו', ערוך השלחן יו"ד סי' ק"י
סעי' י"ח.

עוד בדיני עיירות הספיקות ע"י בציונים למגילה (עמ' י"ב).

מצוות לוויה

וענינו לא ראו וכו', ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לוויה, תניא היה ר"מ אומר כופין ללויה ששכר הלוויה אין לה שיעור וכו'.

אופן הכפיה ללויה.

מ"ט כופין ללויה, הא לכא' מתן שכרה בצידה.

עני רש"י ד"ה כופין, ועני היטב בלשון הרמב"ם פי"ד מאבל ה"ב, ובבאר שבע ד"ה ולא, ועני קרן אורה ד"ה תניא, וע"ע במהרש"א ד"ה כופין.

עד היום הזה - רש"י ד"ה ויקרא שמה לוח, ספית דקרא היא שמה עד היום הזה, ומינה יליף דלא נתבלבלה ולא חרבה כדאמרין כל מקום שנאמר עד היום הזה לעולם ולעולמי עולמים הוא. צ"ע דכיומא נ"ד ע"א איתותב עולא דסכר דכל מקום שנאמר עד היום הזה היינו לעולם הגוי"פ על הגליון, ועניי שו"ת זכרון יוסף חו"מ סוס"י י, ובנועד ביהודא תניא אר"ח סי' פ"ז ד"ה ומה שהקשה על רש"י בסוטה, וע"ש בסי' פ"ח.

עיון הנסיעה - לווית חן

אמר ר' יהושע בן לוי המהלך בדרך ואין לו לוויה יעסוק בתורה, שנאמר כי לווית חן הם לראשך וענקים לנגרותיך.

במעלת ד"ת בנסיעה, ובענין שמירתם על ה'ומד.

למאי נקט סיפא דקרא "וענקים לנגרותיך".

מהרש"א ד"ה המהלך, ועני ברי"ף (עין יעקב נ"א ע"א) ד"ה המהלך, ועני בעיון יעקב (שם) ד"ה יעסוק.

לווי פרעה

ואמר ריב"ל בשביל ארבע פסיעות שלווה פרעה לאברהם וכו', נשתעבר בבניו ארבע מאות שנה.

צ"ב דהא גזירת הגלות היא מענין ברית בין הבתרים ומה שייכות פרעה לזה.

ענין הגהות מהריעב"ץ ד"ה בשכר, ועני דברים נפלאים בהשתלשלות הדברים בזה ברי"ף (עין יעקב נ"א ע"א ד"ה בשביל).

שיעור לוויה

אמר רב יהודא אמר רב כל המלוה את חבריו ארבע אמות בעיר אינו ניזוק, וכו', ת"ר הרב לתלמיד עד עיבורה של עיר, חבר לחבר עד תחום שבת, תלמיד לרב אין לו שיעור, וכמה, א"ר ששת עד פרסה, ולא אמרן אלא רבו שאינו מובהק, אבל רבו מובהק שלשה פרסאות.

צ"ב דקאמר תלמיד לרב אין לו שיעור, ושוב קאמר עד פרסה.

תלמיד לרב אין לו שיעור - אי"כ האיך מצו לילך זה מזה.

עני בבאר שבע ד"ה תלמיד, ובהגהות מהריעב"ץ ד"ה תלמיד, ועני גדר נפלא בזה במרומי שדה ד"ה תלמיד (אלא דיל"ע בגדרו מדין דרבו מובהק, ויש לעיין בכל שעורים הללו שיותר מד"א אם הם מדין לוויה או מדין כבוד, או דדין הכבוד קובע לדין הלוויה, ועני בד"מ וסמ"ע המצויינים להלן בסמך).

במעם שלא נהגו ללוות בזה"ז כשיעורים הללו.

במעמא דמצוות לוויה. לוויה במקום סכנה.

עני מהרש"א ד"ה שנא' הראיני, מה ענין שהראה דרך הביאה ללויה, ועני בבאר שבע ד"ה כופין, דרכי משה חו"מ סוס"י תכ"ו, ובסמ"ע שם סוס"י תכ"ז ס"ק י"א, אהבת חסד בעניני הכנסת אורחים פ"ב בהג"ה (מ"ז ע"א במהדורות הישנות). ובלקוטי הלכות כ"ה ע"א אות פ', כ"ה ע"ב אות ש', ועני עמק ברכה בענין "גמילות חסדים שבגופו" אות ד' (עמי קל"ד).

לא תקלל חרש

אמר רבי יוחנן משום רבי מאיר כל שאינו מלוה ומתלוה כאילו שופך דמים, שאילמלי ליווהו אנשי יריחו לאלישע, לא גידה דובים לתינוקות, שנאמר ויעל משם בית א-ל, והוא עלה בדרך ונערים קטנים יצאו מן העיר ויתקלסו בו וכו'.

ויפן אחריו ויראם ויקללם בשם ד', מה ראה, אמר רב ראה ממש וכו', ושמואל אמר ראה שכולן נתעברה בהן אמן ביוה"כ, ור' יצחק נפחא אמר כלורית ראה להן כאמוריים וכו'.

איסור קללה לאדם מישאל.

איסור הקללה, משום מעשה הקללה, או משום תוצאותיה.

עיי היטב ברמב"ם בספר המצוות ל"ת שי"ז, ובחינוך מצוה רל"א. ועיי מנחת חינוך מצוה ר"ס אות א', דנפ"מ למקלל רבים.

האיך קילל אלישע אנערים. היתר קללה באינו עושה מעשה עמך.

חיוב המקלל רשע, משום מוציא שייש לבטלה.

עיי מנחת חינוך מצוה רל"א אות ד', ע"פ סוגיא דסנהדרין פ"ה ע"ב, ומה שהעיר מסוגיין, והרמב"ם לא הביא דין קללת רשע בפכ"ו מסנהדרין כי אם בפ"ה מממרים לגבי נגמר דינו למיתה, ועיי באב"י עזרי פ"ה מממרים הי"ב. וע"ע בחזון איש סנהדרין סי' כ' אות י'.

עוד בהנ"ל, ובקללת מי שפרע למו שאינו עומד בדברו, ואם סגי בזה שיחשב שאינו עושה מעשה עמך.

עיי שערי המשפט סי' כ"ז ס"ק א' מסוגיא דב"מ מ"ח ע"ב ותוס' שם ד"ה בעושה, ועיי"ש ברי"ף (כ"ט ע"א), ועיי באב"י עזרי הנ"ל.

קללה בשם

ויפן אחריו ויראם ויקללם בשם ד'.

כאיזה שם הוי קללה שלוקין עליה, ובדין קללה בלא שם, ובכינויים.

עיי פלוגתת הרמב"ם והראב"ד בפכ"ו מסנהדרין ה"ג, ובנו"כ שם, ועיי בחידושי מרן רי"ז הלוי שם בבאור מחלוקתן.

מ"ז ע"ב א"ר יוחנן משום ר"מ כל שאינו מלוה ומתלוה - מ"ז ע"א, מתני'.

שירי מנחה

מלוה ומתלוה - אמר ר' יוחנן משום ר"מ כל שאינו מלוה ומתלוה כאילו שופך דמים וכו'. מהו "מתלודו", וכי מה אפשר למו שאין לו מלוה לעשות, והאיך מחייבין לו. מהרש"א ד"ה כל.

לא דובים ולא יער

ותצאנה שתיים דובים מן היער וכו', רב ושמואל, חד אמר נס, וחד אמר נס בתוך נס, מאן דאמר נס יער הוה דובים לא הוה, מ"ד נס בתוך נס לא יער הוה ולא דובים הוה, וליהוי דובים ולא ליהוי יער, דבעית.

דבעית - הדובים או הילדים

כאור מה שנאמר במכת ערוכ ו"גם האדמה אשר הם עליה".

עיי רש"י ד"ה דבעית, אכן יעווי במהרש"א ד"ה וליהוה, ועיי בתורת הקנאות ד"ה דבעית. וע"ע בעיון יעקב (נ"ב ע"א) ד"ה וליהוה.

מתוך שלא לשמה - עיי ציונים לדף כ"ב ב'.

רות - ואמר ר' יוסי בן חוני רות בתו של עגלון בנו של בלק היתה. לא דוקא בתו כי אם מצאצאי, באר שבע הוריות ע"ב ד"ה בת.

שלשה חיות

אמר ר' יוחנן שלשה חיות הן, חן מקום על יושביו, חן אשה על בעלה, חן מקח על מקחו.

במהות החן הזה, ובטעמו. - מהרש"א ד"ה חן, עיון יעקב (נ"ב ע"ב) ד"ה א"ר.

מהי"ט שרי לומר יכלה נאה וחסודה כביה בכתובות י"ז ע"א. - עיון יעקב שם.

מקחו - חן מקח על מקחו בפת"ח, הגהות מהר"ע"ץ ד"ה חן מקום. ועיי גיי העוזר שציון הגר"פ על הגליון.

שמאל דוחה וימין מקרבת

תנו רבנן לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת, לא כאלישע שרחפו לגיחו וכו'. תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר יצר תינוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת.

אם נוהגין בימין מקרבת במקום דאיכא למהיש להפסד האחרים.

עיי ספר חסידים סי' קפ"ח קפ"ט, ועיי להעיר ולהורות ח"ב עמ' י"ז, ואילך.

דחיה בעובר על דבר המפורש בתורה. - שו"ת הרב"ך אה"ע סי' נ"ה.

שמונה רצעים - אמר ר' יצחק באותה שעה היה אלישע עוסק בשמונה רצעים, אמר לו רשע הגיע עת ליטול שכר שמונה רצעים, וצרת נעמן תדבק בך ובוודעך לעולם. מה שייכות הא דנפק בשמונה רצעים לעונש גיחו. עיון יעקב (נ"ב ע"ב) ד"ה באותה.

ר' יהושע בן פרחיה - יהושע בן פרחיה מאי היא, כדוהה קא קטיל יאי מלאכא לרבנן שמעון בן שטח וכו'. תרי ר' יהושע בן פרחיה הוה, שהרי ר' יהושע בן פרחיה מראשוני הוגות וקדם הרבה לשמעון בן שטח. עיי תוס' הרא"ש וע"ע במיאדי כאן.

נאמנות עד אחד ופסולין בעגלה ערופה

גדר הידיעה ד'נודע מי הכהו'

עד אחד אומר ראיתי את ההורג ועד אחד אומר לא ראית, וכו'.

ובגמ' טעמא מכחיש ליה, הא לא מכחיש ליה עד אחד מהימן, מנהגי מילי, דת"ר לא נודע מי הכהו הא נודע מי הכהו אפילו אחד בסוף העולם לא היו עורפין וכו'.

השתא דאמרת ע"א מהימן אידך חד היכי מצי מכחיש ליה והאמר עולא כל מקום שהאמינה תורה ע"א הרי כאן שנים וכו', אמר לך עולא תני לא היו עורפין וכו', ור' חייא אמר תני היו עורפין, ולר' חייא קשיא דעולא, לא קשיא כאן בב"א כאן בזה אחר זה וכו'.

ז"ל רש"י ד"ה והא אמר עולא - סוגיא זו כולה פירשתיה בפרק מי שקינא ואינה חלוקה כאן כלום.

עיי קון אורה ד"ה אלא כולה, ג' חלוקים בפסקי הרמב"ם בנאמנות ע"א ופסולין, בין עגלה ערופה, לענין השקאת סוטה.

א. הא דעד הראשון חשוב כשנים, כשבאו בזה אחר זה, דוקא כשהראשון עד כשר, אבל באשה או פסול אין הראשון כשנים. עיי היטב ברמב"ם פ"ט מרוצח הי"ג י"ד. ובהשגת הראב"ד שם, והרמב"ם סוף פ"א מסוטה לא פירש בזה. וצ"ע בסוף פי"ב מגרושין לענין אשה שמת בעלה. ועיי תוס' יו"ט פ"ט מ"ה, ועיי לחם משנה גרושין פי"ב הי"ה, ובחידושי רבינו חיים הלוי פי"ח מגרושין הלכה כ"א.

ב. בכשר וב' פסולין, כתב בהלכות רוצח הט"ו דאין עורפין, ובהלכות סוטה (פ"א הי"ח) כתב דהוי כפלגא ופלגא. ועיי חידושי רבינו חיים הלוי פ"ט מרוצח הלכה ט"ו (א).

ג. בפ"א מסוטה הט"ו פירש דהפסולין היינו מדרבנן, ובהלכות רוצח סתם.

כמעמא דמהני פסולין דאורייתא בעגלה ערופה.

גדר "נודע" מי היכהו, וגדר עדות.

עיי טורי אבן ראש השנה (כ"ב ע"א) ד"ה האשה, תורת הקנאות ד"ה הא, מנחת חינוך מצוה תק"ל אות כ"א ד"ה אך.

נודע על פי עצמו

הודה שרצח את החלל, אם פלגין דיבורו, ואמרינן דנאמן שיוודע מי הרוצח, אבל לא הוא שרצח, ואין עורפין. או דאין נאמן כלל ועורפין.

מנחת חינוך מצוה תכ"ל אות כ"א ד"ה ופשוט, תורת הקנאות סוד"ה הא, ועיי אבי עזרי פ"ט מרוצח ה"ד אות ב'.

עוד בעניני נאמנות ע"א ופסולין עיי מה שצויין לעיל ל"א ע"ב (עמ' ס"ט).

מ"ז ע"א, מתני' - ע"ב, משרבו הנואפין.

שירי מנחה

עגלה ערופה מחיים

נמצא ההורג עד שלא נערפה העגלה תצא ותרעה בעדר.

עיי כריתות כ"ה ע"א פלוגתא אמוראים ותנאים אם עגלה ערופה נאסרת מחיים, ואם הירידה לנחל איתן אוסרתה או העריפה.

צ"ע בפסקי הרמב"ם דבפ"י מרוצח היו כתב דירידתה לנחל אוסרתה, ובה"ח פסק כמתני' דידן דנמצא ההורג עד שלא תערף תצא ותרעה בעדר.

כברא דעל דעת שימצא ההורג לא הקדישוה.

גדר האיסור בעגלה ערופה מדיני קדושה או איסורא בעלמא.

עיי כסף משנה פ"י מרוצח ה"ו ע"פ קושיית התוס' חולין פי"ב ע"א ד"ה והתנן, ועיי מאירי ד"ה נמצא, באר שבע ד"ה תצא.

ועיי מה שנו"נ בזה בקר"א ד"ה נמצא [ועיי היטב ברש"י ד"ה כפרה ספיקה], מנח"ח מצוה תק"ל אות כ"ג, מנחת קנאות ד"ה נמצא, חשק שלמה רש"י ד"ה תצא, מרומי שדה ד"ה תצא, תורת הקנאות ד"ה תצא. ועיי אבי עזרי פ"י מרוצח ה"ו, וע"ע בציונים לכריתות כ"ה ע"א עמ' ס"ז.

קבורת עגלה ערופה

משנערפה העגלה תקבר במקומה וכו'.

קבורת עגלה ערופה חייב בפניני, או משום דאסורה בהנאה.

עיי מתני' שלהי תמורה (ל"ג ע"ב) ושם ל"ד ע"א בדעת ר"י דרשאי לשרוף הנקברים וע"ש בגמ', ועיי מנחת חינוך תק"ל אות כ', מנחת קנאות ד"ה משנערפה, ועיי נחלת איתן פרק י"ב סעי' י"ד ס"ק ד'.

משרבו הרוצחנין

משרבו הרוצחנין בטלה עגלה ערופה.

כמעמא דבטלה עגלה ערופה משרבו הרוצחנין, ומי"מ בזה. - עיי היטב ברש"י ד"ה בטלה, ועיי היטב בלשון הרמב"ם פ"ט מרוצח הי"ב. ועיי בעמק הנצי"ב לספרי ריש פרשת שופטים (עמ' רכ"ב) ד"ה בטלה ע"ע. ועיי רש"י ד"ה ת"ד משרבו.

כהניל, ואם שרי לערוף עגלה במקום שערפו כבר מקודם. - עיי בענין יעקב (נ"ג ע"א) ד"ה משרבו, ובתורת הקנאות ד"ה משרבו.

יוחנן כהן גדול - יוחנן כהן גדול העביר הודיות המעשר וכו'. - מידו יוחנן כה"ג האומר ככאן, אם זהו ששימש פי שנים ככה"ג ונעשה צדוקי, או אחר. עיי רמב"ם פ"ט ממעשר ה"א ובכס"מ שם, ועיי באר שבע ד"ה יוחנן, ועיי סדי הוונות בערך "יוחנן כהן גדול", וע"ע משבתי ים ד"ה יוחנן.

תרומת מעשר של דמאי

מ"ז ע"ב, משרבו הנואפין - מ"ח ע"א, מתני'.

שירי מנחה

ע"ג ונקח האיש מעוון - ת"ר ונקח האיש מעוון, בזמן שהאיש מנוקח מעוון חבוס בודקין את אשתו וכו', ואומר לא אפקד על בנותיכם כי תננית וכו', ומאי ואומר וכו' עוון דידה אין דבניה רבנניה לא וכו'.
 ע"ג במכור מנוקח מעוון, ואם יש ליה זכייה מכאן כשיטת הרמב"ם דאפי כשאין מנוקח קודם קניני דאשתו אין בודקין. ע"י משנה למלך פ"ב ה"ה מסוטה, ד"ה אשר ע"כ ב"ל דרשי', ואילך, וע"י בזה באורך בציונים ריש פ"ד (עמ' מ"ט), ובציונים לדף כ"ה ע"א (עמ' ג"ח).

ע"ג

ע"ג עוון בניו ובנותיו - ואומר לא אפקד על בנותיכם כי תננית כו', מאי ואומר וכי תימא עוון דידה אין דבניה רבנניה לא תא שמע וכו'. ע"ג אם ככל עוון דבניו ובנותיו, או דוקא ביכול לזכות בהם תוס' הרא"ש ד"ה בעוון, משנה למלך פ"ב מסוטה ה"ח ד"ה וראיתי להרא"ש בפרק עגלה ערופה, וד"ה אחרי הודיע אלקים, וע"י מנחת קנאות ד"ה וכי תימא.

ע"ג

ע"ג עוון דפניה - וכי תימא עוון אשת איש אין עוון דפניה לא, ת"ש כי הם עם הוונת ופרדו ועם הקדשות ויבחו וגו'. ע"ג צ"ע הלימוד, דהא פרט לרי"א, כולוזה תנאי סברי דהדבא על הפניה לא כשאח וזנה. ורש"י ד"ה וכו', מצפה איתן ד"ה וכו', תורת הקנאות ד"ה וכו'.

ע"ג

ע"ג שונא מתנות יחיה - משרבו מקבלי מתנות נתמעטו הדימים ונתקצרו השנים דכתיב ושונא מתנות יחיה. ע"ג מ"ט שכר שנאת המתנות חיים, ע"י פרישה חו"מ סי' רמ"ט ס"ק ה', וע"ע בבס"מ סופ"ב מוכיה ומתנה הלכה י"ג. ע"ג מ"ט קיבל אברהם מתנות מפרעה ומאבימלך ולא חש לזאא דשונא מתנות. דרישה חו"מ סי' רמ"ט ס"ק ד'.

ע"ג

העביר הודיות המעשר

יוחנן כ"ה ע"ג העביר הודיות המעשר, מ"ט א"ר יוסי בר חנינא לפי שאין נותנין אותו כתיקונו, דרחמנא אמר דיהיבי ללוויים ואנן קא יחיבנן לכהנים.

ע"ג צ"ע בשיתת הרמב"ם פ"א ממעשר הי"ד דעזרא קנס הלוויים בזמנו, וא"כ מ"ט העביר יוחנן כה"ג הודיות המעשר. (והכי משמע גם ברמב"ם פ"א ממע"ש הי"ג).

ע"ג נידון זה תלוי בגדר קנסא דעזרא ללוויים.

ע"ג כסף משנה פ"א ממעשר ה"ד, ומהר"י קוקוס שם, רדב"ז שם, בית יוסף יו"ד סי' של"א (עמ' קי"א הסוד השלם) ד"ה והרמב"ם, מנחת חינוך מצוה שצ"ה אות ט"ו, אבי עזרי מעשר פ"א ה"ד.

ע"ג

ידויו חלקו

ולודי אשאר מעשרות, אמר ריש לקיש כל בית שאין מתודה על מעשר ראשון שוב אין מתודה על שאר מעשרות, מאי טעמא אמר אביי הואיל ופתח בו הכתוב תחילה.

ע"ג משמע דבהפריש מעשר ראשון לבד מתודה, וצ"ע דהא קאמר בוידויו יעשיתי ככל מצוותך, והוא לא הפריש אלא מעשר.

ע"ג מנחת קנאות ד"ה ולודי, תורת הקנאות ד"ה הואיל.

ע"ג צ"ע בדברי הרמב"ם פ"א ממעשר הי"ד, דמי שיש לו מעשר שני לבד מתודה, ובסוגין משמע דדוקא כמעשר ראשון סגי.

ע"ג מנחת חינוך מצוה תר"ז אות י"ח.

ע"ג

ע"ג המעוררים - ואף הוא ביטל את המעוררים, אמר רבבה בכל יום ויום שהיו עומדים ליום על רוכן ואופרים עורה למה תשן ד', אמר להן וכי יש שינה לפני המקום והלא כבר נאמר הנה לא ינום ולא ישן ושמר ישראל וכו' אלא וכו'. ע"ג צ"ב דאי"כ מ"ט דבני קורח דאמרודו. מהוש"א ד"ה מאי.

ע"ג

נוקפים

ואת הנוקפים וכו', כמתניתא תנא שהיו חובטין אותו במקלות כדרך שעושין אותו לפני עבודת כוכבים, אמר להם עד מתי אתם מאכילין נבילות למוצת, נבילות הא שחייט להו, אלא מריפות, שמא ניקח קרום של מוח, וכו'.

ע"ג צ"ב מ"ט נקט דמאכילין מריפות למוצת, והא אף הבעלים והכהנים אוכלין מן הקרבנות, והו"ל ע"ד מתי אתם מאכילין מריפות ליישראל'.

ע"ג מנחת קנאות ד"ה אמר להם.

ע"ג לכא' אף ללא חשש מריפות הי' לו להעביר משום צער בעלי חיים. - תורת הקנאות ד"ה שהיו.

ע"ג

ע"ג טבעות - עמד והתקין להם טבעות בקרקע, ע"י רש"י ד"ה טבעת הדמיסו טבעות את צואר הבתמה, וע"י במאירי ד"ה הטבעות כשרות ובהן קושרין הגולים, ולאיוה קרבנות הוצרכו לטבעות ע"י בוע"ב מדות פ"ג מ"ה ד"ה וטבעות ובתמאי"ז שם אות ו'. וע"י בתנאים מהירושלמי ד"ה שהיו מסרטיק.

ע"ג

פטיש בחול המועד

עד ימיו היה הפטיש מכה בירושלים, בחולו של מועד.

ע"ג במעמא דאסר הכאת הפטיש אף בדבר האבד. - ע"י רש"י לעיל במתני' (מ"ז ע"ב) ד"ה עד ימיו, אכן יעווי במאירי ד"ה עד ימיו.

וגזר על הדמאי, לפי ששלה בכל גבול ישראל וראה שאין מפרישין אלא תרומה גדולה בלבד, ומעשר ראשון ומעשר שני מקצתן מעשרין ומקצתן אין מעשרין, אמר להם בני, בואו ואומר לכם, כשם שהתרומה גדולה יש בה עון מיתה כך תרומת מעשר וטבל יש בהן עון מיתה.

עמד והתקין להם, הלוקח פירות מע"ה מפריש מהן מעשר ראשון ומעשר שני, מעשר ראשון מפריש ממנו תרומת מעשר ונותנה לכהן ומעשר שני עולה ואוכלו בירושלים, מעשר ראשון ומעשר עני המוציא מחבירו עליו הראיה.

ע"ג אם רשאי למכור תרומת מעשר של דמאי לכהן משום המוציא מחבירו עליו הראיה. ע"י היטב ברש"י ד"ה מפריש תרומת מעשר וכו', אכן יעווי בטור יו"ד סוס"י של"א (סעי' א"ט).

ע"ג במעמא דהסבורים דאין יוכל למכור תרומת מעשר דדמאי.

ע"ג גדר הניתנה לכהן בתרומת מעשר, משום ממון כהן, או מעצם חיוב ההפרשה.

ע"י היטב ברש"י הנ"ל, וע"י תוס' יומא ט' ע"א ד"ה מעשר, וטעם חדש בזה ע"י ברמב"ם בפיה"מ ריש דמאי (פ"א מ"א), וע"י מקדש דוד זרע"ם ריש סי' נ"ז.

ע"ג מ"ש עיסה שפסק הופרש ממנה חלה, דרשאי למכרה לכהן, מתרומת מעשר.

ע"ג מו"מ במעמים הני"ל, מכמה סוגיות.

ע"י משנה למלך פ"ט ממעשר ה"ב, ובשער המלך שם, וע"ע בבית הלוי ח"א סי' נ"ב.

אורים ותומים

מ"ח ע"א, מתני' - ע"ב, ובמלו אנשי אמנה.

בשיר לא ישתו יין

משבטלה סנהדרין בטל השיר מבית המשתאות, שנאמר בשיר לא ישתו יין וגו'. ובגמ', וממאי דמשבטלה סנהדרין כתיב, אמר רב הונא בריה דרב יהושע דאמר קרא, זקנים משער שבתו בחורים מנגינתם וכו'.

איסור שירה כפה או ככ"ל.

אם האיסור בבית המשתאות דוקא, או אף בלא משתה.

מה נאסר משבטלה סנהדרין ומה נאסר בחורבן הבית.

שירות ותשבחות לדי'.

עיי היטב בלשון הגמ' בסוגיין, ועיי גיטין ז' ובתוס' ד"ה זמרה, ומב"ם פ"ה מתעניות הלכה י"ד ומ"מ שם, באר

שבע ד"ה שנאמר, שדה ד"ה משבטלה, ועיי חסדי דוד פט"ו ה"ג. ועיי שו"ע או"ח סי' תקס"ט סעי' ג', ובמ"ב.

חסרון אורים ותומים משום שלא ענו, או משום שלא היו.

צ"ע בדברי הרמב"ם פ"ו מכלי המקדש היי שכתב דבבית שני לא היו שואלין מפני שלא

היתה רוח הקודש, וצ"ע דהא בתחילת בית שני היתה נבואה דחגי זכריה ומלאכי, ועורא שהי' בהן גדול.

עייין היטב ברמב"ם פ"ד מבית הבחירה ה"א ובהשגת הראב"ד שם, ובכס"מ שם, ועייין ומב"ם פ"י מכלי המקדש ה"י, ועיי באבן האזל פ"ד מבה"ב ה"א, ובחז"י מרן רי"ז הלוי פ"י מכה"מ ה"ג.

עייין היטב ברמב"ם פ"ד מבית הבחירה ה"א ובהשגת הראב"ד שם, ובכס"מ שם, ועייין ומב"ם

פ"י מכלי המקדש ה"י, ועיי באבן האזל פ"ד מבה"ב ה"א, ובחז"י מרן רי"ז הלוי פ"י מכה"מ ה"ג.

שירת האווזים

רב הונא בטיל זימרא, קם מאה אוווי בוואא ומאה סאה חיטי בוואא, ולא איבעי, אתא רב חסדא זליל ביה, איבעי אוואא בוואא ולא משתכח.

המוזיקה גורמת לבובז, ענין מבני וסגולא. - עיי מאירי ד"ה כל השירים, ובמרומי שדה ד"ה רב הונא.

באר שייכות יוקר האווזים לזימרא, עפ"י שירת האווז בפרק שירה. - עייין יעקב (גיה מ"ח) ד"ה רב חסדא.

שמיר

משחרב בהמ"ק בטל השמיר, ובגמ' ע"ב, ת"ר שמיר שבו בנה שלמה בהמ"ק וכו', ור' נחמיה שמיר למאי אתא, מיבעיא ליה לכדתנא אבנים הללו אין כותבין אותן בדיו משום שנאמר פתוחי חותם וכו', אלא כותב עליהם בדיו ומראה להן שמיר מבחוץ והן נבקעות מאליהן וכו'.

שמיר בבית שני? אם החקיקה בשמיר מעכבת.

כמה כתבו על ישפה דבנימין שקנו מדמא בן נתינא. בהשטת הרמב"ם לדינא דכתיבה עיי שמיר.

עיי ומב"ן פרשת תרומה (כ"ה ז') ועיי תוס' סוכה מ"ט ע"ב ד"ה שכל, תוס' הרא"ש ד"ה משחרב, באר שבע ד"ה משחרב, ועיי משנה למלך פ"ט מכלי המקדש ה"ז, קרן אורה ד"ה ופירי, מנחת קנאות במשנה ד"ה משחרב, ערוך השלחן העתיד הלכות כלי המקדש סי' ל' סעי' י"ג, תורת הקנאות ד"ה ואין.

עיי ומב"ן פרשת תרומה (כ"ה ז') ועיי תוס' סוכה מ"ט ע"ב ד"ה שכל, תוס' הרא"ש ד"ה משחרב, באר שבע ד"ה משחרב, ועיי משנה למלך פ"ט מכלי המקדש

ה"ז, קרן אורה ד"ה ופירי, מנחת קנאות במשנה ד"ה משחרב, ערוך השלחן העתיד הלכות כלי המקדש סי' ל' סעי' י"ג, תורת הקנאות ד"ה ואין.

אבן שלמה מסע נבנה.

ת"ר שמיר שבו בנה שלמה את בהמ"ק שנאמר והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה, הדברים ככתבן דברי ר' יהודא, אמר לו ר' נחמיה וכי אפשר לומר כן והלא כבר נאמר כל אלה אבנים יקרות וגו', מגוררות במגרה, א"כ מה ת"ל לא נשמע בבית בהבנותו שהיה מתקן מבחוץ ומכנים מבפנים, אמר רבי נראיין דברי ר' יהודא באבני מקדש וכו'.

הא דבנה שלמה באבן שלמה לריי, והא לא נשמע כלי ברזל לרי נחמיה, מעיקר הדין או דשלמה נהג כן מדעתו.

בשיטת הרמב"ם דפסק כר' נחמיה, ולא כרבי ר' יהודא.

עיי היטב ברמב"ם פ"א מבית הבחירה ה"ט ובכסף משנה ולחם משנה שם, ועייין קרן אורה ד"ה ת"ר.

בהג"ל, ובדין העורה האין נכנית. אם ילפינן אבני היכל בקיז מאבני מזבח.

עייין ומב"ן עה"ת סוף פרשת יתרו (כ"י כ"ב) ועיי מהרש"א ד"ה אבן, ובמנחת קנאות ד"ה ת"ר שמיר.

זכוכית לבנה

אמר רבי אמי משחרב מקדש ראשון בטלה שירא פנדא וזכוכית לבנה.

לכא צייל לא כמלא זכוכית לבנה לגמרי. - תוס' הרא"ש ד"ה משחרב, תוס' שבת כ"א ע"ב ד"ה און.

עיי מש"כ לבאר הרב דוד אשכנזי, הרי דב זגרי ורי יצחק ז' במנחת ערב לברכות ל"א ע"א בהא דאיתא שם, מר בריה דרבינא עבד הלילא לבויה חזוהו לרבנן דהוו קבדחי טובא אמת כסא דמוקרא בת ארבע מאה זוזי ותרב קמיהו ועציבו רבי אשי עבד הלילא לבויה חזוהו לרבנן דהוו קבדחי טובא אמת כסא דזוגתא חיוורתא ותרב קמיהו ועציבו. וכתבו התוס' ד"ה איתא כסא דזוגתא חיוורתא כמאן נהגו לשבר זכוכית בנישוואן.

ולכא צ"ב מפני מה נקטו תוסי' עובדא דזוגתא חיוורתא ולא כסא דמוקרא (עיי ברכות כה. פירש"י ד"ה כסא). ואפשר לבאר ע"פ הגמ' סוטה מח: אמר רבי אמי משחרב מקדש ראשון בטלה שירא פנדא וזכוכית לבנה. ויזון דשבירת הכוס הוא מפני זכרון חורבן המקדש, משה' נקטו תוסי' עובדא דזוגתא חיוורתא - פי' זכוכית לבנה בדוקא.

נצוק בדבש הזיפים

תנן תהם כל הנצוק טהור חוץ מרובש זיפים והצפיהים.

במעטא דניצוק דדבש הזיפים הוי חיבור.

עיי היטב ברש"י ד"ה חוץ מדבש אכן יעויי ברמב"ם פ"ז מטומאת אוכלין הלכה ד', וע"ש בכסף משנה, ועיי משנה אחרונה פ"ה דמכשירין מ"ט ד"ה טהור.

כבוד זקנו

מ"ח ע"ב, ופסקו אנשי אמנה - מ"ט ע"א, מתני'.

שירי מנחה

זכרונות אמנה

דתניא ר' אליעזר הגדול אומר כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר אינו אלא מקטני אמנה.

זמו אסור לעסוק במימי כשיש לו פת בסלו, ואין לו פת דאגת דאגת מחר.

מרומי שדה ד"ה ר"א הגדול, ועיי מאירי ד"ה אע"פ שראוי

ששה בטלית אחת

וא"ר אילעא בר ברכיה אלמלא תפילתו של חבקוק היו ב' תלמידי חכמים מתכסים בטלית אחת ועוסקין בתורה שנאמר ד' שמעתי שמעך יראתי, ד' פעלך בקרב שנים חייהו, אל תקרא בקרב שנים אלא בקרוב שנים.

צ"ב דאיכ' למה לא הועילה תפילתו לדורו של רי יהודה ב"ר אלעי שהיו ששה מתכסין בטלית אחת ועוסקין בתורה (סנהדרין כ' ע"א).

תורת הקנאות ד"ה אלמלא.

עיון הנסיעה

וא"ר אילעא ב"ר ברכיה שני ת"ח המהלכין בדרך ואין ביניהן ד"ת ראוין להשרף כאש שנאמר ויהי המה הלכים וכו'.
לכא' כבר אמרו כן גבי הייד המהלך בדרך ואינו עוסק בתורה דמתחייב בנפשו (אבות ג' ד'), ומה הרבותא דבי ת"ח המהלכין.

עיי מהרש"א תענית י' ע"ב ד"ה שני, ובעיון יעקב כאן (נ"ז ע"א) ד"ה שני.

אישי"ר דאגדתא - קדושה דסידרא

ואלא עלמא אמאי קא מקיים, אקדושה דסדרא, ואיהא שמויה רבא דאגדתא וכו'.

מעלת קדושה דסדרא ואישי"ר דאגדתא. (א) תורה וקדוש השם. (ב) תורה ותפילה.

עיי רש"י ד"ה אקדושה דסידרא, ובמאירי ד"ה אע"פ. (ועפ"י אולי יש מקום לישב המנהג שאין אומרין קדיש דרבנן כשמתסמכין בלא"ה תפילה לתורה, וצ"ע).

אישי"ר דאגדתא

ואלא עלמא אמאי קא מקיים וכו', ואיהא שמויה רבא דאגדתא.

קדיש דרבנן בלימוד הלכה, או דוקא באגדה. מ"ט נקרא קדיש דרבנן.

עיי המב"ם בפיה"מ לאבות סוף פ"ו (וכדפוס וילנא נדפס ע"ש רש"י), ואכן יעו"י ברמב"ם בסדר התפילות שבסוף אהבה בנוסח הקדיש שכי' קדיש דרבנן - כל עשרה מישראל או יתר שעוסקין בת"ש שבע"פ ואפי' במדרשות ואו בהגדות כשהן מסיימין אומר אחד מהם קדיש בנוסח זה וכו'. ועיי באר שבע ד"ה ואיהא, ועיי מגן אברהם סי' נ"ד ס"ק ג' ד"ה כתב.

ונברכך עליה בקדושה ובטהרה

מיום שחרב ביה"מ וכו' וניטל טעם הפירות, תניא ר"ש בן אליעזר אומר טהרה בטלה טעם וריח וכו'.

לפי"ז יבור נוסח ברכה מעין שלש יונאכל מפריה ונשבע מטובה, וברכך עליה בקדושה ובטהרה.

עיי ב"ח או"ח סי' ר"ח אות ח'. ד"ה וכתב עוד (מורינו המשגיח שליט"א).

ואף אתה הקהה את שינוי

רב הונא אשכח תומרא דחינוניתא, שקלא כרכה בסודריה, אתא רבה ברבי א"ל מוריהינא ריחא דחינוניתא, א"ל בני טהרה יש כך, יהבה ניהליה, אדהכי אתא אבא ברבי שקלא יהבה ניהליה. א"ל בני שמחת את לבי והקדחתה את שיני, היינו דאמרי אינשי רחמיה דאבא בני, רחמיה בני אבני דהוו ליה.

ומבואר לכאורה דעיקר שמחת האב היא בהנאת בנו, יותר ממה שרוצה בהנאת עצמו, ובגונא שאין בנו נהנה כאשר חפץ יש לו בזה קהוי שינים. ועפ"י י"ל במאמר בעל ההגדה בתשובת בן רשע "ואף אתה הקהה את שינוי ואמור לו בעבור זה עשה ד' לי בצאתי ממצרים, לי ולא לו, אילו היה שם לא היה נגאל, והיינו דכיון דדרך הטבע אם רוצה בטובת בנו יותר מטובת עצמו, כאשר אומר "לי ולא לו", הפך הטבע יש בזה קהוי שינים לבן שאינו נוהג בו כמנהג אב בבנו. (יש לצדד בזה כמה צדדים בדקדוק דבוי רש"י בד"ה והקדחתה).

רב אחא בר יעקב אימפל ביה ברב יעקב בר ברתיה, כי גדל א"ל אשקין מיא, אמר לו לאו בריך אנא, והיינו דאמרי אינשי, רבי רבי, בר ברתך אנא.

וכרש"י, בר ברתך אנא - ואין עלי לכבודך כבן.

אם פטור מכבוד זקנו לגמרי, או דאי"צ לכבודו ככנו.

עיי שו"ת מהרי"ק סי' מ"ד והובא ברמ"א יו"ד סי' ר"מ סעי' כ"ד, ועיי"ש ברמ"א שתמה ע"ז מקרא דזיבוח זבחים לאלקי אביו יצחק" (בראשית מ"ו א', ע"ש ברש"י), ועיי בבאור הגר"א שם ס"ק ל"ד שהוכיח מסוגיין, ועיי באליה רבא בתשובה סוף או"ח סי' א', ובפתחי תשובה יו"ד שם ס"ק כ"א, וביד אברהם שם, ועיי הגהות הגר"צ"ה מברלין כאן ד"ה לאו.

גדר החיוב דבן הבן לכבוד זקנו.

עיי שו"ת יו"ד סי' ר"מ ס"ק כ"ב בשם הב"ח, ועיי תורת הקנאות ד"ה בר ברתך בשם השבות יעקב ח"ב סי' צ"ד.

אם אין חיוב לכבוד זקנו, האיד מחל שלמה המלך על כבודו ועשה כפא לרות "אם המלכות".

תורת הקנאות ושבות יעקב הג"ל.

אם יש לחלוק בחיוב כבוד בין בן הבן לבן הבת.

אם חיוב הנכד לכבוד זקנו משום חיוב אביו, ונפ"מ כשמת האב.

עיי משבני ים בר ברתך, כלי חמדה ויגש א' ד"ה אמנם.

מקורב למלכות

מ"ט ע"א, מתנ' - ע"ב, משמת רבן יוחנן

שירי מנחה

עטרות חתנים ועטרות כלות

בפולמוס של אכאפסיניוס גזרו על עטרות החתנים וכו', בפולמוס של טיטוס גזרו על עטרות כלות.

ונחלקו בגמ' באיזה עטרות חתנים. א) רב - דוקא בשל מלח וגופרית ב) שמואל - אף של הדס ושל וורד. ג) לוי - אף של קנים ושל חילת. ובעטרות כלות פרשו - עיר של זהב.

עטרות - כמין חופה, או כמין כתר.

עטרות חתנים ועטרות כלות אם פרושם כענין אחד.

ע"י היטב בסוגיא דגיטין ז' ע"א במו"מ דרב חסדא ורב הונא, ובעובדא דמר בר רב אשי, ובתוס' שם ד"ה עטרות, וע"י היטב בלשון ההשו"ע ס"י תק"ס סעי' ד'.

עטרות כלות שאין עיקרן זהב אם מותר לשבין בהם זהב.

ע"י טור ס"י תק"ס סעי' ד' בשם הרמב"ן, וע"ע בבית יוסף ד"ה וכתב הרמב"ן.

איסור לימוד חכמה יונית

בפולמוס של טיטוס וכו' ושלא ילמד את בנו יונית.

צ"ע דבעי"ב מבואר דכשצרו מלכי בית השמונאי זה על זה אמרו ארור אדם שלמד לבנו חכמת יונית, וזה היה קודם טיטוס.

ע"י תוס' ב"ק פ"ב ע"ב ד"ה ואסור, תוס' הרא"ש כאן ד"ה אסור, בבאר שבע ד"ה וארור.

צ"ע בדמנחות צ"ט ע"ב שא"ל בן אחותו של ר' ישמעאל על חכמת יונית, והשיבו דאסור משום ביטול תורה, ומשמע דמגד עצם החכמה אין איסור.

תוס' מנחות ס"ד ע"ב ד"ה ארור, ובר"ש פאה פ"א מ"א ד"ה ירושלמי שאלו את ר' יהושע (גליון השי"ס) וע"י תוס' הרא"ש הנ"ל.

זיו החכמה

משמת רבי יוחנן בן זכאי במל זו החכמה, וברש"י ד"ה זיו החכמה, זה לא ידענא מאי היא.

צ"ע צ"ע לא פירש רש"י זיו החכמה מענין עושר כפי שפירש בזיו הכהונה. - תורת הקנאות ד"ה זיו.

בבאור זיו החכמה. - באר שבע ד"ה בטל זיו.

קושיית המפרשים כתיב מאי קמ"ל רש"י באמרו "לא ידעתי", ואי לא ידע ישתוק.

ע"י שדי חמד כללי הפוסקים ס"י ח' אות י"א, וע"י גליון השי"ס ברכות כ"ה ע"ב ציון כל דוכתי בש"ס שכ' רש"י לא ידעתי. וע"י באור נחמד בדברי רש"י הנ"ל ובדקדוק תיבת "זה" במשברי ים ד"ה בטל זיו.

חכמיא כספריא

ר"א הגדול אומר מיום שחרב בית המקדש שרו חכמיא למהוי כספריא וכו'.

חכמיא כספריא - לענין ערכם בתורה, או לענין כבוד התורה. - ע"י היטב ברש"י כאן, אכן יעו"י במאירי ד"ה משרחב בית חמדתנו.

נפ"ז יש לבאר לשון הנביא "ואשיבה שופטך כבראשונה וגו'", וענין ברכת השיבה שופטינו. - עיון יעקב (צ"ח ע"א) ד"ה שרו.

צ"ע דעקבתא דמשיחא - בעקבות משיחא חוצפא יסנא וכו', ול' היד ומה סנהדין צ"ז ע"א סו"ה ואייד, "ותמה אני לפי סימנין הללו מפני מה אין בן דוד בא בדוריתו זה". וע"י בלקוטי הלכות בשלהי סוטה בהערה.

גידול בע"ח טמאים

ת"ר כשצרו מלכי בית השמונאי וע"ז וכו', בכל יום ויום היו משלשין דינרים וכו', אותה שעה אמרו ארור אדם שיגדל חזירים וכו'.

יש לדקדק דבלא"ה אסור לגדל בהמה טמאה, ולא הותר לסחור בה אלא כשיצוד דרך מקרה (ע"י פסחים כ"ג ע"ב).

תוס' ב"ק פ"ב ע"ב ד"ה לא יגדל, באר שבע ד"ה באותה, תוס' פסחים כ"ג ע"א ד"ה ארור.

בדברי הרמב"ם פ"ה מנזקי ממון הי"ט דאיסור גידול חזירים משום שהזיקן מרובה.

שונים לדוד ב"ק פ"ז מ"ו ד"ה אין בן.

חכמת יונית מי אסורא, והאמר רב יהודא אמר שמואל משום רשב"ג וכו', וחמש מאות למדו חכמת יונית וכו', שאני של בית ר"ג דקרובין למלכות הוו, דתניא מספר קומי הרי זה מרדכי האמורי אכטולום בן ראובן התירו לו לספר קומי שהוא קרוב למלכות וכו'.

ז"ל הרמב"ם פ"א מהלכות ע"ז ה"א, אין הולכין בחוקות הגויים ולא מרמין להן לא במלבוש ולא בשיער וכיוצא בהן, שנאמר ולא תלכו בחוקות הגוי וכו', אלא יהיה הישראלי מובדל מהן וידוע במלבושו ובשאר מעשיו וכו'. וכל העושה אחת מאלו וכיוצא בהן לוקה".

האיך הותר לאכטולמוס בן ראובן לילך כלבוש העכו"ם אחר דהוא לאו ולוקין עליו.

מי שאין מתכוון להדמות לגוי האם שרי לילך במלבושיהן.

ע"י רמב"ם שם ה"ג בהתר קרוב למלכות. וע"ש בכס"מ האיך יש כח לחכמים להתיר איסור תורה לקרובי המלכות, ובבית יוסף ס"י קע"ח סעי' ב', ומה שיש לדקדק בתרוצו ע"י בקובץ שעורים ב"ק אות צ"ח. וע"ש בב"ח אות ז'. וע"ע מנחת חינוך מצוה רס"ב אות ג'.

רופא בחלוק לבן, אם יש בו משום דרכי הגויים.

מנהגות הגויים, דוקא בדברים העשויין משום פריצות או מחוק ע"ז.

ע"י מהרי"ק שורש פ"ח, והובא ברמ"א יו"ד ס"י קע"ח סעי' א' וע"ש בש"ך ס"ק ד', וע"י מנחת חינוך מצוה רס"ב אות ב'.

הקפת פאת הראש משום שלום מלכות.

ע"י רמב"ם פ"ב מע"ז ה"א שכ' בטעמא דאיסור הקפה משום שכן הי' מנהג כמרי הע"ז, וע"י מש"כ עליו הטור יו"ד ס"י קפ"א, וע"י ט"ז יו"ד ס"י קפ"א ס"ק א' שרצה לחדש עפ"ז לדין קרובים למלכות, וע"י מה שתמה עליו בשו"ת פנים מאירות ח"ב ס"י ע"ט (נדפס בגליון השיר"ע - טלמן), ובמנחת חינוך מצוה רנ"א אות א'.

ענוה מביאה לידי יראת חטא

הדרן למסכת סוטה

לכאי יש לכאר דרב
יוסף ורב נחמן דשלהי
מסכתין, לא פליגי
אתנא דידן, ששנה
"ענוה ויראת חטא",
וצ"ע על המהרש"א.

שלהי סוטה, משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא, אמר ליה רב יוסף ליתנא,
לא תיתני ענוה דאיכא אנא. וברש"י, שאני ענוותן. אמר ליה רב נחמן
ליתנא לא תיתני יראת חטא דאיכא אנא.

וכתב המהרש"א (ד"ה לא תיתני), "אין דרך החכמים להתפאר ולהשבח
במעלתם, וכמ"ש יהלך זר ולא פיך, מ"מ כדי שלא יהא שונה הכרייתא
במעוה אמרו כן, דלא בטלה משמת רבי, גם לא היה לו שבח בדבר באותו
דור, כמ"ש ויראי החטא ימאסו, וק"ל". ומבואר בדבריו, דלרב יוסף ורב
נחמן, מאן דתני דבטל ענוה ויראת חטא, טועה.

ולכאורה יש להתפלא בזה, דשפיר מצינו למימר דלא יסתרו דברי רב יוסף
ורב נחמן לתנא דמתני'. שהרי התנא כלל בהא דמשמת רבי ב' מעלות "ענוה
ויראת חטא", ואילו רב יוסף לא קאמר אלא "לא תיתני ענוה", ורב נחמן
דיבר רק ביראת חטא. וא"כ י"ל, דהתנא דקאמר דבטלו היינו ב' מדות הללו
ביחד, ואילו רב יוסף ורב נחמן דקאמרי דלא בטלו היינו כל אחת בפני
עצמה. ותהלה"ה מצאתי שעמד בזה התורת הקנאות בשלהי מסכתין (ד"ה
משמת רבי). והוסיף, דבאור "לא תיתני" לפי"ז, לא תפרש היינו שלא תפרש
דענוה ויראת חטא דבטלו, היינו ענוה בפנ"ע ויראת חטא בפני עצמה, אלא
דוקא שניהם כאחד.

וצריך עיון, מהו שדחקו להמהרש"א לפרש דהא דרב יוסף ודרב נחמן פליגי
אתנא דידן.

צ"ע קשר פסיקת
מים המרים, לבטלו
האשכולות

עוד צ"ע בשלהי עגלה ערופה, דהנה במתני' דף מ"ז ע"א תנן, "מישרבו
המנאפים פסקו המים המרים, ורב יוחנן בן זכאי הפסיקן שנאמר לא אפקוד
על בנותיכם כי תזנינה ועל כלותיכם כי תנאפנה כי הם וגו', משמת יוסי בן
יעזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים בטלו האשכולות, שנאמר אין
אשכול לאכול בכורה אותה נפשי". ואח"כ תני, "יוחנן כה"ג העביר הודיות
המעשר וכו".

והענין פלא, מה ראה לשנות הא ד"משמת יוסי בן יעזר ויוסי בן יוחנן בטלו
האשכולות" אחר הא ד"מישרבו המנאפים פסקו המים המרים". ולכאורה אין
זה מקומו, שכן משנה זו ומשנה שלאחריה, עיקר ענינים הנהגות דין שנשתנו
או נקבעו, בזמנים מסויימים. ולא היה לו להתנא להזכירו, אלא לקמן, בשלהי
פרקין במתני' דף מ"ט ע"א, בהדי שאר ענינים ששנה "משמת ר"מ בטלו

מושלי משלים, משמת בן עזאי בטלו השקדנים וכו', ולכאורה במשנה זו היה ראוי להוסיף גם הא דבטלו האשכולות משמת יוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן. וצ"ע.

וכד' לבא לידי פשר דבר, נתנה ראש לעיין בסוגיא אחת בריש מסכתין.

ב' ע"א המקנא לאשתו, רבי אליעזר אומר מקנא לה על פי שנים ומשקה ע"פ עד אחד או על פי עצמו, רבי יהושע אומר מקנא לה ע"פ שנים ומשקה על פי שנים.

פלוגתת התנאים

במקנא ע"פ עצמו

והכי פסק הרמב"ם בפ"א מסוטה ה"א, דקינאו על פי שנים. ובגמ' בע"ב ילפי ר"א ור' יהושע להא דקינאו ע"פ שנים מקרא ד[נועד אין] בה, שממנו ילפינן דמהני ע"א בטומאה, וממעט קרא "בה", בטומאה מהני ע"א אבל לא בקינאי. עי"ש.

ומייתי עלה בגמ' - "מתני' דלא כי האי תנא, דתניא רבי יוסי ב"ר יהודא אומר משום ר' אליעזר המקנא לאשתו מקנא ע"פ עד אחד או ע"פ עצמו, ומשקה לה ע"פ שנים וכו'".

נמצא לפנינו פלוגתא בין תנא דמתני' לרבי יוסי ב"ר יהודא, אם מהני קינאו ע"פ עצמו וע"פ ע"א.

חשש בזה"ז לקינאו

ע"פ עצמו

ובמסקנת הסוגיא - "א"ר חנינא מסורא, לא לימא איניש לאיתתיה בזמן הזה לא תיסתרי בהדי פלוני דילמא קיי"ל כרבי יוסי ב"ר יהודא דאמר קינאו ע"פ עצמו, ומיסתתרא, וליכא האינדא מי סוטה למיבדקה, וקאסר לה עלויה איסורא דלעולם".

וכמה תמיהי רבתי תמהו במימרא זו, ראשונים ואחרונים.

א) מהו דקאמר "דילמא קיי"ל כרבי יוסי ב"ר יהודא", והא סתמא דמתני' פליגא עליה, ור' יהושע פליג עליה, ומה"ת דניחוש לדעת רבי יוסי ב"ר יהודא. (וע' תוס' הרא"ש ד"ה דילמא).

ב) והיותר פלא, דהרמב"ם בפ"א מסוטה ה"א פסק כר' יהושע דקינאו ע"פ שנים, ובפכ"ד מאישות הכ"ה כתב, דהאומר לאשתו בינו לבינה אל תסתרי, ונסתרה, בזה"ז שאין מי סוטה אסורה, וכהא דר' חנינא מסורא. והוא פלא דכיון דפסק כר' יהושע, למאי ניחוש לדר' יוסי ב"ר יהודא. (ועי' בציונים לדרך ב' ע"ב).

ג) עוד תמהו בזה, מהו דקאמר "לא לימא איניש לאיתתיה בזמן הזה", ומשמע דבזמן הבית אין חשש בזה. דכיון דקיי"ל כר' יהושע דקינאו ע"פ שנים דוקא, וא"כ א"א להשקותה אלא בקינא בעדים, וא"כ אם ניחוש לדר' יוסי בר יהודא, אף אם אמר כן בזמן המקדש אין לה תקנה, שאינו יכול להשקותה, דהא סו"ס לא נקבעה הלכה כר' יוסי בר' יהודא אלא מצד חשש, וא"כ זו שקינא לה בעדים אינו יכול להשקותה.

ד) עוד יפלא לאידך גיסא, דאם עיקר החשש משום דבזה"ז ליכא מי סוטה למבדקה ותאסר עולמית, א"כ לא היה לתלות דין זה בהא דר' יוסי ב"ר יהודא, והו"ל למימר בפשטות דאין לקנא בזה"ז, משום דאין מים ותאסר עולמית, דאף המקנא בעדים בזה"ז אין לו תקנה. ואם עיקר דבריו משום קינוי בפני עצמו ובע"א, א"כ אין זה ענין לזמן הזה וכקושי' הג'.

ולבאר כל חמירא, ניתן לב להתבונן ביסוד דינא דקינוי, דבעינן דוקא בפני עדים. ועי' באחיעזר ח"א סי' ח' שעמד אם עדי קינוי הם משום בירור או עדי קיום. ואנו נוסף בזה בס"ד צד נוסף. דהנה הביאו התוס' (ב' ע"ב) ד"ה מאי טעמא, מירושלמי דריש מסכתין, "כתיב ועבר עליו רוח קנאה וגו', שלא יקנא לה מתוך שחוק, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך גאות אלא מתוך דבר של אימה, עבר וקינא לה מחמת הדברים הללו, מה את אמרת, למצוה או לעיכוב [היינו, האם הא דבעינן "ועבר עליו רוח קנאה שיקנא מתוך אימה, הוא למצוה או לעיכוב], אם תאמר למצוה, קינוי קינוי, אם תאמר לעיכוב אין קינוי קינוי. אמר רבי מנא אתיא כהדא, כל מקום שנאמר חוקה תורה, מעכב, [ה"נ מעכב].

ומבואר דעת הירושלמי, דתנאי הוא בקינוי שיהא מתוך "רוח קנאה". ולפי"ז יש לדון ג"כ בכל מקנא ע"פ עצמו, דהוא חסרון ברוח קנאה, ומשום דכיון שיוכל לכחש בקנויו, נמצא שכבר מתחילת הקינוי לא נעשה בכבוד ראש הראוי, ונמצא דרק כשיש עדים שיבררו קינויו, הוא ראייה שעצם הקינוי נעשה ברוח קנאה כראוי. [ומה שמבואר בר"מ סוף הלכות סוטה שלא יקפוץ לקנא בעדים אלא מתחילה בינו לבינה, לכא' מדוקדק בדבריו דהיינו דוקא שלא בלשון קינוי].

ולא רחוק לומר, שסברא זו היא מכלל כוונת התוד"ה מאי טעמא, שהביאו פלוגתת ר' יהושע ור' יוסי ב"ר יהודא מירושלמי, וסמכו לו ענין המקנא מתוך שחוק. ובפרט, שבירושלמי ענין זה דמקנא מתוך שחוק הוא מוקדם, לפלוגתא דר' יהושע ור' יוסי ב"ר יהודא].

ואם נכונה סברא זו, הרי שמצאנו פתח לשיטת הרמב"ם בסוף הלכות סוטה פ"ד הלכה י"ח, שהביא לדינא דלא יקנא מתוך שחוק וכו', ומסיק דאם עבר וקינא מתוך אחד מכל הדברים האלו הרי זה קינוי. וכבר תמה בזה הכסף משנה שם, דהא בירושלמי מבואר להדיא דהמקנא מתוך שחוק הוא לעיכובא, וכיון דמקור דין דקינא מתוך שחוק הוא מן הירושלמי, מנין הוציא הרמב"ם דאינו מעכב, עי"ש.

אכן כפי המבואר, דסברת החסרון דהמקנא ע"פ עצמו, היא משום שאין בזה "ועבר עליו רוח קנאה" כראוי, וכענין דמתוך שחוק, וכיון שמצאנו להרמב"ם בפכ"ד מאישות, דהמקנא ע"פ עצמו נאסרת במקום שאין מי סוטה, ולא

יסוד הירושלמי דקינוי
צריך להיות מתוך
"רוח קנאה"

ישוּב שיטת הרמב"ם
במקנא מתוך שחוק

חיישינן להא ד"רוח קנאה", וכר' יוסי בר' יהודא, ה"ה דאף המקנא מתוך שחוק מהני בדיעבד.

מקנא עי"פ עצמו לענין השקאה, להרמב"ם

אלא דא"כ תסתער עלינו קושיא אחרת, דלפי"ז הו"ל להרמב"ם להזכיר בהלכות סוטה דהמקנא ע"פ עצמו מהני בדיעבד, וזה לא מצאנו, ולא הזכיר לזה אלא לענין איסור לבעלה בהלכות אישות (ועי' באבי עזרי בהלכות אישות שם).

ומ"מ הא נמי ליכא למימר, דהרמב"ם מחלק בין קינוי לענין איסור לבעלה, לקינוי לענין השקאה, שהרי להדיא כתב בפכ"ד מאישות הכ"ה בהא דאמר לה בינו לבניה אל תסתרי ונסתרה - "הרי זו אסורה עליו בזמן הזה שאין שם מי סוטה", ומשמע בזמן הבית היתה שותה. וצ"ע, מעתה שדברי הרמב"ם כסותרין זה את זה, דבהלכות סוטה פסק כר' יהושע דקינאי ע"פ שנים, ובהלכות אישות פסק כר' יוסי בר' יהודא דסגי ע"פ עצמו. וכבר עמדו בסתירה זו קמאי דקמאי עי' בשו"ת באר שבע סי' כ"ז ובציונים לדף ב' ע"ב.

אמנם באמת לכשנתבונן י"ל דאע"פ דסבר הרמב"ם דסברת "רוח קנאה" אינה מעכבת אף לענין השקאה, מ"מ שפיר פסק בפ"א מסוטה ה"א כר' יהושע דבעינן דוקא ב' עדים לקינוי, ומשום דר' יהושע דריש "בה", בה ולא בקינוי, בה ולא בסתירה", וכיון דמיעט קרא להדיא, א"כ אע"פ דמסברא אין לנו לפסול מקנא ע"פ עצמו, מ"מ הא מיעט ליה קרא. וע"כ לא הזכיר הרמב"ם לדינא דמקנא ע"פ עצמו בהלכות סוטה. אמנם לענין לאסרה על בעלה שפיר נאסרת במקנא ע"פ עצמו, שהרי עצם הקינוי הוא קפידא אע"ג שאינו בשלמות הרוח קנאה, ומשנסתרה הוי רגלים לדבר ונאסרת, ורק לענין השקאה לא מהני, דמעטיה קרא.

האמנם נראה, דמיעוט דבה ולא בקינוי, אינו מיעוט גרידא דבכה"ג אינה שותה, אלא שגילתה תורה דלענין השקאה בעינן שלא יהי' חסרון מסויים זה דשלא ברוח קנאה דע"פ עצמו. וזהו דקמ"ל בה. וכאשר יתבאר להלן בעזהש"ת.

מעם שפסקו מים המרים, משרבו המנאפין

דהנה לקמן מ"ז ע"א "משרבו המנאפין פסקו המים המרים", ובגמ' שם ע"ב מבואר, דהא דפסקו המים, הוא מכלל דינא דכשאין האיש מנוקה מעון, אין המים בודקין את אשתו.

והנה בענין דפסקו המים המרים, יש להתבונן באיזה אופן איירי. אם הא דפסקו היינו דוקא באותן שהן בעלי עבירה, אבל בכשרים היו בודקים, אבל כיון שרבו בעלי עבירה, הפסיקו להשקות, כדי שלא יצא לעז על המים. או דאין המים בודקים אלא כשהדור רובו כשר, אבל כאשר הדור חייב אין המים בודקין אף בכשרים, ולא שייכא השקאה כלל, ולא משום חשש לעז המים וסברת הדבר, כפי המבואר בענין בדיקת מים המרים, בעמק הנצי"ב פרשת נשא סוף פסקא כ"א (עמ' פ"ב) "כי זה הענין הוא גם גדול וכבוד לישראל",

ולהיותם עם קדוש". ומבואר בדביקת המים הוא זכות של "כלל ישראל", וע"כ משרבו המנאפין ואין קדושה בעם ישראל, שוב בטלו המים לגמרי אף מן הכשרים.

ע"כוב המים בחטא
בניו ובנותיו

והנה בגמ' מ"ז ע"ב מבואר, דאף בחטא בניו ובנותיו אין המים בודקין, וכבר תמהו האחרונים על הרמב"ם, שהשמיט לדין זה דאין המים בודקין בחטא בניו ובנותיו.

ולכאורה, נידון זה אם חטא בניו ובנותיו מעכב בשתית המים, או אין מעכב. תלוי בעיקר הסברא דאין המים בודקין במי שאינו מנוקה מעוון. אם ענין מנוקה הוא מתנאי הבדיקה, וכעין דבעינן "עם קדוש", לבדיקת הכלל, כן בעינן קדושה בפרט, וכשאין קדוש אין המים בודקין. או דכשאין מנוקה אין המים בודקין משום שהקיננו היה שלא כראוי, שלא נתקיים בזה "ועבר עליו רוח קנאה, שהרי הוא עצמו חוטא".

והנה הא דחטא בניו ובנותיו מעכב, לכאורה זהו דוקא אם ענין מנוקה מעוון הוא משום שלמות הקדושה, דאז שייך לומר כיון שבניו ובנותיו אין מנוקים, אין בו השגחה מיוחדת על קדושת משפחתו. אבל הא ליכא למימר שחטא בניו הוא חסרון בקיננו דהאב. וא"כ אי נקטינן דטעמא דאין מנוקה מעוון, הוא משום שאין הקיננו ברוח קנאה, לא שייך למימר דעוון בניו ובנותיו מעכב. ולפי"ז הרמב"ם שהשמיט להא דעוון בניו מעכב, בהכרח משום דס"ל דאין מנוקה מעוון הוא משום חסרון בקיננו, וע"כ חטא בניו ובנותיו אינו מעכב.

ולפי"ז יעלה בידינו, דהא דמשרבו המנאפים פסקו המים מלבדוק, הוא רק באותן שאין מנוקים מעוון, והא דהפסיקו להשקות הוא משום שלא יצא לעז על המים. שהרי ליכא למימר סברת קדושת העם, דהא חטא בניו ובנותיו אין מעכב.

ובאמת שהדברים מפורשים ברמב"ם פ"ג מסוטה הי"ח - י"ט, שכתב לענין אינו מנוקה מעוון, "ואם עבר והשקה את אשתו הרי זה מוסיף על חטאתו פשע וכו', ומוציא לעז על מי סוטה, שאשתו אומרת לאחרות שזינת ולא בדקו בה המים, והיא לא תדע שמעשי הבעל גרמו, לפיכך משרבו המנאפים בגלוי בבית שני במלך הסנהדרין את מי המרים וכו'".

שיטת הרמב"ם דאינו
מנוקה מעוון, היינו
מיום שהגדיל

ומה מדוקדקים הדברים לשיטת הרמב"ם (פ"ב מסוטה ה"ח), דכל עוון שעבר האדם מעת שהגדיל מעכב בבדיקת אשתו. והאריכו לחלוק עליו (עי' מל"מ שם), דדוקא חטא של אחר קיננו מעכב, אמנם להמבואר אדרבא, עיקר המעכב הוא חטא שקודם קיננו, שבזה בודאי חסר "רוח קנאה", [ואף דבודאי גם חטא של אחר קיננו מעכב, י"ל דהוא משום אומדנא, דמתוך שחטא לאחר מכן אף מעיקרא לא הי' הקיננו מתוך "רוח קנאה"].

הערה: המידע המוצג כאן אינו מהווה ייעוץ רפואלי או משפטי, והוא מיועד למטרות חינוכיות בלבד.

ואם תשיבני, האיך אתה אומר דלסברת הרמב"ם הא דאין מנוקה מעוון מעכב בבדיקה, הוא משום חסרון ברוח קנאה, והרי כבר הוכחנו דהרמב"ם לא חייש לרוח קנאה, דמה"ט מהני מקנא מתוך שחוק.

צ"ע, דלדברינו דברי הרמב"ם בהא דרוח קנאה פותרין.

הא לאו קושיא היא, דלכאורה יותר הי' לך לתמוה לפש"כ דאינו מנוקה מעוון הוא חסרון בקינוי, דא"כ לא תאסר האשה לבעלה בקינוי כזה דהוי קינוי שלא בעדים.

אמנם כבר הוכחנו, דלענין לאסרה על בעלה בודאי מהני אף קינוי שלא בפני עדים, וכמש"כ הרמב"ם בהלכות אישות, משום דסו"ס רגלים לדבר שזינתה, והא דאין משקה במקנא ע"פ עצמו משום דמיעט רחמנא בה. ומעתה ה"ה הכא בענין אין מנוקה מעוון, דבודאי לענין לאסרה על בעלה מהני הקינוי, אף שאינו ברוח קנאה, אלא דלהשקאה לא מהני משום דמיעט קרא "ונקה האיש מעוון", דלענין השקאה באין מנוקה מעוון בעינן רוח קנאה בדוקא.

באור השעם דיש לחוש לדרי יוסי ב"ר יהודה, אף דקיי"ל כרי יהושע

והשתא ידוקדקו היטב דברי רב חנינא מסורא "דילמא קי"ל כרבי יוסי ב"ר יהודא", והבאנו התמיה, מ"ט ניחוש להא דר' יוסי בר יהודא, והא הוא אזיל כר"א, ואנן קי"ל כר' יהושע. אכן להמבואר, הן מוכח דאף אנן סבירא לן באיזהו מקומן דל"ח לסברת "רוח קנאה", וכגון לענין לאסרה על בעלה באין מנוקה מעוון. והא דקי"ל כר' יהושע הוא דוקא לענין השקאה, ועל כן עלינו למיחש לה לכל הפחות לענין איסורא.

אלא דאכתי צ"ע, דלפי דברינו כל החילוק האמור הוא רק לענין איסור דבזה י"ל דאף ר' יהושע מודה. אמנם הא משמע מדר' חנינא מסורא דדוקא בזה"ז איכא למיחש, והכי משמע ברמב"ם בכ"ד מאישות, ומשמע דבזמן הבית היתה שותה, וזה פלא דהא קי"ל כר' יהושע לענין השקאה.

פלוגתא דהשקאת גיורת

עדויות פ"ה מ"ו, עקביא בן מהללאל העיד ארבעה דברים וכו', הוא היה אומר אין משקין לא את הגיורת ולא את שפחה המשוחררת, וחכמים אומרים משקין, אמרו לו מעשה בכורכמית שפחה משוחררת שהיתה בירושלים והשקה שמעיה ואבטליון, אמר להן דוגמא השקה, ונידוהו ומת בנידויו, וסקלו ב"ד את ארונו, א"ר יהודא חס ושלום שעקביא נתנדה, שאין העזרה ננעלת בפני כל אדם מישראל בחכמה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל.

דקדוק שכת דעקביא בנעילת העזרה, וביראת חטא

ויש לדקדק בדברי ר' יהודא אשר הפליג בגדלות עקביא בן מהללאל מה ראה לשבחו דוקא במעמד ישראל בנעילת העזרה, וסגי שיאמר שאין בדורו של עקביא כמותו בחכמה ויראת חטא, ונעילת העזרה מאי קמ"ל.

עוד צ"ב מהו שהוצרך להפליג בשבחו, והא מבואר ברמב"ם פ"ז מהלכות ת"ת ה"א, דחכם זקן בחכמה וכן נשיא או אב ב"ד שסרח אין מנדין אותו בפרהסיא לעולם וכו', ואומרין לו הכבד ושב בביתך, ומבואר דלאו דוקא

מופלא שבדור אינו מתנדה, ומה צורך להפליג בשבחו בשביל להוכיח שלא נתנדה.

ולישב הדברים נקדים לעיין בדינא דהשקאת הגיורת.

והנה בירושלמי סוטה פ"ב ה"ה (י"ג ע"א) "אין האשה שותה ושונה, אמר רבי יודה העיד ר' נחמיה איש שיחין את רבי עקיבה האשה שותה ושונה, אמר רבי עקיבה אני אפרש, מאיש אחד אין האשה שותה ושונה משני אנשים האשה שותה ושונה, וחכמים אומרים בין מאיש אחד בין משני אנשים שותה ושונה". ומביא הירושלמי ראייה לחכמים - "כורכמית תוכיח ששתת ושנתה ושילשה לפני שמעיה ואבטליון מאיש אחד".

גר שנשא ישראלית,
וישראל שנשא גיורת
בהשקאה

ומוסיף הירושלמי "תמן תנינן אין משקין את הגיורת וכו', וחכמים אומרים משקין. מה אנן קיימין, אם בישראל שנשא גיורת, כבר כתיב בני ישראל לא גרים, [ולכו"ע אינה שותה], אם בגר שנשא בת ישראל כבר כתיב והביא האיש את אשתו, אלא כן אנן קיימין בגר שנשא גיורת ומה טעמא ד[עקביא], בני ישראל ולא גרים, מה טעמון דרבנן ואמרת אליהם לרבות כל הכתוב בפרשה.

ומבואר בירושלמי זה, דכל נידון דהשקאת גיורת הוא דוקא בגר שנשא גיורת, אבל בישראל שנשא גיורת או גר שנשא ישראלית ל"פ שאינה שותה.

אמנם הרמב"ם בפ"ב מסוטה הלכה ו' כתב "הגיורת והמשוחררת ואשת הגר ואשת עבד משוחרר וכו', הרי הן ככל הנשים ושותות". ומדפירש ומנה לכולן בפני עצמן, משמע, דבין גיורת הנשואה לישראל ובין ישראלית הנשואה לגר שותות, ותמה בזה בתשובות אמונת שמואל (למהרשא"ק) סי' ז', דזה לכאורה דלא כחד בירושלמי הנ"ל.

וכתב עוד התפארת שמואל שם, דליכא למימר דחיליה דהרמב"ם מהמבואר בבבלי דף כ"ו ע"א דאשת גר ועבד משוחרר שותות, די"ל דאיירי באשת גר הנשואה לגר, ומנא לן לאשוויי פלוגתא בין הבבלי להירושלמי בזה. [ועי' במשנה למלך שם, ועי' בעמק הנצי"ב פרשת נשא (עמ' מ') ד"ה אף המשוחררת דיש לכוין בדעת הרמב"ם כהירושלמי].

כי באורים בדוגמא
השקוה, ובה תלוי אם
נתנדה עקביא

והנה בהא דקאמר עקביא "דוגמא השקוה", מצאנו בזה ב' באורים. רש"י פירש בברכות י"ט ע"א, דמשום שהם היו דומים לה שהיו גרים השקוה. אמנם התוס' שם ד"ה דוגמא הביאו מהערוך שהשקוה מי צבע ולא היו מרים ממש ולא מחקו התורה עליה.

וכבר כתב ב"ספרי דבי רב" על הספרי פרשת נשא (י"ד ע"א, ד"ה והנה) דלכאורה בב' פרושים הללו בדוגמא, נחלקו ת"ק ור' יהודא אם נתנדה עקביא. דרבנן סברי דבאור דוגמא שהיו דומין לה, ולכך נדהו משום שביזה אותם. אמנם ר"י סבר דמי צבע השקוה, ואין בזה ביזוי, ואדרבה סובר שדעתם כדעתו, ומשו"ה סבר ר' יהודא שלא נתנדה.

אלא דלכא' לפי' הערוך דדוגמא השקוה היינו מי צבע, אכתי יש בזה מכשול גדול, שהרי בודאי מי צבע אין בודקין וכמש"כ התוס' דליראה בלבד עשו כן. ואי זינתה באמת הרי נאסרה לבעלה, ומשתתה מים הללו יבואו להתירה, ואיך התירו א"א בכה"ג. וקושיא זו היא מכלל קושית הבית הלוי ח"ב סי' מ' אות י' עיי"ש.

הן אמת דמזה ראייה גדולה לפי' הראב"ד בהא דאין משקין הגיורת, וז"ל בפירושו לעדויות פ"ה מ"ו, "הוא היה אומר אין משקין את הגיורת וכו', מפיק בספרי מכי תשטה אשתו, דומה שכך הוא דורש, עכשיו שהיא שוטה תחתיו ולא שכבר שטתה כל ימיה, מאחר שהוא יודע בה שהיא למודה לזנות כבר נכנס בה על דעת כן ואין ראוי לומר בו ועבר עליו רוח קנאה".

מעם דאין משקין הגיורת משום חסרון רוח קנאה"

ומבואר בדברי הראב"ד דהא דאין משקין גיורת לעקביא, אינו רק מיעוט בהשקאה אלא הוא מיעוט בעיקר הקינוי, דבעינן "וקינא את אשתו" ובכה"ג ליכא קנאה שהרי נכנס בה על דעת כן. ומבואר היטב דלא חששו להשקות שמעיה ואבטליון הכורכמית, דאם תודה שזינתה הרי הודתה, ואם אינה מודה לא נאסרה בקינוי.

וכיון שזכינו דהא דאין משקין גיורת הוא משום חסרון בעיקר הקינוי, שפיר יש לדון בסברא זו גם בפטור כל אופני גרים בין גר שנשא ישראלית ובין גיורת שנשאת לישראל, דכיון שבחד צד הם למודין בזנות, שוב לא שייך בהו "וקנא את אשתו".

וכבר הוכחנו בדעת הרמב"ם דאנן לא חיישינן להאי סברא כלל, אלא במקום שמצאנו מקרא מפורש וע"כ המקנא מתוך שחוק מהני. וכיון דבסוגיא דבבלי לא מצאנו מיעוט מפורש בגיורת שפיר כתב הרמב"ם דכל אופני גרים שותין ככל שאר הנשים, דלא חיישינן לחסרון בקינוי כלל.

ועכ"פ יעלה מהדברים דלשיטת הרמב"ם סברת עקביא דמי צבע השקוה וכהערוך ומשום חסרון בקינוי, ואנן דלא קיי"ל כעקביא לא חיישינן להא.

אלא דאף דישבנו את שיטת הערוך האיך התרוה לכורכמית לבעלה אחר שתיה, דאין בזה איסור כיון דהקינוי מעיקרו לא חל. אכתי מידי קושיא לא פלטנו, דסו"ס הרי מי צבע אלו אינן בודקין, ואילו זינתה באמת יהיו מוציאין לעז על המים. וא"כ אמאי לא נתנדה עקביא בן מהללאל, במה שאמר כזאת על שמעיה ואבטליון, וכבר הרגיש בזה הספרי דכי רב שם ע"ש, [ועי' בפ' הראב"ד לעדויות שם ד"ה ונדוהו דאף זו סברא לנידוי, עיי"ש].

צ"ב, דאם פירוש דוגמא מי צבע, נמצאו מוציאין לעז על המים

אכן לזה דקדק ר' יהודא ואמר, ח"ו שעזריה נתנדה שאין העזרה ננעלת בפני כל אדם מישראל וכו', וכבר דקדקנו מה ענין עזרה לכאן.

והנה בפסחים פ"ד ע"ב בהא דנכנסה כת ראשונה נתמלאה העזרה נעלו דלתות העזרה, - "איתמר אביי אמר ננעלו תנן, רבא אמר נועלין תנן, מאי

בינייהו איכא בינייהו למסמך אניסא, אביי אמר ננעלו תנן, כמה דעיילו מעיילו וסמכינן אניסא [ולא חיישינן שמא יכנסו כולם ולא יהיו שלש כתות], רבא אמר נועלין תנן ולא סמכינן אניסא.

ומקשה הגמ', והא תנן א"ר יהודא ח"ו שעקביא בן מהללאל נתגדה, שאין עזרה "נעלת" על כל אדם בישראל בחכמה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל, אביי מתרץ לטעמיה ורבא מתרץ לטעמיה וכו' עי"ש.

והנה הרמב"ם בפ"א מקרבן פסח הי"א כתב - כיצד נשחט, נכנסה הכת הראשונה עד שתתמלא העזרה ונועלין דלתות העזרה ומתחילין לשחוט את פסחיהן. ומשמע דס"ל כרבא דאין סומכינן על הנס וע"כ נועלין הדלתות.

והקשו האחרונים (עי' ספר המפתח שם), דלכא' מדברי הרמב"ם בפ"ג מבית הבחירה הלכה ט"ז לענין שולחנות שבאולם כתב שהשולחן הראשון היה של שיש ולא של כסף, ובירושלמי שקלים פ"ו ה"ג מבואר, דבעינן דוקא של כסף משום דאין סומכינן על הנס, עי"ש בתקלין חדתין, וכיון שפסק הרמב"ם דשל שיש היה מוכח דסבר דסומכינן על הנס.

אמנם כאשר נדקדק בדברי הרמב"ם בהלכות ק"פ הנה דבריו צ"ע, שכתב "נכנסה כת ראשונה עד שתתמלא העזרה" ונועלין דלתות העזרה", ולכאורה אם אין סומכינן על הנס, האיך נתנו לכת ראשונה להכנס עד שתתמלא העזרה, ושמא לא י שארו עוד אנשים לצורך כת ב' וג'. ובשלמא במתני' דקתני "נתמלאה העזרה נעלו דלתות העזרה", שפיר י"ל דנתמלאה באותן שצריכין למלאותה ולא שנתמלאה לגמרי, אבל הרמב"ם שכתב "עד שתתמלא", משמע דכל זמן שלא התמלאה אין סוגרין, והאיך מצו לעשות כן.

והמוכח מן הדברים, דבאמת שפיר סבר הרמב"ם דסומכינן על הנס וכהא דפסק לענין שולחן של שיש, ואף בכאן לענין מנין הכתות סמכו על הנס שירגש מילוי העזרה כאשר יהי' סך אנשים הראוי, וכאשר משמע מפשטות דברי ר' יהודא בהא דעקביא. רק זאת סבר הרמב"ם דלענין עצם סגירת הדלתות קי"ל כרבא לגבי אביי, דהוא מדיני הפסח וע"כ היו צריכין לנעול הדלתות בעצמן, אבל מצד מנין הכיתות שפיר סמכו על הנס, וכפי דמצאנו שסומכינן לענין שולחן של שיש. ולהאי מ"ד י"ל דלא נחלקו אביי ורבא בסומכיו על הנס ועי'.

ואשר עכ"פ עלה מהדברים דסומכינן על הנס, וכהא דפשטות דעת ר' יהודא דאין העזרה ננעלת הן כאביי משום דסומכינן על הנס.

וכיון שעלה בידינו דלר' יהודא סומכינן על הנס, הרי מדוקדקים דברי רבי יהודא, דח"ו שעקביא נתגדה, שהוא אמר דהשקוה מי צבע, וכ"ת א"כ יצא לעז על המים זה אינו שהרי אין "עזרה ננעלת" - ומוכח דסומכינן על הנס, וכיון דסומכינן על הנס אף מי צבע יבדקוה כראוי, ואם ראויה למיתה היא תמות כשאר סוטות, מצד הנס, וע"כ שפיר השקוה שמעיה ואבטליון מי צבע, וסמכו על הנס שיבדקוה.

והשתא דהגענו לידי כך דסומכינן על הנס, ומכח זה יש להשקות במקום הצורך אף מי צבע, שפיר מדוקדק מאמר רב חנינא מסורא "דילמא קי"ל כר'

התר השקאת מי צבע משום סומכינן על הנס ואופן השקאה דמקנה עי"פ עצמו.

יוסי בר יהודא וכו', וליכא האידנא מי סוטה למבדקה", ומשום דבזמן הבית אע"ג דקי"ל כר' יהושע, מ"מ גם אם ניחוש גם לדעת ר' יוסי בר יהודא בקינוי בפני עצמו שפיר יש לה תקנה, דהא במקום הצורך סומכין על הנס ומצו למבדקה ע"י מי צבע אף היכא דמעיקר הדין אינה שותה. אבל בזה"ז דליכא, אין לה תקנה ונאסרת איסור עולם.

שיטת רי יהודא
בשותה ושונה

ובזה יהיו מדוקדקים דברי הגמ' סוף פ"ב (י"ח ע"ב), "ת"ר זאת תורת הקנאות מלמד שהאשה שותה ושונה, רי יהודא אומר זאת, שאין האשה שותה ושונה, אמר רי יהודא מעשה והעיד לפנינו נחוניא חופר שיחין שהאשה שותה ושונה, וקבלנו עדותו בשני אנשים אבל לא באיש אחד וכו'". והוא פלא האיך, קבל ר' יהודא עדותו רק בשני אנשים ולא באיש אחד, או יקבל כל דבריו או לא יקבל כלל.

אך הנה בסוף הפרק (י"ט מ"א), כ' רש"י בד"ה ור' יהודא, מ"ט באדם אחד אין שותה ושונה - "כיון דקינא לה כבר ונמצאת נקיה נראה הדבר שאדם קנמנרן הוא ומתכוין להקניטה וכו'", אבל בב' אנשים לא שייכא סברא זו. ומבואר דיסוד הסברא דאין שותה ושונה משום דהוא חסרון בקינוי, דאין זה "וקינא את אשתו" אלא "וקנטר", והכי מדוקדק בירושלמי שהבאנו לעיל שסמכו ענין השקאת גיורת לענין שותה ושונה, ובהא דשותה ושונה הביא עדות דכורכמית שהשקוה שמעיה ואבטליון פעמים ושלוש מאיש אחד. והיינו דהכל סובב לענין אחד וסברא אחת, דבענין "וקינא את אשתו", שיהא הקינוי מרוח קנאה דוקא, ולא מענין אחר.

והנה ר' יהודא הא סבר שלא נתנדה עקביא בן מהללאל, ובהכרח הוא משום דבענין קינוי מתוך רוח קנאה בדוקא, וא"כ בהכרח שרק באיש אחד י"ל דאינה שותה משום שהוא קנטרן ואי"ז רוח קנאה, אבל בב' אנשים דל"ש סברא זו שפיר שותה, וע"כ קיבל עדותו רק לענין ב' אנשים. שהרי אותה עדות דכורכמית שהביאו בירושלמי לענין שותה ושונה, היא עדות האמורה בגיורת, וכבר העמידה עקביא מה"ט במי צבע, וע"כ קסבר ר' יהודא דאף הא דשותה ושונה מאיש אחד שהעידו, הוא עדות כורכמית הנ"ל כמבואר בירושלמי, והיה מי צבע, ומהני משום דסומכין על הנס וכנ"ל.

ע"ה בידינו דמחלוקת עקביא בן מהללאל ורבנן היא אם בעינן "ועבר עליו רוח קנאה", או דלא בעינן. ואף אנן דקיי"ל דאין רוח קנאה מעכבת, מ"מ לכתחילה בעינן לה ולא יקנא לכתחילה מתוך השחוק, ויש אופנים שגילתה התורה דרוח קנאה מעכבת וכגון בהשקאה באין מנוקה מעוון.

אכן כל זה אתיא דוקא אי אמרינן דהא דלא נתנדה עקביא בן מהללאל משום דפירוש דוגמא היינו מי צבע, דלאיסור לבעלה ליכא למיחש דאין קינוי

לגיוורת, דחסר בזה "רוח קנאה" וללעז ליכא למיחש שהרי סומכין על הנס ושפיר תבדק.

אמנם אכתי יש לשדות בזה נרגא, ולומר, דפירוש דוגמא הוא כמותם שהם גרים, ואע"ג שיש בזה ביזוי להם, מ"מ לא נתנדה עקביא, משום המבואר ברמב"ם פ"ז מת"ת ה"א דת"ח שסבר אין מנדין אותו. וא"כ אין לנו ראייה כלל דאין קינוי לגיוורת, ולא נדע לסברא דרוח קנאה וא"כ אין לדון כלל בקינוי מתוך השחוק אפי' לכתחילה, ואף חטא בניו ובנותיו יעכב בשתיה, ומשרבו המנאפים אין המים בודקין אף בכשרים משום שבטלה הקדושה, ונסתרו כל דברינו.

וכרי' להסתלק מקושיא זו הוסיף ר' יהודא ואמר - "ח"ו שעקביא נתנדה שאין העזרה ננעלת בפני כל אדם מישראל בחכמה ובריאת חטא כעקביא בן מהללאל". וכבר דקדקנו מהו שהדגיש "יראת חטא" בפרט תיפול"ל משום ת"ח שסרח.

והנה כתב המסילת ישרים פכ"ד "בבאור יראת חטא" - וז"ל "יגעל יראה זו אמר משה רבינו עליו השלום ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו, כי זה עיקר היראה שיהיה האדם ירא ומודעזע תמיד עד שלא תסור יראה זו ממנו, כי על ידי זה ודאי לא יבא לידי חטא וכו'". ומבואר דמעלת ירא חטא שאינו מגיע לידי חטא כלל.

וזהו שאמר ר' יהודא דעקביא בן מהללאל נתיחד ביראת חטא, וא"כ ליכא למימר דמה שלא נידוהו משום שהוא ת"ח, אלא בודאי לא חטא כלל, וא"כ בהכרח שדוגמא פרושו מי צבע, וע"כ נתבססו ב' סברות הנ"ל דסומכין על הנס, והא דקינוי תלוי ברוח קנאה, ונתיישב כל הנ"ל.

אמנם עדיין דבר זה תלוי, דלכאורה הא דהכריע המס"י דמי שהוא ירא חטא ודאי לא יבא לידי חטא, זהו דוקא אם לא שייך להגיע ליראת חטא, אלא בסדר המעלות הסדורות בברייתא, דרפכ"י שיראת חטא היא המעלה העליונה בסדר מרע, וכבר סרו ממנו כל המכשולים הקודמים. אמנם אם נמצא דשייך יראת חטא אע"פ שלא הושלם בכל המדות הקודמות, האיך שייך שיהא מובטח שלא יחטא, אחר שעדיין לא הושלם בכל המדות.

והנה פתחנו בדברי התורת הקנאות, שהקשה על המהרש"א בהא דר"נ דלא תתני יראת חטא, דאיכא לפרושי בגוונא שלא יסתור למתני', והוא דר"נ לא דיבר אלא מיראת חטא לבד. ומתני' איירי בענוה ויראת חטא כאחד.

וא"כ לפי"ז שיראת חטא היא בפני עצמה, הלא אין ירא חטא מובטח שלא יחטא, ואין לנו הוכחה דלא נתנדה עקביא משום שלא חטא, ונסתר כל היסוד.

אכן י"ל, דזהו טעמא ד"יש נוסחאות", שהובא ברייתא דר' פנחס בן יאיר בשלהי מסכתין לומר דסדר המדות מעכב, ואין יראת חטא בלא כל המדות

יש לשדות נרגא בכל הנ"ל, מהא דאין מנדין תיח שפירח

דקדוק שלא נתנדה עקביא משום יראת חטא

אם יראת חטא תלויה במדות הקודמות

שקדמו לה, וכדי שלא נטעה לפרש בדברי רבי דענוה בפני עצמה ויראת חטא בפני עצמה, ומשום שלא יתכן יראת חטא בלא ענוה כלל וכהא דרפב"י. ובוה שפיר מדוקדקים דברי המהרש"א דהא דתני רב יוסף ור"נ פליגא אתנא דידן, כי לא שייך יראת חטא בלא ענוה הקודמת לה.

מדריב"ז ביטל מים
המרים ולא בטלו
מעצמן, מוכח דלא
נתנדה עקביא משום
יראת חטא שאחר
ענוה.

והראיה דסבר תנא דידן שהמדות תלויות זו בזו, אף אי לא תנא גם להא דרפב"י, היא, שהרי כבר כתב התנא לעיל דר' יוחנן בן זכאי הוא שביטל למים המרים, ולכאורה מנ"ל הא, ואולי בטלו מעצמן משום שהפסיקו לבדוק. אלא בהכרח צ"ל דהא דלא נתנדה עקביא משום יראת חטא שלו - והירא חטא אין עון בא לידו, וא"כ פירוש דוגמא היינו מי צבע, ובגירות לא שייך קינוי כלל משום סברת "רוח קנאה", וא"כ בעוון בניו ובנותיו המים בודקין דלא חסר ברוח קנאה, ובהכרח דמשרבו המנאפין אין המים בודקין רק לחוטאים אבל לכשרים בודקים, והא דבטלו משום דריב"ז הוא שבטלן משום לעז.

האשכול הוא סדר
המדות, לכך סמך
בטול האשכולות
לבטול מים המרים

ולזה דקדק התנא ושיכל דבריו, לסמוך לזה להא דמשמת יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים בטלו האשכולות, וכבר עמדנו בריש דברינו דיותר היה לו לשנותה בשלהי מסכתין בהדי שאר תנאים. אמנם ענין האשכולות מורה על המדה הזו - שהרי כבר ביאר הרמב"ם בפ"י המשניות - "ואשכולות כינוי על אדם הכולל המדות ומעלות והחכמות לפי מיניהם וכו'", ומבואר דאשכול כולל כל המדות והחכמות, ובמתני' מייתי לה מקרא דאין אשכול לאכול, ופי' בתו"ט, דהוא לראיה שאשכול נאמר לכנוי בן אדם החשוב בעיני אלקים יתברך.

והנה מתנאי האשכול שיהא לו כתף ונטף, היינו שיהיו גרגריו סדורים לו כסדר, וזו מעלת אדם השלם ששנה רבי פנחס בן יאיר, שכל מדותיו סדורות בסדר נכון, ואז מובטח לו שלא יחטא. וא"כ מוכח דהאדם השלם נמשל לאשכול, ומוכח דלא נתנדה עקביא משום שלא חטא, דיראת חטא היא שלמות כל המדות, וא"כ באור דוגמא הוא מי צבע, ונתבססו ב' הסברות דלעיל, (א) דיסוד קינוי הוא ברוח קנאה, אלא דפליגי אם מעכב תמיד או אינו מעכב אלא היכא דגילה קרא בהדיא. (ב) דסומכין על הנס להשקות מי צבע בשעת הצורך ושפיר יש תקנה בזמן המקדש אף לדידן אם נישחש לדר' יוסי ב"ר יהודא כר' חנינא דמן סורא.

וכל זה למדנו מדסמך לביטול ההשקאה להא דאשכולות הסדורים במדותיהם זה אחר זה, כהא דרבי פנחס בן יאיר, זהירות מביאה לידי זריזות, זריזות מביאה לידי נקיות, ונקיות מביאה לידי טהרה וטהרה מביאה לידי פרישות, ופרישות מביאה לידי קדושה, וקדושה מביאה לידי ענוה וענוה מביאה לידי יראת חטא ויראת חטא מביאה לידי חסידות וחסידות מביאה לידי רוח הקודש, ורוח הקודש מביאה לידי תחיית המתים ותחיית המתים בא ע"י אליהו הנביא וכו' לטוב במהרה בימינו יבא ויגאלנו כיר"א.